PUB.

TERENTIUS

A

M. ANTONIO MURETO

EMENDATUS,

Et Argumentis in singulas fabulas & scenas illustratus.

Denuò ex collatione optimorum exemplarium emendatissimè excusus.

Index vocum antiquarum apud Terentium.

LONDINI,

Impensis Societatis Stationariorum,

1647.

833. c. 8

PUB.

TERENTIUS

A

M. ANTONIO MURETO

EMENDATUS,

Et Argumentis in singulas fabulas & scenas illustratus.

Denuò ex collatione optimorum exemplarium emendatissimè excusus.

Index vocum antiquarum apud Terentium.

LONDINI,

Impensis Societatis Stationariorum,

1647.

PUB.

TERENTIUS

A

MANTONIO MURETO

EMENDATUS,

Et Argumentis in lingulas fabulas

& Scenas illuſtratus.

LONDINI,

Impenſis Societatis Stationariorum.

1647.

PUB. TERENTII VITA EX ÆLIO DONATO.

Publius Terentius Afer, Carthagine natus, servivit Romæ Terentio Lucano Senatori, à quo ob ingenium & formam, non institutus modo liberaliter, sed & maturè est manumissus. Quidam captum fuisse existimant: quod fieri nullo modo potuisse Fenestella docet, cum in fine secundi belli Punici, & ante initium tertii natus sit, & mortuus. Nec, si à Numidis, aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum pervenire potuisset, nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, coacto. Hic cum paucis nobilibus familiariter vixit, sed maximè cum Scipione Africano, & cum Lælio: quibus etiam corporis gratiâ conciliatus existimatur; quod & ipsum Fenestella arguit, contenderis utroque majorem natu fuisse: quamvis & Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradat, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat:

Dum lasciviam nobilium, & fucosas laudes petit,
Dum Africani voci divinæ inhiat avidis auribus,
Dum ad Furium & Lælium pulchrum puerum,
Dum se amari ab hisce credit, crebrò in Albanum rapit,
Ob florem ætatis suæ, ad summum impiam redactus est.
Itaque è conspectu omnium abiit Græciam in terram ultimam.
Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ oppido: nil Publius
Scipio profuit; nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facilumè.
Eorum ille opera nè donum quidem habuit conducticium;
Salutem ut esset, quò referret plenum domini servulus.

Scripsit Comœdias sex: ex quibus primam Andriam, cum ædilibus daret, jussus ante Cæcilio recitare, ad cognatem cum venisset, dictus est initium quidem fabulæ, quod erat contemptiore vestitu, subsellio juxta Lectulum residens, legisse: post paucos verò versus, invitatus ut accumberet, cœnasse unà, deinde cætera percurrisse, non sine magna Cæcilii admiratione: & hanc autem, & quinque reliquas æqualiter populo probavit. Quamvis Volcatius de enumeratione omnium ita scribit:

Sumatur Hecyra sexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta est, meruitque pretium, quantum nulla antea cujusquam comœdia, id est, octo millia nummûm. Propterea summo quoque titulo adscribitur. Nam Adelphorum principium Var-

ro etiam præfert principio Menandri : Non obscura fama est, adjutum Terentium in scriptis à Lælio & Scipione, quibuscum familiariter vixit. Eandem ipse auxit : nunquam enim, nisi leviter, se tutari conatur ; ut in Prologo Adelphorum :

Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, assiduéque unà scribere ;
Quod illi maledictum vehemens existimant :
Eam laudem hic ducit maximam ; cum illis placet,
Qui vobis universis, & populo placent :
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usus est sine superbia.

Videtur autem se leviùs defendisse, quia sciebat, Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem ; quæ tamen magis, & usque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait : P. Africanus qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit. Nepos autore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Puteolano Calendis Martiis admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petiisse ab ea ne interpelleretur : seriùs tandem ingressum triclinium, dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi : deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronunciâsse versus qui sunt in Heauton.

Satè pol protervè me Syri promissa huc induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modò in scribendo adjutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, quàm Sulpitio Gallo, homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum : vel Q. Fabio Labeone, & M. Popilio, consulari utroque ac poetâ. Ideò ipsum non juvenes designâsse, qui se adjuvisse dicerentur ; sed viros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio, populus sit expertus. Post editas comœdias nondum quintum atque trigesimum egressus annum, causâ evitandæ opinionis quâ videbatur allena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum instituta, morésque quos perinde exprimeret in scriptis, egressus urbe est, neque ampliùs rediit. De morte ejus Volcatius tradit :

Sed ut Afer seu populo edidit Comœdias
Iter hinc in Asiam fecit : navim cum semel
Conscendit, visus nunquam est : sic vitâ vacat.

Q. Consetius redeuntem è Græcia periisse in mari dicit cum centum & octo fabulis conversis à Menandro, Cæteri, mortuum esse in Arcadiæ Stymphalo, sive Leucadia, tradunt. Cn. Cornelio Dolabella, & M. Fulvio Nobiliore Consulibus, morbo implicitum acri, dolore ac tædio amissarum fabularum, quas in navi præmiserat, ac simul fabularum quas novas fecerat. Fuisse dicitur mediocri staturâ, gracili corpore, colore fusco. Reliquit filiam, quæ equiti Romano nupsit, Item hortulos viginti jugerum, viâ Appiâ, ad Martis villam : quo magis miror Porcium scribere : ——— *Nil Publius*

Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè.

Eorum

Eorum ille operâ nè domum quidem habuit conductitiam:
Saltem ut esset, quò referret obitum domini servulus.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, scribens in Compitalibus:

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solùm Nævio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoque, qui solus lecta sermone Terenti,
Conversum, expressúmque Latinâ voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæsar:

Tu quoque tu in summis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & meritò, puri sermonis amator.
Lenibus atque utinam scriptis adjuncta foret vis
Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte jaceres.
Unum hoc maceror, & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus, nam duos Terentios Poetas fuisse scribit Metius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo; alter Libertinus Terentius, Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in Actæone ait:

Hæ quæ vocantur fabulæ, cujus sunt?
Non has, qui jura populis recensens dabat
Summo honore affectus, fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro translatæ esse dicuntur comico, Phormio, & Hecyra: quatuor reliquæ à Menandro: ex quibus magno successu, & pretio stetit Eunuchus: Hecyra sæpe exclusa, vix acta est.

ANDRIÆ PERSONÆ EARUMQUE INTERPRETATIO.

Simio, senex, ἀπὸ τοῦ σιμοῦ, à simo naso.
Sosia, libertus, ἀπὸ τοῦ σώζεσθαι, à conservatione & salute.
Davus, servus, Gentile nomen, à δαοῖς, gente servili.
Mysis, ancilla, etiam Gentile.
Pamphilus, adolescens, ἢ πᾶσι φίλος τὶς ὤν, ἢ πάντας φιλῶν, id est, omnibus charus, aut omnium amicus, adversus nemini.
Charinus, adolescens, gratiosum nomen, ἀπὸ τῆς χάριτος.

Byrrhia, servus, ἀπὸ τῆς πυρρὸς, id est, rubens, seu rubicundus, mutato π in β.

Lesbia, obstetrix, Gentile.

Glycerium, Chremetis filia, ἀπὸ τ γλυκέρης, à dulcedine.

Chremes, senex, vel à χρέμπτεσθαι, quod est enixè expuere, vel potiùt ἀπὸ τῆς χρεμετισμῆς hinnitu, studio enim alendi equos Athenienses maxime delectabantur.

Crito, hospes, ἀπὸ τῆς κρίτης.

Dromo, lorarius, ἀπὸ τῆς δρομῆς, id est, cursu.

Atque hi fabulae sunt interlocutores: reliquarum personarum tantum mentio fit.

Archillis, ancilla, ἀπὸ τ ἀρχῆς, vel verius, ἀργύλις, ἀπὸ τ ἀργίας, id est, segnitie, sive ut alibi reperitur, Achrylis, quod Phrygiam significat.

Chrysis, meretrix, à χρυσὸς, id est, auro.

Nicratus, adolescens: à voto victoriae nomen habere videtur.

Pasibula, eadem, quae Glycerium, ἀπὸ τῆς πᾶσι βουλόμενα, id est, omnibus consulens.

M. ANTONII MURETI IN *ANDRIAM TERENTII* Argumentum.

CHremes & Phania fratres Athenienses fuerunt: eorum Chremes profecturus in Asiam, Pasibulam filiolam quam tum unicam habebat, fratris fidei credidit: profecto eo, contingit ut in Graecia magni bellorum motus excitarentur: quos fugiens Phania, cum, impositâ secum in navim puellâ, ad fratrem iter cepisset, vi tempestatis fracta navi, apud Andrum insulam ejectus est: ibi applicat se ad Andrium quendam hominem haud magna in re, à quo tamen benigne humaniterque exceptus, non ita multo post moritur. Hospes Andrius relicta apud se puella commutat nomen, & pro Pasibula, Glycerium nominat: cumque per aliquot annos eam cum filia Chryside, pari utramque studio educâsset, decedit ipse quoque de vita. Chrysis, quae se & orbam & inopem videret, abreptâ secum Glycerio, Athenas navigat; ubi cum aliquandiu vitam tenuî telâque toleràsset, ad postremum adolescentium blanditiis & pollicitationibus victa, quaestum corpore facere incepit. Veniebat ad eam inter caeteros Pamphilus, Simonis filius, probus, & liberali praeditus ingenio adolescens, qui non Chrysidis ille quidem, sed ipsius Glycerii mirifico quodam amore percussus, primus solúsque cum ea rem habuit, fidémque jam gravidae dedit, tam sibi uxorem

fore.

fore. Susceperat & postea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eamque (jam enim nubilis erat) Pamphilo, bonâ adolescentis impulsu fama, collocare cupiebat. Quid multa? ultro ad Simonem venit, cum eo negotium confecit: inscio Pamphilo, de communi sententiâ, faciendis nuptiis constituitur dies. Adhuc haec erant, cum Chrysis moritur: tibi primum Simo de filii amore cognovit; nam cum ambo unâ in proximo prodiissent, accidit, ut posita in igne Chrysidi, Glycerium se, prae doloris impatientia, eôdem conjectura videretur. Accurrit Pamphilus, eamque mediam amplexus, ita consolari coepit, ut plurimas minimèque dubias totius rei significationes daret: itaque venit ad Simonem postridie Chremes, conditionem renunciat, compertum esse Pamphilum peregrinam illam habere in uxoris loco, nescire se natam esse eam, quam ità contumeliae causâ, peregrinam nominaret: gaudere eâ re intellectâ, Pamphilus; dolere contra acringi Simo: advenit interea dies, qui nuptiis missus fuerat praestitutus. Simo, veteratoriâ quadam calliditate, simulandas sibi ad pertentandum filii animum, nuptias statuit, hoc cogitans, si abnuerit filius, veram sibi objurgandi illius causam fore, quae ad eum diem nulla satis justa fuerat: si annueret, facilè se quod vellet à Chremete impetraturum, atque ità veras nuptias, diis adjuvantibus, factum iri. Praeterimus igitur apud forum, secure jam, & nihil tale metuenti filio, Pamphile, inquit, abi domum, ac deos compreca: uxor tibi ducenda hodie est. Hoc dicto, veluti improviso quodam jaculo, stupefecit adolescentem; quid ageret, aut quid consilii caperet, nesciebat: cùm ad eum Davus, vafro admodum ac versuto ingenio servus, animadversâ senis astutiâ, accurrit. Erat tum unà cum Pamphilo Charinus, qui adolescens mirè quodam amore Philumenae incensus, frustrà saepe tentatis illius nuptiis, ad postremum audito eam eo die nuptum Pamphilo in summam desperationem adductus, eum orabat, si se salvum vellet, ut vel eam nè duceret, vel (altum nuptiis dies aliquot produceret. Pamphilus eum suâ quidem causâ bono esse animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri jubebat: se, quantum in se esset effectorum ne ut nè daretur sibi. Advenienti, ut dixi, Davo, Charinum jam spei plenum, abire ad ambiendos senis amicos jubet; deinde seorsum Pamphilo consilium suum aperit, persuadetque ut patri dicat, se paratum esse uxorem ducere; nam eo pacto, inquit, & patri omnem jurgandi occasionem praecideris, ei non erit tamen verendum, ne nuptiae fiant: nunquam enim Chremes tibi, semel repudiato, filiam suam iterum commissurus est. Haec ita de servi consilio acta, longè aliter cecidêre, ac putabantur: erat enim Chremetem Simo, ità res in veranum nuptiarum discrimen adducitur. Forte eo ipso die Glycerium, exactis temporibus, puerum peperit: eum puerum Davus, cùm aliter nuptias disturbare non posset: pro foribus aedium Simonis ab ancilla collocandum curat: in eum cum incidisset Chremes, & à Pamphilo natum esse cognosset, rursum abducit animum à nuptiis. Turbae maximae concitantur, donec advenit Crito Andrius, qui, quod Chrysidi genere proximus fuisset, ad capiendam illius hereditatem Athenas venerat: ejus intervento Chremes filiam agnoscit: nâ summa omnium laetitia, Charinus Philumenam, Glycerium Pamphilo nubit.

ANDRIÆ ARGUMENTUM,
C. SULPITIO APOLLINARI AUTORE.

SOrorem falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Gravidâque factâ, dat fidem uxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat,
Gnatam Chremetis: atque, ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davi suasu, non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium insperatò agnitam,
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino conjugem.

ANDRIA TERENTII.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, M. FULVIO ET M. GLABRIONE AEDILIBUS CURULIB. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRAENESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII F. TIBIIS PARIB. DEXTRIS, ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA EDITA M. MARCELLO ET C. SULPITIO COSS.

PROLOGUS.

Prologus hic relativus est, quando maledicta in adversarium regeruntur, Exordium cogit ad respondendum adversario.

Iambici trimetri.

Poëta, cùm primùm animum ad scribendum adpulit,
Id sibi negotî credidit solùm dari,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verùm aliter evenire multò intelligit:
Nam in prologis scribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, sed qui malevoli
Veteris poëtæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso animum advortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam;
Qui utramvis rectè norit, ambas noverit:
Non ità sunt dissimili argumento; sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, ac stylo.
Quæ convenêre, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtulisse, atq; usum pro suis.
Id isti vituperant factum, atq; in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.
Qui cùm hinc accusant, Nævium, Plautum, Ennium
Accusant, quos hic noster autores habet:
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potiùs quàm istorum obscuram diligentiam.
Dehinc ut quiescant, porrò moneo, & desinant

Malè-

Maledicere, malefacta nè noscant sua,
Favete, adeste æquo animo, & rem cognoscite,
ut pernoscatis, & quid reliquum sit spei,
Posthac quas faciet de integro Comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius.

ACTUS I. SCENA I.

Argum. Simo narrat liberto primùm honestam filii vitam, deinde amatoriam; ad postremum etiam aperit, quo consilio se daturum illi uxorem simulare statuerit.

Iambici trimetri.

Simo. Sosia.

Si. VOs isthæc intrò auferte: abite. *Sosia*
Adesdum: paucis te volo. So. *dictum puta.*
Nempe ut curentur rectè hæc. Si. *immò aliud.* So. *quid est,*
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
Si. *Nihil isthæc opus est arte ad hanc rem quam paro:*
Sed iis, quas semper in te intellexi fitas,
Fide & taciturnitate. So. *expecto quid velis.*
Si. *Ego postquam te emi à parvulo, ut semper tibi*
Apud me justa & clemens fuerit servitus,
Scis: feci, è servo ut esses libertus mihi,
Propterea quòd serviebas liberaliter.
Quod habui, summum pretium, persolvi tibi.
So. *In memoria habeo.* Si. *haud muto factum.* So. *gaudeo,*
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo; &,
Id gratum fuisse advorsum te, habeo gratiam.
Sed mî hoc molestum est: nam isthæc CO Mmemoratio
Quasi exprobratio est immemoris beneficî.
Quin tu uno verbo dic, Quid est, quod me velis?
Si. *Ità faciam. Hoc primùm in hac re prædico tibi,*
Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ,
So. *Cur simulas igitur?* Si. *rem omnem à principio audies,*
Eo pacto & enati vitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere in hac re te velim.
Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia;
Liberiùs vivendi fuit potestas: nam antea
Quî scire posses, aut ingenium noscere,

Dum

Dum ætas, metus, magister, prohibebant? So. *ità est.*
Si. *Quod pleriq; omnes faciunt adolescentuli,*
ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos
Alere aut canes ad venandum, aut ad Philosophos:
Horum ille nihil egregiè præter cætera
Studebat; & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. So. *non injuriâ: nam id arbitror*
Adprimè in vita est utile, ut NEQUID nimis.
Si. *Sic vita erat: facilè omnes perferre, ac pati,*
Cum quibus erat cumq;, unà iis sese dedere,
Eorum obsequi studiis, adversus nemini,
Nunquam præponens se altis: ità facillimè
Sine invidia invenias laudem, & amicos pares.
So. *Sapienter vitam instituit: namq; hoc tempore*
OBSEQUIUM amicos, veritas odium parit.
Si. *Interea mulier quædam abhinc triennium*
Ex Andro commigravit huc viciniæ,
Inopiâ, & cognatorum negligentiâ
Coacta, egregiâ formâ, atq; ætate integrâ.
So. *Hei! vereor, nè quid Andria apportet mali.*
Si. *Primúm hæc pudicè vitam, parcè ac duriter*
Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans.
Sed, postquam amans accessit, pretium pollicens,
Unus, & item alter (ITA ut ingenium est omnium
Hominum, à labore proclive ad libidinem)
Accepit conditionem, dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant, fortè, ità ut fit, filium
Perduxêre illûc secum, ut unà eßet, meum:
Egomet continuò mecum, Certè captus est,
Habet. Observabam mane illorum servulos
Venientes, aut abeuntes; rogitabam, Heus puer,
Dic sodès, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
Illud erat nomen. So. *teneo.* Si. *Phædrum, aut Cliniam*
Dicebant, aut Niceratum: nam hi tres tum simul
Amabant. Eho! quid Pamphilus? quid? symbolum
Dedid, cœnavit: gaudebam. Item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum

Quic-

Quicquam attinere, enimvero spectatum satis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ.
Nam, qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi,
Neq; commovetur animus in ea re tamen,
Scias posse habere jam ipsum suæ vitæ modum.
Cùm id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hâc famâ impulsus Chremes
Ultrò ad me venit, unicam gnatam suam
Cum dote summa filio uxorem ut daret.
Placuit: despondi: hic nuptiis dictus est dies.
So. *Quid obstat, cur non veræ fiant?* Si. *Audies:*
Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. So. *à factum bene!*
Beâsti: metui à Chryside. Sim. *ibi tum filius*
Cum illis, qui amabant Chrysidem, unà aderat frequens,
Curabat unà funus, tristis interim,
Nonnunquam conlacrumabat: placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hem! hic parvæ consuetudinis
Causâ mortem hujus tam fert familiariter:
Quid, si ipse amâsset? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam esse omnia humani ingenî
Mansuetiq; animi officia. Quid multis moror?
Egomet quoq; ejus causâ in funus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali. So. *hem! quid est?* Si. *scies.*
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, fortè unam adspicio adolescentulam,
Formâ. So. *bonâ fortasse.* Si. *& voltu, Sosia,*
Adeò modesto, adeò venusto, ut nihil supra.
Quia tum mihi lamentari præter cæteras,
Visa est, & quia erat formâ præter cæteras
Honestâ, & liberali; accedo ad pedissequas;
Quæ sit, rogo: Sororem esse aiunt Chrysidis.
Percussit illico animum, at at, hoc illud est,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa misericordia.
So. *Quàm timeo, quorsum evadas!* Si. *funus interim*

rocedit: sequitur: ad sepulcrum venimus:
ignem posita est: fletur. interea hæc soror,
Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius
ati' cum periclo. Ibi tum exanimatus Pamphilus
ne dissimulatum amorem, & celatum indicat:
ccurrit, mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
um illa, ut consuetum facilè amorem cerneres,
ejecit se in eum flens quàm familiariter.
o. Quid ais? Si. redeo inde iratus, atq; ægrè ferens.
ec satis ad objurgandum causæ. Diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccavi pater?
Quæ sese voluit in ignem injicere, prohibui;
Servavi. Honesta oratio est. So. rectè putas:
Nam si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit,
Quid facies illi, qui dederit damnum, aut malum?
Si. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
Indignum facinus comperisse, Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud sedulè
Negare factum: ille instat factum. Deniq;
Ità tum discedo ab illo, ut qui se filiam
Neget daturum. So. non tu ibi gnatum? Si. nè hæc quidem
Satis vehemens causa ad objurgandum. So. qui, cedo?
Si. Tute ipse his rebus finem præscrip'sti, pater;
Propè adest, cùm alieno more vivendum est mihi;
Sine nunc meo me vivere interea modo.
So. Quis igitur relictus est objurgandi locus?
Si. Si propter amorem uxorem nolit ducere,
Ea primùm ab illo animadvertenda injuria est;
Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias
Vera objurgandi causa sit, si deneget:
Simul, sceleratus Davus si quid consili
Habet, ut consumat nunc, cùm nihil obsint doli:
Quem ego credo manibus pedibusq; obnixe omnia
Facturum, magis id adeò, mihi ut incommodet,
Quàm ut obsequatur gnato. So. quapropter? Si. rogas?
M A L A mens, malus animus: quem quidem ego si sensero

Sed

Sed quid opu'st verbis? fiat eveniat, quod volo,
In Pamphilo ut nil sit morae, vestat Chremes,
Qui mihi exorandus est: & spero confore.
Nunc tuum est officium, has bene ut adsimules nuptias,
Perterrefacias Davum, observes filium,
Quid agat, quid cum illo consili capiet. So. Sat est:
Curabo: eamus jam nunc intro. Si. I prae, sequar.
Non dubium est, quin uxorem nolit filius:
Ità Davum modò timere sensi, ubi nuptias
Futuras esse audivit. Sed ipse exit foras.

ACTUS I. SCENA II.

Argum. Filii amorem explorat pater: simulat futuras nuptias: terminatur Davo pistrinum, si quid fallaciæ in ipsis conflatum fuerit nuptiis.

Iambici senarii & octonarii, unus quinarius, omnes acatalectici.

Davus. Simo.

D. *Mirabar, hoc si sic abiret: & heri semper lenitas,*
Vercbar, quorsum evaderet.
Qui postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
Nunquam cuiquam nostrûm verbum fecit, neq; id aegrè tulit.
S. *At nunc faciet: neq; ut opinor, sine tuo magno malo.*
D. *Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio,*
Speràntes jam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
Ut nè esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias.
Astutè. S. carnifex quae loquitur? D. herus est, neq; praevidera
S. *Dave. D. heim! quid est? S. ehodum, ad me. D. quid hic volt*
S. *quid ais? D. quâ de re? S. rogas?*
Meum gnatum rumor est amare. D. id populus curat scilicet.
S. *Hóccine agis, an non? D. ego verò istuc. S. sed, nunc ea m*
exquirere,
Iniqui patris est: nam, quod antehac fecit, nihil adhuc attinet,
Dum tempus ad eam rem tulit, sivi animum ut expleret suum:
Nunc hic dies vitam aliam adfert, alios mores postulat. (unus
Debinc postulo, sive aequum est, te oro, Dave, ut videas jam id
D. *Hoc quid sit? S. omnes qui amant, graviter sibi dari uxores*
ferunt.
D. *Ità aiunt. S. tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,*
Ipsum animum aegrotum ad deteriorem partem plerumq; applicat.

D. N

D. Non herclè intelligo. S. non ? hem ! D. non. DAVUS sum, non Oedipus.
S. Nempè ergò apertè vis, quæ restant, me loqui. D. sanè quidem.
S. Si sensero hodie, quidquam in his te nuptiis
Fallaciæ conari, quo fiant minùs :
Aut velle in ea re ostendere, quàm sis callidus,
Verberibus cæsum te in pistrinum, Dave, dedam usq; ad necem,
Eâ lege atq; omine, ut si te indè exemerim, ego pro te molam.
Quid ? hoc intellextin' ? an nondum etiam nè hoc quidem ?
D. immò callidè :
Ità apertè ipsam rem modò locutus : nihil circuitione usus es.
S. Ubivis faciliùs passus sim, quàm in hac re, me deludier.
D. Bona verba, quæso. S. irrides ? nihil me fallis, sed dico tibi,
Nè temerè facias, neq; tu hoc dicas tibi non prædictum, cave.

ACT. I. SCENA III.

Arg. In hac Scena deliberat Davus, velitne Pamphilo esse adjutor, an auscultare seni.

Iambici octonarii & senarii.

Davus.

ENimverò, Dave, nihil loci est segnitiæ, neq; socordiæ,
Quantum intellexi modò senis sententiam de nuptiis.
Quæ si non astu providentur, me, aut herum pessundabunt.
Nec, quid agam, certum est, Pamphilúmne adjutem, an auscultem seni.
Si illum relinquo, ejus vitæ timeo : sin opitulor, hujus minas :
Cui verba dare, difficile est : primùm jam de amore hoc comperit :
Me infensus servat, nè quam faciam in nuptiis fallaciam.
Si senserit, perii : aut si libitum fuerit, causam ceperit,
Quo jure, quâq; injuriâ præcipitem me in pistrinum dabit.
Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam : hæc Andria,
Sive ista uxor, sive amica est, gravida è Pamphilo est :
Audireq; eorum est operæ pretium audaciam :
Nam [illegible] est amentium, haud amantium :
Quicquid peperissent, decreverunt tollere :
Et [illegible] inter se nunc fallaciam,
[illegible] Fuit olim quidam senex
[illegible] navem is fregit apud Andrum insulam :

Is obiit mortem : ibi tum hanc ejectam, Chrysidis
Patrem recepisse orbam, parvam. Fabulæ.
Mihi quidem non herclè fit verisimile.
Atqui ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. At ego hinc me ad forum, ut
Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprima

ACTUS I. SCENA IV.

Arg. Narrat Mysis quamobrem à Glycerio exierit, & hic docet Terentius immoderatum vini usum fugiendum esse iis, qui seriis præsunt negotiis. Nihil est enim, quod rectè agi ab ebrio possit.

Trochaici, octonarii, catalectici.

MYSIS. ARCHILLIS.

Audivi, Archillis, jamdudùm : Lesbiam adduci jubes.
Sanè pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
Nec satis digna, cui committas primo partu mulierem :
Tamen eam adducam : importunitatem spectate aniculæ :
Quia compotrix ejus est. Di date facultatem, obsecro,
Huic pariundi, atq; illi in aliis potiùs peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video ? vereor quid siet.
Opperiar, ut sciam, num quidnam hæc turba tristitiæ adferat.

ACTUS I. SCENA V.

Arg. Habet hæc scena Pamphili dolorem de nuptiis : fidem datam Glycerio servaturum pollicetur, vel invito, si res ita exigat, patre.

Iambici & trochaici octonarii, variè minti, [illegible] quaternarii quatuor.

PAMPHILUS. MYSIS.

HOccine est humanum factum, aut inceptum ? hoccine officium
M. Quid illud est ? (pa[illegible]
P. Proh Deûm atq; hominum fidem ! quid est, si non hæc [illegible]melia est ?
Uxorem decrerat dare sese mi hodie : nonne oportuit
Præscisse me antè ? nonne priùs communicatum oportuit ?
M. Miseram me ! quod verbum audio ? P. quid ? Chremes qui denegaverat
Se commissurum mihi gnatam suam uxorem, id mutavit,
Quoniam me immutatum videt ?
Itane obstinatè operam dat, ut me à Glycerio miserum abstrahat ?
Quod si sit, pereo funditùs. (sum ?
Adeòn' hominem invenustum esse, aut infelicem quenquam, ut ego

Pro

Proh Deûm atq; hominum fidem! nullon' ego
Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus? facta, transancta omnia. hem!
Repudiatus repetor. quamobrem? nisi si id est, quod suspicor;
Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M. oratio hæc me miseram examinavit metu.
P. Nam quid ego nunc dicam de patre? ah!
Tantámne rem tam negligenter agere? præteriens modò
Mihi apud forum; uxor tibi ducenda est Pamphile hodie, inquit, para,
Abi domum. Id mihi visus est dicere, Abi citò & suspende te.
Obstupui, censen' ullum me verbum potuisse proloqui?
Aut ullam causam, inaptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.
Quòd si ego priùs id rescissem, quid facerem, si quis nunc me roget;
Aliquid facerem, ut hoc nè facerem. Sed nunc primùm quid exequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum diversè trahunt;
Amor, misericordia hujus, nuptiarum sollicitatio,
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo usq; adhuc,
Quæ meo cuiq; animo lubitum est, facere: cine ego ut adversor? hei mihi!
Incertum est quid agam. M. misera timeo, hoc incertum quorsum accidat.
Sed nunc peropu' est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa adversum hunc loqui.
Dum in dubio est animus, paulo momento huc illuc impellitur.
P. Quis hic loquitur? Mysis, salve. M. ô salve Pamphile. P. quid agit à M. rogas?
Laborat è dolore: atq; ex hoc misera sollicita est, diem
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ: tum autem hoc timet,
Ne deseras se. P. hem! egóne istuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam,
Quæ mihi suum animum, atq; omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregiè charam pro uxore habuerim?
Bene, ac pudicè ejus doctum, atq; eductum, sinam
Coactum egestate ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud vereor, si in te solo sit situm.

Sed vim ut queas ferre. P. adeón' me ignarum putas?
Adeón' parvo ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Ut neq; me consuetudo, neq; amor neq; pudor
Commoveat, neq; commoveat, ut servem fidem?
M. unum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor esses sui.
P. Memor essem? ô Mysis, Mysis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. Jam fermè moriens me vocat:
Accessi, vos semota, nos soli: incipit:
Mi Pamphile, hujus formam atq; ætatem vides.
Nec clam te est, quàm illi utraq; res inutiles
Et ad pudicitiam, & ad tutandam rem sient.
Quod ego per hanc te dextram oro, & ingenium tuum,
Per tuam fidem, perq; hujus solitudinem
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras:
Si te in germani fratris dilexi loco,
Sive hæc te solum semper fecit maxumi,
Seu tibi navigera fuit in rebus omnibus,
Te ipsi virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei:
Hanc mihi in manum dat: mors continuò ipsam occupat.
Accepi: acceptam servabo. M. ità spero quidem.
P. Sed cur tu abis ab illa? M. obstetricem accerso. P. propera.
Atq; audin'? verbum unum cave de nuptiis,
Ne ad morbum hoc etiam. M. tenco.

ACT. II. SCENA I.

Arg. Charinus intelligit Pamphilo nupturam Philumenam; idem scit Pamphilum, nè ducat. Hic Charinus & Byrrhia fabulæ adjiciuntur, nè aperta relinquatur Philumena.

Iambici senarii & octonarii, & unus quaternarius; Item trochaici, Iambicis permixti.

Charinus. Byrrhia. Pamphilus.

C. Quid ais Byrrhia? *Datúrne illa Pamphilo hodie nuptum?* B. *sic est.* C. *qui scis Byrrhia?*

B. *Apud forum modò de Davo audivi.* C. *væ, væ misero mihi! ut animus in spe atq; in timore usq; antehac attentus fuit,*
Ità postquam adempta spes est, lassus, curâ confectus stupet.

B. Quæso

B. Quæso, adepol, Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest,
Velis id, quod possit. C. Nihil aliud, nisi Philumenam volo.
B. Ah! quantò satius est, te id operam dare,
Qui istum amorem ex animo amoveas tuo, quàm id loqui,
Quò magis libido frustrà incendatur tua!
C. FACILE omnes, cum valemus, recta consilia ægrotis damus:
Tu si hic sis, aliter sentias. B. age, age, ut lubet. C. sed Pamphilum
Video, omnia experiri certum est, priùs quàm pereo. B. Quid
hic agit?
C. Ipsum hunc orabo, huic supplicabo, amorem huic narrabo
meum:
Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodat dies.
Interea fiet aliquid, spero. B. id aliquid nihil est. C. Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. quid ni? si nihil impetres,
Ut te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit.
C. Abi hinc in malam rem cum suspicione isthac, scelus.
P. Charinum video, salve, C. ô salve Pamphile:
Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.
P. Neq; pol consilii locum habeo, neq; auxilii copiam.
Sed isthuc quidnam est? C. hodie uxorem ducis? P. aiunt.
C. Pamphile,
Si id facis, hodie postremum me vides. P. quid ita? C. hei mihi!
Vereor dicere, huic dic, quæso, Byrrhia. B. ego dicam. P. quid est?
B. Sponsam hic tuam amat. P. næ iste haud mecum sentit, ebo-
dum dic mihi,
Num quidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine? C. ah!
Pamphile,
Nihil. P. quàm vellem! C. nunc te per amicitiam, & per amo-
rem obsecro,
Principiò ut nè ducas. P. dabo equidem operam. C. sed si id non
potes,
Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi. P. cordi? C. saltem aliquot dies
Profer, dum proficiscar aliquò, nè videam. P. audi nunc jam:
Ego, Charine, neutiquam officium esse liberi puto,
Cum is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.
Nuptias effugere ego istas malo, quàm eâ adipiscier (Byrrhia,
C. Reddidisti animum. P. nunc, si quid potes aut tu, aut hic

Facite, fingite, invenite, efficite, quî detur tibi.
Ego id agam, mihi quî nè detur. C. *sat habeo.* P. *Davum opportunè*
Video: hujus consilio fretus sum. C. *at tu hercle haud quidquam mihi,* (*bene*
Nisi ea quæ nihil opus sunt sciri, fugin' hinc? B. *ego verò ac lubens*

ACT. II. SCENA II.

Arg. Davus, cum ex variis conjecturis & signis comperisset, nuptias non cohærere, Pamphilum toto quærens oppido, exultat insolentius *tamben ex Donatii calculeti.*

Davus. Charinus. Pamphilus.

Di boni, boni quid porto! Sed ubi inveniam Pamphilum, ut metum, in quo nunc est, adimam, atq; expleam animum gaudio?
C. *Lætus est, nescio quid.* P. *nihil est, nondum hæc rescivit mala.*
D. *Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi paratas nuptias.*
C. *Audin' tu illum?* D. *toto me oppido examinatum quærere.*
Sed ubi quæram? aut quò nunc primùm intendam? C. *cessa alloqui?*
D. *Ah.* P. *Dave adest; resiste.* D. *quis homo est, qui me? Pamphile,*
Te ipsum quæro, tuque o Charine! ambo opportunè. vos volo.
P. *Dave, verè Dicunt tu hoc audi.* P. *interii.* D. *quid timeas, sci*
C. *Meus quidem hercle verè in dubio vitæ est.* D. *& tu quid sci*
P. *Nuptiæ mihi.* D. *& id scio.* P. *hodie.* D. *obtundis, tametsi intelligo.*
Id paves, nè ducas tu illam: tu autem, ut ducas. C. *rem tenes*
P. *illuc ipsum.* D. *atque istuc ipsum, nil periclî est; me vide*
P. *Obsecro te, quam primum hoc me libera miserum metu.* D. *bene*
Liberè: uxorem tibi jam non dat Chremes. P. *quî scis?* D. *sci*
Tuus pater, modò me prehendit: ait, tibi uxorem dare
Se hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuò ad te propero cursu ut dicam tibi hæc.
ubi te non invenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum:
Circumspicio: nusquam. fortè ibi hujus video Byrrhiam;
Rogo, negat vidisse, mihi molestum: quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio: bem!
Paululum absoni, ipsus tristis, de improviso nuptiæ:

Non cohærent. P. *quorsum nam isthuc?* D. *ego me continuò ad Chremem.*
Cum illo advenio, solitudo ante ostium, jam id gaudeo.
P. *Rectè dicis, perge.* D. *maneo: interea introire neminem*
Video, exire neminem, matronam nullam: in ædibus
Nihil ornati, nihil tumulti; accessi, introspexi. P. *scio,*
Magnum signum. D. *num videntur convenire hæc nuptiis?*
P. *Non opinor Dave.* D. *opinor, narras? non rectè accipis;*
Certa res est: etiam puerum indè abiens conveni Chremis.
Olera, & pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni.
C. *Liberatus sum, Dave, hodie tuâ operâ.* D. *ut nullus quidem.*
C. *Quid ità? nempè huic prorsus illam non dat.* D. *ridiculum caput.*
Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere.
Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. C. *bene mones,*
Ibo: etsi herclè sæpe jam me spes hæc frustrata est. Vale.

ACTUS II. SCENA III.

Arg. Suadet Pamphilo, atque etiam persuadet Davus, ut patri dicat uxorem se ducturum.

Trochaici octonarii catalectici, Iambici senarii & octonarii acatalectici.

Pamphilus. Davus.

Quid igitur sibi volt pater? cur simulat? D. *ego dicam tibi.*
Quid succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes,
Ipsus sibi esse injurius videatur: neq; id injuriâ, (rit:
Priùs quàm tuum animum, ut sese habeat ad nuptias, perspexe-
Sed si tu negâris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. P. *quid? vis patiar?* D. *Pater est, Pamphile:*
Difficile est. tum hæc sola est mulier, dictum ac factum, inveneris
Aliquam causam, quamobrem ejiciat oppidò. P. *ejiciat?* D. *citò.*
P. *Cedo igitur, quid faciam, Dave?* D. *dic te ducturum.* P. *Hem!*
D. *quid est?*
P. *Egone dicam?* D. *cur non?* P. *nunquam faciam, Dave,*
D. *nè nega:*
P. *Suadere noli.* D. *ex ea re quid fiat, vide.*
P. *ut ab illa excludar; huc concludar.* D. *non ità est.*
Nempè hoc sic esse opinor dicturum patrem,
Ducas volo hodie uxorem; tu, Ducam, inquies:

Cedo, quid jurgabit tecum? hic reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut sient,
Sine omni periculo: nam hocce haud dubium est, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu eâ causâ minueris
Hæc quæ facis, nè is mutet suam sententiam.
Patri dic velle: ut cum velit, tibi jure irasci non queat.
Nam quod tu speres, propulsabo facilè: uxorem his moribus
Dabit nemo: inopem inveniet potiùs quàm te corrumpi sinat:
Sed si te æquo animo ferre accipit, negligentem feceris.
Aliam otiosus quæret; interea aliquid acciderit boni.
P. *Itan' credis?* D. *haud dubium id quidem est.* P. *vide quo inducas.* D. *quin taces?*
P. *Dicam: puerum autem nè resciscat mihi esse ab illa, cautio est:*
Nam pollicitus sum suscepturum. D. *ô facinus audax!* P. *hanc*
Sibi, me obsecravit, quî se sciret non deserturũ, ut darem. (*fidem*
D. *Curabitur, sed pater adest. cave, te esse tristem sentiat.*

ACT. II. SCENA IV.

Arg. Hæc Scena consiliorum executionem habet. Monet Pamphilum Davus, apud patrem nè titubet, sed animo præsenti loquatur.

Iambici senarii.

Simo. Davus. Pamphilus.

R*Eviso quid agant, aut quid captent consilî:*
D. *Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges.*
Venit meditatus alicunde ex solo loco;
Orationem sperat invenisse se,
Quâ differat te: proin' tu face, apud te ut sies.
P. *Modò ut possim.* D. *crede mihi hoc, inquam, Pamphile,*
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Unum esse verbum, si te dices ducere.

ACT. II. SCENA V.

Arg. Pamphilum Byrrhia observat: idem Pamphilus patri respondet, se facturum quæ volet ille omnia. Charino eadem renunciat Byrrhia.

Ejusdem generis.

Byrrhia. Simo. Davus. Pamphilus.

H*Erus me, relictis rebus, jussit Pamphilum*
Hodie observare, ut quid ageret de nuptiis.
Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeò præstò video cum Davo. hoc agam.
S. *utrumq; adesse video.* D. *hem! serva.* S. *Pamphile.*

D. *Quasi*

D. *Quasi de improviso respice adeum.* P. *bem pater?*
D. *Probè.* S. *hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.*
B. *Nunc nostra parti timeo, quid hic respondeat.*
P. *Neq; isthic, neq; alibi tibi usquam erit in me mora.* B. *Hem!*
D. *Obmutuit.* B. *quid dixit?* S. *facis, ut te decet,*
Cum isthuc, quod postulo, impetrò cum gratia.
D. *Sum verus?* B. *verus, quantum audio, uxore excidit.*
S. *I jam nunc intrò, nè in mora, cum opus sit, sies.*
P. *Eo.* B. *nullâne in re esse homini cuiquam fidem?*
Verum illud verbum est, vulgò quod dici solet,
OMNES sibi melius malle esse, quàm alteri.
Ego illam vidi virginem: formâ bonâ
Memini videre: quò æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis, quàm illum, amplecti maluit.
Renuntiabo, ut pro hoc malo mihi det malum.

ACT. II. SCENA VI.

Argum. Davus Simonem, & Davum Simo fallit; quæ res non injucunda est.

Ejusdem metri.

Davus. Simo.

D. *HIc nunc me credit aliquam sibi fallaciam*
Portare, & eâ me hic restitisse gratiâ.
S. *Quid Davus narrat?* D. *æquè quicquam nunc quidem.*
S. *Nihílne? hem!* D. *nihil prorsus.* S. *atqui expectabam quidem.*
D. *Præter spem evênit: sentio: hoc malè habet virum.*
S. *Potin' es mihi verum dicere?* D. *nihil facilius.*
S. *Num illi molestæ quippiam hæ sunt nuptiæ,*
Hujusce propter consuetudinem hospitæ.
D. *Nihil hercle: aut si adeo, biduí est aut triduí*
Hæc sollicitudo: Nóstin', deinde desinet:
Etenim eam secum rem rectè reputavit vîd.
S. *Laudo.* D. *dum licitum est illi, dumq; ætas tulit,*
Amavit: tum id clàm: cavit, nè unquam infamiæ
Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.
Nunc uxore opus est, animum ad uxorem appulit.
S. *Subtristis visus est esse aliquantulùm mihi.*
D. *Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenseat tibi.*

S. Quidnam est? D. puerile est. S. quid est? D. nihil. S. quin dic, quid est?
D. Ait nimium parcè facere sumptum. S. méne? D. te.
Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem:
Num filio videtur uxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potissimùm nunc? &, quod dicendum hic fuit,
Tu quoq; parcè nimium: non laudo. S. Tace.
D. Commovi. S. ego, istæc rectè ut fiant, videro.
Quidnam hoc rei est? quidnam hic vult veterator sibi?
Nam si hic mali est quicquam, hem illic est huic rei caput.

ACTUS III. SCENA I.

Arg. Simo præ nimia sagacitate mirum in modum fallitur, partum simulari credens, qui verus erat.

Ejusdem mensuræ.

Mysis. Simo. Davus. Lesbia. Glycerium.

M. Ità pol quidem res est, ut dixti, Lesbia:
Fidelem haud fermè mulieri invenias virum.
S. Ab Andria est ancilla hæc: quid narras? D. ità est.
M. Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M. firmavit fidem. S. hem!
D. utinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
M. Nam quod peperisset, jussit tolli. S. ô Jupiter!
Quid ego audio? actum est, siquidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimum.
Sed sequere me intrò, nè in mora illi sis. L. sequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inveniam? S. quid hoc?
Adeón' est demens? ex peregrina? jam scio: ah!
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse se ait?
S. Hæc primum affertur jam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quò Chremetem absterreant.
G. Juno Lucina, fer opem: serva me obsecro.
S. Hui! tam cito? ridiculum, postquam ante ostium
Me audivit stare, approperat. Non sat commodè
Divisa sunt temporibus tibi, Dave, hæc. D. mihi'? S. Num immemor es discipuli? D. ego, quid narres, nescio.
S. Hiccine me si imparatum in veris nuptiis
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc hujus periclo fit. Ego in portu navigo.

ACT.

ACTUS III. SCENA II.

Arg. Lesbia egrediens narrat, quo in statu sit Glycerium puerpera; simul agit de danda illi portione, imitata medicos, qui præscribere solent ægrotis omnia ad cibum potumque pertinentia: deinde Simo & Davus de puero nato calidè altercantur.

Trochaici Iambici, mixti senarii, & octonarii, acatalectici & catalectici, quibus interpositi suis locis bini quaternarii.

Lesbia. Simo. Archyllis. Davus.

L. ADhuc, Archyllis, quæ assolent, quæq; oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primum fac, isthæc ut lavet: pòst deinde,
Quod jussi, ei date bibere; & quantùm imperavi,
Date: mox ego huc revertor.
Pereaptòr citus puer natus est Pamphilo.
Deos quæso, ut sit superstes: quandoquidem ipse est ingenio bono,
Cumq; huic veritus est optumæ adolescenti facere injuriam.
S. Vel hoc quis non credat, qui nôrit te, abs te esse ortum? D. quidnam id est?
S. Non imperabat coram, quid opus facto esset puerpuræ:
Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via,
O Dave, itán' contemnor abs te? aut itáne tandem idoneus
Tibi videor esse, quem tam apertè fallere incipias dolis?
Saltem accuratè; ut metui videar, certè si resciverim.
D. Certè hercle nunc hic se ipsius fallit, haud ego. S. edixin' tibi?
Interminatus sum, nè faceres? num veritus? quid rettulit?
Credon' tibi hoc, nunc peperisse hanc è Pamphilo?
D. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo. S. quid taces?
D. Quid credas? quasi non tibi renuntiata sint hæc sic fore.
S. Mihin' quisquam? D. ebo! an tute intellexti hoc assimulari? S. irridet.
D. Renuntiatum est: nam quî isthæc tibi suspicio incidit?
S. Quî! quia te nôram. D. quasi tu dicas, factum id consilio meo.
S. Certè enim scio. D. non satis me pernôsti etiam, qualis sim Simo.
S. Egóne te? D. sed si quid narrare cœpi, continuò dari
Tibi verba censes. S. falso. D. itá, hercle nihil jam mutire audeo.
S. Hoc ego scio unum, neminem peperisse hic. D. intellextin'?
Sed nihilò sciùs mox deferent puerum huc ante ostium.

Id

Id ego jam nunc tibi renuntio, here, futurum ut sis sciens:
Nè tu hoc posteriùs dicas, Davi facti consilio, aut dolis.
Prorsus à me opinionem hanc tuam ego esse amotam volo.
S. *Unde id scis?* D. *audivi, & credo.* S. *multa concurrunt simul,*
Quæ conjecturam hanc nunc faciam: jam primùm hæc se è Pamphilo
Gravidam dixit esse: inventum est falsum nunc, postquam videt
Nuptias domi apparari, missa est ancilla illico
Obstetricem accersitum ad eam, & puerum ut afferret simul.
D. *Hoc nisi sit purum ut tu videas, nil moventur nuptiæ.*
S. *Quid ais? eum intellexeras*
Id consilii capere, cur non dix'ti extemplo Pamphilo?
D. *Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem*
Scimus, quàm miserè hanc amârit: nunc sibi uxorem expetit,
Postremò id mihi da negotii, tu tamen idem has nuptias
Perge facere ità ut facis: & id spero adjuturos Deos.
S. *Immò abi intrò: ibi me opperire: &, quod parato opus est,*
Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem; (para.
Atq; haud scio, an, quæ dixit, sint vera omnia:
Sed parvi pendo, illud mihi multò maxumum est,
Quod mihi pollicitus est ipsus gnatus. Nunc Chremem
Conveniam: orabo gnato uxorem: id si impetro,
Quid aliàs malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus est, haud dubium est mihi,
Si nolit, quin eum meritò possim cogere,
Atq; adeò in ipso tempore eccum ipsum obviám!

ACT. III. SCENA III.

Arg. Congressu duorum senum, ex falsis veræ fiunt nuptiæ.
Iambici octonarii, & senarii acatalectici, unus quaternarius, ad finem octonarii catalectici.

Simo. Chremes.

S. *Jubeo Chremetem.* C. *ah! tcipsum quærebam.* S. *& ego te.*
C. *optatò advenis.*
Aliquot me adiêre, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id visò, túne an illi insaniant.
S. *Ausculta paucis: & quid ego te velim, & tu quod quæris,*
C. *Ausculto: loquere quid velis.* (scies.
S. *Per*

S. Per ego te Deos oro, & noſtram amicitiam, Chreme,
Quæ incepta à paruis cum ætate accreuit ſimul;
Perq; unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cujus tibi poteſtas ſumma ſeruandi datur;
Ut me adjuues in hac re, atq; ità, uti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. ah! nè me obſecra:
Quaſi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium eſſe cenſes nunc me, atq; olim, cum dabam?
Si in rem eſt utriq;, ut fiant, accerſi jube:
Sed ſi ex ea re plus mali eſt, quàm commodi
Utriq;; id oro te, in commune ut conſulas,
Quaſi illa tua ſit, Phamphiliq; ego ſim pater.
S. Immò ità volo, itaq; poſtulo ut fiat, Chreme:
Neq; poſtulem abs te, niſi ipſa res moneat. C. quid eſt?
S. Iræ ſunt inter Glycerium & gnatum. C. audio.
S. Ità magnæ, ut ſperem poſſe avelli. C. fabula.
S. Profectò ſic eſt. C. ſic hercle, ut dicam tibi:
AMANTIUM Iræ, amoris redintegratio eſt.
S. Hem! id te oro, ut antè eamus, dum tempus datur,
Dumq; ejus lubido occluſa eſt contumeliis:
Priuſquam horum ſcelera, & lacruma confictæ dolis
Reducant animum ægrotum ad miſericordiam,
uxorem demus. conſuetudine, &
Conjugio liberali devictum, Chreme,
Dehinc facilè ex illis eſſe emerſurum malis.
C. Tibi ità videtur: at ego non poſſe arbitror,
Neq; illum hanc perpetuo habere, neq; me perpeti.
S. Quî ſcis ergo iſthuc, niſi periculum feceris?
C. At iſtuc periculum in filia fieri, graue eſt.
S. Nempe incommoditas denique huc omnis redit:
Si eueniat, quod Dî prohibeant, diſceſſio:
At ſi corrigitur; quot commoditates, vide:
Principiò amico filium reſtitueris,
Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum.
C. Quid iſthuc? ſi iſthuc animum induxti eſſe utile,
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.
S. Meritò te ſemper maximi feci, Chreme.

C. Sed

C. *Sed quid ais?* S. *quid?* C. *qui scis eos nunc discordare inter se?*
S. *Ipsus mihi Davus, qui intimus est eorum consiliis, dixit:*
Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut maturem.
Num censes fecerit, filium nisi sciret eadem hæc velle?
Túte adeò jam ejus verba audies, heus! evocate huc Davum.
Sed eccum! video ipsum foras exire.

ACTUS III. SCENA IV.

Arg. Davus seni insultans, hortatur eum ad faciendas nuptias; non e[illegible] nim putabat fore, ut sic agerentur: cum igitur videt herum seriò d[illegible] tradenda filia colloqui cum Chremete, anxius & exanimatus redditu[illegible]

Iambici octonarii, & unus quaternarius.

Davus. Simo. Chremes.

D. *AD te ibam.* S. *quidnam est?* (*illum*
D. *Cur non accersitur? jam advesperascit.* S. *audín' t[illegible]*
Ego dudum nonnihil veritus sum, Dave, abs te, nè feceres idem
Quod volgus servorum solet, dolis ut me deluderes,
Propterea quòd amat filius. D. *egón' isthuc facerem?* S. *credidi*
Idq́; adeò metuens vos celavi, quod nunc dicam. D. *quid?* S. *scies*
Nam propemodũ habeo jam tibi fidem. D. *tandè cognósti, qui siem*
S. *Non fuerant nuptiæ futuræ.* D. *quid? non?* S. *sed eá gratiâ*
Simulavi, vos ut pertentarem. D. *quid ais?* S. *sic est res.* D. *vide*
Nunquam quivi ego isthuc intelligere. vah! consilium callidum.
S. *Hoc audi: ut hinc te jussi introire, opportunè hic fit mihi obviám:*
D. *Hem! númnam periimus?* S. *narro, quæ tu dudũ narrásti mihi.*
D. *Quidnã audio?* S. *gnatam ut det oro, vixq́; id exoro.* D. *occidi.*
S. *Hem! quid dix'ti?* D. *optumè, inquam, factum.* S. *nunc per hunc nulla est mora.*
C. *Domum modò ibo: ut apparentur, dicam: atq́; huc renuntio.*
S. *Nunc te oro, Dave, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.*
D. *Ego verò solus.* S. *corrigere mihi gnatum porrò enitere.*
D. *Faciam hercle sedulò.* S. *potes nunc, dum animus irritatus est.*
D. *Quiescas.* S. *age igitur: ubi nunc est ipsus?* D. *mirum ni domi est.*
S. *Ibo ad eum, atq́; eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi.*
D. *Nullus sum.*
Quid causæ est, quin hinc in pistrinum rectâ proficiscar viâ?
Nihil est preci loci relictum, jam perturbavi omnia:

Herum

Herum fefelli; in nuptias conjeci herilem filium,
Feci hodie, ut fierent, inſperante hoc, atq; invito Pamphilo.
Hem aſtutias! quòd ſi quiẽſſem, nihil evenisſet mali.
Sed eccum! ipſum video: occidi:
utinam mihi eſset aliquid hîc, quo nunc me præcipitem darem.

ACT. III. SCENA V.

Arg. Stomachatur Pamphilus, quòd doloſum Davi conſilium ſecutus, reſponderit patri, ſe ducturum uxorem.

Iambici octonarii, permixti trochaicis.

Pamphilus. Davus.

P. UBi *ille ſcelus eſt, qui me perdidit?* D. *perii.* P. *atq; hoc confiteor.*
Jure obtigiſſe: quandoquidem tam iners, tam nulli conſilii
Sum. Servon' fortunas meas me commiſiſſe futili? (*auferet.*
Ergò pretium ob ſtultitiam fero: ſed inultum id nunquam à me
D. *Poſthac incolumem ſat ſcio fore me, nunc ſi hoc devito malum.*
P. *Sed quid ego nunc dicam patri? negabón' velle me, modò*
Qui ſum pollicitus ducere? quâ fiduciâ id facere audeam?
Nec, quid me nunc facium, ſcio. D. *nec quid de me, atq; id ego ſeduló.*
Dicam aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam producam moram. P. *Oh!* (*tuis*
D. *Viſus ſum.* P. *ebodum bone vir, quid ais? vidén' me conſiliis*
Miſerum impeditum eſſe? D. *at jam expediam.* P. *expedies?*
D. *certè Pamphile.*
P. *Nempe ut modò.* D. *immò meliùs, ſpero.* P. *Oh! tibi ego ut credam, fureifer?*
Tu rem impeditam, & perditam reſtituas? hem! quo fretus ſim,
Qui me hodie ex tranquilliſſima re conjeciſti in nuptias.
An non dixi hoc eſſe futurum? D. *dix'ti.* P. *quid meritus es?*
D. *crucem.*
Sed paululùm ſine ad me ut redeam: jam aliquid diſpiciam. P. *bei mihi!*
Cur non habeo ſpatium, ut de te ſumam ſupplicium, ut velo?
Namq; hocce tempus præcavere mihi me, haud te ulciſci ſinit.

ACT. VI. SCENA I.

Arg. Hæc ſcena potiſſimùm continet jurgium Charini in Pamphilum,

Initio cretici, poſtea octonarii trochaici, & iambici, demùm iambici ſenarii, & rurſus octonarii.

CHARI-

Charinus. Pamphilus. Davus.

C. HOccine credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut siet,
ut malus gaudeat, atq; ex incommodis
Alterius sua comparet ut commoda? ah!
Idne est verum? immò id genus est hominum pessimum,
In denegando modò queis pudor est paululum:
Pòst ubi jam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessariò se aperiunt & timent,
Et tamen res cogit eos denegare. Ibi
Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus:
PROXIMUS sum egomet mihi. Attamen ubi fides est,
Si roges, nihil pudet: hìc ubi opus est,
Non verentur: illìc ubi nihil opus est, ibi verentur. (stulem?
Sed quid agam? adcámne ad eum, & cum eo injuriam hanc expo-
Mala ingeram multa. Atq; aliquis dicat, Nihil promoveris:
Multum molestius certè ei fuero, atq; animo morem gessero.
P. Charine, & me & te imprudens, nisi quid dii respiciunt, perdidi.
C. Itáne imprudens? tandem inventa est causa: solvisti fidem.
P. Quid tandem? C. etiam nunc me seducere istiu dictis postulas?
P. Quid isthuc est? C. postquam me amare dixi complacita est tibi,
Heu me misérum, qui tuum animum ex animo spectavi meo!
P. Falsus es, C. non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,
Nisi me lacti ásses amantem, & falsâ spe produceres?
Habeas. P. habeam? ah! nescis quantis in malis verser miser.
Quantasq; hic suis consiliis mihi confecit sollicitudines
Meus carnifex. C. quid? istbuc tam mirum est? de te exemplum capit.
P. Haud istbuc dicas, si cognóris vel me, vel amorem meum.
C. Scio: cum patre altercásti dudum; & is nunc propterea tibi
Succensèt, nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.
P. Immò etiam, quò tu minùs scis ærumnas meas,
Hænuptiæ non apparabantur mihi,
Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.
C. Scio: coactus tuâ voluntate es. P. mane.

Nondum

Nondum ſcis. C. ſcio equidem illam ductурum eſſe te,
P. Cur me enecas? hoc audi. nunquam deſtitit
Inſtare, ut dicerem eſſe ductурum patri,
Suadere, orare, uſq; adeo donec perpulit.
C. Quis homo iſthuc! P. Davos. C. Davos? P. Davos omnia.
C. Quamobrem? P. neſcio, niſi mihi Deos ſatis
Scio fuiſſe iratos, qui auſcultaverim.
C. Factum eſt hoc, Dave? D. factum eſt. C. hem! quid ais,
At tibi Dî dignum factis exitium duint. (ſcelus?
Eho! dic mihi, Si omnes hunc conjectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc, conſilium darent?
D. Deceptus ſum, at non defatigatus. C. ſcio.
D. Hâc non ſucceſſit, aliâ aggrediemur viâ:
Niſi id putas, quia primò proceſſit parùm,
Non poſſe jam ad ſalutem converti hoc malum.
P. Immò etiam: nam ſatis credo. ſi advigilaveris,
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.
D. Ego, Pamphile, hoc tibi pro ſervitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctéſq; & dies
Capitis periculum adire, dum proſim tibi.
Tuum eſt, ſi quid præter ſpem evenit, mihi ignoſcere.
Parùm ſucceſſit quod ago: at facio ſedulò.
Vel melius tu aliud reperi: me miſſum face.
P. Cupio, reſtitue, in quem me accepiſti locum.
D. Faciam. P. at jam hoc opus eſt. D. hem, ſt, mane:
Crepuit à Glycerio oſtium.
P. Nihil ad te. D. quæro. P. hem! nunc demum?
D. at jam hoc tibi inventum dabo.

ACT. IV. SCENA II.

Arg. Pollicetur hic Pamphilus Myſidi, nunquam ſe deſerturum Glycerium; etiamſi omnes homines ſibi ob id infeſtos ſit habiturus.

Iambici octonarii, catalectici.

Myſis. Pamphilus. Charinus. Davus.

M. JAm, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum: tu modò anime mi, noli te macerare.
P. Myſis. M. quid eſt? hem Pamphile! optumè mihi te offers.
P. quid eſt?

M. Orare

M. *Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad sese veniat;*
Videre ait te cupere. P. *vah perii: hoc malum integrascit.*
Siccine me atq; illam operâ tuâ nunc miseros sollicitarier?
Nam idcirco accersor, nuptias quòd mi apparari sensit.
C. *Quibus quidem quàm facilè poterat quiesci, si hic quiesset.*
D. *Age, si hic non insanit satis suâ sponte, instiga.* M. *atq; adepo*
Ea res est, propter quam nunc misera in mœrore est. P. *Mysis,*
Per omnes tibi adjuro Deos, nunquam eam me deserturum;
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.
Hanc mihi expetivi; contigit: conveniunt mores; VALEANT
Qui inter nos dissidium volunt. hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.
C. *Resipisco.* P. *non Apollinis magìs verum atq; hoc responsum est*
Si poterit fieri, ut nè pater per me stetisse credat,
Quò minùs hæ fierent nuptiæ, volo: sed si id non poterit,
Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse ut credat.
Quis videor? C. *miser æquè atq; ego.* D. *consilium quæro.* C. *fortis es.*
Scio quid conere. D. *hoc ego tibi profectò effectum reddam.*
P. *Jam hoc opus est.* D. *quin jam habeo.* C. *quid est?* D. *huic, non tibi, habeo. nè erres.*
C. *Sat habeo.* P. *quid facies? cedo.* D. *dies hic mi ut satis sit vereor*
Ad agendum: nè vacuum esse me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc vos amolimini: nam mi impedimento estis.
P. *Ego hanc visam.* D. *quid tu? quò hinc te agis?* C. *verum vis dicam?* D. *immò etiam.*
Narrationis incipit mihi initium. C. *quid me fiet?*
D. *Eho tu impudens, non satis habes, quod tibi dieculam ad lo,*
Quantum huic promoveo nuptias? C. *Dave, attamen.* D. *quid ergò?*
C. *ut ducam.* D. *ridiculum.* C. *hoc face, ad me ut venias, siquid poteris.*
D. *Quid veniam? nihil habeo.* C. *attamen si quid.* D. *age, veniam.* C. *si quid,*
Domi ero. D. *tu Mysis, dum exeo, parumper me hic opperire.*
M. *Quapropter?* D. *Ità facto opus est.* M. *matura.* D. *jam, inquam, hic adero.*

ACT.

ACT. IV. SCENA III.

Arg. Mysis here suæ de Pamphilo male, ut videatur, metuentis fortunam deplorat.

Iambici senarii.

Mysis.

M. Nihilne esse proprium cuiquam? Di vestram fidem!
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, virum in quovis loco
Paratum: verùm ex eo nunc misera quem capit
Dolorem! facilè hîc plus mali est, quàm illic boni.
Sed Davus exit. mi homo, quid isthuc, obsecro, est?
Quòd portas puerum?

ACT. IV. SCENA IV.

Arg. Consistit hæc scena in gestu potissimum: Davus enim puerum ad ostium Simonis defert, ut ita Chremes à nuptiis deterreatur.

Ejusdem mensuræ.

Davus, Mysis.

D. Mysis, nunc opus est tuâ
Mihi ad hanc rem exprompt à memoriâ atq; astutiâ.
M. Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocyus;
Atque ante nostram januam appone. M. obsecro,
Humine? D. ex ara hinc sume verbenas tibi
Atque eas substerne. M. quamobrem id tûte non facis?
D. Quia, si fortè opus ad herum jusjurandum mihi
Non apposuisse, ut liquidò possim. M. intelligo.
Nova nunc religio unde te istuc incessit? credo.
D. Move ocyùs te, ut, quid agam, porrò intelligas.
Prò Jupiter! M. quid? D. sponsa pater intervenit.
Repudio consilium, quod primùm intenderam.
M. Nescio quid narres. D. ego quicque hinc ab dextera
Venire me assimulabo: Tu, ut subservias
Orationi, utcunque opus sit verbis, vide.
M. Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est,
Quod meâ operâ opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, nè quid vestrum remorer commodum.

ACT. IV. SCENA V.

Arg. In hac scena Chremes puerum ex Glycerio natum audit, & illam civem esse Atticam, ut sic à nuptiis deterreatur.

Iambici senarii, quibus permixti videntur bini septenarii.

Chremes, Mysis, Davus.

C. REvertor, postquam, quæ opus fuêre ad nuptias
Gnatæ, paravi, ut jubeam accersi, sed quid hoc?
Puer hercule est. mulier, tún' apposuisti hunc? M. ubi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem! nusquam est. væ m
seræ mihi!
Reliquit me homo, atque abiit. D. Dî vostram fidem!
Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum litigant?
Tum annona cara est, quid dicam aliud, nescio.
M. Cur tu, obsecro, hîc me solam? D. hem! quæ hæc fabula?
Eho Mysis, puer hic unde est? quisve huc attulit?
M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. quem igitur rogem,
Qui hîc neminem alium video? C. miror unde sit.
D. Dicturún' quod rogo? M. au! D. concede ad dextram.
M. Deliras: non tute ipse? D. verbum si mihi
unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.
M. Malè dicis. D. unde est? dic clarè. M. à vobis, D. ha, ha, he,
Mirum verò imprudenter mulier si facit.
C. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intelligo.
D. Adeón' videmur vobis esse idonei,
In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeò puerum tollere hinc ab janua.
Mane: cave quoquam ex istoc excessis loco.
M. Dî te eradicent, ità me miseram territas.
D. Tibi ego dico, an non? M. quid vis? D. at etiam rogas?
Cedo, cujum puerum hic apposuisti, dic mihi?
M. Tu nescis? D. mitte id quod scio: dic quod rogo.
M. Vestri. D. cujus? nostri? M. Pamphili. D. hem! quid? Pamphili?
M. Eho! an non est? C. rectè ego semper fugi has nuptias.
D. O facinus animadvertendum! M. quid clamitas?
D. Quémne ego heri vidi ad vos afferri vesperi?
M. O hominem audacem! D. verum vidi Cantharam
Suffarcinatam. M. Diis pol habeo gratias,
Cùm in pariundo aliquot affuerunt liberæ.
D. Næ illa illum haud novit, cujus causâ hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C. Non hercle faciet. D. nunc adeò, ut tu sis sciens,

Ni

Ni puerum tollis, jam jam ego hunc mediam in viam
Provolvam, téque ibidem pervolvam in luto.
M. *Tu pol homo non es sobrius.* D. FALLACIA
Alia aliam trudit: jam susurrari audio,
Civem Atticam esse hanc. C. *hem!* D. *coactum legibus*
Eam uxorem ducet. M. *au! obsecro, annon civis est!*
C. *Jocularium in malum insciens penè incidi.*
D. *Quis hìc loquitur? ô Chreme, per tempus advenis:*
Ausculta. C. *audivi jam omnia.* C. *ánne tu omnia?*
C. *Audivi, inquam, à principio.* D. *audistin' obsecro? hem*
Scelera! hunc jam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille est: non te credas Davum ludere.
M. *Me miserum! nihil pol falsi dixi, mi senex.*
C. *Novi rem omnem: sed est Simo intus?* D. *intus est.*
M. *Nè me attingas, sceleste. Si pol Glycerio non omnia hæc,*
D. *Ebo inepta, nescis quid sit actum.* M. *quid sciam!*
D. *Hic socer est: alio pacto haud poterat fieri,*
Ut sciret hæc, quæ volumus. M. *hem! prædiceres.*
D. *Paulum interesse censes, ex animo omnia,*
Ut fert natura, facias, an de industria?

ACTUS IIII. SCENA VI.

Arg. Crito veniens ex Andro Athenas, de Glycerio percontatur, an parentes reperti suos; audiens nondum reperisse, dolet, quod videns hoc sibi obfuturum in ducenda haredis uxore.

Iambici senarii.

Crito, Mysis, Davus.

C. IN hac habitâsse platea dictum est Chrysidem,
Quæ inhonestè optavit hìc parare divitias
Potiùs quàm in patria honestè pauper vivere.
Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos percenter video: salvete. M. *obsecro,*
Quem video? estne hic Crito sobrinus Chrysidis?
Is est. C. *ô Mysis, salve.* M. *salvos sis, Crito.*
C. *Itán' Chrysis? hem!* M. *nos quidem pol miseras perdidit.*
C. *Quid vos? quo pacto hìc? satisne rectè?* M. *nósne? SIC*
Ut quimus, aiunt; quando, ut volumus, non licet.
C. *Quid Glycerium? jam hic suos parentes reperit?*
M. *utinam!* C. *an nondum etiam? haud auspicatò huc me appuli:*

Nam pol, si id scissem, nunquam huc tetulissem pedem:
Semper enim ejus dicta est hæc, atque habita est soror:
Quæ illius fuerunt, possidet: nunc me hospitem
Lites sequi, quàm hîc mihi sit facile, atque utile,
Aliorum exempla commonent: simul arbitror,
Jam esse aliquem amicum, & defensorem ei: nam ferè
Grandiuscula jam profecta est illinc: clamitent;
Me sycophantam hæreditatem persequi,
Mendicum: tum ipsam despoliare non libet.
M. *O optume hospes pol Crito, antiquum obtines.*
C. *Duc me ad eam, quandò huc veni, ut videam.* M. *maximè,*
Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACT. V. SCENA. I.

Arg. Simo cupit fieri nuptias: generum recusat Chremes, ob natum ex Glycerii puerum.

Trochaici octonarii catalectici.

Chremes, Simo.

C. *SAtis jam, satis, Simo, spectata erga te amicitia est mea:*
Satis pericli cæpi adire: orandi jam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, penè illusi vitam filiæ.
S. *Immo enim quàm maximè abs te oro, atque postulo, Chreme,*
ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.
C. *Vide quàm iniquum sis præstudio, dum efficias id quod cupis,*
Neq; modum benignitatis, neq; quid me ores, cogitas:
Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.
S. *Quibus? C. ah! rogitas? perpulisti me, ut homini adolescentulo*
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoriâ,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;
Ejus labore, atque ejus dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetrâsti: incepi, dum res tetulit: nunc non fert; feras.
Illam hinc civem esse aiunt: puer est natus: nos missos face.
S. *Per ego te Deos oro, ut nè illis animum inducas credere,*
Quibus id maximè utile est, illum esse quàm deterrimum.
Nuptiarum gratiâ hæc sunt ficta, atque incepta omnia.
ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent.
C. *Erras: cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam.* S. *scio.* C. *at*
Vero volui; cùm ibi me adesse, neuter tum præsenserat.

S. *Credo;*

S. Credo; & id facturus Davus dudum prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac voluit dicere.

ACT. V. SCENA II.

Arg. In hac scena Simo cum audit venisse, qui Glycerium dicat civem esse Articam, ira accensus, Davum ioco raptum conjicit in vincula; & miro hic artificio patris ac domini offensi consuetudinem exprimit Terentius.

Trochaici octonarii catalectici, & ad finem iambici senarii.

Davus, Chremes, Simo, Dromo.

D. ANimo jam nunc otioso esse impero. C. bem Davom tibi,
S. unde egreditur? D. meo præsidio, atque hospitio.
S. quid illud mali est?
D. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi.
S. scelus, (qui?
Quemnam hic laudat? D. omnia res est jam in vado. S. cesso illo-
D. Herus est: quid agam? S. ô salve, bone vir. D. bem Simo, ô no-
Omnia apparata jam sunt intus. C. curâsti probè. (ster Chreme,
D. ubi voles, accerse. S. bene sanè: id enimvero hic nunc abest.
Et jam tu hoc respondes? quid istîc tibi negotii est? D. mibin'?
S. ità.
D. Mibin'? S. tibi ego. D. modò introii. S. quasi ego, Quàm dudum, rogem:
D. Cum tuo gnato unâ. S. ánne est intus Pamphilus? cruciar miser:
Ebo! non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnifex? (tigat.
D. Sunt. S. cur igitur hic est? C. quid illum censes? cum illa li-
D. Immo verò indignum, Chreme, jam facinus faxo ex me audias.
Nescio quis senex modò venit: ellum! confidens, catus:
Cùm faciem videas, videtur esse quantivis preti:
Tristis severitas inest in voltu, atque in verbis fides. (dicere.
S. Quidnam apportas? D. nil equidem, nisi quod illum audivi
S. Quid ait tandem? D. Glycerii se scire esse hanc civem Atticam:
S. Hem Dromo, Dromo. D. Quid est? S. Dromo. D. audi. S. verbum
si addideris, Dromo. (quantum potes.
D. Audi obsecro. Dr. quid vis? S. Sublimem hunc intrò rape,
Dr. Quem? S. Davom. D. quamobrem? S. quia lubet: rape, in-
D. Quid feci? S. rape. (quam.
D. Si quidquam mentitum invenies, occidito. S. nihil audio,
Ego jam te commotum reddam. D. tametsi hoc verum est. S. tu
tamen

Cura asservandum vinctum: aiq; audin'? quadrupedem co-
Agè nunc: jam ego pol hodie, si vivo, tibi (stringito.
Ostendam, verum quid sic pericli fallere, &
Illi patrem. C. ah! nè sævi tantopere. S. Chreme,
Pietatem quati! nàmne te miseret mei,
Tantum laborem capere ob talem filium?
Agè Pamphile; exi Pamphile: ecquid te pudet?

ACT. V. SCENA III.

Arg. Simo acriter objurgat filium: confessus crimen filius, veniam petit, ac se totum paternæ subjicit voluntati: nimis commotum Simonem placare nititur Chremes.

Iambici, senarii, & ad finem trochaici, catalectici.

Pamphilus, Simo, Chremes.

P. Quis me volt? perii: pater est. S. quid ais, omnium? C. ah!
Rem potiùs ipsam dic, ac mitte malè loqui.
S. Quasi quicquam in hunc jam gravius dici possiet:
Ain' tandem? civis Glycerium est? P. ità prædicant.
S. Ità prædicant? ingentem confidentiam!
Num cogitat quid dicat? num facti piget?
Num ejus color pudoris signum usquam indicat?
Adeón' impotenti esse animo, ut præter civium
Morem, atque legem: & sua voluntatem patris,
Tamen hanc habere studeat cum summa probro?
P. *Me miserum!* S. modòne id demum sensti, Pamphile?
Olim istuc, olim, cùm ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die istuc verbum vere in te actum'st.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam sentiam hujus sollicito amenti â? an
Pro hujus ego ut peccatis supplicium sufferam?
Immo habeat, valeat, vivat cum illa. P. mi pater.
S. *Quid, mi pater? quasi te hujus indigea patris:*
Domus, uxor, liberi inventi, invito patre:
Adducti, qui illam civem hinc dicant: vicerit.
P. *Pater, licetne pauca? S. Quid dices mihi?*
C. *Attamen, Simo, audi.* S. *ego audiam! quid ego audiam,*
Chreme? C. attamen dicat sine. S. *agè, dicat sine.*
P. *Ego me amare hanc fateor: si id peccare est, fateor id quoq;.*

Tibi

Tibi pater me dedo: quid vis oneris impone: impera:
Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero feram.
Hoc modò te obsecro, ut nè credas à me allegatum hunc senem.
Sine me expurgem, atque illum huc coràm adducam. S. adducas?
P. sine, pater.
C. Æquum postulas: da veniam. P. sine te hoc exorem. S. sino.
Quid vis cupio, dum nè ab hoc me falli comperiam, Chreme.
C. PRO peccato magno paulum supplicii satis est patri.

ACT. V. SCENA IIII.

Arg. Hæc scena continet Andrii Critonis cum Simone & Chremete congressum, in quo error omnis fabulæ aperitur: nam Glycerium ostenditur hic filia esse Chremetis.

Trochaici & iambici octonarii, hi acatalectici, illi catalectici, iambicus quaternarius unus.

Crito, Chremes, Simo, Pamphilus.

Cr. Mitte orare: una harum quævis causa me, ut faciam, monet.
Vel tu, vel quòd verum est, vel quòd ipsi cupio Glycerio.
Ch. Andrium ego Critonem video? & certe is est. Salvos sis, Crito.
Quid tu Athenas insolens? Cr. evenit, sed hiccine est Simo?
Ch. Hic est. S. méne quæris? ebo! tu Glycerium hinc civem esse ais?
Cr. Tu negas? S. Itáne huc paratus advenis? Cr. quare? S. rogas?
Túne impune hæc facias? túne hîc homines adolescentulos
Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis?
Sollicitando & pollicitando eorum animos lacias? Cr. sanún' es?
S. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?
P. Perii: metuo ut subsistet hospes. Ch. si, Simo, hunc nôris satis,
Non ità abiisses: bonus hic est vir. S. hic vir sit bonus?
Itáne attemperatè venit hodie in ipsis nuptiis,
ut veniret antehac nunquam? esti verò huic credendum, Chreme?
P. Ni metuam patrem, habeo pro illo te, illum quod moneam probe.
S. Sycophanta. Cr. hem! Ch. sic, Crito, est hic: mitte. Cr. videat, qui fiet.
Si mihi pergit, quæ volt, dicere; ea quæ non volt, audiet.
Ego istîc hæc moveo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam ego quæ dixi, vera, an falsa audieris, jam sciri potest:

Atticus quidam olim, navi fractâ, apud Andrum ejectus est,
Et isthæc unà parva virgo: tum ille egens fortè applicat
Primùm ad Chrysidis patrem se. S. fabulam inceptat. Ch. *sine.*
Cr. *Itáne verò obturbat?* Ch. *perge.* Cr. *tum is mihi cognatus fuit*
Qui eum recepit, ibi ego audivi ex illo sese esse Atticum.
Is ibi mortuus est. Ch. *ejus nomen?* Cr. *nomen tam citò tibi?*
Phania. Ch. *hem perii!* Cr. *verum hercle opinor fuisse Phaniam:*
Hoc certò scio, Rhamnusium se aiebat esse. Ch. *ô Jupiter!*
Cr. *Eadem hæc, Chreme, multi alii in Andro tum audivêre.*
Ch. *utinam id siet,*
Quod spero! eho! dic mihi, quid is eam tum, Crito,
Suámne aiebat esse? Cr. *non.* Ch *cujam igitur?* Cr. *fratris filiam.*
Ch. *Certe mea est.* Cr, *quid ais?* S. *quid tu? quid ais?* P. *arrige*
aures Pamphile.
S. *Quî credis?* Ch. *Phania ille frater meus fuit.* S. *nôram, & scio.*
Ch. *Is hinc belli fugiens, méq; in Asiam persequens proficiscitur,*
Tum illam hîc relinquere est veritus: post illa nunc primùm audio
Quid illo sit factum. P. *vix sum apud me; ità animus commotus*
est metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
S. *Næ istam multimodis tuam inveniri gaudeo.* P. *credo, pater.*
Ch. *At mihi unus scrupulus etiam restat, qui me malè habet.*
P. *dignus es* (*istud est?*
Cum tua religione odio: NODU M in scirpo quæris. Cr. *quid*
Ch. *Nomen non convenit.* Cr. *fuit hercle aliud huic parvæ.*
Ch. *quod, Crito?*
Nunquid meministi? Cr. *id quæro.* P. *egóne hujus memoriam*
patiar meæ
Voluptati obstare, cùm ego possim in hac re medicari mihi?
Non patiar. heus Chreme, quid quæris, Pasibula. Ch. *ipsa est.*
Ch. *ea est.*
P. *Ex ipsa millies audivi.* S. *omnes nos gaudere hoc, Chreme,*
Te credo credere. Ch. *ità me dî ament, credo.* P. *quid restat, pater?*
S. *Jamdudum res reduxit me ipsa in gratiam.* P. *ô lepidum pa-*
trem! (*est,*
De uxore, ità ut possedi, nihil mutat Chremes. Ch. *causa optuma*
Nisi quid pater aliud ait. P. *nempe,* S. *scilicet.* Ch. *dos, Pam-*
phile, est *Decem*

Decem talenta. P. *accipio.* Ch. *propero ad filiam, ebo mecum*
Crito: (*jubes?*
Nam illam me haud nôsse credo. S *Cur non illam huc transferri*
P. *Rectè admones. Dave isthuc dedam jam negoti.* S. *non potest.*
P. *Quî?* S. *quia habet aliud magis ex sese, & majus.* P. *quidnam?*
S. *vinctus est.* (*secro.*
P. *Pater, non rectè vinctus est.* S. *haud ità jussi.* P. *jube solvi, ob-*
S. *Agè, fiat.* P. *at matura.* S. *eo intrò.* P. *ô fausium & felicem*
hunc diem!

ACT. V. SCENA. V.

Arg. Exultat Pamphilus de optato amoris successu.
Iambici & trochaici octonarii permixti.

Charinus, Pamphilus.

C. *Provisò, quid agat Pamphilus: atque eccum!* P. *aliquis*
forsan me putet
Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ sunt: nam mihi immortalitas
Parta est, si nulla huic ægritudo gaudio intervenerit. (*ri?*
Sed quem ego potissimùm exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, da-
C. *Quid illuc gaudî est?* P. *Davom video: nemo est, quem mal-*
lem omnium:
Nam hunc scio mea solidè solum gavisurum esse gaudia.

ATC. V. SCENA VI.

Arg. Narrat Pamphilus Davo & Charino, Glycerium inventam esse civem Atticam, seque illam ducturum uxorem. Petit ab eodem Charinus, uti se & suos amores socero commendet.

Ejusdem mensuræ.

Davus, Pamphilus, Charinus.

D. *Pamphilus ubinam hic est?* P. *Dave.* D. *quisnam homo est?*
P. *ego sum.* D. *ô Pamphile.* (*scio.*
P. *Nescîo quid mihi obtigerit.* D. *artè: sed quid mihi obtigerit*
P. *Et quidem ego.* D. *more hominum evenit, ego ut quod sum*
nactus mali,
Priùs resciscres tu, quàm ego, tibi quid evenit boni.
P. *Mea Glycerium suos parentes repperit.* D. *ô factum bene!*
C. *Hem!* P. *pater amicus summus nobis,* D. *quis?* P. *Chremes.*
D. *Narras probè.*
P. *Nec mora ulla est, quin eam uxorem ducam.* C. *num ille somniat*

Ea quæ vigilans voluit? P. tum de puero, Dave? D. ah! desine: SOLUS est, quem diligunt dî, C. salvus sum, hæc si vera sunt, colloquar. P. quis homo est? Charine, in tempore ipso mî advenis. C. Bene factum. P. hem! audistine? C. omnia: agè, me in tuis secundis respice.

Tuus es nunc Chremes: facturum quæ voles scio omnia.

P. Memini: atque adeò longum est, nos illum expectare, dum exeat.

Sequere hàc me: intus apud Glycerium est. nunc tu, Dave, abi domum;

Propera, accerse hinc qui auferant eam: quid stas? quid cessas? D. eo.

Nè expectetis, dum exeant huc: intus dispondebitur: Intus transigetur, si quid est quod restet. Plaudite.

EUNUCHI PERSONÆ EARUMQUE INTERPRETATIO.

Laches, senex, ἀπὸ τῆ λήξεως, ab hæreditate, lite, patrimonio.

Phædria, adolescens, ἀπὸ τῦ φαιδρῦ, ab hilaritate.

Chærea, adolescens, ὁ χαίρων, lætus.

Parmeno, servus, μένων παρὰ τῆ διατρίβῃ, ab assiduitate.

Dorus, Eunuchus, ἀπὸ τῦ δώρου, à munere, dono.

Dorias, ancilla. (δῶρος,

Thais, meretrix, διὰ τὸ θαυτὸν ἄγαν θαυμαστὸν ἔχειν τὸ εἶδος, de formæ specie, quæ omnium ora in se converteret.

Pythias, ancilla, ἀπὸ τῦ πύθεσθαι, à sciscitando.

Thraso, miles, ἀπὸ τῆς θρασύτητος, ab audacia.

Sanga, lixa, à quodam Phrygiæ fluvio.

Gnatho, parasitus, ἀπὸ τῶν γνάθων, à buccis.

Chremes, adolescens, *vide* Andr.

Sophrona, nutrix, ἀπὸ τῆς σωφροσύνης, casta & proba.

Antipho, adolescens, ἀπὸ τῦ ἀντὶ ϗ φάους, lumen contra adferens.

Sequentium,

Sequentium personarum tantum hic mentio fit.

Strato, militis servus, ἀπὸ τῆς στρατιᾶς, exercitu.

Simalio, servus, ἀπὸ τοῦ σιμοῦ.

Donax, servus, ἀπὸ τοῦ δόνακος, fistula, seu calamo piscatorio

Syriscus, servus, diminutivum à Syro.

Sannio, servus, ἀπὸ τοῦ σαννίου, ab hasta.

Pamphila, adolescentula, omnibus amica.

M. ANTONII MURETI IN EUNUCHUM TERENTII ARGUMENTUM.

CIvis quidam Atheniensis filiam, cui Pamphila, & filium, cui Chremeti nomen erat, habuit: ex iis Pamphilam adhuc infantulam praedones rapuere è Sunio, & mercatori cuidam Rhodio vendidere, qui, Rhodum advectam puellam, quam amabat, dono dedit: hanc accepta puellam pari curâ ac studio, cum Thaide filia cepit educare; nemo ut esset, qui non utramque ex ipsa genitam esse arbitraretur. Thais, cum grandiuscula erat, cum ad eam aetatem pervenisset, ut viris placere posset; maternam, ut fit, vivendi rationem insecuta, cum hospite quodam Atheniensi venit, qui eam postea moriens heredem reliquit: interea miles Thraso nomine ad eam adjecit animum: cumque cum ea per aliquod tempus consuevisset, in Cariam profectus est. Thaidis mater per eos dies vitam cum morte commutaverat, fratique ipsius Pamphilam venalem proposuerat, sperans eam, quod & formosa esset, & fidibus scire praclare à se venditum iri: fortè accidit, ut eo ipso tempore Thaidis amatores milites essent Rhodii, qui, harum omnium rerum inscius Pamphilam emit, ut esset quod amica, Athenas reversus, dono daret. Thais, profecto milite, aliam conditionem quaesierat, adjunxeratque sibi Phaedriam adolescentem Atheniensem, Lachetis filium, inaudiverat interim etiam aliquid de Pamphila: jamque cum fratre ipsius Chremete aliquoties collocuta, eò pervenerat, ut non dubia indicia intelligeret, sororem illius esse, quae secum in matris aedibus educata esset. Summopere cupiebat igitur occasionem sibi aliquam dari, qua Pamphilam suis restitueret, eademque facile, & puellam summo assequeretur honesto, & propinquorum illius amicitiâ sortunas constabiliret suas. Rodit miles; sed cum coenasset de amore Phaedria, puellam sibi ipse ea repulsa datarum notat. Thais, quid ageret, nescire; nam & Phaedriam amabat ex animo, & Pamphila recipienda gratiâ quidvis sibi faciendum putabat. Tandem, cum speraret se posse facile consilium suum ei ipsi, cujus animum offenderet, probaturam; Phaedriam, ut militi gratificaretur, exorabit. Postridie accersito eo, atque ubi res secundi sunt, se purgat; munusque precibus

precibus ab eo impetrat, ut ter biduum priores partes habere, Thrasonem [illegible]neret: ubi primum eripuisset puellam, nihil sibi cum illo amplius fore. Ph[illegible]dria ut hujus bidui molestiam aequiore animo ferret, rus sibi abeundum [illegible] statuit, itaque abiens, mandat Parmenoni, ut Eunuchum & Æthiopiss[illegible] ad Thaidem, cui eos emerat, duceret. Pamphilam, cum ex adibus Thrasonis ad Thaidem deduceretur, conspicatus in via Phædria frater natu min[illegible] Charea, ita ejus amore flagrare cœpit, nihil ut pensi haberet, cum eâ p[illegible]tiretur: neque prius conquievit, quàm, ejus rei causâ, ad Thaidem pro Eunucho deductus est. Quid plura? Thaide ad cœnam, cum milite profect[illegible] virgini à Charea per vim vitium offertur: turba undique mirabiles, don[illegible] totâ re patefactâ, Thais à Lachete in fidem & clientelam recipitur: Charea agnitam Pamphilam ducit uxorem. Thraso diu illusus, tandem in amoris meretricii partem, Gnathonis parasiti operâ, admittitur.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

SOrorem falsò dictitatam Thaidis,
Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso,
Ipsique donat. Erat hæc civis Attica.
Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi jubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thrasoni exoratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cùm deperiret dono missam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introiit: vitiat virginem. Sed Atticus
Civis repertus frater ejus collocat
Vitiatam Ephebo. Phædriam exorat Thraso.

ΑΔΗΛΟΝ.

MERETRIX *adolescentem, cujus mutuo amore tenebatur, exclusit; eique revocato exclusionis causas reddidit: ejus frater minor natu virginem, quam miles meretrici dono miserat, amare cœpit; deductusque in domum meretricis pro Eunucho, vitiat: re itaq; cognitâ, cùm illusam se meretrix doleret, ab eodem adolescente placatur: interventuque fratr itejus civem cognitam Atheniensem ducit uxorem: miles quoque in partem meretricii amoris receptus illuditur.*

EU-

EUNUCHUS TERENTII

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. POSTHUMIO ALBINO ET L. CORNELIO MERULA ÆD. CUR. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO ET L. ATTILIUS PRÆNESTINUS, MODULAVIT FLACCUS CLAUDII P. TIBIIS DUABUS, DEXTRA ET SINISTA. GRÆCA MENANDRI, ACTA II M. VALERIO ET C. FANNIO COSS.

PROLOGUS.

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quamplurimis, & minimè multos lædere:
In his Poëta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementiùs
Existimavit esse, sic existimet,
Responsum, non dictum esse: quia læsit prior,
Qui bene vertendo, & easdem describendo malè, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, causam dicere
Priùs, undè petitur, aurum quare sit suum;
Quàm illic, qui petit, unde is sit thesaurus sibi,
Aut unde in patriam monumentum pervenerit,
Debincne frustretur ipse se, aut sic cogitet;
Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi;
Is ne erret moneo, & desinat lacessere:
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur post, si perget lædere,
Ita ut facere instituit, nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt,
Perfecit, sibi ut insipiendi esset copia,
Magistratus cùm ibi adesset, occæpta est agi.
Exclamat, furem, non poëtam: fabulam
Dedisse, & nihil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Nævi, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentiâ est

Poëta.

Poëta: non qui furtum facere ſtuduerit.
Id ità eſſe vos jam judicare poteritis.
Colax Menandri eſt; in ea eſt paraſitus Colax,
Et miles gloriosus: eas ſe non negat
Perſonas tranſtuliſſe in Eunuchum ſuam
Ex Græca: ſed eas fabulas factas priùs
Latinas ſciſſe ſeſe, id verò pernegat.
Quòd ſi perſonis iiſdem uti alis non licet:
Quî magis licet currentes ſervos ſcribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Paraſitum edacem, gloriosum militem,
Puerum ſupponi, falli per ſervum ſenem,
Amare, odiſſe, ſuſpicari? denique
NULLUM eſt jam dictum, quod non dictum ſit priùs.
Quare æquum eſt vos cognoſcere, atque ignoſcere,
Quæ veteres factitârint, ſi faciunt novi.
Date operam, & cum ſilentio animadvertite,
ut pernoſcatis, quid ſibi Eunuchus velit.

ACTUS I. SCENA I.

Arg. Phædria excluſus conſultat, an redire debeat ad Thaidem: huic Parmeno ſuadet, ut animo æquo amoris molestias ferat.

Iambici ſenarii.

Phædria, Parmeno.

Ph. *Quid igitur faciam? non eam? nè nunc quidem*
Cùm accerſor ultro? an potiùs ità me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit: revocat. Redeam? non, ſi me obſecret.
Pa. *Siquidem hercle poſſis, nil prius, neque ſortius:*
Verùm ſi incipies, neque perficies gnaviter,
Atque ubi pati non poteris, cum nemo expetet;
Infectâ pace, ultro ad eam venies, indicans,
Te amare, & ferre non poſſe: actum eſt, ilicet,
Periſti: eludet, ubi te victum ſenſerit.
Proin tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita
Here, Quæ res in ſe neque conſilium, neque modum
Habet ullum, eam conſilio regere non potes.
IN AMORE hæc omnia inſunt vitia: injuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,

Bellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam, ut cum ratione insanias.
Et quod nunc túte tecum iratus cogitas,
Egóne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modò,
Mori me malim: sentiat qui vir sim.
Hæc verba mehercule una falsa lacrumula,
Quam, oculos terendo miserè, vix vi expresserit,
Restinguet: & te ultro accusabis, & ei dabis
ultro supplicium. Ph. *indignum facinus! nunc ego &*
Illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Et tædet, & amore ardeo: & prudens, sciens,
Vivus, vidénsque pereo: nec, quid agam, scio.
Pa. *Quid agas, nisi ut te redimas captum quàm queas*
Minimo? si nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. Ph. *itáne suades?* Pa. *si sapis:*
Neque, præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; & illas, quas habet, rectè feras.
Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTUS I. SCENA II.

Arg. Thaiadis blando sermone victus Phædria, pollicetur se biduum rus concessurum, ut Thrasoni interim locus sit apud illam.

Iambici senarii.

Thais, Phædria, Parmeno.

T. *Miseram me! vereor nè illud graviùs Phædria*
Tulerit; néve aliorsum, atque ego feci, acceperit,
Quòd herì intromissus non est. Ph. *totus, Parmeno,*
Tremo horreóque, postquam adspexi hanc. Pa. *bono animo es.*
Accede ad ignem hanc, jam calesces plùs satis.
T. *Quis hic loquitur? hem! tún' eras, mi Phædria?*
Quid hic stabas? cur non rectà introibas? Pa. *cæterùm*
De exclusione verbum nullum. T. *quid taces?*
Ph. *Sanè quia verò hæ mihi patent semper fores:*
Aut quia sum apud te primus. T. *missa isthæc face.*
Ph. *Quid? missa? ô Thais, Thais, utinam esset mihi*
Pars æqua amoris tecum: ac pariter fieret, ut
Aut hoc tibi doleret itidem ut mihi dolet,

Aut ego isthuc abs te factum nihili penderem!
T. *Nè crucia te, obsecro, anime mi, mi Phædria,*
Non pol, quòd quenquam plùs amem, aut plùs diligam,
Eò feci: sed ità erat res: faciundum fuit.
Pa. *Credo, ut sit, misera præ amore exclusit hunc foràs.*
T. *Siccine ais, Parmeno? age, sed huc quâ gratiâ*
Te accersi jussi, ausculta. Ph. *fiat.* T. *dic mihi*
Hoc primum, potin' est hic tacere? Pa. *egóne? optumè.*
Verum heus tu, lege hac tibi meam adstringo fidem:
Quæ vera audivi, taceo, & continuo optumè.
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuò palàm est?
Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo,
Proin tu, taceri si vis, vera dicito.
T. *Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.*
Pa. *Potest taceri hoc.* T. *ibi tum matri parvolam*
Puellam dono quidam mercator dedit
Ex Attica hinc abreptam. Ph. *civémne?* T. *arbitror;*
Certum non scimus: matris nomen & patriæ
Dicebat ipsa; patriam, & signa cætera
Neque scibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus,
Unde emerat, se audisse, abreptam è Samia:
Mater ubi accepit, cœpit studiosè omnia
Docere, educere ità uti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quócum unorem habebam tum, hospite,
Abii huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
Pa. *utrumque hoc falsum est: effluet.* T. *quî isthuc?* Pa. *quia*
Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hîc quoque bonam magnámque partem ad te attulit.
T. *Ità est: sed sine me pervenire quò volo.*
Interea miles, qui me amare cœperat,
In Cariam est profectus: te interea loci
Cognovi. tute scis, post illa, quam intimum
Habeam te, & mea consilia ut tibi credam omnia.
Ph. *Neque hoc quidem tacebit Parmeno.* P. *oh! dubiúmne id est?*
T. *Hoc agite, amabò. Mater mea illic mortua est*

Nuper:

Nuper : ejus frater aliquantùm ad rem est avidior ;
Is ubi hancce formâ videt honestâ virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, illico
Producit, vendit. Fortè fortunâ affuit
Hic meus amicus : emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum ignarúsq; omnium,
Is venit : postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, nè det sedulò :
Ait, si fidem habet sciri præpositum tibi
Apud me, ac non id meenat, nè, ubi eam acceperint,
Sese relinquam, velle se illam mihi dare :
Verùm id vereri : sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adjecit. Ph. etiámne amplius ?
T. Nil : nam quæsivi : nunc ego eam, mi Phædria,
Multæ sunt causæ, quamobrem cupio abducere :
Primùm, quòd soror est dicta : præterea, ut suis
Restituam, ac reddam : sola sum : habeo hic neminem,
Neq; amicum, neq; cognatum : quamobrem, Phædria,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabò adjuta me, quò id fiat facilius,
Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere : nihil respondes ? Ph. pessuma,
Ego quicquam cum istis factis tibi respondeam ?
Pa. Hei noster ! laudo, tandem perdoluit : vir es.
Ph. At ego n'sciebam quorsum tu iras : Parvola
Hinc est abrepta : eduxit mater præsuâ :
Soror est dicta : cupio abducere, ut reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique :
Excludor ego, ille recipitur : quâ gratiâ ?
Nisi illum plùs amas, quàm me : ar istum nunc times,
Quæ advecta est, ne illum talem præripiat tibi.
T. Egon' id timeo ? Ph. quid te ergo sollicitat ? credo,
Num solus ille dono dat ? nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier ?
Nónne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopia
Ancillulam, relictis tebus omnibus,
Quæsivi ? Eunuchum porrò dixti velle te,

Quia sola utuntur his reginæ. Repperi:
Herì minas viginti pro ambobus dedi.
Tamen contemptus abs te. Hæc habui in memoria:
Ob hæc facta abs te spernor. T. *quid isthuc, Phædria?*
Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri posse maxumè: veruntamen,
Potiùs quàm te inimicum habeam, faciam ut jusseris.
Ph. *utinam isthuc verbum ex animo ac verè diceres,*
POTIUS *quàm te inimicum habeam: si isthuc crederem*
Sincerè dici, quidvis possem perpeti.
Pa. *Labascit, victus uno verbo, quàm citò!*
T. *Ego non ex animo misera dico? Quam joco*
Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas solùm. Ph. *siquidem biduum:*
Verùm nè fiant isti viginti dies.
T. *Profectò non plus biduum, aut.* Ph. *aut? nihil moror.*
T. *Non fiet: hoc modò sine te exorem.* Ph. *scilicet*
Faciundum est. quod vis. T. *meritò amo te.* Ph. *bene facis:*
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ità facere certum est: mos gerundus est Thaidi.
Tu huc, Parmeno, fac illi adducantur. Pa. *maxumè.*
Ph. *In hoc biduum, Thais, vale.* T. *mi Phædria,*
Et tu: nunquid vis aliud? Ph. *egóne quid velim?*
Cum milite isto præsens absens ut sies:
Dies noctésq; ames me: me desideres:
Me somnies: me expectes: de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremò animus, quando ego sum tuus.
T. *Me miseram! forsitan hic mihi parvam habeat fidem,*
Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicet.
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certò scio,
Neque me finxisse falsi quicquam, neque meo
Cordi esse quenquam chariorem hoc Phædriâ:
Et quicquid hujus feci, causâ virginis
Feci: nam me ejus spero fratrem propemodum
Jam repperisse adolescentem autò nobilem. Et

Is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intrò, atq; expectabo dum venit.

ACT. II. SCENA. I.

Arg. Phædria rus concedit, id quod Thaidi se facturum dixerat: illius ex amore immutationem miratur Parmeno, & militis donum ita laudat, ut heri sui eunuchum præferat.

Trochaici permixti iambicis, cùm octonari, tum senarii, nonnullis quaternariis.

Phædria, Parmeno.

Ph. *FAc ità, ut jussi: deducantur isti.* Pa. *faciam.* Ph. *at diligenter.*
Pa. *Fiet.* Ph. *at maturè.* Pa. *fiet.* Ph. *satin' hoc mandatum est tibi?*
Pa. *Ab! rogitare? quasi difficile fiet: utinam*
Tam aliquid facile invenire possis, Phædria,
Hoc quam peribit. Ph. *ego quoque unà pereo, quod mi est charius.*
Nè isthuc tam iniquo patiare animo. Pa. *minimè, quin*
Effectum dabo: sed numquid aliud imperas?
Ph. *Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: & Istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.*
Pa. *Memini; tametsi nullus monitus.* Ph. *ego rus ibo, atque ibi manebo.*
Pa. *Censeo.* Ph. *sed heus tu!* Pa. *quid vis?* Ph. *censén' posse me obstrmare, &*
Perpeti, nè redeam interea? Pa. *tene? non hercle arbitror:*
Nam aut jam revertère; aut mox nostin te adigent horsum insomnia.
Ph. *Opus faciam ut defatiger usqué; ingratiis ut dormiam.*
Pa. *Vigilabis lassus: hoc plus facies.* Ph. *ah! nihil dicis Parmeno.*
Efficimda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illâ carebam, si sit opus, vel totum triduum? P. *hui! universum triduum? vide quid agas.* Ph. *stat sententia.*
Pa. *Dii boni! quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier*
Ex amore, ut non cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit
Minùs ineptus, magis severus quisquam, nec magis continens.
Sed quis hic est, quibus pergit? at, ut, hic quidem est paratus Gnatho
Militis, dum sterno mihi virginem huic donis papa!

Facie honestâ: mirum, ni ego me turpiter hodie hîc dabo
Cum meo decrepito hoc Eunucho. Hæc superat ipsam Thaidem.

ACT. II. SCENA II.

Arg. Quasi ambulantem Gnathonis personam inducit, sub cujus verbis corrupti hominum mores ostenduntur, maxime assentatorum qui patellam sequuntur, & ad epulas præsto sunt.
Trochaici & iambici octonaris catalectici, additis aliquot iambicis.

Gnatho, Parmeno.

G. *Dii immortales! homini homo quid præstat! stulto intelligens*
Quid interest! hoc adeò ex hac re venit in mentem mihi:
Convêni hodie adveniens quendam mei loci hinc atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona.
Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisq; obsitum.
Quid isthuc, inquam, ornati est? Quoniam miser, quod habui, perdidi.
Hem! quò redactus sum? Omnes noti me atque amici deserunt.
Hîc ego illum contempsi præ me: Quid homo, inquam, ignavissime?
Itáne parâsti te, ut spes nulla reliqua in te siet tibi?
Simul consilium cum re amîsti? viden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?
OMNIA habeo, neque quicquam habeo: nil cùm est, nil desit tamen.
At ego infelix neq; ridiculus esse, neq; plagas pati
Possum: Quid tu his rebus credis fieri? Totâ erras viâ.
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud sec'lum prius.
Hoc novum est aucupium: ego adeò hanc primus invêni viam.
Est genus hominum qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt: hos consector: hisce ego non paro me ut rideant,
Sed his ultro arrideo, & eorum ingenia admiror simul:
Quicquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoq;.
Negat quis, nego: ait, aio: postremò imperavi egomet mihi
Omnia assentari: is quæstus nunc est multò uberrimus.
P. *Scitum hercle hominem! Hic homines proesum ex stultis insanos facit.*
G. *Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi venimus,*

Concur-

Concurrunt læti mi obviàm cupedinarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes,
Quibus & re salvâ & perditâ profueram, & prosum sæpe:
Salutant: ad cœnam vocant: adventum gratulantur.
Ille ubi miser famelicus videt me esse in tantum honorem,
Et tam facile victum quærere; ibi homo cœpit me obsecrare,
ut sibi liceret discere id de me. Sectari jussi
Si pote, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula, parasiti itidem ut Gnathonici vocentur.
P. *Viden' otium, & cibu' quid faciat alienus?* G. *sed ego cesso*
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam ut veniat?
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,
Rivalis servum. Salva res est, nimirum hic homines frigent,
Nebulonem hunc certum est ludere. P. *hicce hoc munere arbitrantur*
Suam Thaidem esse. G. *plurimâ salute Parmenonem*
Summum suum impertit Gnatho. Quid agitur? P. *statur.*
G. *video:*
Nunquidnam hic, quod nolis, vides? P. *te.* G. *credo: at nonquid aliud?*
P. *Quì dum?* G. *quia tristis es.* P. *nihil equidem.* G. *nè sis; sed quid videtur*
Hoc tibi mancipium? P. *non malum hercle.* G. *uro hominem,*
P. *ut falsus animi est?*
G. *Quàm hoc manus gratum Thaidi arbitrare esse?* P. *hoc nunc dices,*
Ejectos hinc nos. OMNIUM rerum heus vicissitudo est.
G. *Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum reddam:*
Nè sursum deorsum cursites, néve usq. ad lucem vigiles.
Ecquid heo te? P. *mén'? papæ!* G. *sic soleo amicos.* P. *laudo.*
G. *Detineo te fortasse: tu profecturus aliò fueras.*
P. *Nusquam.* G. *tum tu igitur paulum da mihi operæ, fac ut admittar*
Ad illam. P. *agè modò, nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.*
G. *Num quem evocari hinc vis foras?* P. *sine biduum hoc prætereat:*
Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu istas, faxo, calcibus sæpe insultabis frustra.

G. Etiam nunc hic stas, Parmeno? eho! nummam tu hic vel-
lictus custos,
Nè quis fortè internuncius clàm à milite ad illam curset?
P. Facetè dictum: mira verò, militi quæ placent.
Sed video herilem filium minorem huc advenire.
Miror quî ex Pireeo abierit: nam ibi custos publicè est nunc.
Non temerè est: & properans venit: nescio quid circumspectat.

ACT. II. SCENA III.

Arg. Chærea laudat fortè conspectam virginem: quæritur subductam: Parmeno ostendit, qui fieri possit, ut illa potiatur.

Iambici octonarii, & senarii, item trochaici octonarii, & unus iambicus quaternarius.

Chærea, Parmeno.

C. Occidi.
Neq; virgo est usquam; neq; ego, qui illam è conspectu
amisi meo. (am?
Ubi quæram? ubi investigem? quem percontèr? quam insistam vi-
Incertus sum: una hæc spes est; ubi ubi est, diu celari non potest.
O faciem pulchram! deleo omnes debinc ex animo mulieres:
Tædet quotidianarum harum formarum. P. ecce autem alterum!
De amore nescio quid loquitur: ô infortunatum senem!
Hic verò est, qui si amare occæperit; lusum, jocúmq;
Dices fuisse illum alterum, præ ut hujus rabies quæ dabit.
C. ut dî illum Dteaq; senium perdant, qui me bodie remoratus
est:
Méque adeò, qui restiterim, tum autem qui illum flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem! salve. P. quid tu es tristis? quòd tu
es alacris?
unde is? C. ego hercle nescio neq; unde eam, neq; quorsum eam:
Ità prorsum oblitus sum mei.
P. Quî, quæso? C. amo. P. ebem! C. nunc Parmèno te ostendes
qui vir sis.
Scis te mihi sæpe pollicitum esse: Chærea, aliquid inveni
Modò quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut noscas meam:
Cùm in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
P. Agè inepte. C. hoc hercle factum est: fac sis nunc promissa
appareant.

Sive adeò dignæ res est, ubi tu nervos intendas tuos:
Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student
Demissis humeris esse, vinclo pectora, ut graciles sient,
Siqua est habitior paulo, pugilem esse aiunt: cibum
Tametsi bona est natura, reddunt curatum pessimam.
Itaque ergò amicum. P. quid tua istuc? C. nova figura est.
P. papæ!
C. Color verus, corpus solidum, & succi plenum. P. ain? C. sic dicam.
P. Flos ipse. C. hanc tu mihi, vel rus, vel etiam, vel prærupè
Fac tradas: meâ nihil refert, dum potiar modò.
P. Quid virgo? cuja est? C. nescio hercle. P. unde est? C. cognatum tandem. P. ubi habitat? C. Nè id quidem. P. ubi vidisti? C. in via. P. quâ ratione abiisti?
C. Id equidem adveniens mecum stomachabar modo:
Nos, quemquam esse ego hominem arbitror, cui magis bene
Felicitates omnes adversæ sient.
P. Quid hoc est sceleris? C. perii. P. quid fallum est? C. rogas?
Patris cognatum hâc, æqualem Archidemidem
Nostin'. P. quid ni? C. is, dum sequar hanc, fit mihi obviam.
P. Incommodè hercle. C. tum me salutat nescio quo infeliciter:
Non incommoda ut illa fuit dicenda. P. memo.
Illum liquet mihi dejerare his mensibus
Sex vel septem proximis non vidisse prænunis;
Nisi nunc, cùm maximè vellem: minimèque opus fuit.
Ebò! nônne hæc mentiri similest? quid ais? P. maxumè.
C. Continuò accurrit ad me, quàm longè quidem,
Thesaurus, tremulus, labiis demissis, gestiens:
Heus, heus, tibi dico Chæreа, inquit. Reflcti.
Scin' quid ego te volebam? Dic. Cras est mihi
Judicium. Quid tum? sis diligenter nuncies
Patri, advocatus neque mihi esse ut meminerit.
Dum hæc dicit, abiit hora: rogo nunquid velit.
Rectè, inquit: abeo. Cùm huc rursicio ad virginem,
Illa sese interea commodùm huc advorterat
In hanc nostram plateam. P. mirum, ni hanc dicit, modò
Huic quæ data est domo. C. huc cùm advenio, nulla erat.
P. Comites secuti scilicet sunt virginem?

C. Verum panasitus cum ancilla. P. ipsa est, scilicet,
Desine: jam conclamatum est. C. alius res agis.
P. Isthuc ego quidem. C. nostin' quæ sit? dic mihi: aut
Vidisti? P. vidi, nosco: scio quo abducta sit.
C. O Parmeno mi, nostis? P. novi. C. at scin ubi sit?
P. Hue deducta est ad Thaidem: ei dona data est.
C. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc? P. miles Thraso,
Phidippi amicus. C. durum fratris pueri præcipe.
P. Immo enim, si scias quod donum huic dono contrà comparet,
Tum magis id dicas. C. quidnam, quæso hoc? P. eunuchum.
illumne, obsecro,
Imberbem hominem, quem mercatus est heri, senex, mulierem?
P. Isthunc ipsum. C. homo quatietur certè cum dona foras
Sedistam Thaidem nos servi nobis vicinam. P. haud diu est.
C. Perii: quandoquidem etiam hoc illam vidisse? rebadum! dic mihi,
Estne, ut fertur, forma? P. fuit. C. ut nihil ad nostram hanc. P. alia
res est.
C. Obsecro te hercle, Parmeno, fac ut potiar. P. faciam sedulo.
Dabo operam, adjutabo: quid me aliud vis? C. quid autem? ut
P. eundum
Ut manicipia hæc, ita ut jussit frater, deducas ad Thaidem.
C. O fortunatam ipsum eunuchum, qui quidem tam dono datus
dorum!
P. Quid ità? C. rogitas? primùm forma pulchra conspicuam dem
Videbit, celebretur, audiet sæpe, in aliis admirabitur,
Cibum numquam capiet quin ea, ipsa det porrigat, denique
Pr. Quid si nupserit fortunata fuerit? C. quæso. Parmeno?
Respondes? P. capias tu illius pallium? C. ridiculum. quid tum postea?
P. Pro illo te ducam. C. audio. P. te esse illum dicam. C. in-
telligo.
P. Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dithyrambo modo
Cibum una capias, adsis, cantes, ludas, propere dormias.
Quandoquidem illarum usquisquam te novit, nec, scit qui
fies.
Præterea forma, ætas ipsa est, facilè ut te pro eunucho probes.
C. Dixisti pulchrè: numquam vidi melius consilium dari.
Age, eamus intrò: nunc jam ornat me, abdit, duc quantum
potes.

P. Quid

P. Quid agis? jocabar equidem. C. garris. P. perii: quid ego egi miser?
Quò trudis? perculeris jam tu me? tibi equidem dico, mane.
C. Eamus. P. pergin'? C. Certum est. P. vide nè nimium calidum hoc sit modo.
C. Non est profectò: sine. P. at enim isthæc in me cudetur faba: ah!
Flagitium facimus. C. an id flagitium est, si in domum meretriciam
Deducar, & illis crucibus, quæ nos, nostrámq; adolescentiam
Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atq; eas itidem fallam ut ab illis fallimur?
An potiùs hæc pati? Æquum est fieri, ut à me ludatur dolis.
Quod qui rescierint, culpent? Illud meritò factum omnes putent.
P. Quid isthuc? si certum est facere, facias: verùm nè post conferas
Culpam in me. C. non faciam. P. jubesac? C. jubeo, cogo, atq; impero.
P. Nunquam defugiam authoritatem sequere. C. dii vertant bene!

ACT. III. SCENA I.

Arg. Assentatur Gnatho, assentanti credit Thraso, seque & facta sua immodice jactat: consulit item Gnatho, nè miles pungat se Thaidi de amore Pamphilæ, imo potius augeat suspicionem, ita par pari relatur.

Lambici senarii.

Thraso, Gnatho, Parmeno.

T. Magnas verò agere gratias Thais mihi:
G. Ingentes. T. ain' tu? lata est? G. non tam ipso quidem
Dono, quàm abs te datum esse: id verò serio
Triumphat. P. huc proviso, ut, ubi tempus siet,
Deducam: sed eccum militem! T. est isthuc datum
Profectò mihi, ut sint grata, quæ facio, omnia.
G. Advorti hercle animum. T. vel rex semper maximas
Mihi agebat quidquid feceram: aliis non item.
G. Labore alieno magnam partam gloriam
Verbis sæpe in se transmovet, qui habes solem,
Quid in te est. T. habes. G. rex te ergò in oculis. T. scilicet.
G. Gestire. T. verùm credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tam sicubi eum satietas
Hominum, aut negoti, si quando odium coperat,
Requiescere ubi volebat, quæsi: nostin'? C. scio.
Quasi ubi illam expueret miseriam ex animo. T. tenes.
Tam me convivam solum abducebat sibi. G. hui!

Regem

Regem elegantem narras. T. *immo sic homo est*
Perpaucorum hominum. G. *immo nullorum arbitror,*
Si tecum vivit. T. *invidêre omnes mihi,*
Mordêre clanculum: ego non flocci pendere:
Illi invidêre miserè: verum unus tamen
Imperfè, elephantis quem Indicis præfecerat,
Is ubi molestus magis est, quæso, inquam, Strato,
Hóne es ferox, qui habes imperium in belluas?
G. *Pulchrè me hercle dictum, & sapienter: papæ!*
Jugulâras hominem: quid ille? T. *mutus illico.*
G. *Quid ni esset?* Pa. *Dii vestram fidem! hominem perditum,*
Miserúmq;, & illum sacrilegum! T. *quid? Illud Gnatho,*
Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio
Nunquid tibi dixi? G. *nunquam: sed narra obsecro.*
Plus millies jam audivi. T. *unà in convivio*
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus,
Forte habui scortum: cœpit ad id alludere,
Et me irrideri. Quid ais: inquam, homo impudens?
LEPUS tute es, & pulpamentum quæris. G. *ha, ha, he!*
T. *Quid est?* G. *facetè, lepidè, lautè, nihil supra.*
Tuúmne, obsecro, hoc dictum erat? vetus credidi.
T. *Audieras?* G. *sæpe, & fertur inprimis.* T. *meum est.*
O. *Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.*
P. *At te Dii perdant!* G. *quid ille quæso?* T. *perditus.*
Risu omnes, qui aderant, emoriri: denique
Metuebant omnes jam me. G. *non injuriâ.*
T. *Sed heus tu? putasne ego me dê istâc Thaidi,*
Quòd eam me amare suspicetur? G. *nihil minùs.*
Immo magis auge suspitionem. T. *cur?* G. *rogas?*
Scin'? si quando ille mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te ut malè uret. T. *sentio.*
G. *Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.*
Ubi nominabit Phædriam: Tu Pamphilam
Continuò. Si quando illa dicet, Phædriam
Commessatum intromittamus: Tu, Pamphilam
Cantatum proviscemus. Si laudabit hæc
Illius formam: Tu, hujus contrà. Denique

Tu par pari referto, quod eam mordeat.
T. *Siquidem me amaret, tum istuc prodesset, Gnatho.*
G. *Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat,*
Jamdudum amat te; jamdudum illi facilè sit
Quod doleat: metuet semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu altè conferas.
T. *Benè dixti: at mihi istuc non in mentem venerat.*
G. *Ridiculum; non enim cogitáras: cæterùm*
Idem hoc tutè melius quantò invenisses, Thraso!

ACT. III. SCENA II.

Arg. Parmeno Eunuchum & Æthiopissam, Phædriæ munera tradit Thaidi, &, uti jusserat, verbis ornat: eidem Thraso & parasitus insultant.

Ejusdem generis.

Thais, Thraso, Parmeno, Gnatho, Pythias.

Tha. *Audire vocem visa sum modò militis:*
Atque eccum! salve, mi Thraso. Thr. *O Thais mea,*
Meum suavium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istbac? Pa. *quàm venuste! quod dedit*
Principium adveniens! Tha. *plurimum merito tuo.*
G. *Eamus ergò ad cænam: quid stas?* Pa. *bem alterum,*
Ex homine hunc unum dicas. Thr. *ubi sis, non moror.*
Pa. *Adibo, atque assimulabo, quasi nunc exeam.*
Itur'ne, Thais, quopium es? Tha. *ebem Parmeno,*
Bene feciſti: hodie itura. Pa. *quó?* Tha. *ecquid hunc vides?*
Pa. *Video, & me tædet: ubi vis, dona adsunt tibi*
A Phædria. Thr. *quid stamus? cur non imus hinc?*
Pa. *Quæso hercle ut liceat, pace quod fiat tuâ,*
Dare hæc quæ volumus, convenire & colloqui.
Thr. *Perpulchra credo dona, haud nostris similia.*
Pa. *Res indicabit: heus jubete istos foras*
Exire, quas jussi, ocyùs: procede tu huc.
Ex Æthiopia est usquè hæc. Thr. *hîc sunt tres minæ.*
G. *Vix.* Pa. *ubi tu es, Dave? accede huc: bem eunuchum tibi.*
Quàm liberali facie, quàm ætate integrâ!
Tha. *Ità me dî ament, honestus est.* Pa. *quid tu ais, Gnatho?*
Nunquid habes quod contemnas? quid tu autem, Thraso?
Tacent: satis laudant. fac periculum in literis,

Fac

Fac in palæstra, in musicis: quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.
Thr. *Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrium.*
Par. *Atq; hæc qui misit, non sibi soli postulat*
Te vivere, & suâ causâ excludi cæteros:
Neq; pugnas narrat, neq; cicatrices suas
Ostentat; neq; tibi obstat, quod quidam facit.
Verùm, ubi molestum non erit, ubi tu voles,
ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
Thr. *Apparet, servum hunc esse domini pauperis,*
Miserúmq; G. nam hercle nemo posset, sat scio,
Quæ haberet, qui pararet illum, hunc perpeti.
Par. *Tace tu, quem ego puto esse infra omnes infimos*
Homines; nam, qui huic animum assentari induxerit,
E flamma te petere cibum posse arbitror.
Thr. *Jámne imus?* Tha. *bos prius introducam; & quæ vola*
Simul imperabo; postea continuò exeo.
Thr. *Ego hinc abeo: tu istam opperire.* P. *haud convenit*
unà cum amica ire imperatorem in via.
Thr. *Quid tibi ego multa dicam? Domini similis es.*
G. *Ha ha, be!* Thr. *quid vides?* G. *isthuc quod dixti modò,*
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. Thr. *abi; præcurre, ut fiat domi*
Parata. G. *fiet.* Tha. *diligenter, Pythias,*
Fac cures, si Chremes huc fortè advenerit,
ut oret, primùm ut maneat; si id non commodum est,
ut redeat: si id non poterit, ad me adducito.
Py. *Ità faciam.* Tha. *quid, quid aliud volui dicere?*
Hem! curate istam diligenter virginem,
Domi adsitis facite. Thr. *eamus.* Tha. *vos me sequimini.*

ACT. III. SCENA III.

Arg. Chremes probus adolescens amari se à Thaide suspicatur, quem amorem effugere studet.

Iambici senarii.

Chremes, Pythias.

C. *Profectò quantò magis magisq; cogito,*
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:

Ità

Ità me video ab ea astutè labefactarier.
Jam tum, cum primùm jussit me ad se accersier,
Rogat quis, quid tibi cum illa? Nè nôram quidem)
Ibi veni; causam, ut ibi manerem, repperit:
Ait rem divinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum. Jam tum erat suspicio
Dolo malo hæc fieri omnia: ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere.
Ubi friget, huc evasit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui essent: dico, Jam diu.
Rus Sunii ecquod habeam, & quàm longè à mari.
Credo ei placere hoc: sperat se à me avellere.
Postremò, ecqua indè parva perisset soror,
Ecquis cum ea unà: quid habuisset, cùm perit;
Ecquis eam posset noscere. Hæc cur quæritet?
Nisi illa fortè, quæ olim periit parvola
Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
Verùm ea si vivit, annos nata est sedecim,
Non major: Thais, ego quàm sum, majuscula est.
Misit porrò orare, ut venirem serió.
Aut dicat quid volt, aut molesta nè fiet.
Non hercle veniam tertió. Heus, heus! Py. *hic quis est?*
C. *Ego sum Chremes.* Py. *ô capitulum lepidissimum!*
C. *Dico ego mi insidias fieri.* Py. *Thais maximo*
Te orabat opere, ut cras redires. C. *rus eo.*
Py. *Fac, amabó.* C. *non possum, inquam.* Py. *at apud nos hic mane,*
Dum redeat ipsa. C. *nihil minús.* Py. *cur mi Chremes?*
C. *Malam rem! abis hinc?* Py. *si isthuc ità certum est tibi,*
Amabò, ut illúc transeas ubi illa est. C. *eo.*
Py. *Abi Dorias. citò hunc deduce ad militem.*

ACT. III. SCENA IIII.

Arg. Inducit personam, cui narraturus est Chæras, quæ intus patrarit: hoc ideo fit, ut populus percipiat auribus, quod honestis oculis subjici nequit.

Iambici octonarii catalectici.

Antipho.

A. *Heri aliquot adolescentuli coimus in Piræo,*
In hanc diem ut de symbolis essemus. Chæream ei rei

Præ-

Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est:
Præteriit tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neq; scio, quid dicam, aut quid conjecter.
Nunc mihi hoc negotii cæteri dedêre, ut illum quæram:
Idq; adeò visam, si domi est: quisnam hinc à Thaide exit?
Is est, an non est? ipsus est, quid hoc hominis? qui est hic ornatus?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neq; conjicere.
Nisi quicquid est, procul hinc libet prius, quid sit, scisciturari.

ACT. III. SCENA V.

Arg. Chærea foras profiliens exultat, quod virgine potitus sit: qui intus patrarit, narrat fortè obvio Antiphoni.

Trochaici & iambici octonarii acatalectici, & catalectici.

Chærea, Antipho.

C. *Nunquis hic est? nemo est: nunquis hinc me sequitur? nemo homo est.*
Jámne erumpere hoc licet mihi gaudium? pró Jupiter!
Nunc est profectò interfici cùm perpeti me possum:
Nè hoc gaudium contaminet vita aliquâ ægritudine.
Sed neminémne curiosum intervenire nunc mihi,
Qui me sequatur, quóque eam rogitando obtundat, enecet?
Quid gestiam, aut quid lætus sim, quò pergam, unde emergam, ubi siem
Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim, án insaniam?
A. *Adibo, atq; ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.*
Chærea, quid est quòd sic gestis? quid sibi hic vestitus quærit?
Quid est quòd lætus sis? quid tibi vis? sati'ne sanus? quid me
Aspectas? quid taces? C. *ó festus dies hominis! amice*
Salve: nemo omnium est quem ego magis nunc cuperem videre.
A. *Narra istíbuc, quæso, quid sit.* C. *immo ego te obsecro hercle ut audias.*
Nóstin' hanc, quam frater amat? A. *novi, nempe opinor Thaidem.*
C. *Istam ipsam.* A. *sic commemineram.* C. *quædam hodie est mihi dono data*
Virgo: quid ego ejus tibi nunc faciam prædicem, aut laudem Antipho,
Cùm ipsum me ntrìa, quàm elegans formarum spectator fuerim?
In hac commutus sum. A. *aín' tu?* C. *primum dicet, scio, si viderit.*

Quid

Quid multa verba? amare cœpi: sortè fortunâ domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat Thaidi.
Neq; is deductus etiam tum ad eam: summonuit me Parmeno
Ibi servus, quod ego arripui. A. *quid id est?* C. *tacitus citiùs audies:*
ut vestem cum illo mutem, & pro illo jubeam me illùc ducier.
A. *Pro eunuchón'?* C. *sic est.* A. *quid tandem ea ex re ut caperes commodi?*
C. *Rogas? viderem, audirem, essem unà quâcum cupiebam, Antipho.*
Num parva causa, aut parva ratio est? traditus sum mulieri.
Illa illico ubi me accepit, læta verò ad se abducit domum,
Commendat virginem. A. *cui? tibíne?* C. *mihi.* A. *satis tutò tamen.*
C. *Edicit, nè vir quisquam ad eam adeat, & mihi, nè abscedam, imperat:*
In interiore parte ut maneam solus cum sola. Annuo,
Terram intuens modestè. A. *miser.* C. *ego, inquit, ad cœnam hinc eo.*
Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circum illam essent, manent
Novitiæ puellæ: continuò hæc adornant ut lavet.
Adhortor properent: dum apparatur, virgo in conclavi sedet.
Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc, Jovem
Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoq; id spectare cœpi: & quia consimilem luserat
Jam olim ille ludum, impendiò magis animu' gaudebat mihi,
Deum sese in hominem convertisse, atque per alienas tegulas
Venisse clanculum, per impluvium fucum factum mulieri.
At quem Deum! Qui templa cœli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud verò ità feci ac lubens.
Dum hæc mecum reputo, accersitur lavatum interea virgo.
It, lavit, redit: deinde illam in lecto illæ collocârunt.
Stò expectans, si quid mihi imperent: venit una, Heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito, dum lavamur.
Ubi nos laverimus, si voles, lavato. accipio tristis.
A. *Tum equidem isthuc os tuum impudens videre nimiùm vellem*
Status quis esset, flabellum tenere te asinum tantum.

C. *Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se:*
Abeunt lavatum. PERSTREpunt, ità ut sit, domini ubi absunt.
Interea somnus virginem opprimit: ego limus adspecto
Sic per flabellum clanculum, & simul alia circumspecto
Satin' explorata sint: video esse: pessulum ostio obdo.
A. *Quid tum?* C. *quid tum, fatue!* A. *fateor.* C. *egon' occasionem*
Mihi ostentatam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam,
Amitterem? tum pol ego is essem verè, qui assimulabar.
A. *Sanè hercle, ut dicis: sed interim de symbolis quid actum est?*
C. *Paratum est.* A. *Frugi es: ubi? domin'?* C. *immo apud libertum Discum.*
A. *Perlongè est: sed tantò ocyùs properemus; muta vestem.*
C. *Ubi mutem? perii: nam domo exulo nunc: metuo fratrem,*
Nè intus sit: porrò autem, pater nè rure redierit jam,
A. *Eamus ad me: ibi proximum est ubi mutes.* C. *rectè dicis.*
Eamus: & de isthac simul, quo pacto porrò possim
Potiri, consilium volo capere unà tecum. A. *fiat.*

ACT. IV. SCENA I.

Arg. Dorias ancilla hic narrat, quid in convivio militis actum sit. *Ejusdem generis.*

Dorias.

ITà me dii bene ament, quantum ego illum vidi, non nihil timui
Misera, nè quam ille hodie insanu' turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam iste advenit Chremes adolescens frater virginis,
Rogat illum admitti ut jubeat: ille continuò irasci neque
Negare audere: Thais porrò instare, ut hominem invitet: id
Faciebat retinendi illius causâ; quia illa quæ cupiebat
De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.
Invitat tristis: mansit ibi: illa cum illo sermonem illico.
Miles verò sibi putare adductum ante oculos amulum,
Voluit facere contrà hoc agre: Heus, heus, inquit, puer! hoc Pamphilam
Accerse, ut delectet hic nos: illa exclamat, Minimè gentium,
Tún' in convivium illam? miles tendere indè ad jurgium.
Interea aurum sibi clàm mulier demit, dat mihi ut auferam.
Hoc est signi: ubi primùm poterit, sese illinc subducet, scio:

ACT.

ACT. IV. SCENA II.

Arg. Secum cogitans Phædria, quæ sit interceptæ amore passus incommoda, si totum biduum rure manserit, vincente amore in urbem redit.

Iambici senarii.

Phædria.

Dum rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ità ut fit, ubi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & eo omnia in
Pejorem partem: quid opus est verbis? dum hæc puto,
Præterii imprudens villam, longè jam abieram:
Tum sensi, redeo rursum, malè verò me habeus.
Ubi ad ipsum veni diverticulum, constiti:
Cœpi mecum cogitare: hem! biduum hîc
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est: quid! nihil! si non tangendi copia est,
Ebo! ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit: certè extremâ lineâ
Amare, haud nihil est: villam præterveo sciens.
Sed quid hoc, quòd timida subitò egreditur Pythias?

ACT. IV. SCENA III.

Arg. Pamphilam ab eunucho vitiatam magnopere quæritur Pythias, miratur Phædria: atque ita ex illius querela, & hujus errore, multum delectationis spectator capit.

Iambici senarii, quibus adsunt trochaici, iambicus senarius sonus.

Pythias, Dorias, Phædria.

Py. *UBi illum ego scelerosum misera, atq; impium invenjam? aut ubi*
Quæram? hoccine tam audax facinus facere esse ausum? Ph. *perii.*
hoc quid sit, vereor.
Py. *Quin insuper etiam scelus, postquam lubidinatus est virginem,*
Vestem omnem miseræ discidit, tum ipsam capillo constrdit.
Ph. *Hem!* Py. *Quinam si detur mihi,*
ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico!
Ph. *Profectò nescio quid absente nobis turbatum est domi:*
Adibo: quid istuc? quid festinas? aut quem quæris, Pythias?
Py. *Hem Phædria, egón' quem quæram! abi hinc quò dignus es cum donis tuis*
Tam lepidis. Ph. *quid istuc est rei?*
Py. *Rogas me! eunuchum quem dedisti nobis, quæ turbas dedit!*

Vitiavit virginem quam heri dederat domo miles. Ph. *quid ai*
Py. *Perii.* Ph. *temulenta es.* Py. *utinam sit sient, mihi qui m*
volunt!
D. *Au obsecro, mea Pythias, quid istuc nam monstri fuit?*
Ph. *Insanis: quî isthuc facere Eunuchus potuit?* Py. *ego ill*
nescio,
Qui fuerit: hoc quod fecit, res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrumat; neq;, cum rogites quid sit, audet dicere.
Ille autem, bonus vir, nusquam apparet: etiam hoc misera suspic
Aliquid domo abeuntem abstulisse. Ph. *nequeo mirari satis*
Quo abire ignavos ille possit longius, nisi domum.
Fortè ad nos rediit. Py. *vise amabò num sit.* Ph. *jam faxo sci*
D. *Perii: obsecro, tam infandum facinus, mea tu, nè aud*
quidem.
Py. *At pol ego amatores audieram mulierum esse eos maxumos,*
Sed nihil posse: verùm miseræ non in mentem venerat.
Nam illum aliquò conclussem, neq; illi commisissem virginem.

ACT. IIII. SCENA IIII.

Arg. Hic ridiculo quodam & perjucundo errore spectatores oblectan
Phædria enim credit Eunuchum quæri, quem dono Thaidi dede
& hunc iratus adoritur, ut virginis stupratorem: signis tandem,
argumentis comperit à Chærea fratre perpetratum scelus.

Iambici senarii & trochaici octonarii.

Phædria, Dorus, Pythias, Dorias.

Ph. EXi foras, sceleste, at etiam restitas? Fugitive, prodi: malè conciliate. D. *obsecro.* Ph. *ah!*
Illud vide os ut sibi distorsit carnifex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paulum si cessassem, Pythias,
Domi non offendissem: ità jam erumpebat fugam.
Py. *Habesne hominem amabò?* Ph. *quid ni?* Py. *& factum bene*
D. *Isthuc pol verè bene.* Py. *ubi est?* Ph. *rogitas? non vides?*
Py. *Videam, obsecro, quem?* Ph. *hunc scilicet.* Py. *quis hic e*
Ph. *Qui ad vos deductus hodiè est.* Py. *hunc oculis suis (bone*
Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria.
Ph. *Non vidit!* Py. *an tu hunc credidisti esse, obsecro,*
Ad nos deductum? Ph. *nam; alium habui neminem.* Py. *an!*
Nè comparandus hic quidem ad illum est: ille erat

Hones

Honestâ facie & liberali. Ph. *Ità visus est*
Dudum, quia variâ veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
Py. *Tace, obsecro: quasi verò paulùm intersiet.*
Ad nos deductus hodiè est adolescentulus,
Quem tu verò videre velles, Phædria.
Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,
Colore mustellino. Ph. *hem, qua hæc est fabula?*
Eò redigis me, ut quid egerim egomet nesciam.
Ebo tu! emin' ego te! D. *emisti.* Py. *jube mihi denuò*
Respondeat. Ph. *roga.* Py. *venistin' hodie ad nos? negat.*
At ille alter venit annos natus sedecim:
Quem secum adduxit Parmeno. Ph. *agedùm, hoc mihi expedi.*
Primùm unde habes istam quam habes vestem? taces?
Monstrum hominis! non dicturus? D. *venit Chærea.*
Ph. *Fratérne?* D. *ità est.* Ph. *quando?* D. *hodie.* Ph. *quàm*
dudùm? D. *modò.*
Ph. *Quicum?* D. *cum Parmenone.* Ph. *nóràsne eum priùs?*
D. *Non: nec quis esset unquam audieram dicier.*
Ph. *Unde igitur meum fratrem esse sciebas.* D. *Parmeno*
Dicebat eum esse: is dedit hanc mihi vestem. Ph. *occidi.*
D. *Meam ipse induit: pòst unà ambo abierunt foras.*
Py. *Jam satis credis sobriam esse me, & nil mentitam tibi:*
Jam satis certum est virginem vitiatam esse? Ph. *agè nunc*
bellua,
Credis huic quod dicat? Py. *quid isti credam? res ipsa indicet.*
Ph. *Concede isthuc paululùm: audin'? etiam paululùm: sat est,*
Dic dum hoc rursùm: Chæreán' tuam vestem detraxit tibi?
D. *Factum.* Ph. *& eâ est indutus?* D. *factum.* Ph. *& pro te*
huc deductus est? D. *ita.*
Ph. *Jupiter magne, ô scelestum atq; audacem hominem!* Py. *væ*
mihi!
Etiam nunc non credis indignis nos esse ivvisas modis?
Ph. *Mirum, ni tu credas quod iste dicat: quid agam nescio,*
Heus tu negato rursùm: possúmne egò hodie ex te exculpere
Verum? vidistin' fratrem Chæream? D. *non.* Ph. *non potest*
fieri
Malo fateri, video: sequere hâc: modò ait, modò negat.

Ora me. D. *obsecro te verò, Phædria.* Ph. *I intrò nunc jam.* D. *hoi, hei!*

Ph. *Alio pacto honestè quomodo hinc nunc abeam, nescio;*
Actum est siquidem: tu me hîc etiam nebulo ludificabere?
Py. *Parmenonis tam scio esse hanc teebnam, quàm me vivere.*
D. *Sic est.* Py. *inveniam hodie, parem ubi pol referam gratiam.*
Sed nunc quid faciendum censes, Dorias? D. *de isthac rogas*
Virgine? Py. *ità: utrùm taceam, an prædicem.* D. POL, *si sapis,*
Quod scis nescis, neque de eunucho, neque de vitio virginis:
Hac re & omni turbâ evolvere te, & illi gratum feceris.
Id modò dic, abisse Dorum. Py. *ità faciam.* D. *sed videon' Chremem?*
Thais jam aderit. Py. *quid ità?* D. *quia càm indè abeo, jam tum inceperat*
Turba inter eos. Py. *auser aurum hoc: ego scibo ex hoc, quid fiet.*

ACT. IV. SCENA V.

Arg. A cœna militis vino semigravis egreditur Chremes adolescens, in cujus persona Terentius exprimit egregiè temulentorum consuetudinem, qui priorum memores, in præsentibus titubant.

Iambici Senarii.

Chremes, Pythias.

C. *At at, data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi.*
At dum accubabam, quàm videbar mihi esse pulchrè sobrius!
Postquam surrexi, neq; pes, neq; mens satis suum officium facit.
Py. *Chreme.* C. *quis est? ebem Pythia, vah! quanto nunc formosior*
Videre quàm dudum! Py. *certè quidem tu pol multò alacrior.*
C. *Verbum hercle verum hoc est: SINE Cerere & Libero friget Venus.*
Sed Thais multò antè venit? Py. *anne abiit jam à milite?*
C. *Jamdudum etatem. Lites sunt inter eos facta maximè.*
Py. *Nil dixit tum, ut sequerere se?* C. *nihil, nisi abiens mihi innuit.*
Py. *Eho! nónne id sat erat?* C. *at nescibam id dicere illam, nisi quia*
Correxit miles, quod intellexi minùs: nam me extrusit foras.
Sed eccam ipsam! miror ubi huic ego anteverterim.

ACT.

ACT. IV. SCENA VI.

Arg. Colloquuntur Thais & Chremes: contra militem se muniunt quem venturum putant, ut virginem eripiat. Timidior hic Chremes inducitur quam Thais.

Trochaici & iambici octonarii, trochaicus quaternarius, & Iambicus quaternarius.

Thais, Chremes, Pythias.

T. *Credo equidem illum jam affuturum esse: illam ut eripiat: sine*
Veniat: atqui, si illam digito attigerit uno, oculi illico
Effodientur: usque eò ego illius ferre possum ineptias,
Et magnifica verba, verba dum sint: verum enim si ad rem conferentur, vapulabit.
C. *Thais, ego jamdudum hic adsum.* T. *ô mi Chreme, teipsum expectabam:*
Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeò ad te attinere hanc
Omnem rem? C. *ad me! qui? quasi isthuc.* T. *quia dum tibi sororem studeo*
Reddere, & restituere, hæc atq; hujusmodi sum multa passa.
C. *ubi ea est?* T. *domi apud me.* C. *ehem!* T. *quid est?*
Educta ità, uti téq; illáq; dignum est. C. *quid ais?* T. *id quod res est:*
Hanc tibi dono do, neq; repeto pro illa abs te quicquam pretii.
C. *Et habetur, & referetur à me, Thais, tibi ità uti merita es,*
Gratia. T. *atenim cave, nè priùs, quàm hanc à me accipias, amittas*
Chreme: nam hæc ea est, quam miles à me vi nunc venit ereptum.
Abi tu; cistellam, Pythias, domo effer, cum monumentis.
C. *Vidén' tu illum, Thais?* P. *ubi sita est?* T. *in risco: odiosa cessas?*
C. *Militem secum ad te quantas copias adducere!*
At at. T. *num formidolosus, obsecro, es mi homo?* C. *apagesis,*
Ego formidolosus? nemo est hominum qui vivat minùs.
T. *Atque ità opus est.* C. *au! metuo, qualem tu me esse hominem existumes.*
T. *Immo hoc cogitato: quicum res tibi est, peregrinus est,*
Minùs potens quam tu, minùs notus, amicorum hic habens minus.
C. *Scio isthuc. Sed Tu quod cavere possis, stultum admittere est.*
Malo ego nos prospicere, quam hunc ulcisci acceptâ injuriâ.

Abi tu, atq; ostium obsera intus, dum ego hinc transcurro ad forum.

Volo ego adesse hic advocatus nobis in turba hac. T. *mane.*

C. *Melius est.* T. *mane.* C. *omitte, jam adero.* T. *nil opus est istis, Chreme:*

Hoc dic modò, Sororem illam tuam esse, & te parvam virginem Amisisse, nunc cognósse: signa ostende. P. *adsunt.* T. *cape.*

Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellextin'? C. *probè:*

T. *Fac animo hac præsenti dicas.* C. *faciam.* T. *attolle pallium.*

Perii: Huic ipsi opus patrono est, quem defensorem paro.

ACT. IV. SCENA VII.

Arg. Inepti militis vanitatem optimè hic exprimit Terentius, cum furenti similis ad amicam, tanquam ad hostilem pergit exercitum.

Iambici trochaici octonarii.

Thraso, Gnatho, Sanga, Chremes, Thais.

Thr. *Hancine ego ut contumeliam tam insignem in me accipiam, Gnatho?*

Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.

Primùm ades expugnabo. G. *rectè.* Thr. *virginem eripiam.* G. *probé.*

Thr. *Malè multabo ipsam.* G. *pulchrè.* Thr. *in medium huc agmen cum vecti, Donax;*

Tu, Simalio, in sinistrum cornu; tu, Syrisce, in dexterum.

Cedo alios: ubi centurio est Sanga, & manipulus fórum? S. *tecum! adest.*

Thr. *Quid, ignave? periculum' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?*

S. *Egóne? imperatoris virtutem noveram, & vim militum:*

Sine sanguine hoc fieri non posse, qui abstergerem vulnera.

Thr. *ubi alii?* S. *qui, malum, alii? solus Sannio servat domum.*

Thr. *Tu hosce instrue: hic ego ero post principia: inde omnibus signum dabo.*

G. *Illuc est sapere: ut hosce instruxit, ipsus sibi cavit loco.*

Thr. *Idem hocce Pyrrhus fecitavit.* C. *viden' tu, Thais, quam hic rem agit?*

Nimirum consilium illud rectum est de excludendis ædibus.

Tha. *Sanè, quòd tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magno est:*

Nè

Nè metuas. Thr. *quid videtur?* G. *fundam tibi nunc vellem dari,*
ut tu illos procul hinc ex occulto caderes: fugerent fugam.
Thr. *Sed eccam Thaidem! ipsam video.* G. *quàm mox irruimus!* Thr. *mane.*
OMNIA priùs experiri verbis, quàm armis, sapientem decet.
Qui scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat? G. *Di vostram fidem!*
Quanti est sapere! nunquam accedo, quin abs te abeam doctior.
Thr. *Thais, primùm hoc mihi responde: cùm tibi do istam virginem,*
Dix'tin' mihi hos dies soli dare te? Tha. *quid tum postea?*
Thr. *rogas,*
Quæ mihi ante oculos amatorem coràm addux'ti tuum?
Tha. *Quid cum illo ut agas?* Thr. *& cum eo te clàm subduxisti mihi.*
Tha. *Libuit.* Thr. *Pamphilam ergò huc redde, nisi vi mavis eripi.*
C. *Tibi illam reddat? aut tu eam tangas, omnium?* G. *ah! quid ais? tace.*
C. *Quid tu tibi vis?* Thr. *Ego non tangam meam?* C. *tuam autem furifer?*
G. *Cave sis: nescii, cui maledicas nunc viro.* C. *non tu hinc abis?*
Scin' tu ut tibi res se habeat? si quicquam hodiè hic turbæ comperis,
Faciam ut hujus loci, dieiq;, meiq; semper memineris. (*tibi,*
G. *Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum*
C. *Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis.* G. *ain' verò eamis?*
Siccine agis? Thr. *quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?*
C. *Scibis: principiò eam esse dico liberam.* Thr. *bem!* C. *civem Atticam.* Thr. *hui!*
C. *Meam sororem.* Thr. *os durum!* C. *miles, nunc adeò edico tibi*
Nè vim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam
Nutricem, ut eam adducam, & signa ostendam hæc. Thr. *tún' me prohibeas,*
Meámne tangam? C. *prohibeo, inquam.* G. *audin' tu? hic furti se allegat.*
C. *Satín' hoc est tibi?* Thr. *hoc idem tu ais, Thais?* Tha. *quære qui respondeat.*

Thr. *Quid nunc agimus? G. Quin redeamus: jam hæc tibi ab-*
rit supplicans
ultro. Thr. *credin'? G. immo certè: novi ingenium mulierum;*
NOLUNT, ubi velis; ubi nolis, cupiunt ultro. Thr. *ita*
putas.
G. *Jam dimitto exercitum?* Thr. *ubi vis.* G. *Sanga, ità uti fo-*
tes decet
Milites, domiq; foriq; fac vicissim ut memineris.
S. *Jamdudum EST animus in patinis.* G. *frugi es.* Thr. *vos me*
hàc sequimini.

ACT. V. SCENA I.

Arg. Ex Pythia ancilla Thais à Chærea vitiatam cognoscit Pamphi-
lam. *Iambici senarii.*

Thais, Pythias,

T. PErgin' scelesta mecum perplexè loqui?
Scio, nescio: abiit: audivi: ego non affui.
Non tu isthuc mihi dictura apertè es, quicquid est?
Virgo conscissâ veste lacrumans obticet:
Eunuchus abiit, quamobrem? quid factum est? taces?
P. Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant
Fuisse. T. quis fuit igitur? P. iste Chærea.
T. Qui Chærea? P. iste ephebus frater Phædriæ.
T. Quid ais, venefica! P. atque certò comperi.
T. Quid is, obsecro, ad nos? quamobrem adductus est? P. nescio,
Nisi amâsse credo Pamphilam. T. hem misera occidi.
Infelix, siquidem tu isthæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? P. id opinor. T. quid ais, sacrilega?
Isthuccine interminata sum hinc abiens tibi?
P. Quid facerem? ità ut tu jussti, soli credita est.
T. Scelestia, Ovem lupo commisisti: dispudet,
Sic mihi data esse verba: quid hominis illic est?
P. Hera mea, tace obsecro; salvæ sumus: hominem
Habemus ipsum. T. ubi is est? P. bem! ad similitudinem: non vides?
En! T. video. P. comprehendi jube, quantum potest.
T. Quid illi facies, stulta? P. quid faciam, rogas?
Vide amabò, si non, cum adspicias, os impudens
Videtur. T. non. P. tum, quæ ejus confidentia est.

ACT.

ACT. V. SCENA II.

Arg. Thais cum Chærea contendit ob vitiatam Pamphilam: deinde condonat noxam petenti uxorem, quam vitiaverat.

Ejusdem generis.

Chærea, Thais, Pythias.

C. APud Antiphonem uterq́, mater & pater,
Quasi dedità operâ, domi erant, ut nullo modo
Introire possem, quin viderent me; interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviam
Venit: ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum; indè item
In aliud, indè in aliud: ita miserrimus
Fui fugitando, nè quis me cognosceret.
Sed ecquæ hæc Thais, quam video? ipsa est: hæreo.
Ah! quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
T. Adeamus. Bone vir, Dore salve: dic mihi.
Aufugistin'? C. hera, factum. T. satin' id tibi placet?
C. Non. T. credin' te impunè habiturum? C. unam hanc noxiam
Mitte: si aliam unquam admisero ullam, occidito.
T. Num meam sævitiam veritus es? C. non, T. quid igitur?
C. Hanc metui, nè me criminaretur tibi. (pudens?
T. Quid feceras? C. paululum quiddam. P. ebo! paululum im-
An paululum esse hoc tibi videtur, virginem
Vitiare civem? C. conservam esse credidi.
P. Conservam? vix me contineo quin involem in
Capillum: monstrum! etiam ultro derisum advenit.
T. Abi hinc, insana. P. quid ità verò? debeam,
Credo, illi quicquam furcifero, si id fecerim;
Præsertim cùm se servum fateatur tuum.
T. Missa hæc faciamus. Non te dignum Chærea
Feciſti: nam si ego digna hâc contumeliâ
Sum maximè, at tu indignus qui faceres tamen.
Nei, ædepol, quid nunc consili capiam, scio,
De virgine istâc: ità contudisti mihi
Rationes omnes, ut eam non possim suis,
Ità ut æquum fuerat, utq́, ut studui, tradere, ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.
C. At nunc deinc spero æternam inter nos gratiam
Fore Thais: sæpe ex hujusmodi re quapiam, &

MALO

MALO ex principio magna familiaritas
Conflata est. Quid, si hoc quispiam voluit Deus?
T. *Equidem pol in eam partem accipioq;, & volo.*
C. *Immò ità quæso: unum hoc scito, contumeliæ*
Non me fecisse causâ, sed amoris. T. *scio,*
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeò inhumano ingenio sum, Chærea,
Neq; tam imperita, ut, quid amor valeat, nesciam.
C. *Te quoq; iam, Thais, ità me dî bene ament, amo.*
P. *Tum pol ab isto tibi, bera, cavendum intelligo.*
C. *Non ausim.* P. *nihil tibi quicquam credo.* T. *desinas.*
C. *Ego me tuæ commendo & committo fidei,*
Nunc ego te in hac re mihi oro ut adjutrix sies:
Te mihi patronam cupio, Thais, te obsecro,
Emoriar, si non hanc uxorem duxero.
T. *Tamen, si pater.* C. *quid? ah! volet, certò scio,*
Civis modò hæc sit. T. *paululùm opperiri*
Si vis, jam frater ipse hic aderit virginis:
Nutricem accersitum iit, quæ illam alunt parvolam:
In cognoscendo tûte ipse aderis, Chærea.
C. *Ego verò maneo.* T. *visne intereà, dum is venit,*
Domi opperiamur potiùs quàm hic ante ostium?
C. *Immò percupio.* P. *quam tu rem actura, obsecro, es?*
T. *Nam quid ità?* P. *rogitas? hunc tu in ædes cogitas*
Recipere posthac? T. *cur non?* P. *crede hoc meæ fidei,*
Dabit hic aliquam pugnam denuò. T. *au! tace, obsecro.*
P. *Parùm perspexisse ejus vidêre audaciam.*
C. *Non faciam, Pythias.* P. *Non pol, credo, Chærea,*
Nisi si commissum non erit. C. *quin, Pythias,*
Tu me servato. P. *neq; pol servandum tibi*
Quicquam dare ausim, neq; te servare: apage te.
T. *Optumè, adest ipse frater.* C. *perii hercle: obsecro,*
Abeamus intrò, Thais: nolo me in via
Cum hac veste videat. T. *quamobrem tandem? an quia pudet?*
G. *Idipsum.* P. *idipsum! virgo verò.* T. *i præ, sequar.*
Tu istîc mane, ut Chremem introducas, Pythias.

ACT.

ACT. V. SCENA III.

Argum. Pythias secum cogitat, quo dolo Parmenonem ulcisci possit.

Iambici senarii.

Pythias, Chremes, Sophrona.

P. *Quid? quid venire in mentem nunc possit mihi,*
Quidnam quî referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? C. *move verò ocyus*
Te, nutrix. S. *moveo.* C. *video, sed nil promoves.*
P. *Jámne ostendisti signa nutrici?* C. *omnia.*
P. *Amabò, quid ait? cognoscítne?* C. *ac memoriter.*
P. *Bene ædipòl narras: nam illi faveo virgini.*
Ite intrò: jamdudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: vide ut otiosus sit, si diis placet.
Spero me habere, quî hunc meo excruciem modo.
Ibo intrò, de cognitione ut certum sciam:
Pòst exibo, atq, hunc perterrebo sacrilegum.

ACT. V. SCENA IIII.

Argum. Gloriatur Parmeno, quòd Chæream pro Eunucho ad Thaidem deduxerit: meretricum sordes commemorat, quam rem inlæto fert animo Pythias.

Ejusdem rationis.

Parmeno, Pythias.

Pa. *Revisò quidnam Chærea hîc rerum gerat.*
Quòd si alium rem tractavit (dî vostram fidem!)
Quantam, & quàm veram laudem capiet Parmeno!
Nam ut omittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Carissimum ab meretrice avarâ, virginem
Quam amabat, eam consecì sine molestia,
Sine sumptu, sine dispendio: tum hoc alterum,
Id verò èst quod ego mihi puto palmarium,
Me repperisse, quomodo adolescentulus
Meretricum ingenia & mores possit noscere;
Maturè ut cum cognòrit perpetuò oderit.
Quæ dum fóris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositum quicquam, nec magis elegans:
Quæ, cum amatore suo cùm cœnant, ligurient.
Horum videre ingluviem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ solæ sint domi, atq, avidæ cibi,

Quæ

Quo pacto ex jure bestervo panem atrum vorent,
Nôsse omnia hæc, salus est adolescentulis.
P. Ego pol te pro istis dictis & factis scelus,
ulciscor, ut nè impunè in nos illuseris.

ACT. V. SCENA V.

Arg. Parmenonem terret Pythias, confingens intus colligatum à Chremete Chæream, propter oblatum Pamphilæ vitium.

Trochaici octonarii cataclectici.

Pythias, Parmeno.

Py. *PRó deûm fidem? facinus fœdum: ô infelicem adolescentulum!*
O sceleſtum Parmenonem, qui istum huc adduxit! Pa. *quid est?*
Py. *Miseret me: itaque, ut ne viderem, misera huc effugi foras.*
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? Pa. *ô Jupiter!*
Quæ illæc turba est? numnâ ego perii? adibo: quid istuc, Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? Py. *rogitas, audacissime?*
Perdidisti istum, quem adduxti pro eunucho adolescentulum,
Dum studes dare verba nobis. Pa. *quid ità? aut quid factum est? eedo.*
Py. *Dicam. Virginem istam, Thaidis hodie quæ domo data est,*
Scin' eam hinc civem esse? & ejus fratrem optimè nobilem?
Pa. *Nescio.* Py. *atqui sic inventa est: eam iste vitiavit miser.*
Ille ubi id rescivit factum frater violentissimus.
Pa. *Quidnam fecit?* Py. *colligavit primùm eum miseris modis.*
Pa. *Colligavit! hem!* Py. *atq; equidem orante, ut nè id faceret, Thaide.*
Pa. *Quid ais?* Py. *nunc minatur porrò sese id quid maxhis solet fieri,*
Quod ego nunquam vidi fieri, neq; velim. Pa. *quâ audaciâ*
Tantum facinus audet? Py. *quid ità tantum?* Pa. *annon hoc maximum est?*
Quis homo prostibulo unquam vidit in domo meretricia
Deprendi quenquam? Py. *nescio.* Pa. *at nè hoc nesciatis, Pythias,*
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. Py. *hem!*
Obsecro, an is est? Pa. *nè quam in illum Thais vim fieri sinat.*
Atq; adeò autem cur non egomet intrò eo? Py. *vide Parmeno,*
Quid agas, nè neq; illi prosis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quicquid factum est, ex te esse ortum. P. *quid igitur faciam miser?*

Quidvis

Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.
Dicam huic, an non? dicam hercle, etsi mihi magnum malum
Scio paratum: sed necesse est, huic ut subveniat. Py. *sapis:*
Ego abeo intro: tu isti narrato ordine, ut factum siet.

ACT. V. SCENA VI.

Arg. A villa otioso & quieto redit ad urbem animo hic senex, neque enim mores suorum clamitat, neque mali quidpiam suspicatur: sed rusculo suo gratias agit, cujus beneficio ignorat, quid in urbe agant filii, quorum amores & facta nunc demum cognoscit ex Parmenone.

Iambici senarii.

Laches, Parmeno.

L. *EX meo propinquo rure hoc capio commodi:*
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.
Ubi satias cœpit fieri, commuto locum.
Sed estne ille noster Parmeno? & certe ipsus est.
Quem præstolare, Parmeno, hic ante ostium?
Pa. *Quis homo est? hem! salvum te advenire, here, gaudeo.*
L. *Quem præstolare?* P. *perii: lingua hæret metu.* L. *hem!*
Quid est quod trepidas? sati'ne salvæ? dic mihi.
Pa. *Here, primùm te arbitrari id, quod res est, velim:*
Quicquid hujus factum est, culpâ non factum est meâ.
L. *Quid?* Pa. *rectè sanè interrogâsti: oportuit*
Rem prænarrâsse me. Emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. L. *cui?* Pa. *Thaidi.*
L. *Emit? perii hercle: quanti?* Pa. *viginti minis.*
L. *Actum est.* Pa. *tum quandam fidicinam amat hic Chærea.*
L. *Hem! quid! amat? an scit jam ille quid meretrix siet?*
An in astu venit? ALIUD ex alio malum.
Pa. *Here, nè me spectes: me impulsore hæc non facit.*
L. *Omitte de te dicere: ego te furcifer,*
Si vivo: sed isthuc, quicquid est, primùm expedi.
Pa. *Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus est.*
L. *Pro eunuchón'!* Pa. *sic est: hunc pro mœcho postea*
Comprehendêre intus, & constrinxêre. L. *occidi.*
Pa. *Audaciam meretricum specta.* L. *nunquid est*
Aliud mali, damnive, quod non dixeris,
Reliquum? Pa. *tantum est.* L. *cesson' huc intrò irrumpere?*

Pa. *Non*

P. *Non dubium est quin mihi magnum ex hac re sit malum,*
Nisi, quia necesse fiat hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse eventurum mali:
Nam jamdiu aliquam causam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret: is nunc repperit.

ACT. V. SCENA. VII.

Arg. Pythias egrediens irridet Parmenonem plus satis credulum; simul populum docet, quid intus egerit senex.

Iambici octonarii catalectici.

Pythias, Parmeno.

Py. *Nunquam ædipòl quicquam jamdiu, quod magis vellem evenire,*
Mi evênit, quàm quòd modò senex intrò ad nos venit errans.
Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, scibam.
Pa. *Quid hoc autem est?* Py. *nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.* (adibo.
Sed ubi obsecro est? Pa. *mén' quærit hæc?* Py. *atq, eccum video.*
Pa. *Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'?* Py. *pereii.*
Defessa jam sum misera te ridendo. Pa. *quid ità?* Py. *rogitas?*
Nunquam ædipòl hominem stultiorem vidi, nec videbo: ah!
Non potest satis narrari, quos ludos præbueris intus.
At etiam primò callidum & disertum credidi hominem.
Quid? illicóne credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitii, te aucore, quod feciset
Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit
Illam esse eum indutum pater? quid? jam scis te periisse?
Pa. *Ebem! quid dix'ti pessuma? an mentita es? etiam vides?*
Itán' lepidum tibi visum est scelus, nos irridere? Py. *nimium.*
Pa. *Siquidem isthuc impunè habuero.* Py. *verùm?* Pa. *reddam hercle.* Py. *credo:*
Sed in diem isthuc Parmeno est fortasse, quod minitare:
Tu jam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas
Flagitiis, & eundem indicas: uterq, in te exempla edent.
Pa. *Nullus sum.* Py. *hic pro illo munere tibi bonos est habitus: abeo.*
Pa. *Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie perii.*

ACT.

ACT. V. SCENA VIII.

Arg. Statuit hic miles ultrò se dedere Thaidi, Herculis exemplo, qui Omphalæ servivit in lanificio, pro clava & leonis tegmine, acceptis ab ea calatho & colo.

Trochaici octonarii cavalectici.

Gnatho, Thraso.

G. Quid nunc? quâ spe, aut quo consilio huc imus? quid inceptas, Thraso? (est?
T. Egone? ut Thaidi me dedam, & faciam quod jubeat. G. quid
T. Quî minùs huic, quam Hercules servivit Omphalæ? G. exemplum placet,
Utinam tibi commitigari videam sandalio caput!
Sed quid? fores crepuêre ab ea: quid autem hoc est mali!
Hunc ego nunquam videram etiam: quidnam properans hinc prosilit?

ACT. V. SCENA IX.

Arg. Qui aliàs gaudebat à se vitiatam puellam Chærea, eandem quod permissu sit parentis habiturus uxorem, nunc exultat, & in partem amoris recipitur à Thaide miles Thraso.

Iambici trochaici octonarii.

Chærea, Parmeno, Phædria, Gnatho, Thraso.

C. O Populares, ecquis me vivit hodie fortunatior? (suam
Nemo hercle quisquam: nam in me planè dî potestatem
Omnem ostendêre, cui tam subitò tot congruerint commoda.
Pa. Quid hic lætus est? C. ô Parmeno mi, ô mearum voluptatum omnium
Inventor, inceptor, perfector, scin' me, in quibus sim gaudiis?
Scis Pamphilam meam inventam civem? Pa. audivi. C. scis sponsam mihi?
Pa. Bene, ità mi di ament, factum. G. audin' tu illum, quid ait?
C. tum autem Phædriæ (mus:
Meo fratri gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: una est domus
Thais patri se commendavit: in clientelam & fidem
Nobis dedit se. Pa. fratris igitur Thais tota est. C. scilicet.
Pa. Jam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur foras.
C. Tum tu, frater, ubi ubi est, sic quamprimùm hæc audiat. Pa. visam domum. (G. sive
T. Nunquid, Gnatho, dubitas, quin ego perpetuò perierim?
Dubio, opinor. C. quid commemorem primùm; aut quem laudem maximè?

Illum

Illum, qui mihi dedit consilium ut facerem; an me, qui id ausu' sim
Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit,
Quæ tot res tantas tam opportunè in unum conclusit diem? an
Mei patris festivitatem & facilitatem? ô Jupiter,
Serva, obsecro, hæc nobis bona. Ph. *dî vestram fidem: incredibilia*
Parmeno modò quæ narravit: sed ubi est frater? C. *præsto est.*
Ph. *gaudeo.*
C. *Satis credo: nihil est Thaide hac, frater, tua dignius*
Quod ametur: ità nostræ est omni fautrix familiæ. Ph. *huï! mihi*
Illam laudas? T. *perii: quanto spei est minùs, tanto magis amo.*
Obsecro, Gnatho; in te spes est. G. *quid vis faciam?* T. *perfice hoc*
Precibus, pretio, ut hæream in parte aliqua tandem apud Thaidem.
G. *Difficile est.* T. *si quid collibuit, novi te: hoc si effeceris,*
Quod vis donum, præmium à me optato, id optatum feres.
G. *Itane?* T. *sic erit.* G. *hoc si efficio, postulo ut mihi tua domus*
Te præsente, absente, pateat; invocato ut sit locus (*audio!*
Semper. T. *Do fidem ità futurum.* G. *accingar.* Ph. *quem hîc ego*
O Thraso. T. *salvete.* Ph. *Tu fortasse, quæ facta hîc sient,*
Nescis. T. *scio.* Ph. *cur ergo in his te ego conspicor regionibus?*
T. *Vobis fretus.* Ph. *scin' quàm fretus? miles edico tibi,*
Si in platea hac te offendero pòst unquam, nihil quod dicas mihi,
Alium quæreham, iter hàc habui: periisti. G. *eia haud sic decet.*
Ph. *Dictum est.* G. *non cognosco vestrum tam superbum.* P. *sic erit.*
G. *Priùs audite paucis: quod cùm dixero, si placuerit,*
Tacitote. Ph. *audiamus.* G. *tu concede paulum istuc, Thraso.*
Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me, hujus quicquid facio, id facere maximè causâ meâ:
Verum idem si vobis prodest, vos non facere inscitia est.
P. *Quid id est?* G. *militem rivalem ego recipiendum censeo.* P. *ben*
Recipiendum! G. *cogita modò: tu hercle cum illa Phædria*
Et libenter vivis, etenim bene libenter vivitur:
Et quod des paulum: & nosse est multum accipere Thaidem,
Ut tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo.
Ad omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu tuo
Nemo est: principiò & habet quid det: & dat nemo largius:
Fatuus est, insulsus, tardus, stertit noctésq; & dies:
Neq; tu istum metuas nè amet mulier: pellas facilè, ubi velis.
Ph. *Quid agimus?* G. *præterea hoc etiam, quod ego vel primum*
puto, *Accipi*

Accipit hominem nemo meliùs prorsùs, neq; prolixiùs.
P. *Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est.* C. *Idem arbitror.*
G. *Rectè facitis: unum etiam hoc vos oro, ut me in vestrum*
gregem
Recipiatis: sati' diu hoc jam saxum volvo. P. *recipimus.*
C. *Ac libenter.* G. *At ego pro isthoc, Phædria, & tu Chærea,*
Hunc comedendum, & deridendum vobis præbeo. C. *placet.*
P. *Dignus est.* G. *Thrasо, ubi vis, accede.* T. *obsecro te quid agimus?*
G. *Quid? isti te ignorabant: postquam eis mores ostendi tuos,*
Ut collaudavi secundum facta & virtutes tuas,
Impetravi. T. *bene feci sti: gratiam habeo maximam.*
Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent plurimùm.
G. *Dixin' ego vobis in hoc esse Atticam eloquentiam?* (*plaudite.*
P. *Nihil præter promissum est.* G. *Ite hác. Vos valete &*

HEAUTONTIMORUMENI PERSONÆ. EARUMQUE INTERPRETATIO.

Chremes, senex.
Menedemus, senex, ἤτοι τὸ τῦ δήμου ἰσχύον, ἢ ἰσχύων παρὰ τῷ δήμῳ, vel robur populi, vel apud populum manens.
Clitipho, adolescens, κλεινὸν φῶς, claritas lucis.
Clinia, adolescens, παρὰ τὸ κλεινὸν, à celebritate.
Syrus, servus, nomen Gentile.
Dromo, servus.
Bacchis, meretrix, ἀπὸ τῦ βάκχυ.
Antiphila, amasia, ἡ ἐν τῷ μίσει φιλοῦσα, redamans, vel contra amans.
Sostrata, matrona, ἡ σωστὸν σώζουσα, à salute copiarum: fœmininum est, de masculinis factum.
Nutrix.
Phrygia, ancilla, Gentile nomen.

Sequentium personarum tantùm hîc mentio fit.

Archonides, senex, ἀπὸ τῦ ἀρχων παρωνύμως, est principatûs in eo nomine significatio.
Phanocrates, senex, φανερὸν τὸ κράτος, manifestum seu illustre robur.

M. ANTONII MURETI IN Heautontimorumenon TERENTII ARGUMENTUM.

CHremes Sostratæ uxori gravidæ præceperat, si puellam pareret, ut eam statim interficeret: Fuit hæc immanitas in veterum moribus, ut cum fera nulla sit, quæ fœtus suos non diligat, ipsi, quos alere nollent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Sostrata puellam enixa (ut est maternus semper animus clementior) vitam ei adimere non sustinuit sed paupercula cuidam anui Corinthiæ, Philteræ nomine exponendam dedit, etiamq; muliebri quadam superstitione, annulum de digito detractum suo, jussit, ut unà cum puella exponeret: id, quod tum stulte factum videri poterat, postea puella saluti fuit: ejus enim annuli ope tandem agnita est à suis. Anus acceptam puellam, Antiphilam nominat, educatq; ut suam: tam, cum adolevisset, anûsq; illius filia putaretur, Menedemi filius Clinia perditè amare cœpit, prope jam ut pro uxore haberet: quod ubi rescivit pater, ita violenter tulit, ut filium assiduitatis jurgandi, clam militatum in Asiam abire coegerit: tum verò qui filii amorem iniquo animo tulerat, multo iniquiore ejusdem absentiam ferre cœpit. Itaq; ut de se supplicium absenti filio daret, qui eum sævitiâ suâ exegisset ex ædibus, ades, supellectilem, familiam vendit, præter, qui servi ad opus rurifaciundum utiles erant: ingentémque sibi agrum comparat, ubi à prima luce ad noctem non servos modò exerceret, verùm etiam homo sexagenarius, senectutem miseris modis excruciaret suam. Profectò Clinâ, Philterâ, quæ, ut dixi, Antiphilæ putabatur mater, extremum vitæ diem morte confecit. Clinia, cum jam menses tres abfuisset, amicæ desiderio reversus non ausus est patri se in conspectum dare, antequam illius asperitatem veritus: sed ad Clitiphonem, Chremetis filium, divertit, quicum magna ipsi à puero familiaritas intercesserat: Clitipho, sodalis reditu lætus, Syrum & Dromonem servos (jam autem advesperascebat) in urbem ad accersendam Antiphilam mittit. Exposuerat eo ipso die Menedemus Chremeti quanto sibi desiderio esset filius; parum ut abfuerit quin Chremes, cum primùm de reditu Cliniæ accepit, mitteret, qui ei renunciaret: continuit tamen se in diem posterum, quod ità magis è re illius fore censeret Syrus summâ servus & audaciâ, & astutiâ, qui cum Antiphilam tantùm accersere jussus est, etiam Bacchidem adduxit: erat hæc meretrix procax, potens, sumptuosa, nobilis, cujus se amore haud ita pridem irretierat Clitipho. Quo autem res Chremetem lateret, hoc consilium capiunt, ut Bacchidem quidem amicam Cliniæ, Antiphilam verò unam ex illius ancillis esse simularent. Postridiè mane Chremes ad Menedemum diluculo proficiscitur, & rediisse Cliniam nunciat: ille gaudio amens filium jamjam videre, jamjam amplecti, jamjam ei se suaque omnia permittere cupiebat: at Chremes, Cave inquit faxis; isthoc enim modo & te, & eum & rem unà perdideris tuam: simul et ostendit, quot incommoda capturus sit, si tam molli esse se tamque infracto animo ostenderit. Clinia amicam

(eam

(eam enim Bacchidem existimabat) non jam pauperculam esse, aut parvo contentam, ut antea, sed sumptuosam gemmis atque auro collucentem, cum familia numerosissima. Vna, inquit, mihi non tantum non paupertatem attulit, nedum tu te censeas oneri ferundo fore, si te illi perpetuò sumptibus suppeditare oporteat, quin tu ità potiùs agito, humanè quidem & comiter excipito filium: istud tamen tam impotens illius desiderium occultum habeto: tum si ille, quod amica det, ut habeat, machinam adversum te aliquam struet, falli te sinito; ità & eum commodiùs retinebis apud te, & sumptuum facies minus. Hæc Chremes, nescius (ut sunt humana) oculatum foris esse se, cæcum domi: intereà enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quomodo illi à Chremete ipso conficeret, jamque inibi erat, cùm eum Chremes arreptum blandè compellat, hortaturque aliquam ad Menedemum fallaciam moliatur. Injecit in sermone Syrus mendacium à se pro tempore confictum; anum Corinthiam, Antiphilæ (ita enim putabatur) matrem, mille drachmarum mutuò accepisse à Bacchide: eâ mortuâ, puellam pro pecunia illa arrhaboni relictam. Dum hæc aguntur, annulum suum agnovit Sostrata, ejusque indicio, Antiphilam filiam suam esse cognovit: gaudio exiliens, omnem rem defert ad virum; qui, eâ leviter objurgatâ, repertam tamen filiam, ipse quoque gavisus est. Jam omnia in tranquillo erant, absque Bacchide fuisset: sed & illi quoque modo decem excudendæ argenti minæ: & periculum erat, nè aliqua eam Chremes filii amicam esse resciscere: ibi Syrus audax consilium init, quomodo & utrique seni rem ut erat, patefaceret, & commodè se è tam impedito negotio expediret: primùm igitur Chremeti, Reperi inquit, quomodo argentum à Menedemo eripiam. dicemus ei, Bacchidem hanc sui, Clitiphonis amicam esse: orabimúsque ut eam domi suæ dies aliquot esse patiatur, téque id celatum velit: porrò Clinia filia tua, qua modò reperta est, formam sibi complacitam esse dicet, eamque petet uxorem. Quid tum? Pecuniam, inquit, petet à patre suo, qui nova nupta ornamenta coemas: eam pecuniam numeraturus est Bacchidi: jam ad Menedemum, Syri hortatu, transierat Bacchis, & eò pompam omnem suam traduxerat. Chremes primò non satis consilium illud probare; at illam certè inquit Syrus, pecuniam, pro qua filia tua opposita erat pignori, quin dissolvas, facere honestè non potes. Ego verò, inquit Chremes, & libenter quidem Immo verò, insit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui ad Bacchidem deferat, ita enim facilius credet Menedemus, eam illius esse. Sit ita sané. Numeratur à patre Clitiphoni pecunia, quam ad meretricem perferret: interea tota res detegitur: indignari Chremes, & fremere, & minitari se omnia atrocissima exempla editurum. Tandem, cum prius Antiphilam Clinia collocasset, partim Menedemi, partim uxoris precibus delinitus, ignoscit. Clitipho se, relictis meretricis amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Cum autem cæterarum fabularum argumentum uno die contineri soleat, hujus non nisi biduo explicari potest.

C. SULPIT. APOLLINARIS PERIOCHA.

IN militiam proficiſci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater,
Animique ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox ut reverſu'eſt, clam patrem divortitur
Ad Clitiphonem: is amabat ſcortum Bacchidem.
Cùm accerſeret cupitam Antiphilam Clinia,
Ut ejus Bacchis venit amica, ac ſervolæ
Habitum gerens Antiphila factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho; hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à ſene.
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

HEAU.

HEAUTONTIMORUMENOS TERENTII.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. CORNELIO LENTULO ET L. VALERIO FLACCO ÆD. CURUL. EGIT AMBIVIUS TURPIO, MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII F. GRÆCA EST MENANDRU, ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS, DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIO, T. SEMPRONIO, M. JUVENTIO COSS.

PROLOGUS.

NE cui sit vestrùm mirum, cur partes seni
Poëta dederit, quæ sunt adolescentium:
Id primùm dicam: deinde, quòd veni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon,
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
Novam esse ostendi, & quæ esset: nunc, qui scripserit,
Et cujus Græca sit, ni partem maximam
Existimarem scire vestrum, id dicerem.
Nunc, quam ob rem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit esse me, non prologum:
Vestrum judicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum potuit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum:
Nam quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminâsse Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic esse id non negat,
Neq; se id pigere; & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt putat.
Tum, quod malevolus vetus poëta dicitat,
Repentè ad studium hunc se applicâsse musicum,
Amicûm ingenio fretum, haud naturâ suâ:
Arbitrium vestrum, vestra existimatio

Valebit: quam ob rem omnes vos oratos volo,
Nè plus iniquum possit quàm æquum oratio.
Facite æqui sitis, date crescendi copiam
Novarum, qui spectandi faciunt copiam
Sine vitiis: nè ille pro se dictum existimet,
Qui nuper fecit servo currenti in via
Detèxe populum, cur insano serviat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias novas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi,
Statariam agere ut liceat per silentium:
Nè semper servus currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Avarus leno, assiduè agendi sint mihi
Clamore summo cum labore maximo.
Meâ causâ, causam hanc justam esse, animum inducite,
Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Laboriosa siqua est, ad me curritur:
Si levis est, ad alium mox defertur gregem.
In hac est pura oratio, experimini:
In utramvis partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam avarè pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maximum,
Quàm maximè servire vestris commodis:
Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
Vobis placere studeant potiùs quàm sibi.

ACT. I. SCENA I.

Argum. Menedemum excruciantem sese in agro laboribus Chremes alloquitur, sedulò causam inquirens, cur præter ætatem ille suam id faciat: respondens Menedemus, sui mœroris causam dicit esse filii abitionem, quem jurgiis & contumeliis domi ejectum impotentiùs desiderat.

Iambici senarii.

Chremes, Menedemus, Senes.

C. *Quanquam hæc inter nos nuper à notitia admodum est;*
Indè adeò, quòd agrum in proximo hìc mercatus es,
Nec rei ferè sanè amplius quicquam fuit:

Tamen

Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
(Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto)
Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi vidêre præter ætatem tuam
Facere, & præterquam res te adhortatur tua.
Nam prò deûm atq; hominum fidem! quid vis tibi?
Quid quæris? annos sexaginta natus es,
Aut plùs eo, ut conjicio, agrum in his regionibus
Meliorem, neq; pretii majoris nemo habet:
Servos complures: proindè, quasi nemo siet,
Ità túte attentè illorum officia fungere.
Nunquam tàm manè egredior, neq; tàm vesperì
Domum reverter, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre: demiq;
Nullum remittis tempus, neq; te respicis.
Hæc non voluptati esse satis certò scio.
At enim me, quantum hîc operis fiat, pœnitet:
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumus in illis exercendis, plus agas.
M. *Chreme, tantúmne ab re tua est otii tibi,*
Aliena ut cures, eaq;, nihil quæ ad te attinent?
C. *HOMO sum; humani nihil à me alienum puto.*
Vel me monere hoc, vel percontari puta;
Rectum est, ego ut faciam: non, te ut deterream.
M. *Mihi sic est usus: tibi ut opus est facto, face.*
C. *An cuiquam est usus homini, se ut cruciet?* M. *Mihi est.*
C. *Si quid laboris est, nollem: sed isthuc quid mihi est?*
Quæso, quid de te tantum meruisti? M. *heu, hoi!*
C. *Nè lacruma: atq; isthuc, quicquid est, fac me ut sciam.*
Nè vetice, nè verêre: crede, inquam, mihi,
Aut consolando, aut consilio, aut re juvero.
M. *Scire hoc vis?* C. *hâc causâ equidem, quâ dixi tibi.*
M. *Dicetur.* C. *at istos rastros interèà tamen*
Depone, nè labora. M. *minimè.* C. *quam rem agis?*
M. *Ah! sine me, vacuum tempus nè quod dem mihi*
Laboris. C. *non sinam, inquam.* M. *ah! non æquum facis.*
C. *Hui! tàm graves hos, quæsò?* M. *sic meritum est meum.*

C. Nunc loquere. M. filium unicum adolescentulum
Habeo: (ah!) quid dixi? habere me? imo habui, Chreme:
Nunc habeam, necne, incertum est. C. quid ità isthuc? M. scies.
Est è Corintho hic advena anus paupercula:
Ejus filiam ille amare cœpit perditè,
Propè jam ut pro uxore haberet: hac clàm me omnia.
ubi rem rescivi, cœpi non humaniter,
Neq; ut agrotum animum decuit adolescentuli,
Tractare, sed vi & vià pervolgatâ patrum:
Quotidie accusabam: bem! Tibíne hæc diutiùs
Licere speras facere me vivo patre,
Amicam ut habeas propè jam in uxoris loco?
Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia.
E G O, te meum esse, dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero.
Nulla adeò ex re isthuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego isthuc ætatis non amori operam dabam:
Sed in Asiam abii hinc propter paupertatem, atq; ibi
Simul rem, & gloriam armis belli reperi.
Postremò adeò res rediit: adolescentulus
Sæpe eadem & graviter audiendo vitium est;
Ætate me putavit & sapientiâ
Plus scire, & providere, quàm ipsum sibi:
In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme.
C. Quid ais? M. clàm me profectus, menses tres abest.
C. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, & non instrenui.
M. ubi comperi ex illis, qui ei fuêre conscii,
Domum revertor mœstus, atq; animo ferè
Perturbato atq; incerto præ ægritudine:
Assido, accurrunt servi, soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam apparare: prò se quisq; sedulò
Faciebant, quò illam mihi lenirent miseriam.
ubi video hæc, cœpi cogitare, Hem! tot meæ
Solius solliciti sunt causa, ut me unum capiam?

Ancillæ

Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplùs,
Quòd illa ætas magis ad hæc utenda idonea est,
Ego eum hinc ejeci miserum injustitiâ meâ.
Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam: nam usq; dum ille vitam illam colet
Inopem, carens patriâ ob meas injurias,
Interea usq; illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi serviens.
Ità facio prorsùs: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: corrasi omnia,
Ancillas, servos, nisi eos qui opere rustico
Faciundo facilè victum exercerent suum,
Omnes produxi ac vendidi: inscripsi illicò
Ædes mercede: quasi talenta ad quindecim
Coëgi: agrum hunc mercatus sum: hîc me exercco:
Decrevi, tantisper me minus injuriæ,
Cheme, meo gnato facere, dum fiam miser:
Nec fas esse ullâ me voluptate hîc frui,
Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps.
C. *Ingenio te esse in liberos lenî puto, &*
Illum obsequentem, si quis recti è aut commodè
Tractaret: verùm meâ, tu illum sati' noveras,
Nec te ille: hoc ubi fit, ibi non verè vivitur.
Tu illum, nunquam ostendisti, quanti penderes:
Nec tibi ille est credere ausus quæ est æquum patri.
Quod si esset factum, hæc numquam evenissent tibi.
M. *Ità res est, fatcor: peccatum à me maximum est.*
C. *Menedeme, at porrò rectè spero: & illum tibi*
Salvum affuturum esse hîc confido propediem.
M. *utinam ità dî faxint!* C. *facient: nunc si commodum est,*
Dionysia hîc sunt, hodiè apud me ês volo.
M. *Non possum.* C. *cur non? quæso tandem aliquantulum*
Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
M. *Non convenit, qui illum ad laborem impulerim,*
Nunc me ipsum fugere. C. *sicine est sententia?*

M. *Sic.*

M. *Sic.* C. *bene valt.* M. *& tu.* C. *lacrumas excussit mihi,*
Miseretq́, me ejus : sed, ut diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam ut veniat : ibo, ut visam si domi est.
Nil opus fuit monitore, jamdudum domi
Præstò apud me esse aiunt : egomet convivas moror.
Ibo adeò hinc intrò : sed quid crepuerunt fores ?
Hinc à me quisnam egreditur ? huc concessero.

ACTUS. I. SCENA II.

Argum. Clinia domum ex Asia reversus, mirum in modum sollicitus est de amica, quam abiens Athenis reliquerat. De Cliniæ in patriam reditu, magnâ cum animi voluptate Clitipho nunciat patri suo Chremeti : Chremes filio ex Cliniæ vita & moribus vivendi modum præscribit.

Octonarii iambici trochaicique inter se mixti.

Clitipho, Chremes.

Cli *Nihil adhuc est, quod vereare, Clinia : haudquaquam etiam cessant :*
Et illam simul cum nuncio tibi hic affuturam
Hodie scio : proin tu solicitudinem istam falsam, quæ te
Excruciat, omittas. C. *quicum loquitur filius ?* Cl. *pater adest,*
Quem volui : adibo : pater, opportunè advenis. (C. *probè.*
C. *Quid id est?* Cl. *hunc Menedemum nostin' nostrum vicinum?*
Cl. *Huic filium scis esse.* C. *audivi esse in Asia.* Cl. *non est pater,*
Apud nos est. C. *quid ais ?* Cl. *advenientem, è navi egredientem illicò* (*pueritia*
Adduxi ad cœnam : nam mihi magna cum eo jam indè usq́, à
Semper fuit familiaritas. C. *voluptatem magnam nuncias.*
Quàm vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum hodiè esset ampliùs,
ut hanc lætitiam nec opinanti primus ei objicerem domi !
Atq́, etiam nunc tempus est. Cl. *cave faxis. non est opus, pater.*
C. *Quapropter ?* Cl. *quia enim incertum est etiam, quid se farciat, modò venit.*
Timet omnia, patris iram, & animum amicæ se erga ut sit suæ
Eam miserè amat : propter eam hæc turba, atq́, ambitio evenit.
C. *scio.* (*Syrum.*
Cl. *Nunc servolum ad eam in urbem misit, & ego nostrum unà*

C. *Quid*

C. Quid narrat? Cl. quid ille! se miserum esse. C. miserum! quem minus credere est?
Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias:
Hæc perindè sunt, ut illius animus, qui ea possidet:
Quibus uti scit, ei bona: illi, qui non utitur recte, mala.
Cl. Immò ille senex fuit importunus semper: & nunc nihil magis
Veretur, quàm nè quid in illum iratus plus satis faxit pater.
C. Illene! sed reprimam me: nam, in metu esse hunc, illi est utile.
Cl. Quid túte tecum? C. dicam: utut erat, mansum tamen oportuit.
Fortasse aliquanto iniquior erat præter ejus lubidinem:
Peterétur: nam quem ferret, si parentem non ferret suum?
Hóccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere? &
Quod illum insimulat durum, id non est: nam parentum injuriæ,
Quibuscunque sunt fermè: paulò qui est homo tolerabilis,
Sectari crebrò nolunt: nolunt crebrò convivarier:
Præbent exiguè sumptum: & ea sunt tamen ad virtutem omnia.
Verùm ubi animus semel se cupiditate devinxit malâ,
Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia: HOC
Scitum est, Periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu fiet.
Cl. Ità credo. C. ego ibo hinc intrò, ut videam nobis quid cœnæ fiet.
Tu, ut tempus est dicti, vide sis nè quò hinc abeas longiùs.
Cl. Quàm iniqui sunt patres in omnes adolescentes judices:
Qui æquum esse censent, nos jam à pueris illicò nosci senes,
Nec illorum affines verum esse, quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ olim fuit:
Mihi si unquam filius erit, ne ille facili me utetur patre:
Nam & cognoscendi & ignoscendi dabitur peccati locus:
Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam:
Perii: is mihi, ubi adhibit plus paulò sua quæ narrat facinora!
Nunc ait, PERICLO M ex aliis facito, tibi quod ex usu fiet.
Assutus: ne ille haud scit quàm mihi nunc STRDO narrat fabulam.

Magis

Magis nunc me amicæ dicta stimulant: Da mihi, atq; effer mihi:
Cui quid respondeam, nil habeo, neq; me quisquam est miserior:
Nam Clinia hic, etsi is quoq; suarum rerum satagit, attamen
Habet bene ac pudicè eductam, ignaram artis meretriciæ.
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
Tum, quod demet, rectè est: nam nihil esse mihi, religio est dicere.
Hoc ego mali non pridem inveni: neq; etiam dum scit pater.

ACT. II. SCENA I.

Argum. Clinia cessatione & mora Antiphilæ amicæ nimium torquetur: solet enim amantis animus omnis moræ, quantumvis brevis, impatientior esse.

Ejusdem generis.

Clinia, Clitipho.

Clin. *SI mihi secundæ res de amore meo essent, jamdudum scis*
Venissent: sed vereor nè mulier, me absente, hîc corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exangeant;
Occasio, locus, ætas, mater, cujus sub imperio est, mala;
Cui nihil præter pretium jam dulce est. Clit. *Clinia.* Clin. *hei*
misero mihi!
Clit. *Etiam caves, nè videat fortè hinc te à patre aliquis exiens?*
Clin. *Faciam: sed nescio quid profectò mihi animus præsagit mali.*
Clit. *Pergin' isthuc prius dijudicare, quàm scis quid veri siet?*
Clin. *Si nihil mali esset, jam hîc adessent.* Clit. *jam aderunt.*
Clin. *quando isthuc erit?*
Clit. *Non cogitas hinc longiùs esse, & nosti mores mulierum;*
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. Clin. *ô Clitipho,*
Timeo. Clit. *respira: eccum Dromonẽ cum Syro! unà adsunt tibi.*

ACT. II. SCENA II.

Argum. Clinia ex Syro intelligit, se absente, pudicè admodum vixisse Antiphilam: quâ ex re ingenti gaudio perfunditur. Bacchis Clitiphonis amica ad cœnam adducitur, quæ tamen interim fingitur esse amica Cliniæ.

Octonarii trochaici & iambici, quibus immixti
iambici senarii.

Syrus, Dromo, Clinia, Clitipho.

S. *AIn' tu! D. sic est. S. verùm interea dù sermones cædimus,*
Illæ sunt relictæ. C. *mulier tibi adest: audin' Clinia?*
Cl. *Ego verò audio nunc demum, & video, & valeo, Clitipho.*
D. *Minime mirum: adeò impeditæ sunt, ancillarum gregem*

Ducum

Ducunt secum. Cl. *perii: unde illi sint ancillæ?* C. *mén' rogas?*
S. *Non oportuit relictas: portant quid rerum.* Cl. *hei mihi!*
S. *Aurum, vestem: & vesperascit, & non noverunt viam.*
Factum à nobis stultè est: abi dum tu, Dromo, illis obviàm.
Propera: quid stas? Cl. *væ misero mihi, quanta de spe decidi!*
C. *Quid isthuc? quæ res te sollicitat autem?* Cl. *rogitas quid siet?*
Viden' tu ancillas, aurum, vestem: quam ego eum una ancillula
Hîc reliqui, unde esse censes? C. *vah! nunc demum intelligo.*
S. *Dii boni! quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio.*
Quid comedent? quid ebibent? quid senì erit nostro miserius?
Sed video, eccos quos volebam! Cl. *ô Jupiter! ubinam est fides?*
Dum ego propter te errans patriâ careo demens, tu interea loci
Collocupletâsti te, Antiphila, & me in his deseruisti malis,
Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minùs ob-
sequens:
Cujus nunc pudet me, & miseret, qui harum mores cantabat
mihi,
Monuisse frustrà, néq; potuisse eum unquam me ab hac expellere.
Quod nunc faciam tamen: cum gratum mihi esse potuit, nolui.
Nemo est miserior me. S. *hic de nostris verbis errat videlicèt,*
Quæ hîc sumus locuti, Clinia, aliter tuum amorem, atq; est, accipit:
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantam ex ipsa re conjecturam fecimus.
Cl. *Quid est, obsecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium est*
Quod malim, quàm me hoc falsò suspicarier.
S *Hoc primùm, ut ne quid hujus ignores: Anus*
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:
Ea obiit mortem: hoc ipsa in itinere alteræ
Dum narrat, fortè audivi. C. *quænam est altera?*
S. *Mane, hoc, quod cœpi, primùm enarrem, Clitipho:*
Pòst isthuc veniam. C. *propera.* S. *jam primùm omnium,*
ubi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores.
Anus quædam pridit: hæc ubi aperuit ostium,
Continuò hic se conjecit intrò: ego consequor.
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hinc scirì potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam, te absente, exegerit:
ubi de improviso est interventum mulieri.

(*Nam*

(*Nam ea res dedit tum existumandi copiam*
Quotidianæ vitæ consuetudinem;
Quæ, cujusq; ingenium ut sit, declarat maximè)
Texentem telam studiosè ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Ejus anus causâ, opinor, quæ erat mortua:
Sine auro tum ornatam, ità uti quæ ornantur sibi:
Nullâ malâ re esse expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Rejectus negligenter: pax. Clin. *Syre mi, obsecro,*
Nè me in lætitiam frustrà conjicias. S. *anus*
Subtegmen nebat: prætereà una ancillula
Erat: ea texebat unà parvis obsita,
Neglecta, immunda illuvie. Clit. *si hæc sunt, Clinia,*
Vera, ità uti credo, quis te est fortunatior?
Scin' tu hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoq; signum est dominum esse extra noxiam,
Cùm ejus tàm negliguntur intermunii:
Nam disciplina est, eisdem munerarier
Ancillas primùm, ad dominas quæ affectant viam.
Clin. *Perge, obsecro te, & cave nè falsam gratiam*
Studeas inire: quid ait, ubi me nominas?
S. *tibi dicimus rediisse te, & rogare uti*
Veniret ad te, mulier telam deserit
Continuò, & lacrumis opplet os totum sibi, ut
Facilè scires desiderio id fieri tuo.
Clin. *Præ gaudio (ità me dî ament) ubi sim nescio:*
Ità timui. Clit. *at ego nihil esse scibam, Clinia.*
Agendum vicissim, Syre, dic, quæ illa est altera?
S. *Adducimus tuam Bacchidem.* Clit. *hem! quid Bacchidem!*
Ebo! sceleste, quò illam ducis? S. *quò illam ego! ad nos*
scilicet.
Clit. *Ad patrémne?* S. *ad eum ipsum.* Clit. *ô hominis impudentem audaciam!* S. *heus*
Tu! NON fit sine periculo facinus magnum & memorabile.
Clit. *Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quæsitum scelus:*
ubi si paululùm modò quid te fugerit, ego periérim.

Quid

Quid illo facias ? S. *at enim.* Clit. *quid enim ?* S. *si sinas, dicam.* C. *sine.*
Clit. *Sino.* S. *ità res est, hæc nunc quasi cum.* Clit. *quas, malùm, ambages mihi*
Narrare occipit ? Clin. *Syre, verum hic dicit : mitte : ad rem redi.*
S. *Enimverò reticere nequeo : multimodis injurius*
Clitipho est : meq; ferri patis est. Clin. *audiendum hercle est : tace.*
S. *Vis amare : vis potiri : vis, quod des illi, effici :*
Tuum esse in potiundo periclum non vis. HAUD stultè sapis :
Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest contingere.
Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc utram malis vide :
Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio :
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit, copia est :
Tum, illi argentum quod pollicitus es, eâdem hâc inveniam viâ :
Quod ut efficerem, orando surdas jam aures reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis ? Clit. *siquidem hoc fit.* S. *siquidem ! experiundo scies.*
Clit. *Agè, agè, cedo istuc tuum consilium : quid id est ?* S. *assimulabimus,* (*faciet suâ ?*
Tuam amicam hujus esse amicam. Clit. *pulchrè : cedo : quid hic*
An ea quoq; hujus dicetur, si hæc una dedecori est parùm ?
S. *Immò ad tuam matrem abducetur.* Clit. *quid eó ?* S. *longum est, Clitipho,*
Tibi si narrem, quam ob rem id faciam : vera causa est. Clit. *fabulæ.*
Nihil sati' firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.
S. *Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini*
Sine periclo esse. Clit. *hujusmodi, obsecro, aliquid reperi.* S. *maxumè :*
Ibo obviàm hinc : dicam, ut revertantur domum. Clit. *bem !*
Quid dix'ti ! S. *ademptum tibi jam faxo omnem metum,*
In aurem utramvis otiosè ut dormias. (*modò*
Clit. *Quid ago nunc ?* Clin. *túne ? quod boni est.* Clit. *Syre, dic*
Verum. S. *agè modò : hodiè serò ac nequicquam voles.*
Clin. *Datur modò : fruere dum licet : nam nescias,*
Ejus sit potestas posthac, an nunquam tibi.

Clit.

Clit. *Syre, inquam.* S. *perge porrò: tamen isthuc ago.*
Clit. *Verùm hercle istbuc est: Syre, Syre inquam, heus, heus*
Syre.
S. *Concaluit: quid vis?* Clit. *redi, redi.* S. *adsum: dic, quid est?*
Jam hoc quoq; negabis tibi placere. Clit. *imò, Syre,*
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es judex: nè quid accusandus sis, vide.
S. *Ridiculum est, te istbuc me admonere, Clitipho:*
Quasi istbic minor mea res agatur, quàm tua.
Hîc si quid nobis fortè adversi evenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera,
Quapropter neutiquam hæc res neglectu est mihi.
Sed istum exora, ut suam esse assimulet. Clin. *scilicet*
Facturum me esse: in eum jam vèr redit locum,
ut sit necesse. Clit. *meritò amo te, Clinia.*
Clin. *Verùm illa nè quid titubet.* S. *perdocta est probè.*
Clit. *At hoc demiror, quî tam facilè potueris*
Persuadere illi, quæ solet quos spernere!
S. *INTEMPORE adeam veni, quod rerum omnium est*
Primum: nam miserum quendam offendi ibi militem
Ejus noctem orantem: hâc arte tractabat virum,
Cupidum ut illius animum inopiâ incenderet,
Eademq; ut esset apud te hoc quàm gratissimum:
Sed heus tu: vide sis, nè quid imprudens ruas.
Patrem novisti, ad has res quàm sit perspicax:
Ego te autem novi, quàm esse soleas impotens:
Inversa verba, eversas cervices tuas,
Gemitus, screatus, tusses, risus, abstine.
Clit. *Laudabò.* S. *vide sis.* Clit. *tutemet mirabere.*
S. *Sed quàm citò sunt consecuta mulieres!*
Clit *ubi sunt? cur retines?* S. *jam nunc hæc non est tua.*
Clit. *scio, apud patrem: at nunc interim.* S. *nihilò magis.*
Cit. *Sine.* S. *non sinam, inquam.* Clit. *quæso pauliſper.* S. *veto.*
Clit. *Saltem salutare.* S. *abeas, si sapis.* Clit. *eo: quid*
Istbic? S. *manebit.* Clit. *ô felicem hominem!* S. *ambula.*

ACT.

ACTUS. II. SCENA III.

Arg. Meretricia conditio per eam exprimitur, quæ meretrix est. Habet deinde hæc scena jucundum Cliniæ & Antiphilæ congressum.

Mixti generis, ut scena superior.

Bacchis, Antiphila, Clinia, Syrus.

B. Æ Depòl, Antiphila mea, laudo te, & fortunatam judico,
Id cùm studuisti, isti formæ mores ut consimiles forent:
Minimeq́, (ità me dii ament) miror, si te sibi quisq́ expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cùm egomet mecum in animo vitam tuam considero,
Adeoq́, vostrarum omnium, volgus quæ ab sese segregant;
Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile est.
Nam vobis expedit esse bonas: nos, quibuscum res est, non sinunt.
Quippe formâ impulsi nostrâ nos amatores colunt:
Hæc ubi immutata est, illi suum animum aliò conferunt.
Nisi si prospectum est interèa aliquid nobis, desertæ vivimus.
Vobis cum uno semel ubi ætatem agere decretum est viro,
Cujus mos maximè est consimilis vostrûm; hi se ad vos appli-
Hoc beneficio utriq́, ab utriq́, verò devincimini; (cant;
ut nunquam ulla amori vostro incidere possit calamitas.
A. Nescio alias: me quidem semper scio fecisse sedulò,
ut ex illius commodo meum compararem commodum. C. ah!
Ergò, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuêre, quos cæpi leves,
Præterquàm tui tarendum quod erat. S. credo. C. Syre, vix suffero.
Hóccine me miserum non liceret meo modò ingenio frui? (dabit.
S. Immò, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras
B. Quisnam hic adolescens est, qui intuetur nos? A. ah! retine me, obsecro.
B. Amabò quid tibi est? A. disperii. B. perii misera: quid stupes, Antiphila? A. videón' Climam, an non? B. quem vides? C. salve anime mi.
A. O mi expectate Clinia, salve. C. ut vales?
A. Salvum venisse gaudeo. C. teneóme te,
Antiphila, maximè animo exoptatam meo?
S. Ite intró: nam vos jamdudum expectat senex.

ACTUS III. SCENA I.

Arg. Chremes Menedemo nunciat ex Asia rediisse filium: ex qua re Menedemus incredibili gaudio perfunditur, & filio posthac indulgentior magis instituit, quod ei magnopere dissuadet Chremes.

Iambici senarii.

Chremes, Menedemus.

C. Luciscit: hoc jam cesso pultare ostium
Vicini? primum ex me ut sciat, sibi filium
Rediisse: etsi adolescentem hoc nolle intelligo.
Verùm, cum videam miserum hunc tam excruciarier
Ejus abitu, celem tam inperatum gaudium,
Cum illi nihil periclí ex indicio fiet?
Haud faciam: nam quod potero, adjutabo senem.
Item, ut filium meum amico atq; æquali suo
Video inservire, & socium esse in negotiis,
Nos quoq; senes est æquum senibus obsequi.
M. Aut ego profectò ingenio egregio admiscrias
Natus sum, aut illud falsum est quod vulgò audio
Dici, DIEM adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidiè augescit magis
De filio ægritudo; & quantò diutiùs
Abest, magis cupio tantò, & magis desidero.
C. Sed ipsum egressum foras video: adibo, alloquar.
Menedeme, salve: nuncium apporto tibi,
Cujus maximè te fieri participem cupis.
M. Nunquidnam de gnato meo audisti, Chreme?
C. Valet atq; vivit. M. ubinam est, quaso? C. apud me domi.
M. Meus gnatus! C. sic est. M. venit! C. certe. M. Clinia
Meus venit! C. dixi. M. eamus: duc me ad eum obsecro.
C. Non volt te scire se rediisse: etiam & tuum
Conspectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Nè tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit. (Chremes?
M. Non tu ei dixisti, ut essem? C. non. M. quam ob rem,
C. Quia pessumè isthuc in te atq; in illum consulis,
Si te tàm leni & victo esse animo ostenderis.
M. Non possum: satis jam, satis pater durus fui. C. ah!
Vehemens in utramq; partem, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimiâ, aut parsimoniâ.
In eandem fraudem ex hac re atq; ex illa incides.

Primum

Primùm olim, potiùs commeare filium
Quàm paterere ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuiq; erant grata omnia,
Proterruisti hinc. Ea coacta ingratiis
Pòst illa cæpit victum volgò quærere.
Nunc, cum sine magno intertrimento non potest
Haberi, quidvis dare cupis. Nam, ut tu scias
Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem siet,
Primùm jam ancillas secum adduxit plus decem,
Onustas veste atq; auro. Satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam ejus sumptus queat.
Nedum tu possis. M. *estne ea intus?* C. *sit rogas!*
Sensi: nam ei unam cænam atq; ejus comitibus
Dedi, quod si iterum mihi sit danda, actum siet.
Nam, ut alia omittam, pitissando modò mihi
Quid vini absumpsit! sic, Hoc, dicens, asperum,
Pater, est: hoc aliud lenius: sodès vide,
Relevi dolia omnia, omnes serias,
Omnes habui sollicitos: atq; hæc una nox.
Quid te futurum censes, quem assiduè exedent?
Sic me dii amabunt, ut tuarum miseritum est,
Menedeme, fortunarum. M. *faciat, quod lubet:*
Sumat, consumat, perdat, decretum est pati:
Dum illum modò habeam mecum. C. *si certum est tibi*
Sic facere: illud permagni referre arbitror,
Ut nescientem sentiat te id sibi dare.
M. *Quid faciam?* C. *quidvis potiùs quàm quod cogitas:*
Per alium quemvis ut des: falli te sinas
Technis per servulum: etsi subsensi id quoq;,
Illos ibi esse, id inter se agere clanculum.
Syru' cum illo vostro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud quo modo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Priùs proditurum te tuam vitam, & priùs
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium: hui!

Quantam feneſtram ad nequitiam patefeceris?
Tibi autem porrò ut non ſit ſuave vivere.
Nam DETERIORES omnes ſumus licentiâ.
Quodcunq́, inciderit in mentem, volet: neq́ id
Putabit. pravúmne an rectum ſit quod petet.
Tu, rem perire, & ipſum, non poteris pati.
Dare denegâris: ibit ad illud illicò,
Quò maximè apud te ſe valere ſentiet.
Abiturum ſe abs te eſſe illico minabitur.
M. *Vidére verum atq́, ità uti res eſt, dicere.*
C. *Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis.*
Dum id quæro, tibi quî filium reſtituerem.
M. *Cedo dextram: porrò te oro idem ut facias, Chreme.*
C. *Paratus ſum.* M. *ſcin' quid nunc facere te volo?*
C. *Dic.* M. *quod ſenſiſti illos me incipere fallere,*
Id ut maturent facere: cupio illi dare
Quod volt: cupio ipſum jam videre. C. *operam dabo.*
Syrus eſt prehendendus, atq́, adhortandus mihi.
A me neſcio quis exit: concede hinc domum,
Nè nos inter nos congruere illi ſentiant.
Paulum hoc negoti mi obſtat: Simus & Crito
Vicini noſtri hîc ambigunt de finibus:
Me cepêre arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram
Operam daturum me, hodie non poſſe his dare.
Continuò hîc adero. M. *ità quæſo dii veſtram fidem!*
Itán' comparatam eſſe hominum naturam omnium,
Aliena ut melius videant, & dijudicent
Quàm ſua? an eò ſit, quia in re noſtra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quantò plus ſapit quàm egomet mihi!
C. *Diſſolvi me, otioſus operam ut tibi darem.*

ACT. III. SCENA II.

Arg. Servus herum Chremetem decipit, credentem Menedemo fallaciam intendi, & ità ſuâ ipſius conjecturâ & ſolertia fallitur.

Ejuſdem generis.

Syrus, Chremes.

S. *HAc illàc circumcurſa: inveniendum eſt tamen*
Argentum, intendenda in ſenem eſt fallacia.
C. *Num me fefellit, boſce id ſtruere? videlicet*

eſt

Eſt Clinia ille ſervus tardiuſculus:
Idcirco huic noſtro tradita eſt provincia.
S. *Quis hic loquitur? perii, numnam hæc audiit?* C. *Syre.* S. *hem!*
C. *Quid tu iſthîc?* S. *rectè equidem te demiror, Chreme,*
Tam manè, qui heri tantum biberis. C. *nihil nimis.*
S. *Nihil, narras! viſa verò eſt, quod dici ſolet,*
A Quilia ſenectus. C. *eja.* S. *mulier commoda, &*
Facta hæc eſt meretrix. C. *ſanè idem viſa eſt mihi.*
S. *Et quidem hercle forma luculenta.* C. *ſic ſatis.*
S. *Ità non ut olim, ſed uti nunc, ſanè bona:*
Minimeq́; miror, Clinia hunc ſi deperit:
Sed habet patrem quendam avidum, miſerum, atq́; avidum,
Vicinum hunc: nôſtin'? at quaſi is non divitiis
Abundet, gnatus ejus profulgit inopiâ.
Scin' eſſe factum, ut dico? C. *quid ego neſciam?*
Hominem piſtrino dignum! S. *quem?* C. *iſthunc ſervolum*
Dico adoleſcentis. S. *Syre, tibi timui malè.*
C. *Qui paſſus eſt id fieri.* S. *quid faceret?* C. *rogas?*
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Unde eſſet adoleſcenti, amicæ quod daret,
Atq́; hunc difficilem invitum ſervaret ſenem.
S. *Garris.* C. *hæc facta ab illo oportebant, Syre.*
S. *Ebo, quæſo, laudas qui heros fallunt?* C. *in loco*
Ego verò laudo. S. *rectè ſanè.* G. *quippe quia*
Magnarum ſæpe id remedium ægritudinum eſt:
Jam huic manſiſſet unicus gnatus domi.
S. *Facóne an ſeriò illæc dicat, neſcio,*
Niſi mihi quidem addit animum, quò lubeat magis.
C. *At nunc quid expectat, Syre? an dum hinc denuò*
Abeat, cum tolerare hujus ſumptus non queat?
Nónne ad ſenem aliquam fabricam fingit? S. *ſtolidus eſt.*
C. *At te adjutare oportet, adoleſcentuli*
Causâ. S. *equidem facilè facere poſſum, ſi jubes;*
Etenim, quo pacto id fieri ſoleat, calleo.
C. *Tanto hercle melior.* S. *NON eſt mentiri meum.*
C. *Fac ergó.* S. *at heus tu, facito dum eadem hæc memineris,*
Si quid hujus ſimile fortè aliquando evenerit,
Ut ſunt humana, tuus ut faciat filius,

C. Non usus veniet, spero. S. spero hercle ego quoq; :
Neq; eò nunc dico, quòd quicquam illum senserim :
Sed si quid, nè quid : quæ sit ejus ætas, vides.
Et næ ego te, si usus veniat, magnificè, Chreme,
Tractare possim. C. de isthoc, cùm usus venerit,
Videbimus quid opus sit : nunc isthuc age.
S. Numquam commodius unquam herum audivi loqui,
Nec, cum malefacerem, crederem mi impunius
Licere. Quisnam à nobis egreditur foras ?

ACT. III. SCENA III.

Arg. Chremes filium objurgat, & immodestiæ arguit, quem cum Bacchide ludentem viderat. Syrus hero id suadet, quòd maximè ad extorquendum facit argentum.

Iambici & trochaici octonarii catalectici, & acatalectici, senarius unus, quaternarii duo.

Chremes, Clitipho, Syrus.

Ch. Quid isthuc, quæso ? qui isthic mos est, Clitipho ? itáne fieri
Oportet ? Cl. quid ego feci ? Ch. vidine ego te modò manum in sinum huic
Meretrici inserere ? S. acta est res, perii. Cl. mène ? Ch. bisce oculis, nè nega.
Facis adeò indignè injuriam illi, qui non abstineas manum.
Nam isthæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,
Atq; ejus amicam subagitare : Vel beri in vino quàm immodestus
Fuisti ! S. factum est. Ch. quàm molestus ! ut equidem.
(Ità me dii ament) metui quid futurum denique esset ! novi ego
Amantium animos : graviter advertunt, quæ non censeas.
Cl. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater.
Ch. Esto : at certè concedas aliquantis per aliquò.
LIBIDO multa fert : ea facere prohibet tua præsentia.
Ego de me facio conjecturam. NEMO est meorum hodiè,
Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam :
Apud alium prohibet dignitas : apud alium ipsius facti pudet,
Nè ineptus, nè protervus videar : quod illum facere credito.
Sed nostrum est intelligere, utcunq; , atq;, ubicunq; opus sit, obsequi.
S. Quid isthic narrat ? Cl. perii. S. Clitipho, hæc ego præcipio tibi :

Hominis

Hominis es frugi & temperantis functus officium. Cl. *tace*
*Sodès.S.rectè sanè.*Ch.*Syre,pudet me,S.credo: neq; id injuriâ:*
Quin mihi molestum est. Cl. *pergin' hercle? S. verùm dico, quod videtur.*
Cl.*Nonne accedam ad illos?* Ch. *ebo quæso, una accedundi via est?*
S.*Actum est. hic priùs se indicarit, quàm ego argentum effero.*
Chreme, vin' tu homini stulto mihi auscultare? C.*quid faciam?*
S.*jube hunc*
Abire hinc alsquò. Cl. *quò ego hinc abeam?* S.*quó? quò lubet: da illis locum,*
Abi deambulatum. Cl. *deambulatum! quo?* S.*vah! quasi desit locus.*
Abi sanè isthàc, istorsum, quò vis. Ch. *rectè dicit: censeo.*
Cl.*Dii te eradicent,Syre,qui me isthinc extrudas.*S.*at tu pòl tibi*
Posthac comprimito istas manus.
Censen' verò? quid illum porrò credis facturum, Chreme,
Nisi eum, quantum dî dant opis tibi, servas, castigas, mones?
Ch.*Ego isthuc curabo.*S.*atq; nunc, here, hic tibi asservandus est.*
Ch.*Fiet.*S. *si sapias: nam mihi jam minus minusq; obtemperat.*
C.*Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti, Syre? aut*
Reperisti tibi quod placeat, an nondum etiam? S. *de fallacia*
Dicis? est. inveni quandam nuper. Ch. *frugi es: cedo, quid id est?*
S.*Dicam: verùm, ut aliud ex alio incidit?* Ch. *quidnam, Syre?*
S.*Pessima hæc est meretrix.* Ch. *ità videtur.* S. *immò, si scias.*
Vah! vidi quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia
Hic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.
Ch. *Quid tum?* S.*ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam:*
Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. Ch. *intelligo.*
S.*Hanc secum huc adduxit, eaq; est nunc ad uxorem tuam.*
Ch. *Quid tum?* S.*Clinia orat, sibi uti nunc det illam: illi tamen*
Pòst daturum mille nummûm poscit. Ch. *& poscit quidem!*
S. *hui!*
Dubiúmne id est? Ch.*ego sic putavi. quid nunc facere cogitas?*
S.*Egóne! ad Mercedemum ibo: dicam hanc esse captam è Caria,*
Ditem, & nobilem: si redimat; magnum ineße in ea lucrum.

C. *Erras.* S. *quid itâ?* C. *pro Menedemo nunc tibi ego respondeo,*
Non emo: quid ais? S. *optata loquere.* C. *atquà non est opus.*
S. *Non opus est!* C. *non hercle verò.* S. *quid isthuc, miror.* C. *jam scies.*
Mane, mane, quid est, quòd tam à nobis graviter crepuêre fores?

ACTUS IV. SCENA I.

Arg. Hæc scena Antiphilæ continet agnitionem, unde jurgium inter virum & uxorem oritur, Chremes enim jusserat exponi partum, si puellam peperisset ipsa: quod factum non est. Post agnitam Antiphilam, Syro novum quæritur de invenienda pecunia consilium.

Octonarii iambici & trochaici.

Soſtrata, Chremes, Nutrix, Syrus.

So. *Nisi me animus fallit, hic profectò est amulus, quem ego suspicor,*
Is, quicum exposita est gnata. C. *quid volt sibi, Syre, hæc oratio?*
So. *Quid est? ísne tibi videtur?* N. *dixi equidem, ubi ostendísti, illicò*
Eum esse. So. *at ut sati' contemplata modò sis, mea Nutrix?*
N. *satis.*
So. *Abi nunc jam intrò: atq;, illa si jam laverit, mihi nuncia.*
Hic ego virum interèà opperibor. Sy. *te volt: videas quid velit.*
Nescio quid tristis est: non temerè est: metuo quid sit. C. *quid fiet!*
Næ ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.
So. *Ebem mi vir!* C. *ebem mea uxor!* So. *te ipsum quæro.*
C. *loquere quid velis.*
So. *Primùm hoc te oro, nè quid credas me adversus edictum tuum* (credere?
Facere esse ausam. C. *vín' tibi me isthuc, etsi incredibile est,*
Credo. Sy. *nescio quid peccati portet hæc purgatio.*
So. *Meminístín' me esse gravidam, & mihi te maxumo opere dicere,*
Si puellam parerem, nolle tolli? C. *scio quid fecerís:*
Sustulísti. So. *sic est factum.* Sy. *Domina, ergo heru' damno auctus est.*
So. *Minimè: sed hic erat Corinthio anus haud impura: ei dedi*
Exponendam. C. *ô Jupiter! tantam esse in animo inscitiam?*
So. *Perii:*

So. Perii: quid ego feci? C. at rogitas? So. si peccavi, mi Chreme,
Insciens feci. C. id quidem ego, etsi tu neges, certò scio,
Te inscientem atq; imprudentem dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hanc ostendis: nam jam primùm, si meum
Imperium exequi voluisses, interemptam oportuit,
Non simulare mortem verbis, re ipsâ spem vitæ dare.
At id omitto: misericordia, animus maturus: sino.
Quàm bene verò abs te prospectum est! quid voluisti? cogita.
Nempè anui illi prodita abs te filia est planissimè.
Per te vel uti quæstum faceret, vel uti veniret palám.
Credo, id cogitásti: quid vis? satius est, dum vivat modò.
Quid cum illis agas, qui neq; jus, neq; bonum, atq; æquum sciunt,
Melius, pejus, prosit, obsit, nil vident, nisi quod lubet?
So. Mi Chreme, peccavi fateor: vincor: nunc hoc te obsecro.
Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior,
Ut meæ stultitiæ justitia tua sit aliquid præsidî.
C. Scilicet equidem isthuc factum ignoscam: verùm, Sostrata,
Malè docet te mea facilitas multa. sed isthuc quicquid est,
Quid hoc occæptum est causâ, loquere. So. ut stultæ & miseræ
omnes sumus
Religiosæ! cum exponendam do illi, de digito annulum
Detrahe, & eum dico ut unà cum puella exponeret;
Si moreretur, nè expers partis esset de nostris bonis.
C. Istbuc rectè: conservásti te atq; illam. So. hic is est annulus.
C. unde habes? So. quam Bacchis secum adduxit adolescentulam.
Sy. hem!
C. Quid ea narrat? So. ea lavatum dum it, servandum mihi dedit
Annulum, non advorti primò: at postquam aspexi, illicò
Cognovi: ad te exilui. C. quid nunc suspicare aut invenis
De illa? So. nescio, nisi ex ipsa quæras, unde hunc habuerit:
Si potis est reperiri. Sy. interii: plus spei video, quàm volo:
Nostra est, ità si est. C. vivítne illa cui tu dederas? So. nescio.
C. Quid renunciavit olim feciſſe? So. id quod jusseram.
C. Nomen mulieris cedo quòd sit, ut quæratur. So. Philtere.
Sy. Ipsa est. mirum, ni illa salva est, & ego perii. C. Sostrata,
Sequere me intrò hác. So. ut præter spem evênit! quàm timui
male,
Nè nunc animo ità esses duro, ut olim in tollenda, Chreme!

C. NON

C. *NON licet hominem ẽße ſæpe ita ut volt, ſi res non ſinit.*
Nunc ità tempus eſt mi, ut cupiam filiam: olim nil minùs.
S. *Niſi fallit me animus, haud multùm à me aberit infortunium.*
Ità hercle in anguſtum oppidò nunc meæ coguntur copiæ:
Niſi aliquid video, nè eſſe amicam hanc gnati reſciſcat ſenex.
Nam quod ſperem de argento, aut poſſe poſtulem me fallere,
Nihil eſt: TRIUMPHO, ſi licet me latere tecto abſcedere.
CRUCIOR, bolum tantum mihi ereptum tàm ſubitò è faucibus.
Quid agam? aut quid comminiſcar? ratio de integro ineunda eſt
NIL tàm difficile eſt, quin quærendo inveſtigari poſſiet. (mihi.
Quid ſi hoc ſic incipiam nunc? nihil eſt. Si ſic? Tantundem egero.
At ſic, opinor: non poteſt: immò optumè. Euge, habeo optumam.
Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

ACT. IV. SCENA II.

Arg. Clinia hic teſtatur quàm gaudeat de agnita Antiphila: & à Syro admonetur, ut amici etiam Clitiphonis rem curet in ſervanda Bacchide.

Iambici octonarii catalectici, unus ſenarius acatalecticus, reliqui trochaici octonarii.

Clinia, Syrus.

C. *Nulla mihi res poſthac poteſt jam intervenire tanta,*
Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia abor-
Dedo patri me nunc jam, ut frugalior ſim quàm volt. (ta eſt.
S. *Nil me fefellit: cognita eſt, quantum audio hujus verba.*
Iſthuc tibi ex ſententia tua obtigiße lætor.
C. *O mi Syre, audiſtine, obſecro?* S. *quidni, quâ uſq; unà affuerim?*
C. *Cui æquè audiſti commodè quicquam eveniße?* S. *nulli.*
C. *Atq; ità me dii ament, ut ego nunc non tam meâpte causâ*
Lætor, quàm illius: quam ego ſcio eße honore quovis dignam.
S. *Ità credo; ſed nunc, Clinia, agè, da te mihi vicißim:*
Nam amici quoq; res eſt videnda, in tuto ut collocetur:
Nè quid de amica nunc ſenex. C. *ô Jupiter!* S. *quieſce.*
C. *Antiphila mea nubet mihi.* S. *ſiccine me interloquêre?*
C. *Quid faciam, Syre mi? gaudeo: fer me.* S. *fero hercle verò.*
C. *Deorum vitam adepti ſumus.* S. *fruſtrà operam hanc, opinor, ſumo.*
C. *Loquere; audio.* S. *at jam hoc non ages.* C. *agam.* S. *videndum eſt, inquam,*

Amici

Amici quoq; res, Clinia, tui in tuto ut collocetur:
Nam si nunc à nobis abus, & Bacchidem hic relinquis,
Senex resciscet illicò esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est.
C. *At enim isthoc nihil est magu, Syre, meis nuptiis adversum:*
Nam quo ore appellabo patrem? tenes quid dicam? S. *quidni?*
C. *Quid dicam? quam causam afferam?* S. *quin nolo mentiare:*
Apertè ità ut res sese habet, narrato. C. *quid ais!* S. *jubeo,*
Illam te amare, & velle uxorem hanc esse Clitiphonis.
C. *Bonam atq; justam rem oppidò imperas & factu facilem.*
Et scilicet jam me hoc voles orare patrem, ut celet
Senem vostrum. S. *Immò ut rectâ viâ rem narret ordine omnem.*
C. *hem!*
Satín' sanus es, aut sobrius? tu quidem illum planè prodis:
Nam quî ille poterit esse in tuto? dic mihi.
S. *Huic equidem consilio palmam do: his me magnificè effero,*
Qui vim tantam in me & potestatem habeam tantæ astutiæ,
Vera dicendo ut eos ambos fallam, ut, cùm narrat senex
Vester nostro, esse istam amicam gnati, non credat tamen.
C. *At enim spem isthoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:*
Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.
Tu fortasse, quid me fiat, parvi pendis, dum illi consulas.
S. *Quid? (malum!) me tandem censes velle id assimulavier?*
unus est dies, dum argentum eripio, pax, nihil amplius.
C. *Tantum sat habes? quid tum, quæso, si hoc pater resciverit?*
S. *Quid si redeo ad illos, qui aiunt, Quid si nunc cœlum ruat?*
C. *Metuo quid agam.* S. *metuis? quasi non ea potestas sit tua,*
Quo velis in tempore ut te exolvas, rem facias palám.
C. *Agè, agè, traducatur Bacchis.* S. *optumè ipsa exit foras.*

ACT. IV. SCENA III.

Argumen. Bacchis irata ob decem minas nondum traditas, abiturám se assimulat: cum Syro expostulat: tandem placata suasu ejusdem, cum omni strepitu ac turba transit ad Menedemum, tantisper dum Chremes fallatur.

Iambici octonarii catalectici.

Bacchis, Clinia, Syrus, Dromo, Phrygia.

B. *SAti' pòl protervè me Syri promissa huc induxerunt,*
Decem minas, quas mihi dare pollicitus est: quod si is nunc

Deceperit,

Deceperit, ſæpe obſecrans me ut veniam, fruſtrà veniet:
Aut, cùm venturam dixero, & conſtituero; cùm is certè
Renunciárit; Clitipho cùm ſpe pendebit animi:
Decipiam, ac non veniam. Syrus mihi tergo pœnas pendet.
C. *Satis ſcitè promittit tibi.* S. *atq; tu hanc jocari credis?*
Faciet, niſi cáveo. B. *dormiunt: pòl ego iſtos commovebo.*
C. *Mea Phrygia, audiſtin' modò iſte homo quam villam demonſtrávit*
Charini? P. *audivi.* B. *proxumam eſſe huic fundo ad dexteram?*
P. *memini.*
B. *Curriculo percurre: apud eum miles Dionyſia agitat.*
S. *Quid inceptas?* B. *dic me hìc oppidò eſſe invitam, atq; aſſervari:*
Verùm aliquo pacto verba me his daturam eſſe, & venturam.
S. *Perii hercle: Bacchis mane, mane: quò mittis iſthanc, quæſo?*
Jube maneat. B. *abi.* S. *quin paratum eſt argentum.* B. *quin maneo.*
S. *Atqui jam dabitur.* B. *ut lubet: num ego inſto?* S. *at ſcin' quid ſodes?* (pompa
B. *Quid?* S. *tranſeundum nunc tibi ad Menedemum eſt, & tua*
Eò traducenda eſt. B. *quam rem agis, ſcelus?* S. *egóne! argentum cudo* (temerè.
Quod tibi dem. B. *dignam me putas, quam illudas?* S. *non eſt*
B. *Etiámne tecum hic res mihi eſt?* S. *minimè! tuum tibi reddo.*
B. *Eatur.* S. *ſequere hác: heus Dromo!* D. *quis me vult?* S. *Syrus.* D. *quid eſt rei?*
S. *Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properè.*
D. *Quamobrem? nè quæras: & ferant, quæ ſecum hue attu-*
Sperabit ſumptum ſibi ſenex eſſe harum abitu levatum. (levant.
Na ille haud ſcit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet.
Tu neſcis id quod ſcis, Dromo, ſi ſapies. D. *mutum dices.*

ACT. IV. SCENA IV.

Arg. Per fallaciam Syrus ab hero Chremete argentum accipit. Menedemi Chremes rurſum miſeretur ob traductam ad illum cum omni pompa ſumptuoſam Bacchidem, quam Cliniæ, non ſui filii amicam putat. *Iambici ſenarii.*

Chremes, Syrus.

C. *ITà me dii amabunt, ut nunc Menedemi vicem*
Miſeret me, tantum deveniſte ad eum mali.

Illáncine

Illánccine mulierem alere cum illa familia?
Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet,
Itá magno desiderio fuit ei filius:
Verùm ubi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rursum ut abeat ab se filius:
Syrum optumè eccum! S. cesso hunc adoriri? C. Syre. S. hem
C. Quid est? S. te mihi ipsum jamdudum optabam dari.
C. Vidêre egisse jam nescio quid cum sene.
S. De illo quód dudum? dictum ac factum reddidi.
C. Bonân' fide? S. bonâ hercle. C. non possum pati
Quin tibi caput demulceam: accede huc, Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
S. At si scias quàm scitè in mentem venerit.
C. Vah! gloriâre evenisse ex sententia?
S. Non hercle verò: verum dico. C. dic, quid est?
S. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem,
Menedemo dixit Clinia, & eâ gratiâ
Secum adduxisse, nè tu id persentisceres.
C. Probè. S. dic sodes. C. nimiùm inquam. S. immò, sic satis.
Sed porrò ausculta quod superest fallaciæ,
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam:
Sibi complacitam ejus formam, postquam aspexerit:
Hanc se cupere uxorem. C. modóne quæ inventa est? S. eam.
Et quidem jubebit posci. C. quamobrem isthuc, Syre?
Nam prorsùm nihil intelligo. S. vah! tardus es.
C. Fortasse. S. argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum, atq; vestem, quî: Tenésne? C. comparet.
S. Id ipsum. C. at ego illi nec do, nec despondeo. (dabo? S. ut lubet.
S. Non! quamobrem? C. quamobrem, me rogas! homini fugitivo
Non ego perpetuò dicebam illam illi ut dares,
Verùm ut simulares. C. NON mea est simulatio:
Itá tu isthæc tua misceto, nè me admisceas:
Ego cui daturus non sim, ut ei despondeam?
S. Credebam. C. minimè. S. scitè poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jusseras,
Eò cœpi. C. credo. S. cæterùm equidem isthuc, Chreme,
Æqui boniq; facio. C. atqui tum maxumè

Volo

Volo te dare operam ut fiat: verùm aliâ viâ.
S. *Fiat: quæratur aliud: sed illud quod tibi*
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi: meq́, tu scilicet
Eò nunc confugies, Quid meâ? num mihi datum est?
Num jussi? num illa oppignerare filiam
Meam me invitò potuit? Verùm illud, Cbreme,
Dicunt, Jus Summum sæpe summa injuria est.
C. *Haud faciam.* S. *immò alius si licet, tibi non licet.*
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant.
C. *Quin egomet jam ad eam deferam.* S. *imò filium*
Jube potiùs. C. *quamobrem?* S. *quia enim in eum suspicio est*
Translata amoris. C. *quid tum?* S. *quia videbitur*
Magis verisimile id esse, cùm hic illi dabit:
Et simul conficiam faciliùs ego, quod volo.
Ipse adeò adest: abi: effer argentum. C. *effero.*

ACTUS IV. SCENA V.

Arg. Irascitur Clitipho, à Syro placatur, eidem præscribente, quibus uti mox debeat verbis, & oratione apud patrem, pro amica ab illo argentum accepturus.

Iambici senarii.

Clitipho, Syrus.

C. *Nulla est tam facilis res, quin difficilis fiet,*
Quam invitus facias. Vel me hæc deambulatio
Quàm non laboriosa ad languorem dedit?
Nec quicquam magis nunc metuo, quàm nè denuò
Miser aliquò extrudar hinc, nè accedam ad Bacchidem.
ut te quidem omnes dî, deæq́, quantum est, Syre,
Isthoc cum invento, cumq́, incepto perduint!
Hujusmodi mihi res semper comminiscere,
ubi me excarnifices. S. *ê tu hinc quòdignus es.*
Quàm penè tua me perdidit protervitas!
C. *Vellem herclè factum: ita meritu'.* S. *meritu'! quomodo?*
Næ meisthuc ex te priùs audisse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus jam fuî.
C. *Quid igitur dicam tibi vis? abiisti: mihi*
Amicam addux'ti, quam non licitum est tangere.
S. *Jam non sum iratus? sed scîn' ubi nunc sit tibi*

Tua

Tua Bacchis? C. *apud nos.* S. *non.* C. *ubi ergò?* S. *apud Cliniam.*
C. *Perii.* S. *bono animo es: jam argentum ad eam deferes*
Quod ei es pollicitus. C. *garris: unde id?* S. *à patre.*
C. *Ludis fortassè me.* S. *ipsâ re experibere.*
C. *Nè ego fortunatus homo sum: deamo te, Syre.*
S. *Sed pater egreditur: cave quicquam admiratu' sis;*
Quâ causâ id fiat, obsecundato in loco;
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

ACT. IV. SCENA VI.

Arg. Chremes argentum adfert, quod det Clitiphoni: ad postremum queritur de sumptu faciendo filiæ causa.

Ejusdem generis.

Chremes, Clitipho, Syrus.

C. *UBi Clitipho nunc est?* S. *eccum me! inque.* Cl. *eccum hic tibi!*
C. *Quid rei esset, dix'ti huic?* S. *dixi pleraq; omnia.*
C. *Cape hoc argentum. ac defer.* S. *I, quid stas, lapis?*
Quin accipis? Cl. *cedo sanè.* C. *sequere hàc me ocyùs;*
Tu hîc nos, dum eximus, interèà opperibere:
Nam nihil est illîc quod moremur diutiùs.
C. *Minas quidem jam decem habet à me filia;*
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis apposcent duo.
Quam multa injusta ac prava fiunt moribus!
Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est
Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

ACT. IV. SCENA VII.

Arg. Jucundum habet errorem Chremetis: qui Menedemum fallipu. tat, dum ipse fallitur. *Ejusdem generis.*

Menedemus, Chremes.

M. *MUlto omnium nunc me fortunatissimum*
Factum puto esse, gnate, cùm te intelligo
Resipisse. C. *ut errat!* M. *te ipsum quærebam, Chreme:*
Serva, quod in te est, filium, & me, & familiam.
C. *Cedo, quid vis faciam?* M. *invenisti hodie filiam.*
C. *Quid tum?* M. *hanc uxorem sibi dari volt Clinia.*
C. *Quæso quid hominis es?* M. *quid?* C. *jámne oblitus es*
Inter nos quid sit dictum de fallacia?

ut eâ viâ abs te argentum auferretur? M. scio.
C. Ea res nunc agitur ipsa. M. quid narras, Chreme!
C. Erravi: sic res acta est. M. quantâ spe decidi!
C. Immò hæc quidem quæ apud te est, Clitiphonis est
Amica. M. ità aiunt. C. & tu credis? M. omnia.
C. Et illum aiunt velle uxorem, ut, cùm desponderim,
Des, quî aurum, ac vestem, atq; alia, quæ opus sunt, comparet.
T. Id est profectò: id amicæ dabitur. C. scilicet
Daturum. M. ah! frustra igitur gavisus sum miser.
Quidvis tamen jam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te responsum, Chreme,
Nè sentiat me sensisse, atq; ægrè ferat?
C. Ægrè! nimiùm illi, Menedeme, indulges. M. sine:
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuum, Chreme.
C. Dic convenisse, ejisse te de nuptiis,
M. Dicam: quid deinde? C. me facturum esse omnia:
Generum placere: postremò etiam, si voles,
Desponsam quoq; esse dicito. M. bem! isthuc volueram.
C. Tantò ocyùs te ut poscat, & tu id, quod cupis,
Quàm ocyssimè ut des. M. cupio. C. næ tu propediem
Ut istam rem videt istius obsaturabere.
Sed hæc utut sunt, cautim & paulatim dabis,
Si sapies. M. faciam. C. abi intrò: vide quid postulet.
Ego domi ero, si quid me voles. M. sanè volo:
Nam te sciente faciam, quicquid egero.

ACT. V. SCENA I.

Arg. Ad exitum jam properante Comœdiâ, Syri fallacia detegitur, ut Cliniæ nubat Antiphila. Bacchidem Clitiphonis esse amicam Menedemus ostendit.

Trochaici octonarii, & iambici senarii.

Menedemus, Chremes.

M. EGo me non tam astutum, neq; ità perspicacem esse id scio:
Sed hic adjutor mens, & monitor, & præmonstrator
Chremes
Hoc mihi præstat. In me quidvis harum rerum convenit,
Quæ sunt dicta in stultum; CAUDEX, stipes, asinus, plumbeus:
In illum nil potest: nam exuperat ejus stultitia omnia hæc.
C. Obe! jam desine deos, uxor, gratulando obtundere,

Tuo

Tuam esse inventam gnatam, nisi illos tuo ex ingenio judicas,
Vt nil credas intelligere, nisi idem dictum est centies.
Sed interim quid jamdudum illic gnatus cessat cum Syro?
M. Quos ais homines, Chremes, cessare? C. hem! Menedeme, advenis?
Dic mihi; Cliniæ, quæ dixi, nunciâstin'? M. omnia.
C. Quid ait? gaudere adeò occupit, quasi qui cupiunt nuptias.
C. Ha, ha, hæ! M. quid risisti? C. servi venêre in mentem Syri
Calliditates. M. itáne? C. voltus quoq; hominum fingit scelus.
M. Gnatus quod se assimulat lætum, id dicis? C. id. M. idem isthuc mihi
Venit in mentem. C. veterator. M. magi', si magi' nôris, putes
Ità rem esse. C. ain' tu? M. quin tu ausculta. C. mane: prius hoc scire expeto,
Quid perdideris: nam, ubi desponsam nunciâsti filio,
Continuò injecisse verba tibi Dromonem, scilicet,
Sponsæ vestem, aurú, atque ancillas opus esse, argentum ut dares.
M. Non. C. quid non! M. non, inquam. C. neq; ipse gnatus? M. nil prorsus, Chreme.
Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur nuptiæ. (bil
C. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quicquam? M. ni-
C. Quamobrem? M. nescio equidem: sed tè miror, qui alia tam planè scias.
Sed tuum ille quoque Syrus idem mirè finxit filium,
Vt né paululum quidem suboleat amicam esse hanc Cliniæ.
C. Quid ais. M. mitto jam osculari, atque amplexari: id nil puto.
C. Quid est, quod amplius simuletur? M. vah! C. quid est? M. audi modo:
Est mihi ultimis conclave in ædibus quoddam retro,
Huc est intro latus lectus, vestimentis stratus est,
C. Quid, postquam hoc est factum? M. dictum factum, huc abiit Clitipho.
C. Solus? M. solus. C. tum eo. M. Bacchis consecuta est illico.
C. Sola? M. sola. C. perii. M. ubi abiere intrò, operuêre ostium.
Clinia hæc fieri videbat? M. quidni? una mecum simul. (C. hem!
C. Filii est amica Bacchis, Menedeme: occidi.
M. Quamobrem? C. decem dierem vix mihi est familia.
M. Quid! isthuc times, quòd operam amico ille dat suo?

C. Immò quòd amicæ. M. si dat. C. an dubium id tibi est?
Quemquamne animo tam comi esse, aut leui putas,
Qui, sè vidente, amicam patiatur suam? M. ha, ha, hæ!
Quidni? quò verba facilùs dentur mihi.
C. Derides? meritò mihi nunc ego succenseo.
Quot res dedere, ubi possem persentiscere,
Ni essem lapis, quæ vidi! væ misero mihi!
At nè illud haud inultum, si vivo, ferent:
Nam jam, M. non tu te cohibes? non te respicis?
Nonne tibi ego exempli sati' sum? C. præiracundia,
Menedeme, non sum apud me. M. tene isthuc loqui?
NONNE id flagitium est, te aliis consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
C. Quid faciam? M. id quod me fecisse aiebas patrum:
Fac te esse patrem sentiat: fac ut audiat,
Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,
Nè quam aliam quærat copiam, ac te deserat.
C. Immo abeat potiùs multò quovis gentium,
Quàm hîc per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam si illi pergo suppeditare sumptibus,
Menedeme, mihi illæc verè ad vestros res redit.
M. Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caves!
Difficilem ostendis te esse, & ignoscis tamen
Post: & id ingratum. C. ha! nescis quàm doleam. M. ut lubet.
Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. C. Immo & gener, & affines placent. M. Quid do
dicam te dixisse filio?
Quid obticuisti? C. dotis! M. ità dico C. ha! M. Chreme,
Nequid vereare, si est minus: nil dos nos movet.
C. Duo talenta pro re nostra ego esse decrevi satis:
Sed ità dictu opus est, si me vis salvum esse, & rem, & filiu
Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. quam rem agis?
C. Id mirari te simulato, & illum hoc rogitato simul,
Quamobrem ita faciam. M. quin ego vero, quamobrem id faci
nescio.
C. Egone? ut illius animum, qui nunc luxuriâ & lasciviâ
Diffluit, vetustam, redigam, ut quo se vortat, nesciat.
M. Quid agis? C. mitte, ac sine me in hac re gerere mihi more
M. sino. Ità

Itáne vis? C. *itá,* M. *fiat.* C. *agè jam, ut uxorem accersat, paret.*
Hic, ità ut liberos est æquum, dictis confutabitur.
Sed Syrum. M. *quid eum?* C. *egone? si vivo, adeò exornatum dabo,*
Adeò depexum, ut dum vivat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro ridiculo ac delectamento putat.
Non (ità me di ament) auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

ACTUS V. SCENA II.

Arg. Clitiphonem filium objurgat propter amicam pater: idque adeò fit, ut fic admonitus redeat in viam, & Bacchide relicta uxorem ducat. Continet hæc scena & callidum Syri consilium, quo catastrophen, id est, exitum eventumque negotii machinatur.

Trochaici & iambici octonarii.

Clitipho, Menedemus, Chremes, Syrus.

Cl. *Táne tandem, quæso, est, Menedeme, ut pater*
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum patriis?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?
Volgo id faciunt. M. *scio tibi esse gravius multo, ac durius*
Cui fit: verùm ego haud minùs ægrè patior id, qui nescio,
Nec rationem capio, nisi quòd tibi bene ex animo veles. Cl. *hic*
Patrem esse aiebas? M. *eccum!* C. *quid me incusas, Clitipho?*
Quicquid ego hujus feci, tibi prospexi, & stultitiæ tuæ:
ubi te vidi animo esse omisso, & suavia in præsentia
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem:
Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut hæc posses perdere.
Ubi, cui decuit primò, tibi non licuit per me mihi dare,
Abii ad proxumos tibi qui erant: eis commisi, & credidi.
Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium, Clitipho,
Victus, vestitus, quo in tectum te receptes. Cl. *hei mihi!*
C. *Satius est, quàm te ipso hærede hæc possidere Bacchidem,*
S. *Disperii: scelestus quantas turbas concivi insciens!*
Cl. *Emori cupio* C. *priùs, quæso, disce, quid sit vivere.*
ubi scies, si displicebit vita, tum isthoc utitor.
S. *Here, licetne?* C. *loquere.* S. *at tutó?* C. *loquere.* S. *quæ istâ*
est pravitas,
Quæve amentia est, quod peccavi ego, id obesse huic? C. *ilicet,*
Nè te admisce, nemo accusat, Syre, te: nec tu aram tibi,
Neque precatorem parâris. S. *quid agis?* C. *nil succenseo,*
Nec tibi, nec huic: nec vos est æquum, quòd facio, mihi.

S. *Abiit, vah! rogâsse vellem.* Cl. *quid, Syre?* S. *unde mihi peterem cibum.*
Ità nos alienavit, tibi jam esse ad sororem intelligo.
Cl. *Adeóne rem redisse, ut periculum etiam fame mihi sit, Syre?*
S. *Modo liceat vivere, spes est.* Cl. *quæ?* S. *nos esurituros satis.*
Cl. *Irrides in re tanta, neque me quicquam consilio adjuvas?*
S. *Immo & ibi nunc sum, & usque dudum id egi, dum loquitur pater:* (*longiùs.*
Et, quantum ego intelligere possum. Cl. *quid?* S. *non abierit*
Cl. *Quid id ergo?* S. *sic est, non esse horum te arbitror.* Cl. *quid isthuc, Syre?*
Satin' sanus es? S. *ego dicam, quod mi in mentem: tu dijudica.*
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior esset te, indulgebant, tibi dabant: nunc, filia
Postquam est inventa vera, inventa est causa, quâ te expellerent,
Cl. *Est verisimile.* S. *an tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?*
Cl. *Non arbitror.* S. *nunc aliud spectà: MATRES omnes filiis*
In peccato adjutrices, auxilio in paterna injuria
Solent esse: id non fit. Cl. *verum dicis: quid ergò nunc, Syre,*
Faciam? S. *suspicionem istam ex illis quære: rem profer palàm.*
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces citò, aut
Scribis cujus sis. Cl. *rectè suades: faciam.* S. *sat rectè hoc mihi*
In mentem venit: namq; adolescens, quàm minimè in spe situs erit,
Tam facillimè boni patri' pacem in leges conficiet suas.
Et jam haud scio anne uxorem ducat, ac Syro nil gratiæ. (*est,*
Quid autem hoc? senex exit foràs: ego fugio: ob hoc factum quod
Miror non jussisse illico me arripi: ad Menedemum hinc pergam, eum
Precatorem mi paro: seni nostro fidei nihil habeo.

ACT. V. SCENA III.

Arg. Chremes filii occasione uxorem objurgat, & mordacibus dictis impetit, salibusque non illepidis, & maternum animum in hac scena ob oculos ponit Terentius.

Iambici octonarii, & trochaici, iambicus quaternarius unus.

Sostrata, Chremes.

S. *PRofectò, nisi caves tu homo, aliquid gnato conficies mali:*
Id si, adeò miror, qui tam ineptum quicquam potuerit tibi
Venire in mentem, mi vir. C. *oh! PERGIN' mulier esse? ullámne*
Ego *Rem*

Rem unquam volui, quin tu in ea mihi adversatrix fuerìs, Sostrata? at (ciam, nesciam.
Si rogitem jam, Quid est, quòd peccem, aut quamobrem id fa-
In qua re nunc tam confidenter restas stulta? S. ego nescio.
C. Immo scis potiùs, quàm quidem redeat ad integrum eadem
S. Oh! iniquus es, qui me tacere de re tamâ postulas. (oratio.
Ch. Non postulo: jam LOquere, nihilominus ego hoc faciã tamen.
S. Faciès? C. verum S, non vides quantum mali ex ea re excites?
Subditum se suspicatur. C. subditum! ain' tu? S. certè sic erit,
Mi vir. C. cōfitere. S. ah! obsecro te, istuc inimicis fiet.
Egón' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
C. Quid? metuis nè non, cùm velis, convincas esse illum tuum?
S. Quòd filia est inventa? C. non, sed quod magìs credendum
Quòd est consimilis moribus, (est
Facilè cōvinces ex te natum: nam tui similis est probè:
Nam illi nihil vitii est relictum, quin iditidem sit tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur; quàm severus! rem cùm videas, censeas.

ACT. V. SCENA IV.

Arg. Clitipho cum matre colloquens, suos sibi parentes commonstrari cupit: quâ oratione hanc admodum reddit solicitam. Chremes contumelioſe filium objurgat.

Trochaici octonarii.

Clitipho, Sostrata, Chremes.

Cl. *SI unquam ullum fuit tempus, mater, cùm ego voluptati*
Fuerim, dictus filius tuus tuâ volumtate obsecro (tibi
Ejus ut memineris, atque inopiâ nunc te miserescat mei:
Quod peto, & volo, parentes meos ut commonstres mihi.
So. *Obsecro, mi gnate, nè istuc in animum inducas tuum,*
Alienum esse te. Cl. sum. S. miseram me! boccine quæsisti, obsecro?
Ità mihi, atque huic sis superstes, ut ex me, atq; ex hoc natus es.
Et cave posthac, si me amas, unquam istuc verbum ex te audiam. Ch. *at*
Ego, si me metuis, mores cave in te esse istos sentiam.
Cl. *Quos?* Ch. *si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, helluo,*
Ganeo, dammosus: crede; & nostrum te esse credito.
Cl. *Non sunt hæc parentis dicta.* Ch. *NON, si ex capite sis meo*

Natus, item (ut aiunt) Minervam esse ex Jove. eâ causâ magis
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.
S. Dii istæc. Ch. nescio Deos: ego, quod potero, enitar sedulò.
Quæris id quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri
Quomodo obsequare, & serves quod labore invenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere, hac præsente, verbum turpe: at te id nullo modo
Facere puduit. Cl. eheu! quam ego nunc totus displiceo mihi!
Quàm pudet! neqi, quod principium inveniam ad placandũ, scio.

ACTUS V. SCENA V.

Arg. Menedemi interventu post turbationes tranquilla fiunt omnia: volenti datur Clitiphoni uxor Archonidis filia: Syro à Chremete ignoscitur.

Iambici, & trochaici octonarii.

Menedemus, Chremes, Clitipho, Sostrata.

M. *Enimvero Chremes nimis graviter cruciat adolescentulum;*
Nimisque inhumanè. Exeo ergò, ut pacem conciliem: optumè
Ipsos video. Ch. ehem! Menedeme, cur non accersi jubes
Filiam, & quod dixi dotis, firmas? S. mi vir, te obsecro (me,
Ne facias. Cl. pater, obsecro ut mî ignoscas. M. da veniam, Chre-
Sine, te exorem. Ch. Egone mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?
Non faciam. M. at id nos non sinemus. Cl. si me vivum vis, pater,
Ignosce. So. agé, Chreme mi. M. age, quæso, ne tam obstirma te,
Chreme.
Ch. *Quid istuc? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere.*
M. *Factu, ut te decet. Ch. eâ lege hoc adeò faciam, si facit*
Quod ego hunc æquum censeo. Cl. pater, omnia faciam: impera.
Ch. *vxorem ut ducas. Cl. pater. Ch. nihil audio. M. ad me recipio,*
Faciet. Ch. nil etiam audio ipsum. Cl. perii. S. An dubitas Clitipho?
Ch. *Immò, utrum vult. M. faciet omnia. S. hæc, dum incipias, gravia sunt,*
Dumque ignores, ubi cognóris, facilia. Cl. faciam, pater.
S. Nate mi, ego puellam tibi pol dabo lepidam, quam tu facile ames,
Filiam Phanocratæ nostri. Cl. rusámne illam virginem

Cæsiam,

Cæsiam, sparso ore, adunco naso! non possum, pater.
Ch. *Eia, ut elegans est! credas animum ibi esse.* S. *aliam dabo.*
Cl. *Quid istuc? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum,*
Pol quam volo. S. *nunc te laudo gnate.* Cl. *Archonidis filiam.*
S. *Perplacet.* Cl. *pater, hoc nunc restat.* Ch. *quid?* Cl. *Syro ignoscas volo,*
Quæ meâ causâ fecit. Ch. *fiat. Vos valete, & plaudite.*

ADELPHORVM PERSONÆ, EARUMQUE INTERPRETATIO.

Mitio, senex, ἀπὸ τῆς μετανοίας, à mente, & consilio: vel ἀπὸ τοῦ μαλακοῦ, unde & μαλακώτερος, quòd in eo omnia sunt mitia, depressa & placida.
Demea, senex, ἀπὸ τοῦ δήμου, antiquis homo moribus, & popularis statûs amans.
Hegio, senex, ἀπὸ τοῦ ἡγεῖσθαι, ductu, seu principatu.
Æschinus, adolescens, ἀπὸ τῆς αἰσχύνης, à pudore. Vide num scribi debeat *Æschines*, quomodo Græcis αἰσχίνης.
Ctesipho, adolescens, τὸ τῆς οὐσίας φῶς, patrimonii splendor.
Sostrata, matrona.
Pamphila, puerpera.
Canthara, nutrix, à cantharo: nomen aptum nutricibus, quæ ferè bibulæ sunt.
Syrus, servus, etiam gentile, à Getis qui postea Gothi dicti.
Dromo, servus.
Sannio, leno, à sannis, vel potiùs ἀπὸ τοῦ σανίδιου, ab hasta quâ valere à jocantibus dicebatur.

Sequentium personarum tantùm hic mentio fit.

Babylo, vel forte *Babyla*, βαβύλας, futilis videtur trapezitæ nomen fuisse.
Storax, vel *Styrax*, servus olidus, per antiphrasim, cùm styracis odor sit longè optimus.

M. ANTONII MVRETI IN ADELPHOS TERENTII ARGUMENTUM.

Mitio, & Demea, duo dissimillimo fratres ingenio fuere: ille urbanam vitam secutus est, hic rusticam: ille coelebs vixit, hic uxorem duxit: ille ingenio lenissimo, hic asperrimo: ille mitis etiam in alienos, hic saevus etiam in suos; ille etiam in ira placidus, hic etiam citra iram ferox. Erant Demeae filii duo: ex quibus natu majorem Æschinum sibi adoptavit Mitio, eumq; secum in urbe liberalissime indulgentissimeque educavit: minorem Ctesiphonem ruri secum severe in primis ac restricte habuit pater. Æschinus multas meretrices, patre ad omnia connivente, adamavit: multa convivia celebravit: quae denique juventus fert, ea omnia non libere modo, sed etiam licenter exercuit. Postremo usque eo progressus est, in virginem pauperculam quidem, sed bonam, bonis prognatam, Pamphilam nomine, quam mater Sophrona vidua sancte secum, & pudice, ut poterat, educabat, noctu temulentus cum incidisset, vim ei attulit, gravidamq; fecit: venit postea ad matrem illius, veniam petens, pollicensque se puellam uxorem ducturum ea fide data, & ignotum est, & tacitum, Ctesipho, cum in urbem interdum ventitaret, ipse quoque citharistria cujusdam amore correptus est; totam ejus rei famam, ne qua emanaret ac perveniret ad Demeam, in sese Æschinus transferebat: tandem cum leno, puellae dominus, aut pecuniam sibi, quanti ea erat, vellet in manum dari, aut se eam alii venditurum minitaretur, adductus in summam desperationem Ctesipho, jam de relinquenda patria cogitabat; cum Æschinus, re intellecta, qui nullo neq; pudore teneretur, neq; metu, domum lenonis per vim ingressus est, & ipsum, & familiam contudit pugnis, puellam per vim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota urbe rumor, venit Demea, Mitionem objurgat, inclamat, testatur deos atque homines, quod dissolutus, quod intemperans, quod vinosus, quod scortator, quod nullius bonae rei Æschinus foret, omnem in Mitione uno haerere culpam: Diis gratias agere, quod ille saltem, quem ipse rure habere, frugi ac temperans esset, rei studeret, & famae, illarum rerum nihil ne cogitaret quidem; tantum videlicet interesse inter suam, & fratris disciplinam: placat hominem, quantum in se est, Mitio; jamque se ab eo expediverat, cum supervenit aliud, quod majores etiam tumultus excitaret, raptam ab Æschino cytharistriam, perfertur ad matrem Pamphila, quae quidem Pamphila ita erat ad pariendum vicina, ut jam e dolore laboraret. Quid faceret misera? mutatum Æschini animum, se vero filiamque suam proditas per summam perfidiam, ac desertas putabat. Getam servulum, qui pauperem familiam solus, ut poterat, alebat, mittit ad Hegionem, puellae cognatum, jubetque ei rem, ut erat, exponere; interea audierat Demea suum quoque Ctesiphonem in raptione fuisse: jamque totus in fermento, ut ajunt, erat, cum ei Syrus servus vaferrimus, mendaciolum adsper-

…: veniſſe quidem rure Cteſiphontis, ſed veniſſe abjungatum Æſchinum …ibia ſi melius foro vitala diviſſe, deinde rediſſe rus in præfecturam ſuam: la…ſquare gaudio Demea, & gratulari ſibi, quod unum ſaltem haberet, in quo …aret paterna ſeveritatis exemplum; dum rus redit, incidit in Hegionem, …ua de conſuetudine per vim ab Æſchino Pamphila intelligit; denuo cum mo…i, dum fratrem, ut in eum iram evomeret, quærit, obviam habuit mercena…rem a villa, ex qua ſciſcitatus de filio, accepit, non eſſe viri: redit ad Syrum; …que ei rurſus novum mendacium, velut offa in os, ne latraret, objicitur: …marit, ubi fratrem reperire poſſet: id vero ita indicavit Syrus, ut infelix ſe…ex, dum illius verbis fidem habet, ne quidquam unquam opprimi perpetraverit: …interea Mitio omnium ab Hegione certior factus, ipſemet ad mulieres profe…ctus, jacentes jam & afflictas erexerat, labantes & dubias confirmaverat, tri…ſtitia ac mœrore confectas recreaverat, pollicitus, ſe Æſchino Pamphilam …uxorem daturum: venit Demea: clamor, jurgium, convitia; etiam ea præcu…rſu, ſervulus quidam Cteſiphontem per imprudentiam nominat: ille eum ſubito …per vim in ædes irruiſſe; quem jampridem putabat ruri fodere, aut arare, …ut aliquid ferre denique, eum accubantem cum amica, & ſuaviter potitan…tem deprehendit: ibi vero tanta iracundia incitatus eſt, ut arderet: ſatis dia …veciferatus cum eſſet; tandem placida & compoſita Mitionis oratione, eo per…ducitur, ut depoſita vetere ſervitia, benignus, affabilis, lepidus eſſe meditetur; ita agi, ipſo non permittente tantum, (ed etiam jubente, puerpera domum …traducitur: fiunt nuptiæ; levanti nuncupatur argentum; Mitio ipſe Sophronem …ducit uxorem. Hegioni datur unde vivat. Syrus una cum Phrygia uxore mi…nutritur. Cum Mitio, cæterique omnes, ſed tamen præcipue Mitio, illam …tantam, tam inſperatam, tam ſubitam mutationem admiraretur, gravi & cu…data oratione claudit fabulam Demea; ſi omnia profundere, ſi in omni libidine …ac nequitia vivere, ſi totam rem helluationibus, ſectationibus, largitionibus …conſumere lubeat, nihilo id ſua magis, aliquanto etiam minus, quo ſibi minoris …ætatis ſuperſit, quam alterum intereſſe, ſin corrigi ſe in loco, & moderi cer…ti, atque admoneri velint, eum eſſe ſe, qui id præſtare poſſit: permittuntur …ſibi omnia: ita fabula concluditur.

C. SVL.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

Dllos cùm haberet Demea adoleſcentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum Æſchinum:
Sed Cteſiphonem retinet. Hunc citharistriæ
Lepôre captum, ſub duro ac triſti patre,
Frater celabat Æſchinus; famam quoque
Amoris in ſe transferebat: denique
Fidicinam lenoni arripuit. Vitiaverat
Idem Æſchinus civem Atticam pauperculam;
Fidémque dederat, hanc ſibi uxorem fore.
Demea jurgare, & gravi er ferre: mox tamen,
Ut veritas patefacta eſt, ducit Æſchinus
Vitiatam: potitur Cteſipho citharistriam,
Exorato ſuo patre duro Demea.

ADELPHI TERENTII.

ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. ÆMILII PAVLI, Q. FABIO MAXIMO ET P. CORNELIO AFRICANO ÆD. CVRUL. EGERE L. ATTILIVS PRÆNESTINVS, ET MINVTIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII P. TIBIIS SARRANIS. FACTA E GRÆCA MENANDR. L. ANICIO ET M. CORN. COSS.

PROLOGVS.

Poſtquam poëta ſenſit ſcripturam ſuam
Ab iniquis obſervari, & adverſarios
Rapere in pejorem partem, quam acturi ſumus:
Indicio de ſe ipſe erit: vos eritis judices,
Laudine an vitio duci factum id oporteat:
SYNAPOTHNESCONTES Diphili comœdia eſt,
Eam COMMORIENTES Plautus fecit fabulam.
In Græca adoleſcens eſt, qui lenoni eripit

Mere-

retricem, in prima fabula eum Plautus locum
liquit integrum: eum hic locum sumpsit sibi
Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.
am nos acturi sumus novam: cognoscite,
rtumne factum existumetis, an locum
prehensum, qui præteritus negligentiâ est:
am quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
um adjutare, assidueque unà scribere,
uod illi maledictum vehemens esse ex' tumant,
am laudem hic ducit maximam, cùm illis placet,
ui vobis universis & populo placent;
orum operâ in bello, in otio, in negotio,
uo quisque tempore usus' est sine superbia.
hinc ne expectetis argumentum fabulæ;
mes qui primi venient, hi partem aperient,
agendo partem ostendent. Facite, quanimitas
estra poetæ ad scribendum augeat industriam.

ACTUS I. SCENA I.

Arg. Admodum est solicitus Mitio, quod nondum a cœnâ redierit filius Æschinus. Ostendit in liberis educandis lenitate, plùs quàm asperitate parentes proficere.

Iambici senarii.

Mitio.

STorax, non rediit hac nocte à cœna Æschinus,
Neque servulorum quisquam, qui advorsum ierant?
Profectò hoc verè dicunt, si abs sis uspiam,
Aut ubi si cesses evenire ea satiùs est,
Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat,
Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.
uxor, si cesses; aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cùm sibi sit malè.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito!
Quibus nunc sollicitor rebus, nè aut ille alserit,
Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid! Vah! Quenquámne hominem in animo instituere, aut
Parare, quod sit charius, quam ipse est, sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre; is adeò

Dissimili

Dissimili studio est, jam inde ab adolescentia.
Ego hanc clementem vitam urbanam, atque otium
Secutus sum: &, quod fortunatum illi putant,
uxorem nunquam habui: ille contra hæc omnia,
Rure agere vitam, semper parcè ac duriter
Se habere: uxorem duxit: nati filii
Duo: indè ego hunc majorem adoptavi mihi:
Eduxi à parvulo, habui, amavi pro meo,
In eo me oblectlo: solum id est charum mihi.
Ille ut item contrà me habeat, facio sedulò:
Ea, prætermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo jure agere: postremo, alii clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea nè me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit; tantò magis audebit cæteros.
PUDORE & liberalitate liberos
Retinere, satius esse credo quàm metu.
Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
Venit ad me sæpe clamans, Quid agis, Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptus suggeris?
Vestitu nimio indulges: nimiùm ineptus es:
Nimiùm esse durus, præter æquumque, & bonum.
Et ERRAT longè meâ quidem sententiâ,
Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,
Vi quod sit, quàm illud quod amicitiâ adjungitur.
Mea sic est ratio, & sic animum induco meum.
MALO coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet:
Si sperat fore clàm, rursum ad ingenium redit.
QUEM beneficio adjungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens absensq; idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Suâ sponte recte facere, quàm alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest. Hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed estne hic ipsus, de quo agebam? & certè is est.

Nescio

Neſcio quid triſtem video: credo iam, ut ſolet,
Iurgabit: ſalvum te advenire, Demea,
Gaudemus.

ACT. I. SCENA II.

Arg. Demea Æſchinum abſentem peculantiæ graviter accuſat, excuſat eundem Mitio, plus nimio indulgens pater. Hic attende lenem Mitionem, aſperum Demeam induci à Terentio.

Iambici ſenarii.

Demea, Mitio,

D. EHem! opportunè: te ipſum quærito.
M. Quid triſtis es? D. rogas me, ubi nobis Æſchinus
Siet, quid triſtis ego ſim? M. dixin' hoc fore?
Quid fecit? D. quid ille fecerit! quem neque pudet
Quicquam, nec metuit quenquam, neque legem putat
Tenere ſe ullam: nam illa, quæ antehac facta ſunt,
Omitto: modò quæ deſignavit! M. quidnam id eſt?
D. Fores effregit, atq; in ædes irruit
Alienas ipſum dominum, atque omnem familiam
Multavit uſquè ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat. Clamant omnes indignißimè
Factum eſſe. Hoc advenienti quot mihi, Mitio,
Dixére! in ore eſt omni populo. Denique,
Si conferendum exemplum eſt, non fratrem videt
Rei dare operam, rure eſſe parcum ac ſobrium?
Nullum hujus ſimile factum. Hæc cùm illi, Mitio,
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi ſinis.
M. HOMINE imperito nunquam quicquam injuſtius,
Qui, niſi quod ipſe facit, nihil rectum putat.
D. Quorſum iſthuc? M. quia tu, Demea, hæc malè judicas.
Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum
Scortari, neque potare, non eſt, neque fores
Effringere. Hæc ſi neque ego, neque tu fecimus,
Non ſivit egeſtas facere nos. Tu nunc tibi
Id la di ducis, quod tum fecißi inopiâ.
Injurium eſt: nam, ſi eſſet unde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potiùs quàm ubi te expectatum ejeciſſet foras:

Alieniore ætate post faceret tamen.
D. *Prò Jupiter! Tu me homo adigis ad insaniam.*
Non est flagitium, facere hæc adolescentulum! M. *ah!*
Ausculta: nè me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
Is meus est factus: si quid peccat, Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obsonat, potat, olet unguenta? De meo
Amat? Dabitur à me argentum, ubi erit commodum:
ubi non erit, fortasse excluditur foras.
Fores effregit? restituentur. Discidit
Vestem? resarcietur. Est, diis gratia,
Et unde hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.
Postremò, aut desine, aut cedò quemvis arbitrum:
Te plura in hac re peccare ostendam. D. *hei mihi!*
Pater esse disce ab illis qui verè sciunt.
M. *Naturâ tu illi pater es, consiliis ego.*
D. *Tún' consulis quicquam!* M. *ah! si pergis, abiero.*
D. *Siccine agis?* M. *an ego toties de eadem re audiam?*
D. *Curæ est mihi.* M. *& mihi curæ est: verum, Demea,*
Curemus æquam uterque partem; tu alteram,
Ego item alteram: non ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. D. *ah Mitio!*
M. *Mihi sic videtur.* D. *quid isthuc! tibi si isthuc placet,*
Profundat, perdat, pereat: nihil ad me attinet.
Jam si verbum unum posthac. M. *rursum, Demea,*
Irascere? D. *an non credis? repetón' quem dedi?*
Ægrè est: alienus non sum. Si obsto, hem desino?
Unum vis curem: curo; & est diis gratia,
Cùm ità ut volo, est. Ipse tuus ipse sentiet
Posteriùs: nolo in illum gravius dicere.
M. *Nec nihil, nec omnia hæc sunt, quæ dicit: tamen*
Nonnihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere,
Me ægrè pati, illi nolui: nam ità est homo,
Cum placo, adversor sedulo, & deterreo:
Tamen humanè vix patitur verum si augeam,
Aut etiam adjutor sim ejus iracundiæ,
Insaniam profectò cum illo: etsi Æschinus

Non-

Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.
Quam hic non amavit meretricem! aut cui non dedit
Aliquid! postremò, nuper (credo, jam omnium
Tædebat) dixit velle uxorem ducere.
Sperabam jam defervisse adolescentiam:
Gaudebam. Ecce autem de integro: nisi, quicquid est,
Volo scire, atque hominem convenire, si apud forum est.

ACT. II. SCENA I.

Arg. Senibus omissis, describitur Æschini factum jurgantis cum lenone; nec error est poëtæ, quòd hic, fiant, quæ facta esse Demea dixit, qui fortasse rumore nuntio acceperat fecisse Æschinum, quod facturum ille se minatus fuerat.

Trochaici & iambici octonarii, & unus quaternarius.

Sannio. Æschinus.

OBsecro, populares, ferte misero atq; innocenti auxilium:
Subvenite inopi. Æ. otiosè nunc jam illico hic consiste:
Quid respectas? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero, hic te
Tanget. S. ego istam invitis omnibus.
Æ. Quanquam est sceleslius; non committet hodie unquam iterum ut vapulet.
S. Audi, Æschine: nè ignarum fuisse te dicas morum meorum,
Ego leno sum. Æ. scio. S. at ità ut usquam fiat fide quisquam optuma,
Tu quòd te posteriùs purges, Nolle hanc injuriam mihi
Factam esse; hujus non faciam: crede hoc, EGO meum jus perse-
Neq; tu verbis solves unquam, quod re mihi malefeceris. (quar:
Novi ego vestra hæc, nollem factum, Dabitur jusjurandum esse te
Indignum injuriâ hâc; indignis cùm egomet sim acceptus modis.
Æ. Abi præstrenué, ac fores aperi. S. Cæterùm hoc nihil facis.
Æ. I intro nunc jam S. at enim non sinam. Æ. accede illùc, Parmeno;
Nimiùm abiisti isthùc: hic propter hunc astiste. Hem! sic volo.
Cave nunc jam oculos à meis oculis quoquàm dimoveas tuos.
Nè mora sit, si innuero, quin pugnus continuò in mala hæreat.
S. Isthuc volo ergò ipsum experiri. Æ. hem! serva: omitte mulierem
S. O facinus indignum! Æ. geminabit, nisi caves. S. hei misero mihi!
Æ. Non innueram: verùm in istam partem potiùs peccato tamen.

I nunc jam. S. quid hoc rei est? Regnúmne, Æschine, hic tu pos-
Æ. Si posliderem, ornatus esses ex tuis virtutibus. (sides?
S. Quid tibi rei mecum est; Æ. nihil. S. quid? nóstin' qui sim?
Æ. non desidero.
S. Tetigine tui quicquam? Æ. si attigisses, feres infortunium.
S. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?
Responde. Æ. ante ædes non fecisse erit melius hic convitium.
Nam si molestus pergis esse, jam intro abripiêre, atque tibi
Usque ad necem operiêre loris. S. loris liber? Æ. sic erit.
S. O hominem impurum! hiccine libertatem aiunt æquam esse omnibus?
Æ. Si satis jam debacchatus es, leno, audi si vis nunc jam.
S. Egóne debacchatus sum autem, an tu in me? Æ. Mitte ista, atque ad rem redi.
S. Quam rem? quò tedeam? Æ. jamne me vis dicere id quod ad te attinet?
S. Cupio, æqui modó aliquid. Æ. vah! leno iniqua me non vult loqui.
S. LENO sum. fateor, PERnicies communis adolescentium.
Perjurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta injuria.
Æ. Nam herele etiam hoc restat. S. illuc, quæso, redi, quò cœpisti, Æschine.
Æ. Minis viginti tu illam emisti; quæ res tibi vortat malè.
Argenti tantum dabitur. S. quid, si ego illam nolo vendere?
Coges me? Æ. minimé. S. namque id metui. Æ. neque vendundam censeo,
Quæ libera est: nam ego illam liberali asséro causâ manu.
Nunc vide utrum vis, argentum accipere, an causam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno S. pròh supreme Jupiter!
Minimè miror, qui insanire occipiunt ex injuria.
Domo me eripuit, verberavit, me invito, abduxit meam:
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi tradier.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum jus postulat.
Agé, jam cupio, modò si argentum reddat: sed ego hæc hariolor,
Ubi me dixero dare tanti, testes faciet illico,
Vendidisse me: de argento somnium: mox cras redi.

Ab

Id quoq; possem ferre, si modò reddat: quanquam injurium est.
Verùm cogito id quod res est, quando eum questum occiperis,
Accipiunda & mussitanda injuria adolescentium est.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes deputo.

ACT. II. SCENA. II.

Arg. Sannio queritur de injuria sibi facta ab Æschino, & Syri consilio eluditur.

Iambici octonarii.

Syrus, Sannio.

Sy. TAce; egomet conveniam jam ipsum: cupidè accipiat faxo, (dio
atque etiam
Bene dicat secum esse actum: quid isthuc Sannio est, quod te au-
Cum hero nescio concertásse? Sa. *nunquam vidi iniquiùs*
Concertationem comparatam quàm quæ hodie inter nos fuit.
Ego vapulando, ille verberando, usquè ambo defessi sumus.
Sy. *Tua culpa.* Sa. *quid agerem?* Sy. *adolescenti morem gestum*
oportuit.
Sa. *Quid potui melius hodie qui usquè os præbui?* Sy. *agè, scis*
quid loquar?
PECUNIAM in loco negligere, maximum interdum est lu-
crum: huà!
Metuisti, si nunc de tuo jure concessisses paululùm,
Atque adolescenti esses moriggeratus, hominum homo stultissime,
Nè non tibi isthuc fœneraret. Sa. *EGO spem pretio non emo.*
Sy. *Nunquam rem facies: abi, nescis nescire homines, Sannio.*
Sa. *Credò istbuc melius esse: verum EGO nunquam adeo astutus*
fui,
Quin, quicquid possem, mallem auferre potiùs in præsentia.
Sy. *Agè, novi tuum animum: quasi quicquam tibi sint viginti*
Dum hunc obsequare: præterea autem te aiunt proficisci (minæ,
Cyprum. Sa. *hem!* (boc scio,
Sy. *Coëmisse hinc, quæ illuc veheres, multa; navem conductam;*
Animus tibi pendet: ubi illinc, spero, redieris, tamen hoc ages.
Sa. *Nusquam pedem: perii hercle: hâc illi spe hoc incepérunt.*
Sy. *timet:*
Injeci scrupulum homini. Sa. *ô scelera! illud vide,*
Ut in ipso articulo oppressit: emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Ni eò ad mercatum veniam, damnum maximum est.

Nunc si hoc omitto, ubi illinc rediero, actum agam;
Nihil est, refixerit res: Nunc demum venis?
Cur passus? ubi erat? ut sit satius perdere,
Quàm aut hic manere tam diu, aut tum persequi.
Sy. *Jámne enumerâsti id quod ad te redituram putes?*
Sa. *Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Æschinum?*
Per oppressionem ut hanc mî eripere postulet?
Sy. *Labascit: unum hoc habeo: vide, si satis placet,*
Potiùs quàm venias in periculum, Sannio,
Servésne an perdas totum, dividuum face.
Minas decem corradet alicunde. Sa. *hei mihi!*
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.
Pudet mihi: omnes dentes labefecit mihi:
Prætera colaphis tuber est totum caput:
Etiam insuper defraudet? nusquam abeo. Sy. *ut lubet.*
Nunquid vis, quin abeam? Sa. *immo hercle, hoc quæso Syre.*
Utut hæc sunt facta, potiùs quàm lites sequar,
Meum mihi reddat saltem quanti empta est, Syre.
Scio te non usum antehac amicitiâ meâ:
Memorem me dices esse, & gratum. Sy. *sedulò*
Faciam: sed Ctesiphonem video; lætus est
De amica. Sa. *quid quod te oro?* Sy. *paulisper mane.*

ACT. II. SCENA. III.

Arg. Ctesipho fratrem laudat & commendat, atque gratias absenti pro accepto beneficio.

Iambici senarii.

Ctesipho, Syrus.

C. *ABs quivis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas:*
Verùm enimverò id demum juvat, si, quem æquum est facere, is benefacit.
O frater, frater! quid ego nunc te laudem? satis certò scio,
Nunquam tà magnifice quicquam dicam, id virtus quin superet tua. (tror,
Itaq. unum hanc rem me habere præter alios præcipuam arbi-
Fratrem homini nemini esse primarum artium magis principem.
Sy. *O Ctesipho.* Ct. *ô Syre, Æschinus ubi est?* Sy. *ellum! te expectat domi.* Ct. *hem!*

Sy. *Quid*

Sy. *Quid est?* C. *quid sit? illum aperâ, Syre, nunc vivo: festivum caput.*
Omnia sibi qui pòst putárit esse præ meo commodo,
Maledicta, famam, meum laborem & peccatum in se tranſtulit.
Nihil pote suprà: sed quisnam? foris crepuit. Sy. mane, ipse exiit foras.

ACT. II. SCENA. IV.

Arg. Colloquuntur fratres: agitur de pecunia reddenda lenoni, & præranda cœna.

Eâdem genuris.

Æschinus, Sannio, Ctesipho, Syrus.

Æ. *UBi ille est sacrilegus?* Sa. *me quærit: num quidnam effert? occidi:*
Nil video. Æ. ehem! opportunè: te ipsum quærito: quid sit, Ctesipho?
IN TUTO *est omnis res: omitte verò tristitiam tuam.*
Ct. *Ego illam verò omitto, qui te fratrem habeam quidem, ô mi Æschine,*
O mi germane: (ah!) vereor coram in os te laudare ampliùs,
Nè id assentandi magis, quàm quod habeam gratum, facere existimes.
Æ. *Age inepte, quasi nunc non nôrimus nos inter nos, Ctesipho.*
Hoc mihi dolet, nos penè serò scisse, & penè in eum locum
Redisse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
Ct. *Pudebat. Æ. ah! stultitia est isthæc, non pudor, tam ob parvolam*
Rem penè è patria; turpe dictu: deos quæso, ut istbæc prohibeant.
Ct. *Peccávi.* Æ. *quid ait tandem nobis Sannio?* Sy. *jam mitis est.*
Æ. *Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam: tu intrò ad illam, Ctesipho.*
Sa. *Syre, ista.* Sy. *eamus: namque hic properat in Cyprum.* Sa. *nè tam quidem,*
Quamvis etiam maneo otiosus hic. Sy. *reddetur: nè time.*
Sa. *At ut omne reddat.* Sy. *omne reddet: tace modo ac sequere hàc.* Sa. *sequor.*
Ct. *Heus, heus Syre.* Sy. *hem quid est?* Ct. *obsecro hercle, hominem istum impurissimum.*
Quamprimum absolvitote, nè si magis irritatus siet,
Aliquò ad patrem hoc permânet, atq; ego tum perpetuò perierim.

Sy. *Non fiet: bono animo esto: tu cum illa te intus oblecta interim,*
Et lectulos jube sterni nobis, & parari cætera.
Ego jam transactâ re convortam me domum cum obsonio.
C. *Ità quæso: quando hoc benè successit, hilarem hunc sumamus diem.*

ACT. III. SCENA I.

Arg. Sollicitam inducit Sostratam, ob filiæ, quæ ex Æschino gravida est, vicinum partum.

Iambici & trochaici octonarii.

Sostrata, Canthara.

S. *Obsecro, mea tu nutrix, quid nunc fiet?* C. *quid fiet, rogas? Rectè adepol, spero.* S. *modo dolores, mea tu, occipiunt primulùm.*
C. *Jam nunc times, quasi nunquam affueris, nunquam tute pepereris!*
S. *Miseram me! neminem habeo; solæ sumus: Geta autem hic non adest;* (chinum.
Nec habeo quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Æs-
C. *Pol is quidem jam hic aderit: nam nunquam unum intermittit diem,*
Quin semper veniat. S. *solus mearum miseriarum est remedium.*
C. *E re nata melius fieri haud potuit, quàm nunc factum est, heræ*
Oblatum quando vitium est, quod ad illum attinet potissimùm,
Talem, tali genere, tali animo, natum ex tanta familia.
S. *Ità pol est, ut dicis, salvus nobis, deos quæso, ut fiet.*

ACT. III. SCENA II.

Arg. Geta Sostratæ servulus commotior, heræ nunciat Æschinum alio captum amore, puellam eripuisse lenoni.

Ejusdem generis, inserto quaternario.

Geta, Sostrata, Canthara.

G. *Nunc illud est, quòd, si omnes omnia sua consilia conferant,*
Atq; huic malo salutem quærant, auxilii nihil afferant,
Quod mihiq; heræq; filiæq; herili est: væ misero mihi!
Tot res repentè circumvallant, unde emergi non potest:
Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia. (pium!
Hoccine sæculum? ô scelera! ô genera sacrilegia! ô hominem im-
So. *Me miseram! quidnam est, quòd sic video timidum & properantem Getam?*

G. *Quem*

G. Quem neq; fides, neque iusjurandum, neq; ulla misericordia
Repressit, neque reflexit: neque quòd partus instabat propè,
Cui miserae indignè per vim vitium obtulerat. So. non intelligo
Satis, quae loquatur. C. propiùs, obsecro, accedamus Sostratâ.
G. ab,
Me miserum! vix sum compos animi: ità ardeo iracundiâ.
Nihil est, quod malim, quàm totam familiam dari mihi obviám,
Ut iram hanc in eos evomam omnem, dum aegritudo haec est recens:
Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar modò.
Seni animâ primùm extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus:
Tum autem Syrum impulsorem (vah!) quibus illum laceraverem modis!
Sublimem medium arriperem, capite primùm in terram statuerem,
Ut cerebro dispergat viam:
Adolescenti ipsi eriperem oculos, post hac praecipitem darem:
Caeteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.
Sed cessо hoc malo heram impertiri properé? So. revocemus?
Geta. G. hem!
Quisquis es, sine me. So. ego sum Sostrata. G. ubi ea est? te ipsam quaerito:
Te expecto: oppidi opportunè obtulisti mi obviám,
Hera. So. quid est? quid trepidas? G. hei mihi. So. quid festinas mi Geta?
Animam recipe. G. prorsùm. So. quid isthuc prorsus ergò est? G. periimus:
Actum est. S. obsecro te quid sit. G. jam. So. quid jam, Geta?
G. Æschinus. So. quid ergò is. G. alienus est ab nostra familia.
Perii: quare? G. amare occepit aliam. S. vae miserae mihi! (S. hem!
G. Neque id occultè ferri: à lenone ipsius eripuit palám.
So. Satin' hoc certum? G. certum: bisce oculis egomet vidi, Sostrata. S. ah,
Me miseram! quid credas jam, aut cui credas? nostrúmne Æschinum,
Nostram vitam omnium, in quo nostrae spes opésque omnes sitae
Erant qui sine hac jurabat se unum nunquam victurum diem,

Qui se in suâ gremio positurum puerum dicebat patrîs,
Ità obsecraturum, ut liceret hanc uxorem ducere?
G Hera, lacrumas mitte, ac potiùs quod ad hanc rem opu', porrò prospice,
Patiamúrne, an narremus cuipiam. C. au, au mi homo, sanúsne es? an
Hoc proferendum tibi usquam esse videtur? D. mihi quidem non placet.
Jam primùm illum alieno animo à nobis esse, res ipsa indicat.
Nunc si hoc palàm proferimus, ille inficias ibit, sat scio:
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet: tum si maxumè
Fateatur, cùm amet alium, non est utile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito est opus. S. ah! minimè gentium: non faciam. D. quid ages? S. proferam. D. hem, mea Sostrata, vide quam rem agas.
S. Pejore res loco non potis est esse, quàm in hoc, quo nunc sita est,
Primum, indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,
Periit: pro virgine dari nuptum non potest. Hoc reliquum est,
Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.
Postremò, quando ego conscia mi sum à me culpam hanc procul esse, nec
Pretium, neque rem ullam intercésse illâ aut me indignam; experiar Getà.
G. Quid istbuc? accedo, ut meliùs dicas. S. tu, quantum potes, abi,
Atque Hegioni cognato hujus rem omnem narrato ordine:
Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maxumè.
G. Nè hercle alius nemo respicit nos. S. propera tu, mea Canthara.
Curre, obstetricem accerse: ut cùm opus sit, nè in mora nobis siet.

ACT. III. SCENA III.

Arg. Malè est Demeæ, quòd filium Ctesiphonem audiverit una adfuisse, cùm stupraret mulierem Æschinus.

Iambici senarii.

Demea.

Perii: Ctesiphonem audivi filium
Una fuisse in raptione cum Æschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam cum ad nequitiam abducere.
Ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Alicuó: persuasit ille impurus, sat scio.

Sed

Sed eccum ire Syrum video: hinc scribo jam ubi sit.
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quæritare, nunquam dicet cuiusquam.
Non ostendam id me velle.

ACT. III. SCENA IV.

Arg. Commendatur Ctesipho, vituperantur Micio & Æschinus: callide utrumque Syrus facit. Demea autem narratione virtutum Ctesiphonis plurimùm gaudet.

Eiusdem generis.

Syrus, Demea.

S. OMnem rem modò seni,
Quo pacto haberet, enarrâmus ordine.
Nil quicquam vidi lætius. D. prò Jupiter
Hominis stultitiam! S. collaudavit filium:
Mihi, qui dedissem consilium, egit gratias.
D. *Disrumpor.* S. *argentum adnumeravit illico:*
Dedit præterea in sumptum dimidium minæ:
Id distributum sanè est ex sententia. D. *hem!*
Huic mandes, si quid rectè curatum velis.
S. *Hem, Demea! haud aspexeram te: quid agitur?*
D. *Quid agatur! vostram nequeo mirari satis*
Rationem. S. *est hercle inepta, nè dicam dolo, &*
Absurda. Pisces cæteros purga, Dromo:
Congrum istum maxumum in aqua finito ludere
Paulisper: ubi ego rediero, exossabitur:
Priùs nolo. D. *hæccine flagitia?* S. *mihi quidem non placent:*
Et clamo sæpè Salsamenta hæc Stephanio,
Fac macerentur pulcrè. D. *dî vostram fidem!*
Utrùm studióne id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum? væ misero mihi!
Videre videor jam diem illum, cùm hinc egens
Profugiet aliquò militatum. S. *ô Demea,*
ISTHUC est sapere, non, quod ante pedes modò est,
Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt,
Prospice. D. *quid? isthæc jam penes vos psaltria est?*
S. *Ellam intus!* D. *ebo an domi est habiturus?* S. *credo, ut est*
Dementia. D. *hæccine fieri?* S. *inepta lenitas*
Patris, & facilitas prava. D. *fratrem me quidem*

Pudet, pigétque. S. nimium inter vos, Demea; ac
Non, quia ades præsens, dico hoc, per nimium interest.
Tu, Qui tantus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille futilis, somnium: sineres verò illum tuum
Facere hæc? De. sinerem illum! annon sex totis mensibus
Priùs olfeciſſem, quàm ille quicquam cœperit?
Sy. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D. sic fiet
Modo ut nunc est. Sy. UT QUISQUE suum volt esse, ità est.
De. Quid eum; vidistin' hodie? Sy. tuumne filium?
D. Abigam hunc rus. Sy. jamdudum aliquid ruri agere arbitror.
De. Sati' scis ibi esse; Sy. oh! quem egomet produxi. D. optumè est.
Metui, nè hærevet hîc. Sy. atq; iratum admodum.
De. Quid autem? Sy. adortus jurgio fratrem apud forum
De psaltria isthac. De. aiu' verò? Sy. vah! nil reticuit:
Nam ut numerabitur forte argentum, intervenit
Homo de improviso, cœpit clamare Æschine,
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere nostro? De. oh! lacrumo gaudio
S. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
De. Salvos sit: spero est, similis majorum suûm. S. hui!
De. Syre, præceptorum plenus istorum ille. S. phy!
Domini habuit unde disceret. De. sit sedulo:
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.
Hoc facito. S. rectè sanè. D. hoc fugito. S callide.
De. Hoc laudi est. S. isthæc res est. D. hoc vitio datur.
S. Probissime. De. porrò autem. S. non hercle otium est
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi nè corrumpantur, cautio est:
Nam id nobis tam flagitium est, quam illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modo dixti: & quod queo,
Conservis adeundem isthunc præcipio modum.
Hoc falsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parum:
Illud rectè iterum sic memento: sedulo
Moneo quæ possum pro mea sapientia:
Postremò, tanquam in speculum, in patinas. Demea,

Inſpicere jubeo, & moneo quid facto uſu' ſit.
Inepta hæc eſſe, nos quæ facimus, ſentio:
Verùm quid facias? ut homo eſt, ità morem geras,
Nunquid vis? mentem vobis meliorem dari.
S. *Tu rus hinc abis?* D. *rectà.* S. *nam QUID tu hic agas,*
ubi ſi quid bene præcipias, nemo obtemperet?
D. *Ego verò hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,*
Rus abiit: illum curo unum: ille ad me attinet:
Quando ità volt frater, de iſthoc ipſe viderit.
Sed quis illic eſt, quem video procul? eſtne hic Hegio
Tribulis noſter? ſi ſatis cerno, is hercle eſt: vah!
Homo amicus nobis jam indè à puero: dî boni!
Næ illiuſmodi jam magna nobis civium
Penuria eſt: antiqua homo virtute ac fide.
Haud citò mali quid ortum ex hoc ſit publicè.
Quàm gaudio, ubi etiam hujus generis reliquias
Reſtare video! (vah!) vivere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hìc, ut ſalutem, & colloquar.

ACT. III. SCENA V.

Arg. Hegio docet Soſtratæ filiam iniquè ab Æſchino tractatam, ac tandem vitiatam eſſe. Id factum nunc Demea narrat.

Ejuſdem generis.

Hegio, Geta, Demea, Pamphila.

H. PRò dî immortales! *facinus indignum. Geta,*
Quid narras! G. *ſic eſt factum.* H. *ex illan' familia*
Tam illiberale facinus eſſe ortum! ô Æſchine,
Pol haud paternum iſthuc dediſti. D. *videlicet*
De pſaltria hac audivit: id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihili pendit: hei mihi!
utinam hìc propè adeſſet alicubi, atque audiret hæc!
H. *Ni facient quæ illos æquum eſt, haud ſic auferent.*
G. *In te ſpes omnis,* Hegio, *nobis ſita eſt.*
Te ſolum habemus: tu es patronus, tu parens:
Ille tibi moriens nos commendavit ſenex.
Si deſeris tu, perimus. H. *cave dixeris:*
Nec faciam: neque me ſatis pie poſſe arbitror.
D. *Adibo. Salvere Hegionem plurimùm*
Jubeo. H. *oh! te quærebam ipſum: ſalve,* Demea.

D. *Quid*

D. Quid autem? H. major filius tuus Æschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium viri est.
D. Quid isthuc? H. nostrum amicum nôras Simulum, atq;
Æqualem? D. quidni? H. filiam ejus virginem
Vitiavit. D. hem! H. mane, nondum audisti, Demea,
Quod est gravissimum. D. an quid est etiam amplius?
H. Verò amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo est:
Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:
Humanum est: ubi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus ultro, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, jurans se illam ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est: virgo ex eo
Compressa gravida facta est: mensi' hic decimus est:
Ille bonus vir nobis psaltriam, si diis placet,
Paravit, quicum vivat: illam deserit.
D. Pro certón' tu isthæc dicis? H. mater virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, ut captus est servorum, non malus,
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, vinci, quære rem.
G. Immo hercle utroque, nisi ità factum est, Demea:
Postremó, non negabit: coràm ipsum cedò.
D. Pudet: nec quid agam, neq; quid huic respondeam,
Scio, P. miseram me! differor doloribus.
Juno Lucina, fer opem, serva me, obsecro. H. hem!
Numam illa, quæso, parturit. G. certè Hegio. H. hem
Illæc fidem tunc vostram implorat, Demea:
QuOD vos jus cogit, id voluntate impetret:
Hic primùm ut fiat, deos quæso, ut vobis decet.
Sin aliter animus vostet est; ego, Demea,
Summâ vi defendam hanc atq; illum mortuum.
Cognatus mihi erat: unà à pueris parvoli
Sumus educti: unà semper militiæ, & domi
Fuimus: paupertatem unà pertulimus gravem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potiùs, quàm illas deseram.
Quid mihi respondes? D. fratrem conveniam, Hegio:

Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
H. *Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites,*
Quàm vos facillimè agitis, quàm istis maximè,
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maximè vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos voltis perhiberi probos.
D. *Redito: fient, quæ fieri æquum est, omnia.*
H. *Decet te facère, Geta; duc me intrò ad Sostratam.*
D. *Non me indicente hæc fiunt: utinam hoc sit mòdo*
Defunctum! verùm nimia illæc licentia
Profectò evadet in aliquod magnum malum.
Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam.

ACTUS III. SCENA VI.

Arg. Hegio Sostratam consolatur, & dilemmate consilium suum concludit.

Iambici senarii.

Hegio.

BOno animo fac sis Sostrata: & istam, quod potes,
Fac consolere: ego Miltionem, si apud forum est,
Conveniam: atque, ut res gesta est, narrabo ordine.
Si est, ut facturus officium siet suum,
Faciat: sin aliter de hac re ejus sententia est,
Respondeat mi, ut, quid agam, quamprimùm sciam.

ACT. IV. SCENA I.

Arg. Probi adolescentis ingenium moresque hâc scenâ exprimuntur. Syrus Ctesiphonem instituit, quemadmodum respondere debeat patri: initio scenæ ostendit non raro contingere, ut filii optent parentum absentiam, si quando solutiùs vivere, & genio indulgere statuerint.

Iambici octonarii, & quaternarii.

Ctesipho, Syrus.

C. *AIn' patrem hinc abisse rus?* S. *jamdudum.* C. *dic sodes.* S. *ad*
Villam est: nunc eum maximè operis aliquid facere credo. C. *utinam quidem!*
Quod cum salute ejus fiat, ità se defatigârit velim,
Ut triduo hoc perpetuo è lecto prorsus nequeat surgere.
S. *Ità fiat, & isthæc si quid potis est rectius.* C. *ita nam hunc diem*
Miserè nimis perpetuum, ut cœpi, cupio in lætitia degere.
Et illud rus nullâ aliâ causâ tam malè odi, nisi quia
Propè est: quòd si abesset longius,

Prius

Priùs nox oppreſſiſſet illîc, quàm huc reverti poſſet iterum.
Nunc ubi me illic non videbit, jam huc recurret, ſat ſcio:
Rogitabit me, ubi fuerim: quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam? S. nihilne in mentem? C. unquam quicquam.
S. tanto nequior.
Clienſ, amicus, hoſpes nemo eſt nobis. C. ſunt: quid poſtea?
S. Hiſce opera ut data ſit. C. quæ non data ſit! non poteſt fieri.
S. poteſt.
C. Interdiu: ſed ſi hic pernocto, cauſæ quid dicam, Syre?
S. Vah! quàm vellem etiam noctu amicis operam mos eſſet dari!
Quin tu otioſus es: ego illius ſenſum pulchrè calleo.
Cum ſervit maxume, tam placidum quàm ovem reddo. C. quo-
S. Laudarier te audit, libenter facio te apud illum Deum: (modo)
Virtutes narro. C. meas! S. tuas. Homini illico lacrumæ cadunt,
Quaſi puero, gaudio, Hem tibi autem! C. quidnam eſt? S. Lu-
PUS in fabula.
C. Pater adeſt? S. ipſu' eſt. C. Syre, quid agimus? S. fuge modò
intrò: ego videro.
C. Si quid rogabit; nuſquam tu me: audiſtin'? S. potin ut deſinas?

ACT. IV. SCENA. II.

Arg. Queritur Demea quòd fratrem non repererit: idem à Syro deluditur, locum, in quo ſit frater, bifariam deſcribente.

Trochaici octonarii.

Demea, Cteſipho, Syrus.

D. NE ego homo infelix, primùm fratrem nuſquam invenio gentium:
Prætereà autem dum illum quæro, à villa mercenarium
Vidi, is filium negat eſſe ruri: nec quid agam, ſcio.
C. Syre. S. quid ais? C. mîn quæſit? verum perii. S. quin tu
animo bono es.
D. Quid hoc (malum) infelicitatis: nequeo ſati' decernere:
Niſi me credo huic eſſe natum rei, ferundis miſeriis.
Primus ſentio mala noſtra; primus reſciſco omnia.
Primus porrò obnuncio: ægre ſolus, ſi quid ſit, fero.
S. Rideo hunc: primùm ait ſe ſcire; is ſolus neſcit omnia.
D. Nunc redeo: ſi fortè frater redierit, viſo. C. Syre,
Obſecro, vidi ne ille huc proſus ſe irruat. S. etiam taces!
Ego cavebo. C. nunquam hercle hodie ego iſthuc committam tibi:
Nam me jam in cellam aliquam cum illa concludam: id tuti ſtimum
eſt. S. Agè,

S. *Agè, tamen ego hunc amovebo.* D. *ſed ecquem ſceleratum Syrum!*
S. *Non hercle hìc quidem durare quiſquam, ſi ſic ſit, poteſt.*
Scire equidem volo, quot mihi ſint domini: quæ hæc eſt miſeria?
D. *Quid ille gannit? quod volt? quid ais, bone vir? hem! eſt frater domi?* (*tibi eſt?*
S. *Quid (malum) bone vir, mihi narras? ecquidem perii.* D. *quid*
S. *Rogitas! Cteſipho me pugnis miſerum, & iſtam Pſaltriam*
uſquè occidit. D. *hem! quid narras?* S. *hem! vide ut diſcidit labrum.*
D. *Quamobrem?* S. *me impulſore hanc emptam eſſe ait.* D. *non*
tu eum vis hinc modò
Prodûxe aiebas? S. *factum: verùm pòſt venit inſaniens:*
Nil pepercit: non puduiſſe verberare hominem ſenem,
Quem ego modò puerum tantillum in manibus geſtavi meis!
D. *Laudo, Cteſipho: patriſſas: abi: virum te judico.*
S. *Laudas! næ ille continebit poſthac, ſi ſapiat, manus.*
D. *Fortiter.* S. *perquam: quia miſeram mulierem, & me ſervo-*
Qui referire non audebam, vicit: hui! perfortiter. (*lum,*
D. *Non potuit melius: idem ſenſit quod ego, te eſſe huic rei caput:*
Sed éſtne frater intus? S. *non eſt.* D. *ubi illum quæram cogito.*
S. *Scio ubi ſit: verùm hodie nunquam monſtrabo.* D. *hem! quid*
ais? S. *ità.*
D. *Diminuetur tibi quidem jam cerebrum.* S. *at nomen neſcio*
Illius hominis, ſed locum novi ubi ſit. D. *dic ergo locum.*
S. *Nóſtin' porticum apud marcellum hanc deorſum?* D. *quidni no-*
S *Præterito hàc rectâ plateâ ſurſum: ubi eò veneris,* (*verim!*
clivos deorſum vorſum eſt: hàc te præcipitato: poſtea
Eſt ad hanc manum ſacellum: ibi angiportum propter eſt.
D. *Quonam.* S. *ubi etiam caprificus magna eſt: nóſtin'?* D. *novi*
S. *hàc pergito.*
D. *Id quidem angi portum non eſt pervium.* S. *verum hercle (vah!)*
Cenſen' hominem me eſſe? erravi: in porticum rurſum redi.
Sanè hàc multò propius ibis, & minor eſt erratio.
Scin' Cratini hujus ditis ædes? D. *ſcio.* S. *ubi eas præterieris.*
Ad ſiniſtram hàc rectâ plateâ: ubi ad Diaxæ veneris,
Ito ad dextram: priuſquam ad portum venias, apud ipſum lacum
Eſt piſtrilla, & ex advorſum eſt fabrica: ibi eſt. D. *quid ibi facit?*
S. *Lectulos in ſole ilignis pedibus faciundos dedit.*

ubi

tibi potetis. D. *bene sanè: sed cesso ad eum pergere?*
S. *I sanè; ego te exercebo hodie, ut dignus es, sibicernium.*
Æschinus odiosè cessat: prandium corrumpitur:
Ctesipho autem in amore est totus. Ego jam prospiciam mihi:
Nam jam adibo, atq; unumq; odque, quod quidem erit bellissimum,
Carpam, & cyathos sorbillans paulatim hunc producam diem.

ACT. IV. SCENA. III.

Arg. Rogat Mitionem Hegio, ut Sostratam adeat, narraturus suspicionem alienati à Pamphila Æschini, ortam esse propter ereptam Ctesiphoni p altriam.

Iambi octonarii.

Mitio, Hegio.

M. EGo in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere, Hegio.
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum est, corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ità putant
Sibi fieri injuriam, ultro si quam fecêre ipsi: expostulant,
Et ultro accusant: id quia non est à me factum, agi gratias!
H. *Ah! minimè: nunquam te aliter, atq; es, in animum induxi*
Sed quæso, ut unà mecum ad matrem virginis eas Mitio, (meum.
Atque isthæc eadem quæ mihi dix'ti, tute dicas mulieri,
Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse, & illam psaltriam.
M. *Si ità æquum censes, aut si ità opus est facto, eamus.* H. *bene sa-*
Nam & illi animum jam relevabis, quæ dolore ac miseriâ (cis:
Tabescit; & tu officio fueris functus: sed si aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dix'ti. M. *immo ego ibo.* H. *bene facis:*
OMNES, quibus res sunt minùs secundæ, magis sunt (nescio quo
Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis (modo,
Propter suam impotentiam: se semper credunt negligi.
Quapropter, te ipsum purgare ipsis coram, placabilius est.
M. *Et rectè, & verum dicis.* H. *sequere me ergo hac intrò.* M. *ma-*

ACT. IV. SCENA IV. (xume.

Arg. Dolet vehementer Æschinus in suspicionem venisse se apud Sostratam & Pamphilam, quòd amare psaltriam cœperit, quam non sibi, sed fratri ut gratum faceret, ab lenone eripuerat.

Trochaici & Iambici octonarii, trochaicus unus, quaternarius, abundans syllaba.

Æschinus.

DEsperatior animi: hoccine de improviso mali objici.
Tantum, ut neque quid de me faciam, neq; quid agam, certum sit, l'

Membra

Membra mètu debilia sunt: animus timore obstupuit: pectore
Consistere nihil consili quicquam potest. Vah! quo modo
Me ex hac turba expediam tanta? Nunc suspicio de me incidit,
Neq; ea immeritò. Sostrata credit, mihi me emisse hanc psaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam ut hinc fortè ea ad obstetricem missa erat, ubi eam vidi, illico
Accedo: rogito Pamphila quid agat, jam partus adsiet:
Bene obstetricem accersat. illa exclamat, Abi, abi jam Æschine,
Satìne diu dedisti verba, sat adhuc tua nos frustrata est fides.
Hem! quid istuc, obsecrò inquam, est? valeas, habeas illam quæ placet.
Sensi illico id illas suspicari: sed me repressi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fierit palám.
Nunc quid faciam? dicámne fratris esse hanc? quod minimè est opus
Usquam efferri: agè, mitto: fieri potis est, utì ne quà exeat.
Ipsum id metuo ut credant: tot concurrunt verisimilia:
Egomet rapui: ipse egomet solvi argentum: ad me abducta est Domum.
Hæc adeò meâ culpâ fateor fieri: non me hanc rem patri, ut ut erat gesta, indicâsse? exorâssem ut eam ducerem domum.
Cessatum usque adhuc est: nunc porrò, Æschine, expergiscere:
Nunc hoc primum est: ad illas ibo, ut purgem me: accedam ad fores.
Peru: horresco semper, ubi fores pultare hasce occipio miser.
Heus, heus! Æschinus ego sum: aperite aliquis actutum ostium.
Prodit nescio quis: concedam huc.

ACT. IV. SCENA. V.

Arg. Mire faceto commento novum incutit Æschino metum pater, ostendens a.ii viro nupturam Pamphilam. Tandem amoto ludo agere seriò incipiens, filii animum gaudio explet, futurum promittens, ut illam ipse ducat uxorem.

Trochaici octonarii, Iambici senarii & octonarii.

Mitio, Æschinus.

M. Tà utì dixi. *Sostrata*
Facito: ego Æschinum conveniam, ut, quo modo acta hæc sint, sciat.
Sed quis ostium hoc pultavit? Æ. pater hercle est: perii. M. Æschine:

Æ. *Quid*

Æ. Quid huic hic negoti est? M. túne has pepulisti fores? tacet.
Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est:
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
Nil mihi respondes? Æ. non equidem istas, quòd sciam.
M. Itá! nam mirabar, quid hic negoti esset tibi.
Erubuì: salva res est. Æ. dic sodes pater,
Tibi verò quid isthic est rei? M. Nihil mihi quidem,
Amicus quidam me à foro abduxit modò
Huc advocatum sibi. Æ quid? M. ego dicam tibi.
Habitant hìc quædam mulieres pauperculæ:
Opinor eas non nôsse te, & certò scio:
Neq. enim diu huc commigrârunt. Æ. quid tum postea?
M. Virgo est cum matre. Æ. perge. M. hæc virgo orba est patre:
Hic meus amicus ille genere est proxumus:
Huic leges cogunt nubere hanc. Æ. perii. M quid est?
Æ. Nil rectè: perge. M. is venit, ut secum avehat:
Nam habitat Mileti. Æ. hem! virginem ut secum avehat!
M. Sic est. Æ. Miletum usque, obsecro! M. ità. Æ. animo malè est.
Quid ipsæ? quid aiunt? M. quid illas censes? nihil enim:
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo, puerum natum, neque eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
Æ. Eho! nonne hæc justa tibi videntur postea?
M. Non. Æ obsecro, non! an illam hinc abducet pater?
M. quidni illam abducat? Æ. factum à vobis duriter,
Immisericorditerq;, atq; etiam, si est, pater,
Dicendum magis aperte, illiberaliter.
M. Quamobrem? Æ. rogas me! quid illi tandem creditis
Fore animi misero, qui illi consuevit priùs,
(Qui infelix, haud scio, an illam misere nunc amat)
Cùm hanc sibi videbit præsens præsenti eripi,
Abduci ab occulis? facinus indignum, pater.
M. Quâ ratione isthuc? quis despondit? quis dedit?
Cui, quando nupsit? autor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? Æ. an sedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus hûc
Illinc veniret, expectantem? hæc mi pater,

Te dicere æquum fuit, & id defendere.
M. Ridicule, adversumne illum causam dicerem,
Cui veneram advocatus? sed quid ista, Æschine,
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus: quid est?
Quid lacrumas? Æ. pater, obsecro ausculta. M. Æschine, audivi omnia,
Et scio, tam amo te: quò magis, quæ agi', curæ sunt mihi.
Æ. Ità velim me promerentem ames, dum vivas, mi pater,
Ut me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehementer dolet,
Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium novi tuum
Liberale: sed vereor ne indulgens nimiùm sies.
In qua civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiâsti, quam te jus non fuerat tangere.
Jam id peccatum primùm magnum; at humanum tamen.
Fecêre alii sæpe, item boni: at postquam evenit, cedo,
Numquid circumspex'ti? aut numquid túte prospex'ti tibi,
Quid fieret? quid fieret? Si te ipsum mihi puduit dicere,
Quà rescisceremus? hæc dum dubitas, menses abierunt decem.
Prodidisti te, & illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et sine tua opera illam in cubiculum iri deductum domum?
Nolim cæterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. Æ. hem! M. bono animo es, inquam. Æ. pater,
Obsecro, non ludis tu nunc me? M. ego te! quamobrem? Æ. nescio:
Nisi, quia tam miserè hoc esse cupio verum, eò vereor, magis.
M. Abi domum, ac deos comprecare, ut uxorem accersas: abi.
Æ. Quid! jam uxorem! M. jam. Æ. jam! M. jam quantum potes.
Æ. dij me, pater,
Omnes oderint, ni magi' te quàm oculos nunc amo meos.
M. Quid! quàm illam! Æ. æquè. M. perbenignè. Æ. quid? ille ubi est Milesius?
M. Abiit, periit, navem ascendit: sed cur cessas? Æ. abi pater:
Tu potiùs Deos comprecare: nam tibi eos certò scio,

Quò vir melior multò es quàm ego sum, obtemperatiores magis
M. *Ego eo intrò, ut quæ opus sunt, parentur: fac tu, ut dixi, si*
sapis.
Æ. *Quid hoc negoti! hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse.*
Si frater, aut sodalis esset, qui magis morem gereret?
Hic non amandus! hiccine non gestandus in sinu est! hem,
Itaque adeò magnam mi injecit suâ commoditate curam,
Nè forte imprudens faciam, quod nolit: sciens cavebo.
Sed cessò ire intrò, ne mora meis nuptiis egomet sim?

ACT. IV. SCENA. VI.

Arg. Demea ambulando fatigatus, de Syro queritur, quòd non apertè satis commonstraverit locum, ubi frater esset Mitio.

Iambici senarii.

Demea.

DEfessus sum ambulando: ut, Syre, te cum tua
Monstratione magnus perdat Jupiter!
Perreptavi usquè omnem oppidum, ad portum, ad lacum:
Quò non? neque fabrica ulla erat, neque fratrem homo
Vidisse aiebat quisquam: nunc verò domi
Certum obsidere est usquè donec rediret.

ACT. IV. SCENA. VII.

Arg. Demea de vitio virgini oblato & nuptiis rescisci: is fingitur jam tumultuari, sed postea placatus.

Ejusdem generis.

Mitio, Demea.

M. *BOnis illis dicam nullam esse in nobis moram.*
D. *Sed eccum ipsum! te jamdudum quæro, Mitio.*
M. *Quidnam? D. Fero alia flagitia ad te ingentia*
Boni illius adolescentis. M. ecce autem. D. nova
Capitalia. M. obe, jam! D. ah! nescis qui vir sit. M. scio.
D. O stulte! tu de psaltria me somnias
Agere. Hoc peccatum in virginem est civem. M.
D. Obe! scis & patere? M. quidni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non insanis? M. non: malim quidem.
Puer natus est. M. di bene vortant. D. virgo nihil habet.
M. *Audivi. D. & ducenda indotata est? M. scilicet.*
D. *Quid nunc futurum est? M. id enim, quod res ipsa fert:*
Illinc huc transferetur virgo. D. ô Jupiter!

Isthoc

Isthoccine pacto vivat? M. quid faciam amplius?
D. Quid facias, rogitas? si non te ipsa tibi dolet,
Simulare certè est hominis. M. quin jam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:
Dempsi metum omnem: hæc magis sunt hominis. D. ecastòrsine
Placet tibi factum. Missitó? M. non, si quidem
Mutare: nunc olim non queo, animo fero.
ITA VITA est hominum, quasi cùm ludas tesseris;
Si illud, quod maximè opus est jactu, non cadit,
Illud quod cecidit forte, id arte ut corrigas.
D. Corrector: nempe tuâ arte cognati mihi
Pro psaltria periêre: quæ, quantum potest,
Aliquò abjectenda essent non pretio, at gratis.
M. Neque est, neque illam sanè studeo vendere.
D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. prò divûm fidem!
Meretrix & matri-familias unà in domo!
M. Cur non? D. sanum te credis esse? M. equidem arbitror.
D. Ità me dî ament, ut video ego tuam ineptiam;
Facturum credo, ut habeas qui tum cantites.
M. Cur non? D. & nova nupta eadem hæc discet? M. scilicet.
D. tu inter eas restim ductans saltabis. M. probè!
Et tu nobiscum unâ, si opus sit. D. bei mihi!
Non te hæc pudent? M. jam vero omitte, Demea,
Tuam isthanc iracundiam, atque ità uti decet,
Hilarem ac lubentem fac te quàm in nuptiis.
Ego hos conveniam, pòst hùc redeo. D. ô Jupiter!
Hanccine vitam! hoscine mores! hanc dementiam!
Uxor sine dote veniet; intus psaltria est:
Domus sumptuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: IPSA, si cupiat, Salus
Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACT. V. SCENA I.

Arg. Servorum licentiam in hac scena Terentius ostendit. Dies egregie potus Syrus multùm exaltans, laute se & opiparè convivium esse. hunc Demea ob temulentiam imperit & objurgat.

Ejusdem generis.

Syrus, Demea.

Æ. Depol Syrisce, te curâsti molliter,
Lautéque munus administrâti tuum;

Abi: sed postquam intus sum omnium rerum satur,
Prode ambulare huc lubitum est. D. Illud sis vide
Exemplum disciplinæ. S. Ecce autem hic adest senex
Noster: quid fit? quid tu es tristis? D. obe scelus!
S. Eho! jam tu verba fundes hic, sapientia?
D. Túne? Si meus esses. S. dijs quidem esses, Demea,
Ac tuam rem constabilisces. D. exemplum omnibus
Curarem ut esses. S. quamobrem? quid feci? D. rogas!
In ipsa turba, atque in peccato maximo,
Quod vix sedatum satis est, potâsti, scelus,
Quasi re bene gestâ. S. sanè nollem hunc exitum.

ACT. V. SCENA II.

Arg. Exitu parasiti cujuspiam Ctesipho Demea proditur.

Ejusdem generis.

Dromo Syrus, Demea.

Dr. HEus Syre, rogat te Ctesipho ut redeas. S. abi.
De. Quid Ctesiphonem hic narrat? S. nihil. De. eho carnufex!
Est Ctesipho intus? S. non est. S. cur hic nominat?
S. Est alius quidem parasitaster parvolus,
Nóstin'? De. jam scibo. S. quid agis? quò abis? De. mitte me.
S. Noli, inquam. De. non manum abstines, mastigia?
An tibi jam mavis cerebrum dispergam hic? S. abit.
Ædepol comessatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni: quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ filescunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi. Sic agam.

ACTUS V. SCENA III.

Arg. Cognito Ctesiphonis amore Demea exclamat, & [illegible]ionem jurgio adoritur, ut liberorum corruptelam; per quem placatur tandem & Æschino & Ctesiphoni.

Ejusdem generis.

Mitio, Demea.

M. PArata à nobis sunt, ut dixi, Sostrata,
ubi vis. [illegible]isnam à me pepulit tam graviter fores?
D. Hei mihi! quid faciam? quid agam; quid clamem, aut querar?
O cœlum! ô terra! ô maria Neptuni! M. hem tibi,
Rescivit omnem rem: id nunc clamat scilicet.

Parat

Paratæ lites: succurrendum est. D. eccum adest
Communis corruptelá nostrûm [illegible].
M. *Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.*
D. *Repressi, redii, mitto maledicta omnia:*
Rem ipsam putemus: dictum hoc inter nos fuit,
Ex te adeo est ortum, nè tu curares meum
Néve ego tuum: responde. M. *factum est: non nego.*
D. *Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?*
Cur emis amicam, Mitio? nam quî minùs
Mihi idem jus æquum est esse, quod mecum est tibi?
Quando ego tuum non curo, nè cura meum.
M. *Non æquum dicis, non: nam vetus verbum hoc quidem est,*
COMMUNIA esse amicorum inter se omnia.
D. *Facitè: nunc demum isthæc nata oratio est.*
M. *Asculta paucis, nisi molestum est, Demea.*
Principiò si id te mordet, sumptum filii
Quem faciunt, quæso facito hoc tecum cogites.
Tu illos duos olim pro re tolerabas tua,
Quòd satìs putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum uxorem credidisti scilicet
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserva, quære, parce: fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam obtine:
Mea, quæ præter spem evenére, utantur sine.
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse: omnia si hæc voles
In animo verè cogitare, Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.
D. *Mitto rem: consuetudinem ipsorum.* M. *mane:*
Scio, isthùc ibam. MULTA in homine, Demea,
Signa insunt, ex quibu' conjectura facilè fit,
Duo cùm idem faciunt, sæpe ut possis dicere,
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd, qui facit:
Quæ ego esse in illis video: ut confidam fore ità
ut volumus: video sapere, intelligere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum

Ingenium, atque animum: quovis illos tu die
Reducas: at enim metuas, nè ab ipsis tamen
Omissiores paulò: ô noster Demea,
AD OMNIA aliâ ætate sapimus rectius:
SOLUM UNUM hoc vitium affert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes quàm sat est:
Quod illos sat ætas acuit. D. nè nimium modo
Bonæ tuæ istæ nos rationes, Mitio,
Et tuus iste animus æquus subvortat. M. tace,
Non fiet: mitte jam isthæc: da te hodie mihi,
Expor' ge frontem. D. scilicet, ità tempu' sert,
Faciundum est: cæterum tus cras cum filio
Cum prima luce. M. immo de nocte censeo:
Hodie modò hilarem te face. D. & istam psaltriam
unà illùc mecum hinc abstraham. M. pugnaveris.
Eo prorsus pacto illi alligâris filium.
Modò facito, ut illam serves. D. ego isthuc videro:
Atque tibi favillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo sit faxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipso faciam ut stipulam colligat:
Tam excoctam reddam atque atram quàm carbo est. M. placet.
Nunc mihi videre sapere: atque equidem filium,
Tum etiam si nolit, cogas, cum illa unà cubet.
D. Derides? fortunatus, qui isto animo sies:
Ego sentio. M. ah! pergisne? D. jamjam desino.
M. I ergò intro, & cui rei est, ei rei hanc sumamus diem.

ACT. V. SCENA IV.

Arg. Demea cùm videat non probari vulgò severitatem in liberos, diversam institutionis viam meditatur, in qua persona Terentius indicat mitioribus se favere patribus, seculi sui moribus hoc magis concedens, quàm quòd ità faciendum esse existimet.

Trochaici octonarii catalectici.

Demea.

NUnquam ità quisquam bene subductâ ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, usus, semper aliquid apportet novi,
Aliquid moneat: ut illa, quæ te scire credas, nescias,
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.

Quod

Quod mi evénit nunc! nam ego vitam duram, quam vixi usquè adhuc,
Propè jam decurso spatio mitto: id quamobrem? re ipsâ repperi,
FACILITATE nihil esse homini melius, nec, clementiâ: id
Esse verum, ex me, atque ex fratre cuivis facile est noscere.
Vitam ille suam semper egit in otio, in conviviis:
Clemens, placidus, nulli laedere os, arridere omnibus:
Sibi vixit, sibi sumptum fecit: omnes bene dicunt, amant.
Ego ille agrestis, servus, tristis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi uxorem: quam ibi miseriam vidi! nati filii,
Alia cura: porrò autem, illis dum studeo ut quamplurimum
Facerem, contrivi in quarundo vitam atque aetatem meam.
Nunc exactâ aetate hoc fructi pro labore ab iis fero
Odium: ille alter sine labore patria potitur commoda;
Illum amant; me fugitant: illi credunt consilia omnia,
Illum diligunt, apud illum sunt ambo; ego desertus sum:
Illum ut vivat, optant; meam autem mortem expectant scilicet:
Ità eos meo labore eductos maximo, hic fecit suos
Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio; hic potitur gaudia.
Agè, agè, jam experiamur porrò contrà, & quid ego possim
Blandè dicere, aut benignè facere, quando huc prevocat.
Ego quoque à meis me amari & magni pendi postulo.
Si id sit dando atque obsequendo, non posteriores feram.
Deerit: id meâ minimè refert, qui sum natu maximus.

ACT. V. SCENA. V.

Arg. Demea absurdè contra ingenium suum blandus esse conatur. *Iambici senarii.*

Syrus, Demea.

S. HEus Demea! rogat frater, ne abeas longiùs.
D. Quis homo? ô Syre noster! salve: quid fit? quid agitur?
S. Rectè. D. optimè est: jam nunc hæc tria primùm addidi
Præter naturam: ô noster! quid fit? quid agitur?
servum haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui, Syre,
Hoc verum est, & ipsâ re experière propediem,

ACT. V. SCENA VI.

Arg. Pergit esse commodus Demea, ut instituerat.

Ejusdem generis.

Geta, Demea.

G. HEra, ego huc ad hos provisò, quam mox virginem
Accersant: sed eccum Demeam! salvos sies.
D. Oh! qui vocâre, G. Geta. D. Geta! hominem maximi
Pretii esse te hodie judicavi animo meo:
Nam is mihi est profectò servus spectatus satis,
Cui dominus curæ est ità uti tibi sensi, Geta,
Et tibi ob eam rem, si quid usûs venerit,
Lubens bene faxim: meditor esse affabilis,
Et bene procedit. G. bonus es, cùm hæc existumas.
D. Paulatim plebem primulùm facio meam.

ACT. V. SCENA VII.

Arg. Nuptiarum morâ offenditur Æschinus: hunc Demea blandè alloquitur: & macteriam dirui jubet quâ puerperam traducit.

Ejusdem generis.

Æschinus, Demea, Syrus, Geta.

Æ. OCcidunt me quidem, dum nimis sanctas nuptias
Student facere: in apparando consumunt diem.
D. Quid agitur, Æschine? Æ. bem, pater mi! tu hic eras,
D. Tuus bercle vero & animo, & naturâ pater,
Qui te plùs quàm oculos hosce: sed cur non domum
uxorem accersis? Æ. cupio: verùm hoc mihi moræ est,
Tibicina, & hymeneum qui cantent. D. eho!
Vin' tu huic seni auscultare? Æ. quid? D. missa hæc face,
Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas;
Atque hanc in horto macteriam jube dirui,
Quantum potest: hâc transfer: unam fac domum:
Tradûce & matrem, & familiam omnem ad nos. Æ. placet,
Pater lepidissime. D. euge, jam lepidus vocor.
Fratri ædes sicut pervia turbam domum
Adducit, sumptum admittet: multa: quid meâ?
Ego lepidus meo gratiam: jube nunc jam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere! S. quid ago? D. dirue:
Tu, illas, ain, & traduce. G. di tibi, Demea,
Bene faxint, cùm te videò nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.

Ta

Tu quid ais? Æ. sic opinor. D. multò rectiùs' est.
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Ægrotam. Æ. nihil enim vidi melius, mi pater.
D. Sic soleo: sed eccum! Mitio egreditur foras.

ACT. V. SCENA. VIII.

Arg. Mitioni suadetur, ut uxorem ducat Sostratam, ac vix eandem persuadetur: & non sine risu spectantium, Demea, præceps naturam, facilis esse studet.

Iambici senarii, & octonarii.

Mitio, Demea, Æschinus.

M. *Jubet frater! ubi is est? tu jubes hoc, Demea!*
D. *Ego verò jubeo, & hac re, & aliis omnibus*
Quàm maximè unam facere nos hanc familiam,
Colere, adjuvare, adjungere. Æ. Ità quæso, pater.
M. *Haud aliter censeo. D. immo hercle ita nobis decet.*
Primum hujus uxoris est mater. M. quid postea?
D. *Proba, & modesta. M. ità aiunt. D. natu grandior.*
M. *Scio. D. parere jamdiu hac per annos non potest:*
Nec qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quam hic rem agit?
D. *Hanc te æquum est ducere, & te operam, ut fiat, dare.*
M. *Me ducere autem! D. te. M. me! D. te, inquam. M. ineptis.*
D. *si tu sis homo, (tace! D. nihil agis.*
Hic faciat. Æ. mi pater. M. quid? tu autem hùic, asine, auscultas?
Fieri aliter non potest. M. deliras. Æ. sine te exorem, mi pater.
M. *Insanis! auser. D. agè, da veniam filio. M. sati' sanus es!*
Ego novus maritus anno demum quinto & sexagesimo
Fiam, atq; anum decrepitam ducam? idne estis autores mihi?
Æ. *Fac; promisi ego illis. M. promisti autem! de te largiter, puer.*
D. *Age, quid si quid te magis orat? M. quasi non hoc sit maximum.*
D. *Da veniam. Æ. nè grava're. D. fac, promitte. M. non omittis!*
Æ. *Nisi te exorem. M. vis hæc quidem est. D. agè prolixè, Mitio.*
M. *Etsi hoc mihi pravum, ineptum, absurdum, atque alienum à vita mea*
Videatur; si vos tantopere istùc vultis, fiat. Æ. bene facis:
Meritò te amo. D. verum quid? quid ego dicam? hoc constat quod volo.
Quid nunc quod restat? Hegio cognatus his est proximus,
affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.

M. *Quid*

M. Quid facere? D. ogelli est hic sub urbe paulum, quod locitas foras:
Huic demus, qui fruatur. M. paulum id autem! D. si multum tamen,
Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est; rectè datur.
Postremò, non meum illud verbum facio, quod tu Mitio
Bene & sapienter dix'ti dudum: VITIUM commune omnium est,
Quòd nimium ad rem in senecta attenti sumus: hanc maculam nos decet
Effugere, dictum est verè, & re ipsâ fieri oportet, Mitio.
M. Quid isthuc? dabitur, quandoquidem hic volt. Æ. mi pater.
D. Nunc tu mihi germanus es pariter corpore, & animo. M. gaudeo.
D. suo sibi hunc gladio jugulo.

ACT. V. SCENA. IX.

Arg. Servis libertas, filiis dantur uxores. Mitioni narrat Demea, cur tam repentè mores muaverit, in cujus persona Terentius nobis ridicula prodigalitatis exempla proponit.

Trochaici octonarii.

Syrus, Demea, Mitio, Æschinus.

S. FActum est, quod ju'sti, Demea.
D. Frugi homo es: ego ædepol hodie meâ quidem sententiâ
Judico, Syrum fieri, æquum, liberum. M. isthuc liberum!
Quodnam ob factum? D. multa. S. ô noster Demea, ædepol vir bonu' es:
Ego istos vobis usque à pueris curavi ambos sedulò.
Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
D. Res apparet, & quidem hæc porrò, Obsonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die convivium:
Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. ô lepidum caput!
D. Postremò, hodie in psaltria ista emunda hic adiutor fuit,
Hic curavit; prodesse æquum est: alii meliores erunt;
Denique hic volt fieri. M. vin' tu hoc fieri? Æ. cupio. M. siquidem
Tu vis, Syre, eho accede huc ad me, liber esto. S. bene facis:
Omnibu' gratiam habeo, & scorsum tibi præterea, Demea.
D. Gaudeo. Æ. Et ego. S. credo: utinam hoc perpetuum fiat gaudium, ut
Phrygiam uxorem meam unà mecum videam liberam! D. optumam
Mulierem quidem. S. & quidem nepoti tuo hujus filio
Hodie primam mammam dedit hæc. D. hercle verò seriò,

Siqui-

Siquidem primam dedit, haud dubium quin emitti æquum sit.
M. *Ob eam rem!* D. *ob eam. Postremò, à me argentum, quanti est, sumito.*
S. *Dî tibi, Demea omnes semper omnia optata offerant.*
M. *Syre, processisti hodie pulchrè.* D. *siquidem porrò, Mitio,*
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum præ manu
Dederis, unde utatur, reddet tibi cito. M. *isthoc vilius.*
Æ. *Frugi homo est.* S. *reddam hercle: da modò.* Æ. *agè pater.*
M. *post consulam.*
D. *Faciet.* S. *ô vir optume! Æ. ô pater mi festivissime!*
M. *Quid isthuc? quæ res tam repentè mores mutavit tuos?*
Quod proluvium? quæ isthæc subita est largitas? D. *dicam tibi.*
Ut id ostenderem, quòd te isti facilem, & festivum putant,
Id non fieri ex vera vita, neque adeò ex æquo & bono,
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo, Mitio.
Nunc adeò si ob eam rem vobis mea vita invisa est, Æschine.
Quia non justa injusta, prorsus omnia omnino obsequor:
Missa facio, effundite, emitte, facite quod vobis lubet.
Sed si id vultis potius, quæ vos propter adolescentiam
Minu' videtis, magis inpensè cupitis, consulitis parùm,
Hæc reprehendere, & corrigere me, obsecundare in loco:
Ecce me, qui id faciam vobis! Æ. *tibi pater permittimus:*
Plùs scis, quid facto opus est. Sed de fratre quid fiet? D. *sino.*
Habeat: finem in isthac faciat. M. *isthuc rectè. Plaudite.*

PHORMIONIS PERSONÆ, EARUMQUE INTERPRETATIO.

Phormio, parasitus, ἀπὸ τῶν φορμῶν, à sarmentis, & codicibus: vel, ut vult Donatus à sparteis fiscis & stamentis nauticis.
Demipho, senex τὸ τοῦ δήμου φῶς, populi claritas.
Chremes, senex, vide supr. Andr,
Antipho, adolescens Eunuch.
Phædria, adolescens Eunuch.
Geta, servus Adelph.

Davus,

Davus. servus, Andr.
Dorio, leno, à gente unde etiam δωριάζειν.
Sophrona nutrix Eunuch.
Nausistrata matrona magnificum nomen à copiis navalibus, quarum gloriâ populus Atheniensis aliquando floruit.
Cratinus advocatus à robore quod est κράτος.
Hegio advocatus. Adelph.
Crito advocatus Andr.

Sequentium personarum tantùm hic mentio fit.

Doricum ancilla ἀπὸ τῆς δορκὸς, à damâ.
Phanium adolescentula ἀπὸ τοῦ φανῆ à faculâ.

M. ANTONII MVRETI IN *PHORMIONEM TERENTII* ARGUMENTUM.

CHremes & Demipho fratres Athenienses erant: Chremes Athenis uxorem divitem, ac bene dotatam duxerat Nausistratam, & ex ea susceperat filium Phædriam. Habebat Nausistrata, præter cæteras opes, opima prædia in Lemno. eò igitur Chremes quotannis, ad ea locanda, capiendòsque fructus commeabat: Dum illic residet, pauperculæ cuiusdam mulieris amore correptus, eam quoque ducit uxorem, & ex ea suscepit filiam Phanium: ne res emanaret, commutato nomine, Stilphonem se Lemni vocari jubet. Detrahebat autem è fructibus prædiorum uxoris Atheniensis, quantum satis esset ad illam alteram unà cum filia nutriendam: deinde Athenas reversus, aut calamitatem, aut vilitatem, aut tale aliquid causabatur. Erat Demiphoni filius Antipho. Cum igitur Phanium quindecim iam haberet annos conveniunt inter se Chremes & Demipho, ut Chremes quidem & Lemniam uxorem, & Phanium Athenas clanculum adduceret: Demipho verò Phanium filio suo uxorem daret: ejus rei causâ proficiscitur in Lemnum Chremes: eodem tempore accidit, ut Demiphoni quoque iter esset in Ciliciam: abeuntes ambo, Geta (is Demiphoni servus erat) filios committunt suos. Profectis senibus, Phædria se statim cithariſtria cuiusdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quod, qui à lenone amaret, quod daret, nihil habebat: Interea, uxor è Lemno, quæ, propter paupertatem viri, diutiùs fortè quam solebat morantis adventum expectare non posset, conscensâ navi, Athenas unà cum filiâ & nutrice ipsius venit, quærunt Stilphonem frustrà Athenis: qui quanquam eo nomine nosset, reperiebatur nemo. Ibi mater (tanta eam ægritudo coperat) moritur; ei funus unà cum nutrice procurantem Phanium cum adspexisset Antipho, subito amore illius exarsit; venit ad nutricem postridie, ut ejus sibi

copiam

copiam faceret, absceram: illa si nisi puellam uxorem duceret, fallaciam nega. Illi, cum & quidvis facere tuperet, & patrem absentem vereretur, parasitus Phormio hoc consilium dedit. lex erat Athenis, ne orbas puellas, qui vis genere proximus esset, duceret, aut, si id nollet, dotem ei dare, cogeretur. Ego eunque parasitus, simulabo, me patri virginis amicum fuisse, ideiq; causam illius suscipere: vocabo eo in judicium, tanquam illius cognatum, tecumq; lege agam ut eam ducas, ea ita te defendo, ut mihi facilem victoriam praebeas: sic condemnabere, sic fiet, ut & tu potiaris tua, & patre reverso paratam excusationem habeas. Ita sunt omnia, ut parasitus suaserat. Confecto jam nuptiis, eodem die ambo rudentes senes: turbati utrq; : ille, quod filius indotatam uxorem: se absente duxisset; hic, quod vereretur, ne, erepta sibi bile collocanda filia si accesisset, tota res fieret palam: ea ipse dixi, innocentissima fuit, quam Phaedria amabat, dominus, nisi sibi pro ea triginta minae darentur, venditurum, si eam minitabatur: ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: ait senibus se cum Phormione collocutum: Phormionem verò, si sibi dari triginta minas daretur, paratum eam uxorem accipere, quam duxisset Demipho: eas pecunias Demipho à Chremete sumptam uxori Phormioni, is eam Phaedriae, Phaedria omni pro amica tradit. Cùm haec jam confecta essent, agnoscitur Phanium. Ibi verò senes gaudere, quòd quas nuptias ipsi facere molebantur, eae ipsis absentibus atque inscientibus factae essent, sua habebant, sibi peruisse triginta minas. Eas, dum à Phormione primò blanditiis, postea etiam per vim eripere conantur; Phormio, qui jam de duabus Chremetis uxoribus, deq; tota re intellexerat, inclamat Nausistratam, atque aperit omnia. Illa cum aliquandiu de viro conquesta esset, tandem placatur, fluque ipsius judicio omnia se permissuram policetur.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

CHremetis frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem, & filiam:
Athenis aliam conjugem, & amantem unicè
Gnatum fidicinam: mater è Lemno advenit
Athenas: moritur: virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat: ibi eam visam Antipho
Cùm amaret, operâ parasiti uxorem accipit.
Pater, & Chremes reversi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, ut illam conjugem
Haberet ipse: argento hoc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

PHOR-

PHORMIO TERENTII.

ACTA LUDIS ROMANIS. L. POSTHUMIO ALBINO, ET L. CORNELIO MERULA ÆD. CURUL. EGERE L. AMBIVIUS. TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII F. TIBIIS IMPARIBUS. TOTA GRÆCA APOLLODORU EPIDICAZOMENOS FACTA IIII. C. FANNIO, ET M. VALERIO COSS.

PROLOGUS.

POstquam poëta vetus poëtam non potest
Retrahere à studio, & transdare hominem in otiũ,
Maledictis deterrere, ne scribat parat:
Qui ità dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione & scripturâ levi,
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Cervam videre, fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare ut subveat sibi
Quod si intelligeret, olim cùm stetit nova,
Actoris operâ magi' stetisse, quàm suá:
Minùs multo audacter quàm lædit, læderet;
Et magi' placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetu' si poëta non lacessit prior,
Nullum invenire prologum potuisset novus
Quem deceret, nisi haberet cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractunt musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit re'icere:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certâsset, audisset bene:
Quod ab illo allatum est, sibi id esse relatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim animum attendite. Apporto novam
EPIDICAZOMENON quam vocant comœdiam.

Græci

Græci: Latini PHORMIONEM *nominant,*
Quia primas partes qui agat, is erit Phormio
Parasitus, per quam res agetur maximè.
Voluntas vestra si ad poëtam accesserit,
Date operam, adeste æquo animo per silentium,
Nè similis utamur fortuna, atque usi sumus,
Cùm per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituat locum,
Bonitásq; vostra adjutans, atque æquanimitas.

ACT. I. SCENA I.

Arg. Davus enim de die adferre se quam debet Getæ pecuniam: & hæc persona extra argumentum inducitur cui rem gestam narraturus est Geta.

Iambici senarii.

Davus.

AMicus summus meus & populares Geta
Herì ad me venit: erat ei de ratiuncula
Jam pridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem confeci: affero.
Nam herilem filium ejus duxisse audio
Uxorem: ei credo, munus hoc caraliter.
QUAM iniquè comparatum est, bi qui minus habent,
ut semper aliquid addant divitibus!
Quod ille unciatim vix demensо de suo.
Suum defraudans genium, comparsit miser,
Id illa universum abripiet, haud existumans
Quanto labore partum: porrò autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
Porrò alio autem, ubi erit puero natalis dies:
ubi inibunt: omne hoc mater auferet:
Puer causa erit mutuendi. Sed videòn' Getam?

ACTUS I. SCENA II.

Arg. Geta narrat, quò sint profecti senes Demipho & Chremes, qua occasione coperit amare Demiphonis filius Antiphо.

Ejusdem generis.

Geta, Davus.

G. SI quis me quæret rusum. D. præsto est, desine. G. oh!
At ego obviàm conabar tibi, Dave. D. accipe, hem
Lectum est, conveniet numerus, quantum debui.

G. Amo

G. *Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.*
D. *Præsertim ut nunc sunt mores: adeo res redit,*
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. egéne! nescis quo in metu, &
Quanto in periculo sim. D. quid istuc est? G. scies,
Modo ut tacere possis. D. abi scis insciens:
Cujus tu fidem in pectora perspexeris,
Verere ei verba credere! ubi quid mihi lucri est
Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico.
G. *Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremem*
Nostin'? D. quidni? G. quid? ejus gnatum Phædriam?
D. *Tanquam te. G. evénit senibus ambobus simul*
Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquum: is senem per epistolas
Pellexit, modó non montes auri pollicens.
Sic est ingenium. D. oh! regam me esse oportuit.
G. *Abeuntes ambo hinc tum senes me filiis*
Relinquunt quasi magistrum. D. ô Geta, provinciam
Cepisti duram. G. mi usu vénit, hoc scio.
Memini relinqui me deo irato meo.
Cœpi adversari primò: quid verbis opus est?
Seni fidelis dum sum scapulas perdidi.
D. *Venére in mentem istæc mihi: nam, INSCITIA est,*
Adversum stimulum calces. D. cœpi his omnia
Facere, obsequi quæ vellent. D. SCISTI uti foro.
G. *Noster mali nil quicquam primò: hic Phædria*
Continuò quandam nactus est puellulam
Citharistriam: hanc amare cœpit perditè.
Ea serviebat lenoni impurissimo:
Neque quod daretur quicquam: id curarant patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc discebat ludo, ex adverso illico
Tonstrina erat quædam: hic solebamus sedè
Plerumque eam opperiri, dum indè iret domum.
Interea Dum sedemus illic, intervenit
Adolescens quidam lacrumans: nos mirarier:

Rogamus

Rogamus quid sit: Nunquam æquè (inquit) ac modò
Paupertas mihi onus visum est & miserum, & grave.
Modò quanquam vidi virginem hîc vicinæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex adverso: neque illi benevolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
Quisquam aderat, qui adjutaret funus: miseritum est.
Virgo ipsa facie egregiâ; quid verbis opu' est?
Commbrat omnes nos: ibi continuò Antipho,
Volti sne eamus visere? alius, Censeo;
Eamus, duc nos sodes. Imus. venimus,
Videmus: virgo pulchra; & quo magis' diceres,
Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumæ, vestitus turpis; ut, ni vis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis scita, inquit: noster verò D. jam scio:
Amare cœpit. G. scín' quàm! quò evadat vide:
Postridie ad unam rectà pergit: obsecrat,
Ut sibi ejus faciat copiam, illa enim se negat:
Neque cum æquum dit facere: illam civem esse Atticam.
Bonam, bonis prognatam: si uxorem velit,
Lege id licere facere: sin aliter, negat.
Noster, quid ageret, nescire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
D. Nam si vidiisset pater ei veniam daret?
G. Ille indotatam virginem atque ignobilem
Daret illi! nunquam faceret. D. quid sit denique?
G. Quid fiat! est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui (illum dij omnes perduint)
D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam, dedit.
Lex est, ut orbæ, qui sint genere proximi,
Eis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimulabo virginis.
Ad judices veniemus qui fuerit pater,

Quæ mater, qui cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodum.
Cùm tu horùm nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem nostra erit. D. jocularem audaciam!
G. Persuasum est homini: factum est: ventum est: victimur:
Duxit. D. quid narras? G. hoc quod audis. D. ô Geta,
Quid te futurum est? G. nescio hercle: unum hoc scio:
Quòd sors feret, feremus æquo animo. D. placet:
Hem istuc viri est officium. G. in me omnis spes mihi est.
D. Laudo. G. ad peccatorem abeam. credo, qui mihi
Sic oret: Nunc omitte, quæso, hunc: cæterum
Posthac si quicquam, nihil precor: tantummodo
Non addat, ubi ego hinc abiero, vel occidito.
D. Quid pædagogus ille, qui citharistriam?
Quod rei gerit? G. sic tenuiter. D. non multum habet
Quod det fortasse. G. immo nihil nisi spem meram.
D. Pater ejus rediit, an non? G. nondum. D. quid? senem
Quoad expectatis vestrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modò, &
Ad portitores esse delatam: hanc petam.
D. Nunquid, Geta, aliud me vis? G. ut bene sit tibi.
Puer heus, nemón' hæc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACT. I. SCENA III.

Arg. Contendunt inter se adolescentes, uter eorum magis sit miser, unde tota hæc scena uersatur in genere causæ demonstrativo.

Trochaici & iambici octonarii, & quaternarius unus.

Antipho, Phædria.

A. *Adeón rem redüsse, ut, qui mihi consultum esse optimè velit,*
Phædria, patrem extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit?
Quòd ni fuissem incogitans, ità eum expectarem, ut par fuit.
P. *Quid istuc est? A. rogitas, qui tam audacis facinoris mihi conscius*
Sis! quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali!

Non

Non potitus essem: fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. *audio.*
A. *Dum expecto quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.*
P. *Aliis, quia desit quod amant, ægrè est; tibi, quia superest, dolet.*
Amore abundas Antipho,
Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetenda optandaque est:
Ità me di bene ament; ut mi liceat tam diu, quod amo, frui,
Jam depacisci morte cupio, tu conjiceto cætera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex isthac copia:
ut nè addam, quòd sine sumptu, ingenuam, liberalem nactus es:
Quod habes, ità ut voluisti, uxorem, sine mala fama: palàm
Beatus, ni unum desit, animus qui modeste isthæc ferat.
Quòd si tibi res sit cum eo lenone, quòcum mihi est, tum sentias.
ITA PLERIque ingenio sumus omnes: nostri nosmet pœnitet.
A. *At tu mihi contrà nunc vidére fortunatus, Phædria,*
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
ut neque mi ejus sit amittendi nec retenendi copia.
Sed hoc quid est? videón ego advenire huc currentem Getam?
Is ipsus est: timeo miser, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ACT. I. SCENA. IV.

Arg. Geta Antiphoni affert e Cilicia rediisse patrem: quo nuncio tantus injicitur metus male sibi conscio adolescenti, ut subducat illico sese,

Octonarii trochaici iambicique, senarii iambici, & unus quaternarius cum senario hypercatalecto.

Geta, Antipho, Phædria.

G. *Nullu' es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium colere repereris:*
Ità subitò nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque utì devitem scio, neq; quo modo me indè extraham:
Nam non potest celari nostra diutius jam audacia:
Quæ si non astu providentur, me aut herum pessundabunt.
A. *Quidnam ille commotus venit?* G. *tum, temporis punctum*
Ad hanc rem est: herus adest. A. *quid isthuc est mali?* (*mihi*
G. *Quod cùm audierit, quod eius remedium inveniam iracundiæ?*

Loquáme? intendam? taceam? inſtigem? purgem me? LATEREM lavem.

Ehu me miſerum! cùm mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi:

Ejus me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam abſq; eo
Eſſet, rectè ego mihi vidiſſem, & ſenis eſſem ultus iracundiam:
Aliquid convaſáſſem, atq; hinc me conjicerem protinam in pedes.
A. *Quam hic fugam, aut furtum parat?*
G. *Sed ubi Antiphonem reperam? aut quâ quærere inſiſtam viâ?*
Ph. *Te nominat.* A. *neſcio quod magnum hoc nuncio expecto malum.*
Pa. *Ah! ſanúne es?*
G. *Domum ire pergam: ibi plurimùm eſt.* Ph. *revocemus hominem.* A. *ſta illico.* G. *hem!*
Satis pro imperio, quiſquis es. A. *Geta.* G. *ipſe eſt, quem volui obviam.*
A. *Cedo, quid portas, obſecro? atque id, ſi potes, verbo expedi.*
G. *Faciam.* A. *eloquere.* G. *modò apud portum.* A. *meúmne?* G. *intellex'ti.* A *occidi.* Ph *hem!*
A. *Quid agam?* Ph. *quid ais?* G. *hujù patrem vidiſſe me, patruum tuum.*
A. *Nam quod ego huic nunc ſubito exitio remedium inveniam miſer?*
Quòd ſi eò meæ fortunæ redeunt, phanium, abs te ut diſtrahar?
Nulla eſt mihi vita expectenda. G. *ergò iſthæc cùm ità ſint, Antipho,*
Tanto magì te advigilare æquum eſt. FORtes fortuna adjuvat.
A. *Non ſum apud me.* G. *atqui opus eſt nunc, cùm maximè, ut ſis Antipho:*
Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur
Commeriſſe culpam. Ph. *hoc verum eſt.* A. *non poſſum immutarier.*
G. *Quid ſi aliquid gravius tibi nunc faciundum foret?*
A. *Cùm hoc non poſſum, illud minùs poſſem.* G. *hoc nihil eſt, Phædria: illicet,*
Quid conterimus operam fruſtra? quin abeo? Ph. *& quidem ego.*
A. *Obſecro,*
Quid ſi adſimulabo? ſatin eſt? G. *garris.* A. *voltum contempla-*
mini: hem!

Sa-

Satin' sic est? G. non. A. quid si sic? G. propemodum. A. quid si sic? G. sat est:
Hem! isthuc serva, & verbum verbo, par pari ut respondeas,
Nè suis te iratus sævis dictis protelet. A. scio.
G. Vi coactum te esse invitum, lege, judicio tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in ultima platea? A. ipsus est.
Non possum adesse. G. ah! quid agis? quo abis, Antipho? mane,
Mane inquam. A. egomet me novi, & peccatum meum,
Vobis commendo Phanium & vitam meam.
Ph. *Geta, quid nunc fiet? G. tu jam hinc audies:*
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet, Phædria.
Ph. *Auser mihi Oportet: quin tu, quid faciam, impera.*
G. *Meministin' olim ut fuerit vostra oratio*
In re incipienda ad defendendam noxiam?
Justam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.
Ph. *Memini. G. hem! nunc ipsa est opus, aut, si quid potest,*
Meliore, & callidiore. Ph. fiet sedulo.
G. Nunc prior adito tu: ego in insidiis hic ero
Succenturiatus, si quid deficies. Ph. agè.

ACT. I. SCENA. V.

Arg. Filium Antiphonem se absente uxorem duxisse admodum ægrè fert Demipho. à Phædria ille & Geta servo defenditur: ad postremum Demipho convenire Phormionem constituit, ut injuriam cum eo expostuler, qui ducendæ puellæ auctor fuerit.

Iambici octonarii senarii.

Demipho, Geta, Phædria.

D. *ITáne tandem, uxorem duxit Antipho injussu meo!*
Nec meum imperium (agè, mitto imperium) non simultatem meam
Revereri! saltem non pudere! ô facinus audax! ô Geta
Monitor! G. vin tandem. D. quid mihi dicent? aut quam causam reperiem?
Demiror. G. atqui repperi jam: aliud cura D. an hoc dicet mihi?
Invitus feci: lex coegit: audio, & fateor. G. placet.
D. Verum scientem, tacitum, causam tradere adversarijs,
Etiámne id lex coegit. Ph. illud durum. G. ego expediam: sine.

D. Incertum eſt quid agam, quia præter ſpem, atque incredibile
boc mihi obtigit.
Ità ſum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum inſti-
tuere.
Quamobrem OMNES, cùm ſecundæ res ſunt maxumæ, tum
maxumè
Meditari ſecum oportet, quo pacto adverſam æruminam ferant:
Pericla, damna, exilia peregrè rediens ſemper cogitet,
Aut fili peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ;
Commuta eſſe hæc, fieri poſſe: ut ne quid animo ſit novum:
Quicquid præter ſpem eveniat, omne id deputare eſſe in lucro.
G. O Phædria, incredibile eſt, quantò herum anteeo ſapien-
tiâ.
Meditata mihi ſunt omnia mea incommoda, herus ſi redierit!
Molendum uſque in piſtrino: vapulandum: habendæ compedes:
Opus ruri faciendum: horum nil quicquam accidit animo no-
vum:
Quicquid præter ſpem eveniet, omne id deputabo eſſe in lucro.
Sed quid hominem ceſſas adire, & blandè in principio alloqui?
D. Mei fratris video filium ire mihi obviàm.
P. Mi patrue, ſalve. D. ſalve: ſed ubi eſt Antipho?
P. Salvum venire. D. credo: hoc reſponde mihi.
P. Valet: hic eſt: ſed ſatin' omnia ex ſententia?
D. Vellem quidem. P. quid iſthuc? D. rogitas, Phædria!
Bonas me abſente hic confeciſtis nuptias.
P. Ebo! an id ſuccenſes nunc illi? G. artificem probum!
D. Egone illi non ſuccenſeam! ipſum geſtio
Dari mihi in conſpectum, meam ſuâ culpâ ut ſciat
Lenem patrem illum factum me eſſe acerrimum.
P. Atqui nil fecit, patrue, quod ſuccenſeas.
D. Ecce autem SIMILIA omnia; omnes congruunt:
Unum cognôris, omnes nôris. P. haud ità eſt.
D. Hic in noxa eſt, ille ad defendendam cauſam adeſt.
Cùm ille eſt, hic præſtò eſt: tradunt operas mutuas.
G. Probe eorum facta imprudens depinxit ſenex.
D. Nam ni hæc ità eſſent, cum illo haud ſtares, Phædria.
P. Si eſt, patrue, culpam ut Antipho in ſe admiſerit.
Ex qua re minus rei foret, aut famæ temperans?

Non

Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat:
Sed si quis fortè malitiâ fretus suâ,
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
Ac vicit; nostrân' culpa ea est, an judicium,
Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti?
Aut propter misericordiam addunt pauperi,
Ge. *Ni nôssem causam, crederem vera hunc loqui.*
De. *An quisquam judex est, qui possit noscere*
Tua justa, ubi tute verbum non respondeas,
Ità ut ille fecit? Ph. *funditus adolescentuli est*
Officium liberalis: postquam ad judices
Ventum est, non potuit, cogitata proloqui:
Ità eum tum timidum ibi obstupefecit pudor.
Ge. *Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem!*
Here, salve: salvum te advenisse gaudeo. De. *ohe!*
Bone custos, salve; columen vero familiæ,
Cui commendavi filium hinc abiens meum.
Ge. *Jamdudum te omnes nos accusare audio*
Immeritò, & me horum omnium immeritissimo.
Nam quod me in hac re facere voluisti tibi?
Servum hominem causam orare leges non sinunt:
Neque testimonij dictio est. De. *mitto omnia: adde*
Isthuc: Imprudens timuit adolescens: fino:
Tu servus: verùm, si cognata est maxumè,
Non fuit necesse habere: sed id quod lex jubet,
Dotem daretis; quæreret alium virum.
Quâ ratione inopem potiùs ducebat domum?
Ge. *Non ratio, verùm argentum deerat.* De. *sumeret*
Alicunde. Ge. *alicunde!* *Nihil est dictu facilius.*
D. *Postremò, si nullo alio pacto, sœnore.*
G. *Hui! dixti pulchrè, siquidem quisquam crederet*
Te vivo. D. *non, non sic futurum est: vos potest.*
Egóne illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nil suave meritum est: hominem commonstrarier
Mi istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier.
Ge. *Nempe Phormionem.* De. *istum patronum mulieris.*
Ge. *Jam, saxo, hic aderit.* De. *Antipho ubi nunc est?* Ph. *foris.*
De. *Abi Phædria, eum require, atque adduce huc.* Ph. *eo*

Rectâ viâ quidem illuc. G. *nempe ad Pamphilam.*
D. *At ego deos penates hinc salutatum domum*
Divortar: inde ibo ad forum, atq; aliquot mihi
Amicos advocabo, ad hanc rem qui adsient,
Vt ne imparatus sim, cùm adveniat Phormio.

ACTUS II. SCENA I.

Arg. Adducitur Phormio, ut factum defendat, qui hic se instruit cum sene litigaturus.

Trochaici octonarii catalectici.

Phormio, Geta.

P. ITáne patris ais conspectum veritum hinc abiisse! G. admodum.
P. Phanium relictam solam! G. sic P. & iratum senem!
G. Oppidò. P. ad te summa solum, Phormio, rerum redit:
TuTE hoc intristi; tibi omne esse exedendum: accingere.
G. Obsecro te. P. si rogitabit. G. in te spes est. P. accere.
Quid si reddet? G. tu impulisti. P. sic opinor. G. subveni.
P. Cedò senem: jam instructa sunt mihi in corde consilia omnia.
G. Quid ages? P. quid vis, nisi uti maneat Phanium, atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?
G. O vir fortis atque amicus! verùm hoc sæpe, Phormio,
Vereor, ne isthæc fortitudo in nervum erumpat denique. P. ah.
Non ità est: FACTUM est periculum: jam PEDUM visa est via.
Quot me censes homines jam deverberâsse usque ad necem
Hospites? tum cives? quo magis novi, tanto sæpius.
Cedo dum, en unquam injuriarum audisti mi scriptam dicam?
G. Quid isthuc? P. quia NON rete accipitri tenditur neque milvio,
Qui mal faciunt nobis; illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur:
Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradi potest;
Mihi sciunt nihil esse: dices, Ducent damnatum domum
Alere nolunt hominem edacem; & sapiunt meâ sententiâ,
Pro malefitio si beneficium nolunt reddere.
G. Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia.
P. Immo enim nemo satis pro merito gratiam refert.

Tene

Tene assymbolum venire unctum, atque lautum à balneis,
Otiosum ab animo, cùm ille & curâ, & sumptu absumitur,
Dum tibi sit quod placeat? ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur?
G. *Quid isthuc verbi est?* P. *ubi tu dubites, quid sumas potissimum.*
Hæc, cùm rationem ineas, quàm suavia, & quàm cura sint;
Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem deum?
G. *Senex adest: vidi quid agas: prima coitio est accerrima,*
Si eam sustinueris, post illa jam, ut lubet, ludas licet.

ACT. II. SCENA II.

Arg. Hæc scena concertationem habet Demiphonis & parasiti; Clam patre uxorem duxerat Antipho: domum reversus pater illam vult ejicere: contradicit Phormio.

Iambici senarii.

Demipho, Geta, Phormio.

D. *EN unquam cuiquam contumeliosius*
Audistis factam injuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste, quæso. G. *ixatus est.* P. *quin tu hoc age:*
Jam ego hunc agitabo, prò deûm immortalium!
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho!
Hanc demipho negat esse cognatam! G. *negat.*
P. *Nec, ejus patrem se scire, qui fuerit!* C. *negat.*
D. *Ipsum esse opinor, de quo agebam: sequimini.*
P. *Nec Stilphonem ipsum scire qui fuerit!* G. *negat.*
P *Quia egens relicta est miseria, ignoratur parens.*
Negligitur ipsa: VIDE, avaritia quid facit.
G. *Si herum insimulabis avaritiæ, male audies.*
D. *O audaciam! etiamne ultro accusatum advenit?*
P. *Nam jam adolescenti nihil est quod succenseam,*
Si illum minus nôrat: quippe homo jam grandior,
Pauper, cui in opere vita erat, rursi fere
se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habeat: sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum:
At quem virum! quem ego viderim in vita optumum.
G. *Videas te, atque illum, ut narras.* P. *abi in malam crucem:*
Nam nì ita eum existumâssem, nunquam tam graves

Ob hanc inimicitias caperim in noſtram familiam,
Quam is aſpernatur nunc tam illiberaliter.
G. *Pergin' hero abſenti malè loqui, impuriſſime!*
P. *Dignum autem hoc illo eſt.* G. *ain' tandem, carcer!* D. *Geta.*
G. *Bonorum extortor, legum contortor.* D. *Geta.*
P. *Reſponde.* G. *quis homo eſt? ebem!* D. *tace.* G. *abſenti tibi*
Te indignas, ſeque dignas contumelias
Numquam ceſſavit dicere hodie. D. *obe! deſine.*
Adoleſcens, primum abs te hoc bonâ venia peto.
Si tibi placere potis eſt, mihi ut reſpondeas:
Quem amicum tuum ais fuiſſe iſtum, explana mihi,
Et quî cognatum me ſibi eſſe diceret.
P. *proinde expiſcare, quiſi non nôſſes.* D. *nôſſem!* P. *ità.*
D. *Ego me nego: tu qui ais, redige ad memoriam.*
P. *Eho! tu ſobrinum tuum non nôras!* D. *enecas:*
Dic nomen. P. *nomen maxumè.* D. *quid nunc taces?*
P. *Perij hercle, nomen perdidi.* D. *hem, quid ais?* P. *Geta,*
Si meminiſti id quod olim dictum eſt, ſubjice: hem,
Non dico: quaſi non nôris, tentatum advenis.
D. *Egón' autem tento!* G. *Stilpho.* P. *atque adeò quid meâ?*
Stilpho eſt. D. *quem dixti?* P. *Stilphonem, inquam, noveras?*
D. *Neque ego illum nôram, neque mihi cognatus fuit*
Quiſquam iſto nomine. P. *itáne! non te horum pudet?*
At ſi talentûm rem reliquiſſet decem.
D. *Dij tibi malefaciant.* P. *primus eſſes memoriter*
Progeniem noſtram uſquè ab avo atque atavo proferens.
D. *Ità ut dicis: ego tum ſi adveniſſem, quî mihi*
Cognata ea eſſet dicerem: itidem tu face:
Cedo quî eſt cognata? G. *heus noſter, recte: heus tu, cave.*
P. *Dilucidè expedivi, quibus me oportuit*
Judicibus: tum, id ſi falſum fuerat, filium
Cur non reſellit? D. *filium narras mihi,*
Cujus de ſtultitia dici, ut dignum eſt, non poteſt!
P. *At tu, qui ſapiens es, magiſtratus adi,*
Judicium de eadem cauſa iterum ut reddant tibi:
Quandoquidem ſolus regnas & ſoli licet
Hîc de eádem cauſa bis judicium adipiſcier.

D. *Etſi*

.Etsi facta mihi injuria est, veruntamen
ciùs quàm lites sectet, aut quàm te audiam,
idem ut cognata si sit, id quod lex jubet
otem dáre, abduce hanc, minas quinque accipe.
.Ha, ha, hæ, homo suavis! D. quid est? nam iniquum postulo?
n né hoc quidem ego adipiscar, quod jus publicum est?
.Itàne tandem, quæso, civem ubi abusu' sis,
ercedem dare lex jubet ei, atque amittere! an,
nè quid turpe civis in se admitteret
ropter egestatem, proxumo jussa est dari,
t cum uno ætatem degeret, quod tu vetas!
D.Ita proxumo quidem: at nos? unde aut quamobrem? P. ohe!
CTUM, aiunt, ne agas. D. non agam! immo haud desinam,
nec perfecero hoc. P. ineptis. D. sine modo.
.Postremò, tecum nihil rei nobis, Demipho, est:
uus est damnatus gnatus, non tu: nam tua
ræterierat jam ducendi ætas. D. omnia hæc
llum putato, quæ ego nunc dico, dicere
ut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.
G.Iratus est. P. túte idem meliùs feceris.
táne es paratus facere me advorsum omnia,
felix! P. metuit hic nos, tametsi sedulò
istimulat. G. bene habent tibi principia. P. quin quod est
erendum feras: tuis dignum factis feceris,
Ut amici inter nos simus. D. egón' tuam expectem
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?
P. Si concordabis cum illa, habebis quæ tuam
Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.
D. Te oblectet: tibi habe. P. minue verò iram. D. hoc age:
Satì' jam verborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam ejiciam; dixi Phormio.
P. Si tu illam attigeris secùs quàm dignum est liberam,
Dicam impingam tibi grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intelligo.

ACT.

ACT. II. SCENA. III.

Arg. Consulit Demipho advocatos super filii conjugio; unus suadet, alter dissuadet alter, tertius nihil dicit, qui se alterutri jungere debet. versatur autem in deliberativo.

Ejusdem generis.

Demipho, Geta, Hegio, Cratinus, Crito.

D. Quantâ me curâ & solicitudine afficit
Gnatus, qui me & se hisce impedivit nuptiis,
Neq; mi in conspectum prodit, ut saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiæ.
Abi tu, vise redierítne, jam, an nondum, domum.
G. Eo D. videtis quo in loco res hæc siet:
Quid ago? dic, Hegio. H. ego! Cratinum censeo.
Si tibi videtur. D. dic, Cratine. Cra. mene vis?
D. Te. Cra. ego, quæ in rem tuam sint, ea velim facias: mihi
Sic hoc videtur. Quod te absente hic filius
Egit restitui in integrum æquum est, & bonum:
Et id impetrabis: dixi. D. dic nunc, Hegio.
H. Ego sedulo hunc dixisse credo: verùm ita est,
Qui O T homines, tot sententiæ: suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum, legibus
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. dic, Crito.
Cri. Ego amplius deliberandum censeo:
Res magna est. H. nunquid nos vis? D. feciſtis probè:
Incertior sum multò quàm dudum. G. negant
Rediisse. D. frater est expectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
G. At ego Antiphonem quæram, ut quæ acta hic sint sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACT. III. SCENA. I.

Arg. Antipho se vehementer incusat, quòd ità consulto patri se subduxerit & causam suam aliis tutandam dederit: rem totam denique ex Geta cognoscit.

Iambici catalectici & acatalectici alternati, in fine trochaici.

Antipho, Geta.

A. Enimvero, Antipho, multimodis cum isthoc animo vituperandus es:
Itáne te hinc abiisse, & vitam tutandam dedisse alijs tuam!
Alios tuam rem credidisti, quàm tete, animadversuros magis!

Nam,

Nam, ut erant alia, illi certè conſuleres, quæ nunc tua eſt domi,
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:
Cujus nunc miſera ſpes, opéſque ſunt in te uno omnes ſitæ.
G. *Equidem, here, nos jamdudum hîc te abſentem incuſamus, qui abieris.*
A. *Te ipſum quærebam.* G. *ſed eâ cauſâ nihilò magis deſecimus,*
A. *Loquere, obſecro: quonam in loco ſunt res & fortunæ meæ?*
Nunquid patri ſubolet? G. *nil etiam.* A. *ecquid ſpei porrò eſt?*
G. *neſcio.* A. *ah!*
G. *Niſi Phædria haud ceſſavit pro te eniti.* A. *nihil ſecit novi.*
G. *Tum Phormio itidem in hac re, ut in aliis, ſtrenuum hominem præbuit.*
A. *Quid is facit.* G. *confatavit verbis admodum iratum ſenem.*
A. *Heu Phormio!* G. *ego quod potui porrò.* A. *mi Geta, omnes vos amo.*
G. *Sic ſeſe habent principia, ut dico: adhuc tranquilla res eſt:*
Manſio uſque patruum patèr eſt, dum huc adveniat. A. *quid eum?*
G. *aiebat,*
De tuo conſilio velle ſeſe facere, quod ad hanc rem attinet.
A. *Quantus metus eſt mihi, venire huc ſalvum nunc patruum, Geta!*
Nam, ut audio, per unam ejus aut vivam, aut moriar, ſententiam.
G. *Phædria! ibi adeſt.* A. *ubinam?* G. *eccum à ſua paleſtra exit foras.*

ACT. III. SCENA I.

Arg. Phædria lenonem orat, ut venditam militi Pamphilam non tam citò abducendam tradat, ſe intra triduum nummos adnumeraturum, quos pro illius redemptione ſit pollicitus.

Trochaici octonarii & iambici, uno addito ſenario.

Phædria, Dorio, Antipho, Geta.

P. *Dorio, audi obſecro.* D. *non audio.* P. *parumper.* D. *quin omitte me.*
P. *Audi quid dicam.* D. *at enim tædet jam audire eadem millies.*
P. *At nunc dicam, quod lubenter audias.* D. *loquere: audio.*
P. *Neque te exorare, ut maneas triduum hoc? quò nunc abis?*
D. *Mirabar, ſi tu mihi quicquam afferres novi.*

A. *Hei!*

A. Hei! metuo leonem, nè quid suo suat capiti. G. idem ego tuo.

P. Non mihi credis! D. hariolare. P. sin fidem do. D. fabulæ.

P. Fœneratum istuc beneficium tibi pulchrè dices. D. logi.

P. Crede mihi gaudebis facto: verum hercle hoc est. D. somnia

P. Experire. non est longum. D. CANTILENAM eandem canis.

Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu. G. garris modò.

P. Adeón' ingenio te esse duro atque inexorabili,
ut neque misericordiâ neque precibus molliri queas!

D. Adeón' te esse incogitantem atque impudentem, Phædria,
Ut phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratis?

A. Miseritum est. P. hei! veris vincor. G. quàm similis uterque est sui!

P. Neque aliâ Antipho cùm occupatus esset sollicitudine,
Tum esse hoc mi objectum malum! A. ab! quid istuc autem est, Phædria!

P. O fortunatißime Antipho! A. egòne! P. cui quod amas, domi est;
Nec cum hujusmodi unquam usus venit ut conflictares malo.

A. Mibine domi est! immo, id quod aiunt, AURIBUS teneo lupum.

Nam neque quò omittam à me, invenio, nec, uti retineam, scio.

D. Ipsum istbuc mihi in hoc est. A. Eia, nè parùm leno sies.

Num quid hic confecit? P. hiccine! quod homo inhumanißimus:
Pamphilam meam vendidit. G. quid! vendidit! A. ain', vendidit!

P. Vendidit. D. quàm indignum facinus, ancillam ære emptam suo!

P. Nequeo exorare, ut maneat, & cum illo ut mutet fidem,
Triduum hoc, dum id, quod est promissum ab amicis, argentum aufero.

Si non tum dedero, unam præterea horam nè oppertus sies,

D. Obtundit'. A. haud longum est id quod orat, Dorio: exoret sines
Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit.

D. Verba istbæc sunt. A. Pamphilamne hac urbe privari sines!
Tum tu præterea horum amorem distrahi poterin' pati!

D. Nec, ego, nec, tu. G. dij tibi omnes id, quod est dignum, duint.

D. Ego te complures adversum ingenium meum menses tuli,
Pollicitantem, fallentem, & nil ferentem: nunc contrà omnia hæc

Repperi

Repperi qui det meæ lacrumæ: da locum melioribus.
A. *Certè hercle, ego sanè si commemini, tibi quidem est olim dies,*
Quam adderes huic, præfinita. P. *factum.* D. *num ego istuc*
nego? (*pudet*
H. *Jamne ea præteriit?* D. *non, verùm ei hæc antecessit.* A. *non*
Vanitatis! D. *minimè, dum ob rem.* G. *sterquilinium!* P. *Dorio,*
Itáne tandem facere oportet! D. *sic sum: si placeo, utere.*
A. *Siccine hunc decipis!* D. *immo enimverò Antipho hic me de-*
cepit:
Nam hic me hujusmodi fecìbat esse: ego hunc esse aliter credidi.
Ille me fefellit: ego isti nihilò sum alter ac sui.
Sed ut ut hæc sint, tamen hoc faciam: cras manè argentum mihi
Miles dare se dixit: si mihi prior tu attuleris, Phædria,
Meâ lege utar, ut potior sit qui prior ad dandum est. Vale.

ACT. III. SCENA. III.

Arg. Antipho Getam monet, ut argentum inveniat, quod detur lenoni à Phædria.

Trochaici octonarii & unus iambicus quaternarius.

Phædria, Antipho, Geta.

P. *Quid faciam? unde ego nunc tam subitò huic argentum inve-*
niam miser,
Cui minus nihilo est? quod si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. A. *itáne hunc patiemur, Geta,*
Fieri miserum, qui me dudum, ut dixti, adjûrit comiter?
Quin, cum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?
G. *Scio equidem hoc esse æquum.* A. *agè ergo, solus servare hunc*
poles.
G. *Quid faciam?* A. *invenias argentum.* G. *cupio: sed, id unde,*
edoce. (*sat est.*
A. *Pater adest hìc.* G. *scio: sed quid tum?* A. *ah! dictum sapienti*
G. *Itáne!* A. *ita.* G. *sanè hercle pulchrè suades: etiam tu hinc abis!*
Non triumpho, ex nuptiis tuis si nil nanciscor mali;
Ni etiam nunc me hujus quærere causâ in malo jubeas crucem!
A. *Verum hic dicit.* P. *quid! ego vobis, Geta, gravis sum!*
G. *ha d puto:*
Sed parùmne est, omnibus quod nunc nobis succenset senex,
Ni instigemus etiam, ut nullus locus relinquatur preci!
P. *Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc abducet locum?*
Hem! dum igitur licet, dúmque adsum, loquimini mecum, An-
tipho: Contem-

Contemplamini me. A. *quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.*
P. *Quoquo hinc asportabitur terrarum, certùm est persequi,*
Aut perire. G. *di bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.*
A. *Vide, si quid opis potes afferre huic.* G. *si quid! quid!* A. *quære obsecro,*
Nè quid plus minúsve faxit, quod nos pòst pigeat, Geta.
G. *Quæro: salvos est, ut opinor: verùm enim metuo malum.*
A. *Noli metuere: unà tecum bona, mala tolerabimus.*
G. *Quantum argenti opus est tibi? loquere.* P. *solæ triginta minæ.*
G. *Triginta! hei! percara est, Phædria.* P. *isthæc verò vilis est.*
G. *Agé, agé, inventas reddam.* P. *ô lepidum caput!* G. *auferte hinc.* P. *jam opus est.*
G. *Jam feres: sed opu'st mihi Phormionem adjutorem ad rem hanc dari.*
A. *Præstò est: audacissimé oneris quidvis impone; & feret:*
SOLUS est homo amico amicus. G. *eamus ergò ad eum ocyùs.*
P. *Abi: dic, præstò ut sit domi.*
A. *Nunquid est, quod operâ meâ vobis opu' sit?* G. *nil: verum abi domum, &*
Illam miseram, quam ego nunc intu' scio esse exanimatam metu,
Consolare: cessas! A. *nihil est æquè quod faciam lubens.*
P. *Quâ viâ isthuc facies?* G. *dicam in itinere: modò te hinc amove.*

ACT. IV SCENA I.

Arg. Demipho & Chremes colloquuntur, ambo natu grandes: narrat hic illi, cur in Lemno diutiùs hæserit: fit & mentio nuptiarum Antiphonis.

Iambici senarii.

Demipho, Chremes.

D. *Quid? quiâ profectus causâ hinc es Lemnum Chremes?*
Addux'tin' tecum filiam? C. *non.* D. *quid ità non?*
C. *Postquam videt me ejus mater esse hic diutiùs;*
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam negligentiam; ipsam cum omni familia
Ad me esse profectam aiebant. D. *quid illic tam diu,*
Quæso, igitur commorabere, ubi id audiveras?
C. *Pol me detinuit morbus.* D. *unde? aut qui?* C. *rogas?*
SENECTUS ipsa est morbus: sed venisse eas
Salvus audivi ex nauta qui illas vexerat.

D. *Quid*

D. Quid gnato obtigerit me absente, audistin' Chremes?
C. Quod quidem me factum consilij incertum facit:
Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut unde mihi fit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse æquè ac me, egomet sum mihi,
Scibam: ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin spreverit mè, plus, quàm opus est scito, sciet.
Vereorquè, nè uxor aliquà hoc resciscat mea.
Quod si sit, ut me excutiam atque egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
D. Scio ità esse, & isthæc mihi rès sollicitudini est:
Neque defetiscar unquam, ego experirier,
Donec tibi id, quod policitus sum effecero.

ACT. IV. SCENA. II.

Arg. Tota hæc scena est Getæ exultantis, duos sibi senes offerri quos fallere possit. *Ejusdem generis.*

Geta.

EGo hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionem: venio ad hominem, ut dicerem
Argento opus esse, & id quo pacto fieret.
Vix dum dimidium dixeram: intellexerat,
Gaudebat, me laudabat, quærebat senem,
Diis gratias agebat, tempus sibi daret,
Ubi Phædriæ se ostenderet nihilò minùs
Amicum esse quàm Antiphoni: hominem ad forum
Justi opperiri: eo me esse adducturum senem.
Sed eccum! quis est ulterior? at at Phædriæ
Pater venit: quid pertimui autem bellua!
An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe uter.
Petam hinc, unde à primo institui: is si dat, sat est;
Si ad hoc nil fict, tum hunc adoriar hospitem.

ACT. IV. SCENA. III.

Arg. Geta audit argumentum Phædriæ. *Iambici dimetri.*

Antipho, Geta, Chremes, Demipho.

A. EXpecto, quàm mox recipiat sese huc Geta:
Sed patruum video cum patre astantem: hei mihi!

Quàm timeo, adventus hujus quò impellat patrem!
G. *Adibo hoſce: ô noſter Chremes!* C. *ſalve, Geta.*
G. *Venire ſalvum, voluptas eſt.* Ch. *credo.* G. *quid agitur?*
C. *Multa advenienti, ut fit, nova hic compluria.*
G. *Ità de Antiphone audiſtin' quæ facta?* C. *omnia:*
G. *Tùn' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,*
Sic circumiri. D. *id cum hoc agebam commodum.*
G. *Nam hercle ego quoque id quidem agitans mecum ſedulo,*
Invéni, opinor, remedium huic rei. D. *quid, Geta?*
Quod remedium? G. *ut abis abſte, ſit fortè obviàm*
Mihi Phormio. C. *qui Phormio?* G. *is qui iſthanc.* C. *ſcio.*
G. *Viſum eſt mihi, ut ejus tentarem ſententiam.*
Prendo hominem ſolum: cur non, inquam, Phormio,
Vides, inter vos ſic hæc potiùs cum bona
Ut componantur gratia, quam cum mala?
Herus' liberalis eſt, & fugitans litium:
Nam cæteri quidem hercle amici omnes modò
Uno ore autores fuêre, ut præcipitem hanc daret.
A. *Quid hic cœptat? aut quò evadet hodie?* G. *an legibus*
Daturum pœnas dices, ſi illam ejecerit?
Jam id exploratum eſt: eia, ſudabis ſatis,
Si cum illo incœptas homine: eâ eloquentiâ eſt.
Verùm pone eſſe dictum eum: ut tandem tamen
Non capitis ejus res agitur, ſed pecuniæ.
Poſtquam hominem his verbis ſentio mollirier
Soli ſumus nunc hic, inquam: ebo! dic quid velis dari
Tibi in manum, ut herus his deſiſtat litibus,
Hæc hinc faceſſat, tu moleſtus nè ſies.
A. *Satin' illi dij ſunt propitij?* G. *nam ſat ſcio,*
Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
Ut ille eſt bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. *quis te iſthæc juſſit loqui?*
C. *Immo non potuit melius pervenirier*
Eò quò nos volumus. A. *occidi.* C. *cedo, quid poſtulat?*
G. *Quid? nimium: quantum lubuit.* C. *dic.* G. *quis daret*

Talentum

Talentum magnum. C. immo malum hercle: ut nil pudet!
G. Quod dixi adeò ei: quæso, quòd si filiam
Suam unicam locaret? parvi retulit
Non suscepisse: inventa est, quæ dotem petat.
ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias,
Hæc denique ejus fuit postrema oratio:
Ego, inquit, jam à principio amici filiam,
Ità ut æquum fuerat, volui uxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,
In servitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat (ut apertè tibi nunc fabulèr)
Aliquantulum quæ afferret, quâ dissolverem
Quæ debeo: & etiam nunc, si vult Demipho
Dare quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quàm isthanc, uxorem dari.
An utrùm stultitiâ facere ego hunc an malitiâ
Dicam, scientem, an imprudentem, incertus sum.
D. Quid, si animam debet? G. agere oppositu'st pignori ob
Decem minas, inquit. D. agè, agè, jam ducat: dabo.
G. Ædiculæ item sunt ob decem alias. D. hoi, hui!
Nimium est. C. nè clama: petito hasce à me decem.
G. uxori emunda ancillula est: tum autem pluscula
Supellectile opus est, opus sumptu ad nuptias:
His rebus pone sanè, inquit, decem minas.
D. Sexcentas proin potius scribito jam mihi dicas:
Nil do: impuratus me ille ut etiam irrideat!
C. Quæso, ego dabo, quiesce: tu modò filius
Fac ut illam ducat nos quam volumus. A. hei mihi,
Geta! occidisti me tuis fallaciis.
C. Meâ causâ ejicitur: me hoc est æquum amittere.
G. Quantum potes, me certiorem, inquit, face.
Si istam dant, hanc ut omittam, nè incertus siem:
Nam illi mî dotem jam constituerunt dare.
C. Jam accipiat: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat male.
C. Opportunè adeò nunc mecum argentum attuli,
Fructum quem Lemni uxoris reddunt prædia,
Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACT. IV. SCENA. IV.

Arg. Objurgat Antipho Getam; cujus opera se in periculum venisse putat, extrudatur conjux: idem ab eodem placatur.

Ejusdem generis.

Antipho, Getà.

A. GEta. G. hem! A. quid egisti? G. emunxi argento senes.
A. Satin est id? G. nescio hercle: tantum jussi' sum.
A. Eho verbero aliud mihi respondes ac rogo!
G. Quid ergo narras? A. quid ego narrem! operâ tuâ ad
Restim mihi quid res rediit planissime:
ut te quidem omnes dii, deæq., superi, inferi,
Malis exemplis perdant: hem! si quid velis,
Huic mandes, qui te ad scopulum è tranquillo inferat?
Quid minùs utile fuit, quam hoc ulcus tangere:
Aut nominare uxorem? injecta est spes patri,
Posse illam extrudi: cedo nunc porrò Phormio
Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
Quid fiet? G. non enim ducet. A. novi: cæterùm
Cùm argentum repetent, nostra causa scilicet
In nervum potius ibit. G. Nihil est, Antipho,
Quin malè narrando possit depravari.
Tu id quod bonum est excerpis; dicis quod malum est.
Audi nunc contrà jam, Si argentum acceperit,
Ducenda uxor, ut ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandi nuptias,
Vocandi, sacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod pollicîti sunt, dabunt:
Indè ista reddet. A. quam ob rem? aut quid dicet? G. rogas!
Quot res post illa monstra evenerunt mihi!
Introiit in ædes ater alienus canis:
Anguis per impluvium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruspex vetuit ante brumam aliquid novi
Negotî incipere, quæ causa est justissima.
Hæc fient. A. ut modo fiant. G. fient: me vide.
Pater exit: abi, dic esse argentum Phædriæ.

ACT

ACT. IV. SCENA V.

Arg. Colloquuntur senes detrahendo Phormioni argento : Chremes Demiphonem instigat, ut argentum solvere instituat.

Iambici octonarii.

Demipho, Geta, Chremes.

D. Quietus esto, inquam: ego curabo, nè quid verborum dent. Hoc temerè nunquam amittam ego à me, quin mihi testes adhibeam,
Cùm dem: & quam ob rem dem, commemorabo. G. ut cautus est, ubi nil opu'st!
C. Atque ità opus est facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet.
Nam si altera illa magìs inflabit, forsitan nos rejiciat.
G. Rem ipsam putásti. D. duc me ad eum ergo. G. non moror.
C. ubi hoc egeris.
Transito ad uxorem, ut Conveniat hanc priùs quàm hinc abeat:
Dicat eam dare vos phormioni nuptum, nè succenseat;
Et magìs esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;
Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum is voluerit,
Datum esse dotis. D. quid, malum, tuâ id refert? C. magni Demipho.
D. Non sat, tuum te officium fecisse, si non id fama approbat?
C. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, nè se ejectam putet.
D. Idem ego isthuc facere possum. C. mulier mulieri magìs congruet.
D. Rogabo. C. ubi nunc illas ego reperire possim cogito.

ACTUS V. SCENA I.

Arg. Hæc scena continet mutuam agnitionem Sophronæ nutricis & Chremetis. Chremes ex eadem nutrice discit filiam suam Phaniam nuptam esse Antiphoni, quæ res ingentem ei lætitiam affert; cavetque item ne uxor hoc resciscat.

Octonarii iambici, catalectici & acatalectici & iambicus quaternarius: unus, missis aliquot trochaicis octonariis.

Sophrona, Chremes.

S. Quid agam? quem amicum inveniam mihi miseræ? aut cui consilia,
Hæc referam? aut unde nunc mihi auxilium petam?
Nam vereor, hera nè ob meum suasum indignâ injuriâ afficiatur:
Ità patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.

C. Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo?
S. Quod ut facerem, me egestas impulit, cùm scirem infirmas
Hasce esse nuptias: ut id consulerem, interea vita
Ut in tuto foret. C. certe ædepol, nisi me animus fallit,
Aut parum prospiciunt oculi, meæ nutricem gnatæ video.
S. Neque ille investigatur. C. quid ago? S. qui est eju' pater: C. adeón',
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco? S. quod si eum nunc
Reperire possim, nihil est quod verear. C. ea ipsa est: colloquar:
S. quis hîc loquitur? C. Sophrona. S. & meum nomen nominat! C. ad me respice.
S. Dii, obsecro vos: èstne hic Stilpho? C. non. S. negas!
C. Concede hinc paululùm à foribus isthorsum sodes, Sophrona
Nè me isthoc posthac nomine appellâsis. S. quid! non is obsecro es,
Quem semper te esse dictitâsti! C. est. S. quid has metuis fores?
C. Conclusam hic habeo uxorem sævam: verùm isthoc de nomine
Eò perperam olim dixi, nè vos forte imprudentes foris
Effutiretis, atque id porro aliquà uxor mea resciscerет.
S. Hem, Isthoc pol nos te hic invenire miseræ nunquam potuimus.
C. Eho! dic mihi, quid rei tibi est cum familia hac unde exis? aut ubi
Illæ sunt? S. miseram me! C. hem quid est? vivuntne? S. vivit
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.
C. Male factum. S. ego autem, quæ essem anus deserta, egens, ig-
Ut potui nuptum virginem locavi huic adolescenti, (nota.
Hatum qui est dominus ædium. C. Antiphonine? S. hem isti ipsi. C. quid!
Duásne is uxores habet? S. au, obsecro, unam quidem hanc solam.
C. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? S. hæc ergo est. C. quid ais!
S. Compositò est factum, quo modo hanc amans habere posset
Sine dote. C. dij vostram fidem! quàm sæpe forte temerè
Eveniunt, quæ non audeas optare! offendi adveniens,

Quicum

Quicum volebam, atque ut volebam, collocatam filiam:
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, ut fieret,
Sine nostra cura maxuma, suâ curâ hæc sola fecit.
S. Nunc quid facto sit opus vide: pater adolescentis venit,
Eúmne animo iniquo hoc opidò ferre aiunt. C. nihil peric'li est.
Sed per deos atque homines, meam esse hanc, cave reciscat quis-
S. Nemo ex me scribit. C. sequere me: cætera intus audies. (quã.

ACT. V. SCENA. II.

Arg. Demipho seipsum accusat, quòd, dum avaritiæ maculam studet effugere, in stultitiæ reprehensionem incideret: dolet Phormioni datum esse argentum.

Iambici octonarii catalectici.

Demipho, Geta.

D. *NOs nostrâ pte culpâ facimus, ut malos expediat esse,*
Deum nimium dici nos bonos studemus & benignos.
ITA fugias, nè præter casam, quod aiunt: nónne id sat erat,
Accipere ab illo injuriam! etiam argentum est ultrò objectum ei,
Ut sit quî vivat, dum aliud aliquid flagitij conficiat.
G. *Planissime.* D. *IIS nunc præmium est, qui recta prava faciunt.*
G. *Verissimè.* D. *ut stultissimè quidem illi rem gesserimus.*
G. *Modò ut hoc consilio posset discedi, ut istam ducat.*
D. *Etiámne id dubium est?* G. *haud scio herclè, ut homo est, an*
mutet animum.
D. *Hem, mutet autem!* G. *nescio: verùm, si fortè, dico.*
D. *Ità faciam, ut frater censuit; uxorem ejus huc adducam,*
Cum ista ut loquatur: tu abi, Geta: prænuncia hanc venturam.
G. *Argentum inventum est Phædriæ: de jurgio siletur:*
Provisum est, nè in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc porrò?
Quid fiet? IN EODEM luto hæsitas: vorsuram solvis. (cunt,
Geta, præsens quod fuerat malum, in diem abijt: plagæ cres-
Nisi prospicis: nunc hinc domum ibo: ac Phanium edocebo,
Nè quid vereatur Phormionem, aut eju' orationem.

ACTUS V. SCENA III.

Arg. Apud Demiphonem queritur Nausistrata, suum viri Chemetis negligentiâ minui patrimonium.

Iambici octonarii & catalectici.

Demipho, Nausistrata, Chremes.

D. *AGedum, ut soles, Nausistrata fac illa ut placetur nobis;*
Ut suâ voluntate id, quod est faciendum, faciat. N. *faciã.*

D. Pariter nunc operâ me adjuves, ac dudum re epitulata es.
N. Factum volo: ac pol queo minùs viri culpâ, quam me dignum est.
D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina
Statim capiebat: hem, vir viro quid præstet! D. bina, quæso!
N. Ac rebus vilioribus multò, tamen talenta bina. D. hui!
N. Quid hæc videntur? D. scilicet. N. virum me natam vellem:
Ego ostenderem. D. certò scio. N. quo pacto? D. parce sodes,
Ut possis cum illa; nè te adolescens mulier defatiget.
N. Faciam ut jubes: sed meum virum abs te exire video. C. hem
Demipho,
Jam illi datum est argentum? D. curavi illicò. C. nollem datum.
Hei! video uxorem: penè plus quàm sat erat. D. cur nolles Chremes?
C. Jam rectè. D. quid tu? ecquid locutus cum istâc es, quamobrem hanc ducimus?
C. Transegi. D. quid ait tandem? C. abduci non potest. D. quid non potest?
C. Quia uterq; utriq; est cordi. D. quid isthuc nostrâ? C. magni: præter hæc,
Cognatam comperi esse nobis. D. quid, deliras! C. sic erit:
Non temere dico: redi mecum in memoriam. D. sati'n sanus es!
N. Au, obsecro, vide nè in cognatam pecces. D. non est. C. nè nega;
Patri aliud nomen dictum est: hoc tu errâsti. D. non nârat patrem!
C. Nôrat. D. cur aliud dixit? C. nunquam hodie concedes mihi, neque
Intelliges! D. si tu nil narres. C. pergis! N. mirer quid hoc fiet.
D. Equidem hercle nescio. C. vin scire? at ità me servet Jupiter,
Ut propior illi quàm ego sum ac tu, nemo est homo. D. dij vestram fidem!
Eamus ad ipsum unà omnes nos: aut scire, aut nescire hoc volo.
C. ah!

D. Quid

D. *Quid est?* C. *Itáne parvam mihi fidem esse apud te!* D. *vin' me credere?*
Vin' satis quæsitum mihi isthuc esse? agé, fiat: quid illa filia
Amici nostri, quid futurum est? C. *recte.* D. *hanc igitur mittimus?*
C. *Quidni!* D. *illa maneat.* C. *sic.* D. *ire igitur tibi licet, Nausistrata.*
N. *Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quàm ut cæperas,*
Manere hanc: nam perliberalis visa est, cùm vidi, mihi.
D. *Quid isthuc negotij est?* C. *jamne operiat ostium?* D. *jam.*
C. *ô Jupiter!*
Dij nos respiciunt: quatam invèni nuptam cum tuo filio. D. *bem!*
Quo pacto id potuit? C. *non sat' tutus est ad narrandum hic locus.*
D. *At tu intrò abi.* C. *heus, nè filij nostri quidem hoc resciscant, volo.*

ACT. V. SCENA IV.

Arg. Antipho redemptam Phædriæ amicam gratulatur: seque involutum his malis queritur, unde expediri nequeat.

Iambici octonarii catalectici.

Antipho.

Lætu' sum, ut ut mea res sese habent, fratri obtigisse quod volt.
Quàm scitum est, ejusmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cùm res adversæ sient, paulo mederi postis?
Hic simul argentum repperit, curâ sese expedivit:
Ego nullo possum remedio me evolvere ex his turbis,
Quin, si hoc celetur, in metu, sin patefiat, in probro sim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes ostensa
Hujusce habendæ; sed ubinam Getam invenire possim, ut
Rogem, quod tempus conveniendi patris me capere jubeat?

ACT. V. SCENA V.

Arg. Adnumeratam esse lenoni pecuniam narrat Phormio: & quasi re bene gesta, nunc se epicurum cuticulam dicit.

Iambici octonarii acatalectici.

Phormio Antipho.

P. *Argentum accepit tradidi lenoni: abduxi mulierem:*
Curavi, propriâ ea Phædria ut potiretur: nam emissa est manu.
Nunc una mihi res etiam restat, quæ est conficiunda, otium
A senibus, ad potandum ut habeam: nam aliquot hos sumam dies.

A. *Sed Phormio est: quid ais?* P. *quid!* A. *quidnam nunc facturus Phædria?*
Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere
P. *Vicißim partes tuas acturus est.* A. *quas?* P. *ut fugitet patrem.*
Te suam rógavit rursum ut ageres causam, ut pro se diceres:
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, dudum quam dixit Geta;
Nè cùm hic non videam me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. A. *vide quis egrediatur.* P. *Geta est.*

ACT. V. SCENA VI.

Arg. Geta Antiphoni nunciat Phanium inventam esse Chemetis filiam.
Thothaici octonarii catalectici & iambici senarii.

Geta, Antipho, Phormio.

G. *O Fortuna! ô fors fortuna! Quantis commoditatibus,*
Quam subito meo hero Antiphoni ope vestrâ hunc onerâstis diem!
A. *Quidnam hic sibi volt?* G. *nósque amicos ejus exonerastis metu!*
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio,
Atq; hominem propero invenire, ut hæc, quæ contigerint sciat!
A. *Num tu intelligis hic quid narret?* P. *num?* A. *nil.* P. *tantundem ego.*
G. *Ad lenonem hinc ire pergam: ubi nunc sunt.* A. *heus Geta!* G. *hem tibi!*
Num mirum aut novum est revocare, cursum cùm institueris? A. *Geta.*
G. *Pergit hercle: nunquam tu odio tuo me vinces.* A. *non manes?*
G. *Vapulabis, curialis vernula est, qui me vocat.*
A. *Id tibi quidem jam fiet, nisi resistis, verbero.*
G. *Familiariorem oportet, esse hunc, qui minitatur malum.*
Sed isne est quem quæro an non? ipsu' est. P. *congredere actutum.* A. *quid est?*
G. *O omnium, quantum est, qui vivant homo hominum ornatissimet*
Nam sine controversia à dijs solus diligere, Antipho.
A. *Ità velim: sed qui istuc credam ità esse, mihi dici velim.*
P. *Quin tu hinc pollicitationes aufer; eo, quod fert, cedo.* G. *oh!*
Tu quoque hic aderas, Phormio! P. *aderam: sed cessas!* G. *accipe: hem!*

ut modò argentum dedimus tibi apud forum, rectà domum
sumu' profecti; interea mittit herus me ad uxorem tuam.
A. Quamobrem? G. omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem est,
Antipho.
ubi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida.
Ponè apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo ?dere.
Quamobrem retineat me. Ait esse vetitum intrò ad heram acce-
Sophrona modò fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,
Eúmque nunc esse intus cum illis. Hoc ubi ego audivi, ad fores
Suspenso gradu placide ire perrexi: accessi, astiti,
Animam compressi, aurem admovi: ità animum cœpi attendere,
Hoc modo sermonem captans A. euge Gèta. G. hìc pulcherrimum
Facinus audivi: itàque penè hercle exclamavi gaudio.
P. Quod? G. quodnam arbitrare? A. nescio. G. atqui mirifi-
cissimum:
Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori tuæ. A. hem!
Quid ais! G. cum eju' olim consuevit matre in Lemno clanculum.
P. Somnium: utin' hæc ignoraret suum patrem! G. aliquid credito
Phormio esse causæ: sed me censen' potuisse omnia
Intelligere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint!
P. Atq; hercle ego quoq; illam audivi fabulam. G. immo etiam
dabo,
Quò magì' credas: patruus interea inde hùc egreditur foras:
Haud multo pòst cum patre idem recipit se intro denuò.
Ait uterque tibi potestatem ejus habendæ se dare:
Denique ego sum missus, te ut requirerem, atque abducerem.
A. Hem! quin ergo rape me: cessas! G. fecero. A. ô mi Phormio,
Vale. P. vale, Antipho: benè, ità me dij ament, factum: & gaudeo.
Tantam fortunam de improviso esse his datam!
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex fiet;
Nam idem hoc argentum ità ut datum est ingratis,
His datum erit: hoc qui cogam, re ipsâ repperi.
Nunc gestus mihi voltusque est capiundus novus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum:
Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras:
Quò me assimulàram ire ad mercatum, doneo.

ACT.

ACT. V. SCENA VII.

Arg. Cognita Phanio, senes à Phormione pecuniam repetunt. Phormio negat se redditurum: hinc contentio inter eos oritur.

Ejusdem generis.

Demipho, Phormio, Chremet.

D. Dîs magnas meritò gratias habeo atque ago,
Quando evenêre hæc nobis, frater, prospere.
Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Ut auferamus. P. Demiphonem, si domi est,
Visam, ut quod D. at nos ad te ibamus, Phormio.
P. De eadem hac fortasse causa. D. ità hercle. P. credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an verebamini,
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta, quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mi esset fides.
C. Istine ea ità, ut dixi, liberalis? D. oppido.
P. Itáque ad vos venio nunciatum, Demipho,
Paratum me esse: ubi voltis, uxorem date:
Nam omnes posthabui mihi res, ita utì par fuit,
Postquam tantopere id vos velle, animum adverteram.
D. At hic debortatus est me, nè illam tibi darem:
Nam, Qui rumor erit populi, inquit, si id feceris!
Olim cùm honestè potuit, tum non est data:
Nunc viduam extrudi, turpe est; sermè eadem omnia,
Quæ tùte dudum coram me incusaveras.
P. Satis superbè illuditis me. D. quî? P. rogas!
Quianè alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam quam contempserim?
C. Tum autem Antiphonem video ad se amittere.
Invitam eam, inque. D. tum autem video filium
Invitum sanè mulierem ad se amittere.
Sed pransi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum jube rursum rescribi, Phormio.
P. Quod? ne ego perscripsi porrò illis quibus debui.
D. Quid igitur fiet? P. si vis mihi uxorem dare,
Quam despondisti, ducam: sin est, ut velis
Manere apud te illam, hîc dos maneat, Demipho:

Nam

Nam non eſt æquum me propter vos decipi;
Cùm ego veſtri honoris cauſâ repudium alteri
Remiſerim, quæ tantundem dotis dabat.
D. I hinc in malam rem cum illâc magnificentiâ,
Fugitive: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeò? P. irritor. D. tunc hanc duceres,
Si tibi data eſſet? P. fac periclum. D. ut filius
Cum illa habitet apud te, hoc veſtrum conſilium fuit.
P. Quæſo, quid narras? D. quin tu mihi argentum cedo.
P. Immo verò uxorem tu cedo. D. in jus ambula.
P. In jus? enimverò ſi eſſe odioſi pergitis.
D. Quid facies? P. egòne? vos me indotatis modo
Patrocinari fortaſſe arbitrabimini:
Etiam dotatis ſoleo. C. quid id noſtrâ? P. nihil.
Hic quandam nôram, cujus vir uxorem. C. hem! D. quid eſt?
P. Lemni habuit aliam. C. nullus ſum. P. ex qua filiam
Suſcepit: & eam clàm educat. C. ſepultus ſum.
P. Hæc adeò ego illi jam narrabo. C. obſecro,
Nè facias. P. oh! tún' is eras? D. ut ludos facit!
C. Miſſum te facimus. P. fabulæ. C. quid vis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te. P. audio:
Quid vos, malùm ergò me ſic ludificamini
Inepti veſtrâ puerili ſententiâ?
NOLO, volo: volo, nolo rurſum: cedo, cape:
Quod dictum, indictum eſt: quod modo erat ratum, irritum eſt.
C. Quo pacto: aut unde hæc hic reſcivit? D. neſcio,
Nihil; Me dixiſſe nemini, id certo ſcio,
C. Monſtri, ità me dii ament, ſimile. P. injeci ſcrupulum.
D. hem!
Hiccine ut à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam apertè irridens! emori hercle ſatius eſt:
Animo virili præſentiq; ut ſis, para.
Vides tuum peccatum eſſe elatum foras.
Neq; jam id celare poſſe te uxorem tuam:
Nunc quod ipſa ex aliis auditura ſit, cbreme,
Id noſmet indicare placabilius eſt.
Tum hunc impuratum poterimus noſtro modo
Ulciſci. P. at, at, niſi mihi proſpicio, hæreo:

Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
C. *At vereor, ut placari possit.* D. *bono animo es:*
Ego redigam nos in gratiam, hoc freti us, Chreme,
Cum è medio excesserit, unde hæc suscepta est tibi.
P. *Itáne mecum agitis? satis astute aggredimini:*
Non hercle ex re istius mi instigasti, Demipho.
An tu ubi peregrè quæ libitum fuerit feceris,
Neque hujus sis veritus fœminæ primariæ,
Novo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum!
Hisce ego illam dictis ità tibi incensam dabo,
ut ne restringas lacrumis, si extillaveris.
D. *Malum, quod isti dii, deæq; omnes duint.*
Tantáne affectum hominem quenquam esse audacia!
Non hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras! C. *ut id redactus sim loci,*
ut nesciam prorsus quid agam cum illo. D. *ego scio:*
In jus eamus. P. *in jus! huc, si quid lubet.*
D. *Assequere, ac retine, dum huc ego servos evoco.*
C. *Solus enim neq; eo: accurre huc.* P. *una injuria est*
Tecum. C. *lege agito ergo.* P. *altera est tecum, Chreme.*
D. *Rape hunc.* P. *itáne agitis! enimvero voce est opus.*
Nausistrata, exi. C. *os opprime.* D. *impurum vide,*
Quantum valet. P. *Nausistrata, inquam.* C. *non taces!*
P. *Taceam!* D. *ni sequatur, pugnos in ventrem ingere,*
Vel oculum exculpe. P. *est ubi vos ulciscar probè.*

ACT. V. SCENA. VIII.

Arg. Phormio Chremetem prodit uxori de altera conjuge: Chremes graviter objurgatur. Phormio exultat, tam probe se ultum esse senes. Demipho pro fratre intercedit, & orat, ut huic uxor factum condonet. Ea neque se ignoscere dicit, neque promittere quicquam, sed filii judicio permittere omnia.

Iambici senarii, & trochaici octonarii.

Nausistrata, Chremes, Phormio, Demipho.

N. *Quis nominat me?* C. *hem!* N. *quid isthuc turbæ est obsecro,*
Mi vir? P. *hem quid nunc obticuisti?* N. *quis hic homo est?*
Non mihi respondes! P. *hiccine ut respondeat,*

Qui

Qui hercle, ubi sit, nescit! C. *cave isti quicquam creduis.*
P. *Abi : tange : si non totus friget, me eneca.*
C. *Nihil est.* N. *quid ergò? quid isthic narrat?* P. *jam scies.*
Ausculta. C. *pergin' credere!* N. *quid ego, obsecro*
Huic credam; qui nil dixit? P. *delirat miser*
Timore. N. *non pol temerè est, quid tu tam times.*
Et hoc nihil est quod dico ego : narra. D. *scelus,*
Tibi narret! P. *eho tu! factum est abs te sedulò*
Pro fratre. N. *mi vir: non mi narras!* C. *at.* N. *quid at?*
C. *Non opus est dicto.* P. *tibi quidem : at scito huic opu'st*
In Lemno. C. *hem, quid ais!* D. *non taces!* P. *clam te.* C. *hei mihi!*
P. *uxorem duxit. mi homo, dii melius duint.*
P. *Sic factum est.* N. *perii misera.* P. *& inde fillam*
Suscepit jam unam, dum tu dormis. C. *Quid agimus?*
N. *Prô dij immortales! facinus indignum & malum.*
P. *Hoc actum est.* N. *an quicquam hodie est factum indignius?*
Qui mi, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.
Demipho, te appello : nam me cum hoc ipso distædet loqui.
Hæccine erant itiones crebræ & mansiones diutinæ
Lemni! hæccine erat quæ nostros fructus minuebat vilitas!
D. *Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritam non nego :*
Sed eam quæ sit ignoscenda. P. *VERBA fiunt mortuo.*
D. *Nam neque negligentiâ tuâ, neque odio id fecit tuo.*
Vinolentus ferè abhinc annos quindecim mulierculam
Eam compressit unde hæc nata est, nec post illam unquam attigit.
Ea mortem obiit : è medio abiit : qui fit in re hac scrupulus?
Quamobrem te oro, ut alia facta tua sint, æquo animo hoc feras.
N. *Quid ego æquo animo! cupio misera in hac re jam defungier.*
Sed quid sperem? ætate porrò minu' peccaturum putem;
Jam tum erat senex, senectus si verecundos facit :
An mea forma atque ætas nunc magis expetenda est, Demipho?
Quid mihi hîc affers, quamobrem expectem aut sperem porrò non fore?
P. *Exequias Chremeti : quibus est commodum ire, hem tempus est.*

Sic

Sic dabo: agè nunc, Phormionem, qui volet, lacessito:
Faxo tali eum mactatum, atq; hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: jam supplicij satis est mihi:
Hæc habet, ei quod, dum vivat, usque ad aurem obganniat.
N. *At meo merito, credo: quid ego nunc commemorem, Demipho,*
Singillatim qualis in istum fuerim? D. *novi æquè omnia*
Tecum. N. *merito hoc meo hoc videtur factum? minimè gentium:*
Verùm, quando jam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
P. *Enimvero, prius quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam, & Phædriæ.*
Heus Nausistrata, priùs quàm huic respondes temerè, audi.
N. *quid est?*
P. *Ego minas triginta ab isto per falaciam abstuli:*
Eas dedi tuo gnato: is pro sua amica leoni dedit.
C. *Hem, quid ais!* N. *adeón' indignum tibi videtur, filius*
Homo adolescens unam si habet amicam, tu uxores duas!
Nil pudere! quo ore illum objurgabis? responde mihi.
D. *faciet, ut voles.* N. *immo ut meam jam scias sententiam,*
Neq; ego ignosco, neq; promitto quicquam, neq; respondeo,
Priùs quam gnatum video: ejus judicio permitto omnia: id
Quod jubebit, faciam. P. *mulier sapiens est Nausistrata.*
N. *Satin' id est tibi?* P. *Immo vero pulchre dixti, & probè,*
Et præter spem. N. *tu tuum nomen, dic, quod est?* P. *mihin'? Phormio,*
Vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summus Phædriæ.
N. *Phormio, at ego ecastor hostibac tibi, quod potero, & qua voles,*
Faciamq;, & dicam. P. *benigne dicis.* N. *pol meritum est tuum.*
P. *Vin' primum hodie facere quod ego gaudeam, Nausistratia.*
Et quod tuo viro ocidi doleant? N. *cupio.* P. *me ad cœnam voca.*
N. *Pol verò voco.* D. *eamus intro hinc.* N. *fiat: sed ubi est Phædria*
Judex noster? P. *jam hic, faxo, aderit. Vos valete, & plaudite.*

HECTRÆ

¶ HECYRÆ PERSONÆ, EARUMQUE INTERPRETATIO.

Syra, anus, Syriaci generis mulier.
Philotis, meretrix, ἀπὸ τῆς φιλότητος, vel ἀπὸ τοῦ δήμ φιλεῖν ὦτα, unde & Philotion fieri potest, ut sit in nomine aurium significatio.
Laches, senex, Eunuch.
Sostrata, mulier, Heautont.
Pamphilus, adolescens, Andr.
Parmeno, servus, Eunuch.
Sosia, servus, Andr.
Bacchis, meretrix, Heautont.
Phidippus, senex; à parsimonia equestri; ejus enim studii, ut gloria erat ingens, ita magni sumptus.
Myrrhina, mulier, matronale nomen, à myrto, quâ Magistratus quondam coronabantur.

Sequentium personarum tantùm hic mentio fit.

Philumena, ἡ φιλουμένη amabilis.
Scirus, puer, ἀπὸ τοῦ σκιρτᾶν à saltatione.

M. ANTONII MURETI IN HECYRAM TERENTII ARGUMENTUM.

Pamphilus Lachetis è Sostrata uxore filius, Bacchidem meretricem deperibat. Is cùm aliquando noctu ad eam temulentus iret, in Philumenam, Phidippi & Myrrhina filiam incidit, eámque in viâ per vim compressit, atque ita effugit, ut neque ipse eam, neque puella ipsum cognoscere potuerit: in illâ autem lucta etiam annulum ei detraxit, cúmque Bacchidi dono dedit, paulò pòst pater eum, tum ut à meretricio amore averteret, tum ut præsidium suæ senectuti pararet, ad uxorem ducendam perpulit. Contigit, ut ea ipsa uxor ei daretur, quam ipse constuperaverat: gaudente admodum puella matre, quæ, quia sola conscia erat filiam è stupro gravidam esse, quamprimùm eam collocare properabat: ut si fortè post aliquot menses pareret, nuptiis, quemadmodum sæpè fit, obtegeretur stuprum. Cecidit res longè aliter ac putabatur. Etenim Pamphilus, qui invisissimus adjecisset animum ad rem uxoriam

quique avelleret se de repente à Bacchide amore non posse, ita devinxit eum uxore, ut eius ne mille quidem. Bacchis, quod ea vivâ nunquam se uxorem ducturum, sapè ei promiserat Pamphilus, nonnullam sibi ab eo factam injuriâ putabat, nisi id ei vitandi, quem sibi libet, placendi & obsequendi esse coepit. Eò factum est, ut Pamphilus ei se paulatim subduxerit, quamque priùs spernebat uxorem, ejus mirificum quendam amorem animo concepit. Interea quiddam accidit, ut iter Pamphilo in Imbrum esset: profecto eo, Philumena, quæ jam sensisset sibi uterum sentiri, cùm alienum, tum socrus imprimis suæ conspectum refugiebat: gaudebat cum in eo esset, ut celare vix posset amplius videretur, sumpsit occasione, per sacrificandi specie ad matrem se, unam omnium rerum consciam, confert. Post dies complusculos nuntiat Bacchis, qui eam accesserant: respondetur, ægrotam esse. Ut, ut eam saltem visitet: non admittitur. Leches accusare uxorem, & dicere, hæc omnia illius culpâ contingere. Illa contra, excusare se, & culpam deprecari: nullum se rei conscium esse, cui sua consuetudo usui odiosa esse debuit: interea redit Pamphilus, atque ita fors tulit, ut quo die ipse Athenas appulit, eo ipso Philumena partu levaretur. Cùm igitur, videndi cupidus (ægrotare enim acceperat, & ita amabat ut qui vehementissimè) subitò ad eam ingressus esset, puerpera deprehendit: ibi cum Myrrhina exeuntem prosecuta, lectumque obstari cœpit, quando ea res nihil ipsi nocitura esset, ut reciperet quidem uxorem, si ita videretur: sed tamen ne famam illius prodiret, ita se facturum recipit. Cùm igitur neque vellet uxorem recipere, neque rursum veram afferret causam, suspicati sunt senes, eum Bacchide adhuc amore impeditum, ad de eamdem ab uxore abhorrere: accersitam itaque Bacchidem objurgat Phidippus. Ea, cùm se illi purgasset, subtrahi ad mulieres ingredi, & eis quoque illam suspicionem adimere. ingreditur annulum habens in digito, quem olim Philumena tredum sibi dederat Pamphilus: is annulus effecit, ut Pamphilus esse ab ipso Pamphio Philumenam, cognosceretur. Lætus Pamphilus, & uxorem & filium recipit.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

UXorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignoranti virgini vitium obtulit:
Ejúsque, per vim quem detraxit, annulum
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater utero gravidam, ne id sciat socrus,
Ut ægram ad se transfert: revertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat, uxorem tamen
Recipere non volt. Pater incusat Bacchidis
Amorem. Dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ fortè agnoscit Myrrhina.
Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

HECYRA

HECYRA TERENTII.

ACTA LUDIS ROMANIS. SEX. IULIO CAESE ET CN. CORNELIO DOLABELLA, ÆDIL. CUR. NON EST PERACTA TOTA MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII F. TIBIIS PARIBUS CN. OCTAVIO ET C. MANLIO COSS. RELATA EST ITERUM LUDIS FUNEBRIBUS, RELATA EST TERTIO Q. FULVIO, ET L. MARTIO ÆDIL. CURUL.

PROLOGUS.

HECYRA est huic nomen fabulæ. Hæc cum data
Esset nova, novum intervênit vitium & calamitas:
Ut neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ità populus studio stupidus in somnio
Animum occupârat. Nunc hæc planè est pro nova.
Et is qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum posset vendere.
Alias cognôstis ejus: quæso, hanc noscite.

ALTER PROLOGUS.

ORator ad vos venio ornatu prologi:
Sinite exorator sim, eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior,
Novas qui exactas feci ut inveterascerent,
Nè cum poëta scriptura evanesceret.
In his, quas primùm Cæcili didici novas,
Partim sum earum exactas, partim vix steti.
Quia scribam dubiam fortunam esse scenicam.
Spe incertâ, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, ut ab eodem alias discerem
Novas studiosè, nè illum ab studio abducerem,
Persequi, ut spectarentur: ubi sunt cognitæ,
Placitæ sunt. Ità poëtam restitui in locum,

Propè jam remotum injuriâ adversarium
Ab studio, atque ab labore, atque arte musicâ.
Quòd si scripturam previssem in præsentia, &
In deterendo voluissem operam ponere,
Ut in otio esset, potiùs quàm in negotio:
Deterruissem facilè, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, meâ causâ, æquo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Nunquam agere licitum est, ità eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vestra intelligentia
Sedabit, si erit adjutrix nostræ industriæ.
Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gladiatorum,
Funambuli eôdem accessit expectatio,
Comitum conventus, studium, clamor mulierum
Fecêre, ut ante tempus exirem foras.
Vetere in nova cœpi uti consuetudine,
In experiundo ut essem: refero denuo:
Primo actu placeo. Cùm interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus convolat,
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium, & silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, ut vestra authoritas
Meæ authoritati fautrix adjutrixque sit.
Si nunquam avarè statui pretium arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maximum:
Quàm maximè servire vestris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vestram commisit fidem,
Nè eum circumventum iniqui irrideant.
Meâ causâ causam hanc accipite, & silentium
Date, ut lubeat scribere aliis, mihi, ut discere
Novas expediat posthac, pretio emptas meo.

ACT.

ACT. I. SCENA I.

Arg. Philotis & Syra indigne ferunt Pamphilum uxorem duxisse, relicta quam amare videbatur Bacchide, & protexicæ sunt personæ: nam extra fabulæ argumentum inducuntur, ut Parmenoni detur occasio commemorandi argumenti.

Iambici senarii.

Philotis, Syra.

P. PErpol quàm paucos reperias meretricibus
Fideles evenire amatores, Syra!
Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè, ut quivis facilè posset credere,
Nunquam illâ vivâ ducturum uxorem domum!
En! duxit. S. ergò propterea te sedulò
Et moneo, & hortor, nè cujusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquam nacta sis.
P. Utinè eximium nevinem habeam? S. neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ità paret sese, abs te ut blanditiis suis
Quàm minimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu amabò non contrà insidiabere?
P. Tamen eandem pol esse omnibus, injurium est.
S. Injurium est autem ulcisci adversarios!
Ac quâ viâ captent te illi, eâdem ipsos capi!
Eheu me miseram! cur non aut isthæc mihi
Ætas & forma est, aut tibi hæc sententia?

ACT. I. SCENA II.

Arg. Redeunti peregre Philoti Parmeno totius narrat argumentum fabulæ.

Ejusdem generis.

Parmeno, Philotis, Syra.

Pa. SEnex si quæret me, modò isse dicito
Ad portum percontatum adventum Pamphili.
Audin' quid dicam, Scirte? si quæret me, ità
Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris;
Aliàs ut uti possim causâ hâc integrâ.
Sed videón' ego Philotin? unde hæc advenit?
Philotis, salve multùm. Ph. & salve Parmeno.
S. Salve mecastor, Parmeno. Pa. & tu adepol Syra.
Dic mihi Philoti', ubi te oblectâsti tam diu?
Ph. Minimè me equidem oblectavi, quæ cum milite

Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
Pa. *Ædepol ibi desiderium Athenarum arbitror*
Philotium cepisse sæpè, & te tuum
Consilium contempsisse. Ph. *non dici potest,*
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosq; hic videndi, antiquâ ut consuetudine
Agitarem inter vos liberè convivium:
Nam illic haud licebat, nisi præfinitò loqui
Quæ illi placerent. Pa. *haud opinor commodè*
Finem statuisse orationi militem.
Ph. *Sed quid negoti hoc? modò quæ narravit mihi*
Hic intus Bacchis! quod ego nunquam credidi
Fore, ut ille hâc vivâ posset animum inducere
Uxorem habere. Pa. *habere autem!* Ph. *ebo tu, an non habet?*
Pa. *Habet: sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ,*
Ph. *Ità di deæq; faxint, si in rem est Bacchidis.*
Sed quî isthûc credam ità esse? dic mihi Parmeno.
Pa. *Non est opus prolato hoc: percontarier*
Desiste. Ph. *nempe eâ causâ, ut nè id fiat palàm.*
Ità me di amabunt, haud propterea te rogo, ut
Hoc proferam, sed tacita ut mecum gaudeam.
Pa. *Nunquam tam dices commodè, ut tergum meum*
Tuam in fidem committam. Ph. *ah! noli, Parmeno:*
Quasi non tu multò malis narrare hoc mihi.
Quàm ego, quæ percontèr, scire. Pa. *vera hæc prædicat:*
Et mi illud vitium maximum est. si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. Ph. *ad ingenium redis.*
Fidem do: loquere. Pa. *Ausculta.* Ph. *istic sum.* Pa. *hanc Bacchidem*
Amabat, ut cùm maxumè, tum Phamphilus,
Cùm pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et hæc communia omnium quæ sunt patrum,
Sese sanum esse, dicere; illum autem unicum
Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille se primò negare: sed postquam acriùs
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin' ánne amori osequeretur magis.

Tundendo atq; odio denique effecit senex.
Despondit ei gnatam hujus vicini proximi.
usque illud visum est Pamphilo neutiquam grave,
Donec jam in ipsis nuptijs: postquam videt
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari:
Ibi demum ità ægrè tulit, ut ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi ejus commiseresceret.
ubicunque datum erat spatium solitudinis,
ut colloqui mecum unà posset: Parmeno,
Perij, quid ego egi! in quod me conjeci malum!
Non potero hoc ferre, Parmeno: perij miser.
Ph. *At te dî deæq; perdunt cum isto odio, Lachet.*
Pa. *At, pauca ut redeam, uxorem deduxit domum,*
Nocte illâ primâ virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
Ph. *Quid ais! cum virgine unà adolescens cubuerit:*
Plus potus, se illâc abstinere ut potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.
Pa. *Credo ità videri tibi: nam nemo ad te venit,*
Nisi cupiens tuî: ille invitus illam duxerat.
Ph. *Quid deinde fit?* Pa. *diebus sanè pauculis*
Postquam Pamphilus me solum seduxit foras,
Narratq;, ut virgo ab se integra etiam tum foret:
Sèque, antè eam quàm uxorem duxisset domum,
Sperâsse eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrêrim me non posse diutius
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi à suis,
Neq; honestum mihi, neq; utile ipsi virgini est.
Ph. *Pium ac pudicum ingenium narras Pamphilî.*
Pa. *Hoc ego proferre incommodum esse mihi arbitror:*
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitî,
Superbum est: sed illam spero, ubi hoc cognoverit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
Ph. *Quid interea? ibátne ad Bacchidem?* Pa. *quotidie:*
Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab se videt,
Maligna multò & magis' protax facta illico est.

Ph. Non ædepol mirum. Pa. atque ea res multò maxumè
Disjunxit illum ab illa, postquam & ipse se,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognovit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum æstimans.
Hæc, ità utì liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta, incommoda atq; injurias
Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim uxoris misericordiâ
Devectus, partim victus huju' injuriis,
Paulatim elapsu'st Bacchidi, atque huc transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horum: ea ad hos redibat lege hæreditas.
Eò amantem invitum Pamphilum extrudit pater.
Reliquit cum matre hîc uxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc rarò in urbem commeat.
Ph. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
Pa. Nunc audies, primùm dies complusculos
Bene conveniebat sanè inter eas: interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam,
Neque lites ullæ inter eas, postulatio
Nunquam. Ph. quid igitur? Pa. si quando ad eam accesserat
Confabulatum, fugere è conspectu illico,
Videre nolle: denique, ubi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem divinam: abit.
Ubi illîc est dies complures, accersi jubet.
Dixêre causam tunc nescio quam: iterum jubet:
Nemo remisit: postquam accersunt sæpius,
Ægram esse simulant mulierem: nostra illico
It visere ad eam: admisit nemo: hoc ubi senex
Rescivit, herì eâ causâ rure advênit huc,
Patrem continuò convenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sanè curæ est, quorsum eventurum hoc siet.
Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter.
Ph. Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite
Me esse illum conventuram. Pa. dî vortant bene
Quod agas. Ph. vale. Pa. & tu bene vale, Philotium.

ACT.

ACT. II. SCENA I.

Arg. Soſtratam uxorem accuſat Laches, quòd nurum Philumenam durine ſua & morum incommoditate domo ejecerit: ſocrus contrà nihil à ſe peccatum eſſe contendit.

Iambici octonarii, & pauci ſenarii admixti trochaicis octonariis.

Laches, Soſtrata.

L. PRÒ Deûm atque hominum fidem! quod hoc genus eſt, quæ hæc conjuratio,
ut omnes mulieres eodem æquè ſtudeant, volintq; omnia,
neq; declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias!
Itaq; adeò uno animo omnes ſocrus oderunt nurus; virus
Eſſe advorſas æquè ſtudium eſt, ſimilis eſt, pertinacia.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: &
Ei ludo, ſi ullus eſt, magiſtram hanc eſſe ſatis certo ſcio.
S. Me miseram, quæ nunc quam obrem accuſer neſcio! L. hem!
Tu neſcis! S. non, ità me dî bene ament, mi Laches,
Itaq; unà inter nos agere ætatem liceat. L. di mala prohibeant.
S. Meq; abs te immeritò eſſe accuſatam poſt modo reſciſces. L. ſcio.
Te immerito! an quicquam pro iſtis factis dignum te dici poteſt,
Quæ me, & te, & familiam dedecoras, filio luctum paras:
Tum autem, ex amicis inimici ut ſint nobis affines facis,
Quibus illum decrêrunt dignum, ſuos cui liberos committerent?
Tu ſola exorere, quæ perturbes hæc tuâ impudentiâ.
S. Egóne? L. tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem, putas.
An, quia uxori eſſe crebrò ſoleo, neſcire arbitraminí,
Quo quæque pacto hic vitam veſtrarum exigat?
Multò melius, hic quæ fiunt, quàm illic ubi ſum aſſiduè, ſcio:
Ideo quia, ut ſi vos mihi domi eritis, proinde ego ero famâ foris.
Jam pridem equidem audivi cepiſſe odium tui Philumenam:
Mimmèque adeò mirum: &, ni id feciſſet, magis mirum foret.
Sed non credidi adeò, ut etiam totam hanc ediſſet domum:
Quod ſi ſciſſem, illa hic maneret potiùs, tu hinc iſſes foras.
At vide, quàm immeritò ægritudo hæc oritur mî abs te, Soſtrata,
Rus habitatum abii, concedens vobis, & rei ſervions;
Sumptus veſtros otiumque ut noſtra res poſſet pati,
Meo labori haud parcens, præter æquum atque ætatem meam.
Nou te pro his curâſſe rebus, nè quid ægre eſſet mihi?

S. Non

S. *Non meâ operâ, neque pol culpâ evénit.* L. *immo maxumè.*
Sola hic fuisti: in te omnis hæret culpa solâ, Sostrata.
Quæ hic erant, curares; cùm ego vos solvi curis cæteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet!
Illius dices culpâ factum. S. *haud equidem dico, mi Laches.*
L. *Gaudeo, ità me dij ament, gnati causâ: nam de te quidem*
Satis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.
S. *Quí scis, an eâ causâ, mi vir, me odisse assimulaverit,*
Ut cum matre unà plus esset? L. *quid ais! non signi hoc sat est,*
Quòd heri nemo voluit visentem te ad eam intromittere!
S. *Eam lassam oppido tum aiebant: eó ad eam non admissa sum.*
L. *Tuos esse illi mores morbum magìs, quàm ullam aliam rem arbitror:*
Et meritò adeò, nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit
Ducere uxorem: &, quæ vobis placita conditio est, datur:
ubi duxêre impulsu vostro, vostro impulsu easdem exigunt.

ACT. II. SCENA II.

Arg. Laches remitti cupit nurum suam. pater Phidippus dicit non posse eam perdurare apud socrum, absente Pamphilo.

Iambici octonarii catalectici.

Phidippus, Laches, Sostrata.

P. *Etsi scio Philumena, meum jus esse, ut te cogam,*
Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam
Ut tibi concedam, neq; tuæ libidini advorsabor.
L. *Atq; eccum Phidippum optumè video: ex hoc jam scibo quid fiet.*
Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprimè obsequentem:
Sed non adeo, ut facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quòd si tu idem faceres, magìs in rem & nostram, & vostram id esset.
Nunc video in illarum potestate esse te. P. *eia verò.*
L. *Adij te herì de filia: ut veni; itidem incertum amisti.*
Haud ità decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. Si quid est peccatum à nobis, proser:
Aut ea refellendo, aut purgando vobis corrigemus,
Te judice ipso: sin ea est causa retinendi apud vos,
Quia ægra est: te mî injuriam facere arbitror, Phidippe,
Si metuis, satis ut meæ domi curetur diligenter:

Ut ità me dij ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,
Ut tu illam salvam magis velis, quàm ego: ed adeo quasi causâ,
Quem ego intellexi illum haud minùs, quàm seipsum magnificare.
Nec, adeo me etiam est, quàm esse eum graviter latarum credam,
Hoc si rescierit: eo domum studeo hanc priùs quàm ille huc redeat:
P. Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem
Novi: & quæ dicis omnia esse dicis, animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,
Si facere possim ullo modo. L. quæ res te facere id prohibet?
Eho nunquidnam accusat virum? P. minime: verum postquam attendi
Magis, & vi cœpi cogere ut rediret, sanctè adjurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse alij vitij est: leni ego animo sum natus:
Non possum adversari meis. L. bem Sostrata. S. heu me miseram!
L. certumne est isthuc? P. nunc quidem, ut videtur: sed nunquid
vis?
Num est, quod me trausire ad forum jam oportet. L. eo tecum unà

ACTUS II. SCENA III.

Arg. Sostrata queritur genus mulierum nimis esse suspectum viris.

Trochaici octonarii.

Sostrata.

Æ Depol mæ nos æquè sumus omnes invisæ viris,
Propter paucas; quæ omnes facium dignæ ut videamur malo.
Nam, ità me ament dij, quod me accusat nunc vir, sum extra noxiam.
Sed non facile est expiegatu: ità animum induxerunt, socrus
Omnes esse iniquas. Haud pol me quidem: nam nunquam secùs
Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, qui hoc mi eveniat, scio:
Nisi pol filium multimodis jam expecto ut redeat domum.

ACT. III. SCENA I.

Arg. Pamphilus queritur se absente uxorem ad suos abiisse relictâ socru.

Octonarii iambici & trochaici: item iambici senarii.

Pamphilus, Parmeno, Myrrhina.

Pam. *Ne mihi ego pluva esse acerba ea amore hominis unquam oblata credo,*
Quàm mi. Heu me infelicem! Hanccine ego vitam parsi perdere?
Haccine causâ ego eram tantopere cupidus redeundi domum?

Cui

Cui quanto fuerat præstabiliu', ubivis gentium ætatem agere,
Quam huc redire, atque hæc ità esse miserum me resciscere!
Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis objectus labos,
Omne quod est interea tempus, priùs quàm id rescitum est, lucro est.
Par. *At sic, citiùs qui te expedias his ærumnis, reperies.*
Si non rediisses, hæ iræ factæ essent multò ampliores:
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio reverituras.
Rem cognosces, iram expedies, restitues rursum in gratiam.
Levia sunt hæc quæ tu pergravia esse in animum indux'ti tuum.
Pam. *Quid consolare me? an quisquam usquam gentium est æque miser?*
Priùs quàm hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori dedi-(tum:
Jam in hac re ut taceam, cuivis facile scitu est quàm fuerim miser.
Tamen nunquã ausus sum recusare eam, quam mî obtrudit pater.
Vix me illinc abstraxi, atq; impeditum in ea expedivi animum meum,
Vixq; huc contulerũ: hem nova res orta est, porrò ab hac quæ me (abstrahat.
Tum matrem ex ea re me aut uxorem in culpa inventurum arbitror:
Quæ cùm ità esse invenero, quid restat, nisi porrò ut fiam miser?
Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet:
Tum uxori obnoxius sum: ità olim suo me ingenio pertulit:
Tot meas injurias quæ nunquam in ullo patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, parmeno,
unde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu.
Par. *Haud quidem hercle parvum est: si vis veram rationem exequi,*
Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, injurias
Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est,
Cùm de eadem causa est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter sese quàm pro levibus noxiis iras gerunt!
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres sunt firmè, ut pueri, levi sententiâ:
Fortasse unum aliquod verbum hanc inter eas iram conciverit.
Pam. *Abi, Parmeno, intrò, ac me venisse nuncia* Par. *hem quid hoc?* Pam. *tace.*
Par. *Trepidari sentio, cursari sursum prorsum; agedum ad fores*
Accede propiùs. Hem! sensistin'? Pam. *noli fabularier.*

Pro

Pro Jupiter! audio clamorem. Par. *túte loqueris, me vetas?*
M. Tace obsecro, mea gnata. Pam. *matris vox visa est Philumenæ*
Nullus sum. Par. *qui dum?* Pam. *perii.* Par. *quamobrem?* Pam.
nescio quod magnum malum
Profectò, Parmeno me celas. Par. *uxorem Philumenam*
Pavitare nescio quid dixerunt: id si fortè est, nescio.
Pam. *Interij: cur mihi id non dixisti?* Par. *quia non poteram una*
omnia
Pam. *Quid morbi est?* Par. *nescio.* Pam. *quid? uemóne medicum*
adduxit? Par. *nescio.*
Pam. *Cesso hinc ire intrò, ut hoc quamprimum, quicquid est,*
certum sciam,
Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?
Nam si periculum ullum in te est, periisse me umâ haud dubium est.
Par. *Non usus facto est mihi nunc hinc intrò sequi,*
Nam invisos omnes nos esse illis sentio:
Here, nemo voluit Sostratam intrò admittere,
Si forte morbus amplior factus siet,
Quod sanè nolim, maximè hero causâ mei:
Servum illico introisse dicent Sostratæ,
Aliquid tulisse comminiscentur mali
Capiti, atque ætati illorum, morbus qui auctus sit:
Hera in crimen veniet, ego in magnum malum.

ACT. III. SCENA. II.

Arg. Pamphilus tristior egreditur à Philumena, deprehenso ejus partu, quem modis omnibus celare conatur, ac tegere.

Trochaici, octonarii catalectici.

Sostrata, Parmeno, Pamphilus.

S. *NEscio quid jamdudum hic audio tumultuari misera:*
Malè metuo, nè Philumenæ magis morbus aggravescat:
Quod te Æsculapi, & te salus, nè quid sit hujus, oro.
Nunc ad eam visam. Par. *heus Sostrata.* S. *ehem!* Par. *iterum*
istinc excludêre.
S *Ehem Parmeno! túne hìc eras! perij: quid faciam misera:*
Non visam uxorem Pamphili, cùm in proximo hic sit ægra?
Par. *Non visas, nec mittas quidem visendi causâ quenquam.*
Nim qui amat cui odio ipsus est, bis facere stultè duco:
Laborem inanem ipsus capit, & illi molestiam affert.

Tum

Tum autem, filius tuus introiit videre, ut venit, quid agat.
S. Quid ais! an venit Pamphilus! Par. *venit.* S. *Diis gratiam habeo.*
Hem, isthoc verbo animus mihi rediit, & cura ex corde excessit.
Par. *Jam eâ te causâ maxumè huc nunc introire nolo:*
Nam si remittent quippiam Philumenæ dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuò sola soli,
Quæ inter vos intervênit, unde ortum est initium iræ.
Atque eccum video ipsum egredi: quàm tristi' est. S. *ô mi gnate!*
Pam. *Mea mater, salve.* S. *gaudeo venisse salvum: salvân Philumena est?* Pam. *meliuscula.* S. *utinam isthuc ità dij faxint!*
Quid tu igitur lacrumas? ut quid es tam tristis? Pam. *rectè mater.*
S. *Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repentè invasit?*
Pam. *Ità factum est.* S. *quid morbi est?* Pam. *febris.* S. *quotidiana?* Pam. *ità aiunt.*
I sodes intro: consequar jam te, mea mater. S. *fiat.*
Pam. *Tu pueris curre, Parmeno, obviam, atq; his onera adjuta.*
Par. *Quid! non sciunt ipsi viam domum quâ redeant!* Pam. *cessas!*

ACT. III. SCENA. III.

Arg. Deliberat Pamphilus, velitne uxorem recipere an repudiare.
Trochaici octonarii & iambici, aliquot senarii.

Pamphilus.

NEqueo mearum rerum initium ullum invenire idoneum,
unde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus
Qua me propter exanimatum citiùs eduxi foras.
Namque modò me intrò ut corripui timidus, alio suspicans
Morbo me visurum affectam, ac sensi esse, uxorem: (hei mihi!)
Postquam me aspexére ancillæ advenisse, illico omnes simul
Lætæ exclamant, Venit, id quod me repente aspexerant.
Sed continuò voltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommodè illis sors obtulerat adventum meum.
una illarum interea properè præcurrit nuncians
Me venisse: ego eju' videndi cupidus rectà consequor.
Postquam intrò advêni, extemplo ejus morbum cognovi miser.
Nam neque, ut celari posset, tempus spatium ullum dabat:

Neque

Neque voce aliâ, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.
Postquam aspexi, O facinus indignum, inquam! & corripui illico
Me inde lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
Mater consequitur: jam ut limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumans misera. Miseritum est: profectò hoc sic est, ut puto.
OMNIBUS nobis ut res dant sese, it à magni atq; humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum à principio instituit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, causam vides:
Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret suum.
Sed cum orata ejus reminiscor, nequeo quin lacrumem miser.
Quæsi, fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te obsecramus ambæ, si jus, si fas est, ut è
Adversa ejus per te tecta tacitaq; apud omnes sient:
Si unquam erga te animo esse amico sen'sti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te, uti sibi des pro illa nunc, rogat:
Cæterùm de reducenda id fac, quod in rem sit tuam,
Parturire eam neque gravidam esse ex te, solus conscius:
Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam mensibus:
Tum, postquam ad te venit, mensis agitur hic jam septimus:
Quod te scire, ipsa indicat res: nunc si potis est Pamphile,
Maximè volo, doque operam, ut clam partus eveniat patrem;
Atque adeò omnes: sed si fieri id non potest quin sentiant,
Dicam abortum esse: scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te tectè eum natum putent.
Continuò exponetur: hîc tibi nihil est quicquam incommodi: &
Illæ miseræ indignè factam injuriam contexeris.
Pollicitus sum, & servare in eo certum est, quod dixi, fidem.
Nam de reducenda, id verò nequaquam honestum esse arbitror,
Nec faciam: etsi amor me gravitèr consuetudoque tenet.
Lacrumo, quæ posthac futura est vita cùm in mentem venit,
Solitudoque; ô FORTUNA ut nunquam perpetuò es bona!
Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit:
Quem ego consilium misi an feci, idem nunc operam huic dabo.
Adest Parmeno cum pueris: hunc minimè est opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Eâ me abstinuisse in principio, cùm data est:

Veri-

Vereor, si clamorem ejus hic crebrò audiat.
Nè parturire eam intelligat: aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTUS III. SCENA IV.

Arg. Narrat Sofia, quæ adierit maris pericula: servus Parmeno in arcem mittitur, ne parere Philumenam interim audiat.

Iambici senarij.

Parmeno, Sofia, Pamphilus.

Par. *Ain' tu tibi hoc incommodum evenisse iter?*
S. *Non hercle verbis, Parmeno, dici potest*
Tantum, quàm re ipsâ navigare incommodum est.
Par. *Itane est? SOFORTUNATE, nescis quid mali*
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam alias ut omittam miserias, unam hanc vide:
Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,
Cum interea semper mortem expectabam miser:
Ità usque adversâ tempestate usi sumus.
Par. *Odiosum.* S. *Haud clam me est: denique hercle aufugerim*
Potiùs quàm redeam, si eo mi redeundum sciam.
Par. *Olim quidem te causæ impellebant leves,*
Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sofia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
Ite intrò: ego hunc adibo, si quid me velit.
Here, etiam tu hic stas! Pam. *eq: idem te expecto.* Par. *quid est?*
Pam. *In arcem transcurso opus est.* Par. *cui homini?* Pam. *tibi.*
Par. *In arcem! quid eò?* Pam. *Calidemidem hospitem*
Myconium, q: i mecum unà advectus est, conveni.
Par. *Perij, vovisse hunc dicam si salvus domum*
Redüsset unquam, ut me ambulando rumperet.
Pam. *Quid cessas?* Par. *quid vis dicam? an conveniam modo?*
Pam. *Immo, quod constitui me hodie conventurum eum,*
Non posse; ne frustra illic expectet: vola,
Par. *At non novi hominis faciem.* Pam. *ut faciam ut noveris:*
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius,
Cadaverosâ facie. Par. *di illum perduint.*
Quid si non veniet? maneámque usquè ad vesperum?
Pam. *Maneto: curre.* Par. *non queo, ità defessus sum.*
Pam. *Ille abiit: quid agam infelix? prorsus nescio*

Quo

Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina?
Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris:
Quod potero faciam tamen, ut pietatem colam.
Nam me parenti potius quàm amori obsequi
Oportet: at at eccum Phidippum, & patrem
Video: horsum pergunt: quid dicam hisce, incertus sum.

ACT. III. SCENA. V.

Arg. De reducenda Philumena inter senes agitur: Pamphilus reducturum se negat: sert eam rem indigne Phidippus.

Trochaici octonarii, & Iambici senarii.

Laches Phidippus, Pamphilus.

L. *Dixtin' dudum, dixisse illam se expectare filium?*
P. *Factum.* L. *venisse aiunt: redeat.* Pa. *quam causam dicam patri,*
Quamobrem non reducam, nescio. L. *quem ego hic audivi loqui?*
Pa. *Certum obstinare est viam me, quam decrevi persequi.*
L. *Ipsus est, de quo hoc agebam tecum.* Pa. *salve mi pater.*
L. *Gnate mi salve.* Ph. *bene factum, te advenisse Pamphile;*
Et adeò, quod maximum est, salvum atque validum. Pa. *creditur.*
L. *Advenis modò?* Pa. *admodum.* L. *cedo, quid reliquit Phania*
Consobrinus noster? SANE hercle homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit; & qui sic sunt, haud multum hæredem adjuvant:
Sibi verò hanc laudem reliquit, vixit, dum vixit, bene.
L. *Tum tu igitur nihil attulisti huc plus unâ sententiâ?*
Pa. *Quicquid est id quod reliquit, profuit.* L. *immo obfuit:*
Nam illum vivum & salvum vellem. Pa. *impune optare istiuc licet.*
Ille reviviscet jam nunquam: & tamen utrum malis scio.
L. *Herì Philumenam ad se accersi hic jussit, dic jussisse te.*
P. *Noli fodere: jussi.* L. *sed eam jam remittet.* P. *scilicet.*
Pa. *Omnem rem scio, ut sit gesta: adveniens audivi omnia.* L. *at*
istos invidos dî perdant, qui hæc libenter nunciant.
Pa. *Ego me scio cavisse, nè ulla merito contumelia*
Fieri à vobis posset; idque si nunc memorare hic velim,
Quàm fideli animo & benigno in illam & clementi fui,
Verè possim, ni te ex ipsa id magìs velim resciscere:

Namque eo pacto maximè apud te meo erit ingenio fides,
Cùm illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit.
Neque meâ culpâ hoc dissidium evenisse, id testor Deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cujus mores toleret suæ modestiæ;
Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater à me est, Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potiùs commodum suadet sequi.
L. *Pamphile, ad aures haud incerto fermo mihi accessit tuus,*
Cùm te postputâsse omnes res præ parente intelligo:
Verùm vide, nè impulsus irâ prave insistas, Pamphile.
Pa. *Quibus tris nunc in illam impulsus iniquè sim,*
Quæ nunquam quicquam erga me commerita est, pater,
Quod nollem; & sæpe quod vellem, meritam scio?
Amòque, & laudo, & vehementer desidero:
Nam suâsse erga me viro ingenio, expertus sum:
Illique exopto, ut reliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui sit fortunatior:
Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.
P. *Tibi in manu est, nè fiat.* L. *si sanus sies,*
Jube illam redire. Pa. *non est consilium, pater:*
Matris servibo commodis. L. *quò abis? mane,*
Mane inquam: quò vadis? P. *quæ hæc pertinacia est?*
L. *Dixìn', Phidippe, hanc rem agè laturum esse eum?*
Quamobrem te orabam, ut filiam remitteres.
P. *Non credidi ædepol adeò inhumanum fore:*
Ità nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, ut velit reducere uxorem, licet:
Sin alio est animo, remuneret dotem huc, eat.
L. *Ecce autem, tu quoque proterve iracundus es.*
P. *Per contumax rediisti huc nobis, Pamphile.*
L. *Decedet jam ira hæc: etsi merito iratus est.*
P. *Quia paululum vobis accessit pecuniæ,*
Sublati animi sunt. L. *etiam mecum litigas!*
P. *Deliberet, renuncietque hodie mihi*
Velitne, an non: ut alii, si hùc non sit, siet.
L. *Phidippe, ades, audi paucis: abiit: quid meâ?*
Postremò inter se transignat ipsi, ut lubet:

Quando

Quando nec gnatu', neque hic mi quicquam obtemperant:
Quæ dico, parvi pendunt: porto hoc jurgium ad
uxorem, cujus fiunt consilio omnia hæc,
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægrè est, evomam.

ACT. IV. SCENA. I.

Arg. Objurgat uxorem maritus ob celatum filiæ partum: hoc etiam quod rescisci de puero Phidippus, ad tumultum augendum facit, & ut Pamphilus uxorem recipere cogatur.

Iambici octonarii catalectici, & acatalectici, & unus quaternarius, item trochaici octonarii catalectici & acatalectici.

Myrrhina, Phidippus.

M. PErii: *quid agam? quò me vertam? quid meo respondebo viro*
Misera? nam audisse vocem pueri visu' est vagientis.
Ità corripuit derepente tacitus sese ad filiam':
Quod si resciverit peperisse, id quâ causâ clam habuisse me
Dicam, non edepol scio.
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.
P. *uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.*
Atque eccam video: quid agis, Myrrhina? heus, tibi dico. M. *mihine,*
Mi vir? P. *vir ego tuus! tu virum me, aut hominem adeò esse deputas!*
Nam si utrumvis horum, mulier, unquam tibi visus forem;
Non sic ludibrio tuis factis habitu' essem. M. *quibus?* P. *at rogas!*
Peperit filia? hem taces! ex quo? M. *isthuc rogare æquum est patrem!*
Perii: ex quo censes, nisi ex illo, cui datum est nuptum, obsecro?
P. *Credo; neque adeò arbitrari patris est aliter: sed demiror*
Quid sit, quamobrem tantoperè hunc omnes nos celare volueris
Partum; præsertim cum & rectè, & suo pepererit tempore.
Adeón' pervicaci esse animo, ut puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,
Potiùs quam esset cum illo nupta adversus animi lubidinem
Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
M. *Misera sum.* P. *utinam sciam ità esse isthuc! sed nunc mihi in mentem venit*

De hac re, quam locuta es olim, cùm illum generum cepimus:
Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam
Cum eo, qui meretricem amaret, quæ pernoctaret foris.
M. *Quamvis causam hanc suspicari, quam ipsam veram malo.*
P. *Multò priùs scivi, quàm tu, illum amicam habere, Myrrhinam;*
Verùm id vitium ego nunquam decrevi esse adolescentiæ:
Nam id omnibus innatum est: at pol jam aderit, se quoque cùm oderit.
Sed ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessásti usquè ad huc,
ut filiam ab eo abduceres: neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nunc res indicium hæc fecit, quo pacto factum volueris.
M. *Adeón' me esse pervicacem censes, cui mater siem,*
Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?
P. *Tún' prospicere, aut judicare, nostram in rem quod sit, potes?*
Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam: quid tum postea,
Si modestè aut rarò hoc fecit? nonne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quàm dare operam id scire, quî nos oderit?
Nam si is posit ab ea sese derepente avellere,
Quicum tot consuêsset annos, non eum hominem ducerem,
Nec virum satis firmum gnatæ. M. *mitte adolescentem, obsecro,*
Et quæ me peccâsse ais: abi, solum solus conveni:
Roga, velitne an non uxorem: si est, ut dicat velle se,
Reddes; sin est autem, ut nolit, rectè consului meæ.
P. *Siquidem ille ipse non volt, & tu sen'sti esse in eo, Myrrhina,*
Peccatum: aderam, cujus consilio ea par fuerat prospici:
Quam ob rem incendior ira, te esse ausam hoc facere injussu meo.
Interdico, nè extulisse extra ædes puerum usquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem;
Ibo intrò, atque edicam servis, nè quoquàm efferri sinant.
M. *Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere.*
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut fiet, resciverit,
Non ædepol clam me est, cùm hoc, quod levius est, tam animo iracundo tulit:
Nec, quâ viâ sententia ejus mutari possit, scio.
Hoc mî unum ex plurimis miseriis reliquum fuerat malum;

Si

Si puerum ut tollam cogit, cujus qui sit nescimus pater:
Nàm cùm compressa est gnata, forma in tenebris noscì non quita est:
Neque detractum ei tum quicquam est, quî pòst possit noscì, quà sciet:
Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum:
Simul vereor, Pamphilus nè orata nostra nequeat diutiùs
Celare, cùm sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTUS IV. SCENA II.

Arg. Soſtratæ purgatio de Philumenæ abſceſſu: eadem Soſtrata ſe abiturum filio pollicetur, ne impedimento ſit, quò minùs redeat Philumena: filius contrà matri, ne id faciat, diſſuadere conatur.

Iambici octonarii.

Soſtrata, Pamphilus.

NOn clam me est, mi gnate, tibi me esse suspectam, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abiisse; etsi ea dissimulas sedulò:
Verùm ità me dii ament, itáque obtingant ex te, quæ exopto mihi, ut
Nunquam sciens commerui, meritò ut caperet odium illam mei:
Téque antè quàm me amare rebar, èi rei firmâsti fidem:
Nam mihi intus tuus pater narravit modò, quo pacto me habueris.
Præpositam amori tuo; nunc tibi me certum est contrà gratiam
Referre, ut apud me præmium esse positum pietati scias.
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum fœmæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certò decrevi patre,
Nè mea præsentia obstet, neu causa ulla restet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. P. *quæso, quid ejhuc consilî est!*
Illius' stultitiâ victa, ex urbe tu rus habitatum migres?
Haud facies: neque sinam, ut quò nobis, mater maledictum velit,
Meâ pertinaciâ esse dicat factum, haud tuâ modestiâ.
Tum, tuas amicas te & cognatas dicere, & festos dies
Meâ causâ nolo. S. *nihil pol jam istæ res mi voluptatis ferunt:*
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satìs sum: sati'as jam tenet

Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxuma, ut nè cui meæ
Longinquitas ætatis obstet, mortèmve exoptet meam.
Hic video me esse invisam immeritò: tempus est concedere:
Sic optumè, ut ego opinor, omnes causas præcidam omnibus,
Et me hac suppicione exolvam, ex illis morem gessero.
Sine me, obsecro, hoc effugere volgus quod malè audit mulierum.
P. *Quàm fortunatus cæteris sum rebus, absque una hæc foret,*
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem. S. *obsecro, mi Pamphile,*
Non túte incommodam rem, ut quæq; est in animum inducas pati.
Si cætera sunt ità ut tu vis, itaque ut esse ego illam existimo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. *væ misero mihi!*
S. *Et mihi quidem: nam hæc res non minùs me malè habet, quàm te, gnate mi.*

ACT. IV. SCENA III.

Arg. Reconciliantur, & omne bellum inter se componunt vir & uxor: monetur Pamphilus ut uxorem reducat.

Trochaici tetrametri catalectici octonarii senarius unus & quaternarius unus.

Laches, Sostrata, Pamphilus.

L. *Quem cum isthoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi, uxor:*
Isthuc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum possis flectere,
Quod faciundum fortasse sit pòst, idem hoc nunc si feceris.
S. *Fors pol fuat.* L. *Abi rus ergò hinc: ibi ego te, & tu me feres.*
S. *Spero, ecastor.* L. *I ergò intrò, & compone, quæ tecum simul*
Ferantur: dixi. S. *Ità ut jubes, faciam.* P. *pater.*
L. *Quid vis, Pamphile?* P. *hinc abire matrem! minimè.* L. *Quid ità isthuc vis?* (*est?*
P. *Quia de uxore incertus sum etiam, quid sim facturus.* L. *quid*
Quid vis nisi reducere? P. *equidem cupio, & vix contineo: sed*
Non minuam meum consilium: ex usu quod est, id persequar.
Credo, si non reducam, eâ gratiâ concordes magi' fore.
L. *Nescias, verùm tuâ refert nihil, utrum illæ fecerint,*
Quando hæc abieret: odiosa hæc ætas est adolescentulis:
E medio æquum est excedere: postremò, nos jam fabulæ
Sumus Pamphile, senex atque anus.
Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus.

ACT.

ACT. IV. SCENA IV.

Arg. Natum puerum Laches resciscit, Pamphilum ad recipiendam uxorem ambo senes hortantur: ille negat: meretricis amorem incusat pater.

Iambici senarii.

Phidippus, Laches, Pamphilus.

TIbi quoque ædepol sum iratus, Philumena,
Graviter quidem: nam hercle abs te factum est turpiter:
Etsi tibi causa est de hac re; mater te impulit:
Huic vero nulla est. L. opportunè te mihi,
Phidippe, in ipso tempore ostendis. P. quid est?
Pa. *Quid respondeo his? aut quo pacto hoc aperiam?*
L. *Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:*
Nè revereatur minùs jam quò redeat domum. P. ah!
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A. *Myrrhina hæc sunt meâ uxore exorta omnia.*
Pa. *Mutatio fit. P. ea nos perturbat, Laches.*
Pa. *Dum nè reducam, turbent porrò quàm velint.*
P. *Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,*
Affinitatem hanc sanè perpetuam volo:
Sin est, ut aliter tua fiet sententia,
Accipias puerum. Pa. *sensit peperisse: occidi.*
L. *Puerum! quem puerum? P. natus est vobis nepos:*
Nam abducta à vobis pregnans fuerat filia,
Neque fuisse prægnantem unquam ante hunc scivi diem.
L. *Bene, ità me dij ament, nuncias; & gaudeo*
Natum illum, & tibi illam salvam: sed quid mulieris
uxorem habes, aut quibus moratam moribus?
Nósne hic celatos tamdiu! nequeo satis,
Quàm hoc mihi videtur factum prave, proloqui.
P. *Non tibi illud factum minùs placet, quàm, Laches,*
Pa. *Etsi jamdudum fuerat ambiguum hoc mihi,*
Nunc non est, cùm eam consequitur alienus pater.
L. *nulla tibi Pamphile, hic jam consultatio est.*
Pa. *Perii. L. hunc videre sæpe optabamus diem,*
Cùm ex te esset aliquis qui te appellaret patrem:

Evênit : habeo gratiam diis. Pa. nullu' sum.
L. Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi.
Par. Pater, si ex me illa liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
Non me clam haberet, quæ celâsse intelligo.
Nunc cùm ejus alienum esse à me animum sentiam,
Nec conventurum inter nos posthac arbitror :
Quamobrem reducam? L. mater quod suaserit sua,
Adolescens mulier fecit mirandumne id est?
Censen' te posse reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpâ? an quia non relinquunt viri?
P. Vosmet videte jam, Lache, & tu Pamphile,
Reviséne opus sit vobis, an reducta domum :
Uxor quid faciat, in manu non est mea ;
Neutra in re vobis difficultas à me erit :
Sed quid faciemus puero? L. ridiculè rogas.
Quicq id futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Ut alamus nostrum. Pa. quem ipsa neglexit, pater,
Ego alam? L. quid dix'ti! eho! an non alemus, Pamphile,
Prodemus, quæso, potiùs? quæ hæc amantia est!
Enimvero prorsus jam tacere non queo :
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?
Primùm hanc ubi dix'ti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc uxorem domi ;
Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi causam vides ;
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut adjungas tuum,
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi!
Sumptus, quos feciſti in eam, quàm animo æquo tuli!
Egi atq. oravi tecum, uxorem ut duceres :
Tempus dixi esse : impulsu' duxisti meo.
Quæ tum, obsecutus mihi, feciſti ut decuerat.
Nunc animum rursum ad meretricem influx'ti tuum ;
Qui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam,

Nam

Nam in eandem vitam te revolutum denuo
Video esse. Pa. *Mène.* L. *te ipsum: & facis iniuriam,*
Cùm fingis falsas causas ad discordiam:
ut cum illa vivas, testem hanc cùm abs te amoveris:
Sensit, adeò uxor: nam ei causa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abierit? P. *plane hic divinat: nam id est.*
Pa. *Dabo jusjurandum nihil esse istorum tibi.* L. *ah!*
Reduc uxorem, aut quamobrem non opus sit, cedo.
Pa. *Non est nunc tempus.* L. *Puerum accipias: nam is quidem*
In culpa non est: post de matre videro.
Pa. *Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:*
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, præsens quando promovi parùm,
Nam puerum injussu, credo, non tollet meo,
Præsertim in ea re cùm sit mihi adjutrix socrus.
L. *Fugis? hem! nec quicquam certi respondes mihi?*
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum, Phidippe mihi cedo; ego alam. P. *maximè.*
Non mirum fecit uxor, si hoc ægrè tulit:
Amare mulieres sunt, non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira est, nam ipsa narravit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primò: nunc verò palàm est.
Nam omnino abhorrere animum hinc video à nuptiis.
L. *Quid ergò agam Phidippe? quid das consili?*
P. *Quid agas! meretricem hanc primum adeundam censeo:*
Oremus: accusemus gravius: denique
Minitemur, si eum illo habuerit rem postea.
L. *Faciam ut mones. Puer, ebo, curre ad Bacchidem hanc*
Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.
Et te oro porrò, in hac re adjutor sis mihi. P. *ah!*
Jamdudum dixi, itidem, nunc dico, Laebe,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si ullo modo est ut possit, quod spero, fore.
Sed visne adesse me unà, dum istham convenis?
L. *Immo vero abi; aliquam puero nutricem para.*

ACT. V. SCENA I.

Arg. Bacchis & Laches colloquuntur: hic illam accusat, quod ad se recipiat filium, illa constanter negat: mitem autem senem, & meretricem bonam inducit, & occasio est catastrophes.

Iambici octonarii acatalectici & catalectici, trochaici octonarii, & unus quaternarius.

Bacchis, laches.

B. *NOn hoc de nihilo est, quod Laches me nunc conventam esse expetit?*
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit quod volit.
L. *Videndum est, nè minù propter iram hanc impetrem, quàm possiem,*
Aut nè quid faciam plus, quod pòst me minù fecisse satiu' sit.
Aggrediar. Bacchis salve. B. *salve Laches.*
L. *Credo ædepol te non nihil mirari, Bacchis,*
Quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare jussi.
B. *Ego pol quoque etiam timida sum, cùm venit in mentem, quæ sim,*
Nè nomen mihi quæsti obstet: nam mores facilè tutor.
L. *Si vera dicis, nihil tibi pericli est à me, mulier: nam*
Jam ætate eâ sum, ut non fiet peccato mihi ignosci æquum:
Quò magìs omnes res cautiùs, nè temperè faciam, accuro:
Nam si facis, fact ráve es, bonas quod par est facere:
Inscitum offerre injuriam tibi me immerenti, iniquum est.
B. *Est magna ecastor gratia de hac re quam tibi habeam: nam qui*
Post factam injuriam se expurget, mihi parùm prosit: sed
Quid isthuc est? L. *meum receptas filium ad te Phamphilum.*
B. *ah.*
L. *sine dicam: uxorem hanc priùs quàm duxit, vostrum amorem pertuli.*
Mane: nondum etiam dixi id quod volui: nunc hic uxorem habet.
Quære alium firmiorem tibi: dum consulendi tempus est:
Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol eadem istâ ætate tu.
B. *Quis id ait?* L. *socrus.* B. *mène!* L. *teipsam: & filiam abduxit suam,*
Puerumq; ob eam rem clàm voluit, natus qui est, extinguere.

B. *Aliud*

B. Aliud si scirem, quâ firmare meam apud vos possem fidem,
Sanctius quàm jusjurandum, id polliceer tibi, Laches;
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, à me Pamphilum.
L. Lepida es: sed scin' quid volo potius sodes facias? B. quid vis?
cedo.
L. Eas ad mulieres huc intrò, atq; isthuc jusjurandum idem
Pollicearе illis: exple animum iis, téque hoc crimine expedi.
B. Faciam: quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret,
scio,
Ut de tali causa nuptæ mulieri se ostenderet;
Sed nolo falsâ famâ esse gnatum suspectum suum,
Nec levierem vobis, quibus est minimè æquum, videri
Immeritò: nam meritus de me est, quod queam, illi ut commodem.
L. Facilem, benevolúmque linguâ tua jam tibi me reddidit:
Nam non sunt solæ arbitratæ hæ: ego quoq; hoc etiam credidi.
Nunc cùm ego te esse præter nostram opinionem comperi,
Fac eadem, ut sis porrò: nostrâ utere amicitiâ, ut voles.
Aliter si facias: sed reprimam me, né ægre quicquam ex me audias.
Verùm te hoc moneo unum, qualis sim amicus, aut quid possiem,
Potius quàm inimicus, pericùlum facias. B. faciam sedulò.

ACT. V. SCENA. II.

Arg. Quæ diudum Lacheti, eadem hæc Phidippo Bacchis promittit, se intrò abituram ad Sostratam & Myrrhinam, ut illis purgetur.

Iambici octonarii catalectici, & unus quaternarius acatalecticus.

Phidippus, Laches, Bacchis.

NIhil apud me tibi defiri patiar, quod opu' sit,
Benignè præbeatur.
Sed cùm tu satura, atque ebria eris, puèr ut satur sit, facito.
L. Noster socer, video, venit: puerq; nutricem adducit.
Phidippe, Bacchis dejerat persanctè. P. Hæccine ea est? L. hæc est.
P. Nec pol istæ metuunt Deos: neque has respicere Deos opinor.
B. Ancillas dedo: quolibet cruciatur per me exquire;
Licet: hæc res hîc agitur: me facere Pamphilo ut uxor redeat,
Oportet: quod si perficio non paulùm me fama,
Solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugiant.

L. Phidippe,

L. *Phidippe, nostras mulieres suspectas falsò nobis*
In re ipsa invenimus: porrò hanc nunc experiamur: nam si
Compererit falsò crimini tua se uxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quod peperit uxor clàm, id Leve est: citò ab eo hæc ira abscedet.
Profectò in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignum.
P. *Velim quidem hercle.* L. *exquire: adest: quod satis sit, faciet ipsa.*
P. *Quid isthæc mihi narras? an quia non túte audisti dudum,*
De hac re animus meus ut sic, Laches? illis modò exple animum.
L. *Quæso ædepol, Bacchis, quod mihi es pollicita túte, ut servet.*
B. *Ob eam rem vis ergò intrò eam?* L. *I, atque exple animum his, ut credant.*
B. *Eo: etsi scio pol his fore meum conspectum invisum hodie:*
Nam nupta meretrici hostis est, à viro ubi segregata est.
L. *At hæ amicæ erunt, ubi, quamobrem adveneris, resciscent.*
P. *atqui*
Easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognórint:
Nam illas errore, & te simul suspicione, exolves.
B. *Pevii: pudet Philumenæ: me sequimini intro huc ambæ.*
L. *Quid mi est quod malim, quàm quod huic intelligo evenire,*
ut gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi unà prosit?
Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum verè ab se segregárit,
Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam esse;
Reseretq; gratiam ei, unáque operâ nos sibi amicos junget:

ACT. V. SCENA III.

Arg. Per annuli quem Pamphilus dederat Bacchidi, cognitionem Philumena ab eo compressa ostenditur.

Trochaici iambicique octonarii catalectici.

Parmeno, Bacchis.

P. *Æ Depolnæ esse meam herus operam deputat parvi preti,*
Qui ob rem nullam misit, frustra ubi totum desedi diem,
Myconium hospitem dum expecto in arce Calledemidem.
Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque venerat,
Accedebam: Adolescens, dic dum quæso, Tune es Myconius?
Non sum. At Callidemides? non. Hospitem ecquem Pamphilum

Hic

Hic habes? Omnes negabant: neque enim quenquam esse arbitror.
Denique hercle jam pudebat: abii. Sed, quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video? quid huc hîc est rei?
B. Parmeno, opportunè te offers, properè curre ad Pamphilum.
P. Quid eò? B. dic me orare, ut veniat. P. ad te? B. immo ad Philumenam.
P. Quid rei est? P. tuâ quod nil refert, percontari desinas.
P. Nil aliud dicam? B. etiam: cognôsse annulum illum Myrrhinam
Gnatæ suæ fuisse, quem olim mî ipsus dederat. P. scio.
Tantumne est? B. tantum: aderit continuò, hoc ubi ex te audiverit.
Sed cessas! P. minimè equidem nam hodie ibi potestas haud data est,
Ità cursando atque ambulando totum hunc contrivi diem.
B. Quantum obtuli adventu meo lætitiam Pamphilo hodiè!
Quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!
Gnatum ei restituo, qui penè harum ipsiusq; operâ periit:
Uxorem, quam nunquam est ratus posthac se habiturum reddo:
Quâ re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exolvi:
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inveniundis.
Nam memini, adhinc menses decem ferè ad me nocte primâ
Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenum,
Cum hoc annulo: extimui illico: mi Pamphile, inquam, amabò,
Quid exanimatus es, obsecro? aut unde annulum istum nactus?
Dic mî. Illc alias res agere, se simulare. Postquam id vidi,
Nescio quid suspicarier: magi' cœpi instare, ut dicat.
Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse:
Dicitq; sese illi annulum, dum luctat detraxisse:
Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modò me habentem:
Rogat unde sit: narro omnia hæc: indè est cognitio facta,
Philumenam compressam esse ab eo, & filium inde hunc natum,
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:
Etsi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim est in rem nostram,
Ut quisquam amator nuptiis lætetur: verùm ecastor
Nunquam animum quæsti gratiâ ad malas adducam partes,
Ego, dum illo licitum est, usa sum benigno & lepido, & comi.

Incom-

Incommodè mihi nuptiis evênit: factum fateor:
At pol me feciſſe arbitrar, nè id meritò mihi eveniret.
MULTA ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquum eſt ferre.

ACTUS V. SCENA IV.

Arg. Pamphilus multo gaudio perfunditur ex cognitione annuli quem olim dederat Bacchidi: ejuſdem mirificè laudatur uxor.

Iambici octonarii & ſenarii quaternarius unus prochaici aliquot.

Pamphilus, Parmeno, Bacchis.

P. VIde, mi Parmeno, etiam ſodes, ut mî hæc certa & clara attuleris,
Nè me in breve hoc conjicias tempus, gaudio hoc falſo frui.
Par. *Viſum eſt.* P. *certone?* Par. *certè.* P. *Deus ſum, ſi hoc ità eſt.*
Par. *verum reperies.*
P. *Manedum, ſodes: timeo ne aliud eſſe credam, atq; aliud nuncies.*
Par. *Maneo.* P. *ſic te dixiſſe opinor, invenisſe Myrrhinam,*
Suum annulum habere Bacchidem. Par. *factum.* P. *eum quem ego olim ei dedi?*
Eáque hoc te nunciare mihi juſſit? itáne factum? Par. *ità inquam.*
P. *Quis me eſt fortunatior, venuſtatiſque adeò plenior! Egone te*
Pro hoc nuncio quid donem? quid? quid? neſcio. Par. *at ego ſcio.*
P. *Quid?*
Par. *Nihil enim: nam neque in nuncio, neque in me ipſo boni quid ſit, ſcio.*
P. *Egóne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,*
Sinam ſine munere à me abire? ah! nimium me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video ſtare ante oſtium:
Me expectat, credo: adibo. B. *Salve, Pamphile.*
P. *O Bacchis, ô mea Bacchis, ſervatrix mea!*
B. *Benefactum, & volupe eſt.* P. *factis ut credam facis:*
Antiquámque adeò tuam venuſtatem obtines,
Ut voluptati obitus, ſermo, adventus tuus, quocunque adveneris,
Semper ſiet. B. *at tu ecaſtor morem antiquam, atque ingenium obtines,*
Ut unus omnium homo te vivat nunquam quiſquam blandior.
P. *Ha, ha, ha, tún' mihi iſthuc!* B. *rectè amâſti, Pamphile, uxorem tuam;*
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nóſſem, viderам:

Per-

Perlibenter visa est. P. dic verum. B. ità me dij ament, Pamphile,
P. Dic mihi, harum rerum nunquid dixti sum patri? B. nil.
P. neque opus est
Adeò mutito: placet hoc non fieri itidem, ut in comœdiis,
Omnia ubi omnes resciscunt: hi, quos par fuerat resciscere,
Sciunt: quos non autem scire æquum est, nec, resciscunt, nec, scient.
B. Immo etiam, hoc qui occultari posse facilius credas, dabo:
Myrrhina ità Philippo dixit, juris jurandi se mea
Fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. P. est optumè:
Speroque rem hanc esse eventuram nobis ex sententia.
Par. Here, licetne me scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?
Aut quid isthuc sit, quod vos agnis? P. non. Par. suspicor tamen.
Egone ab Orco hunc mortuum! quo pacto! P. nescis Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
Par. Immo verò scio, neque hoc imprudens feci. P. ego isthuc satis scio. Par. an
Temerè quicquam Parmenonem præsereat, quod factu usus sit?
P. Sequere me intrò, Parmeno. Par. sequor. Equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem unquam.

PLAUDITE.

FINIS.

¶ VOLCATII SEDIGITI de Comicis Latinis, Iambi.

Gel. Lib. 15. Cap. 24.

Multos incertos certare hanc rem videmus,
Palmam poetæ comico cui deferant:
Hunc meo judicio errorem dissolvam tibi;
Ut contrà si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam Statio do comico:
Plautus secundus facilè exuperat cæteros:
Dein Nævius, qui servet pretium, tertius est:
Si erit quod quarto detur, dabitur Licinio:
Post insequi Licinium facio Atilium.
In sexto consequitur loco hos Terentius:
Turpilius septimum, Trabea octavum obtinet.
Nono loco esse facilè facio Luscium.
Antiquitatis causâ, decimum addo Ennium.

¶ DE PVB. TERENTII VIta, & ejusdem Comœdiis ex *ipsius persona, Hexasticon.*

Excelsæ Carthaginis ædibus altis.

Natus in excelsis tectis Carthaginis altæ,
Romanis ducibus bellica præda fui.
Descripsi mores hominum juvenúmq́, senúmq́:
Quàliter & servi decipiant dominos:
Quid meretrix, quid leno dolis confingat avarus.
Hæc quicunque leget, sic puto, cautus erit.

IN

IN LAVDEM EJVSDEM Octonarius.

AOnidas quisquis Musas, Latiúmque decorem
Artibus ingenuis excoluisse cupit:
Quisquis lascivi fugisse Cupidinis arma,
Et quicquid suadet foeda libido mali:
Vrbanos quisquis mores, vitámque probatam,
Aut magnum quidquam voce sonare cupit:
Huc sua convertat celeri vestigia gressu;
Hunc unum è multis edidicisse juvet.
Hic posuêre suos Nymphae Libethrides hortos:
Hic resonâ doctus ludit Apollo chely.
Hic est occultas qui te transire Charybdes
Instruat, & placidas aquore reddat aquas.
Hic ille est, per quem toto disrumpere vastos
Scortorum nisus & malefacta queas.
Ausculta monitis hujus, lexenis arbari
A turpi tutus si cupis esse dolo.

JOANNIS MURMELII Ruræmundensis ad Latinitatis studiosum Hendecasyllabi.

VNâ vis operâ polire linguam,
Pulchris moribus erudire pectus?
Vis tanquam speculo videre vitam
Humanam? legito Terentianas,
Atque edisceto fabidas ad unguem.

INDEX VERBORVM
veterum & raro usitatorum
apud TERENTIUM.

Primus numerus Actum, secundus Scenam, tertius versum indicat.

Abligurire, Eunu. 2. 2. 4
Absconde mihi, Eunuch. 4. 3. 7.
Abstineo cum accusat. Heaut. 2. 2. 132.
Abutor cum accusativo, Prolog. Andr. 9
Ad Dianæ, Adelph. 4. 2. 43
Adventi, Phor. 3. 3. 2
Adversum, Andr. 1. 1. 15
Æsculapium, & salus, Hec. 2. 2. 8.
Æstatem, adverbium, Eunuch. 4. 5. 8.
Agellus, Adelph. 5. 8. 26
Ago me, Andr. 4. 2. 25
Ain' tu, Heaut. 2. 2. 1
Alteræ, Heaut. 2. 2. 30
Alterco, active, Andr. 4. 1. 29
Amittere pro *dimittere*, Heaut. 3. 1. 71
Andros, Andr. 5. 4. 20
Angiport. mas. Phor, 5. 6. 52
Anicula, Phor. 1. 2. 48
Anuis, Heaut. 2. 2. 46
Apollinis responsum, Andr. 4. 2. 15.
Appellere se, Andr. 4. 6. 12
Arrhabo, Heaut. 3. 3. 42
Astu, Eunuch. 5. 6. 17
Asymbolus, Phor. 2. 1. 25
Attemperate, Andr. 5. 4. 13

B

Babylo, Adelph. 5. 7. 17
Benevolens, Phor. 1. 2. 47

C

Cadere sermones, Heaut. 2. 2. 1
Caprificus, Adelph. 4. 2. 38
Careo cum genitivo, Heaut. 2. 3. 20.
Caria, Eunuch. 1. 2. 46
Heaut. 3. 3. 47
Catus, Andr. 5. 2. 14
Caudex, Heaut. 5 1. 4
Cedo dum, Phor. 2 1. 15
Celere, Phor. 1. 4. 1
Certè quidem pol, Eunu. 4. 5. 5
Cistella, Eunu. 4. 6. 16
Clanculum,

Clanculum, cum accusat. Adelph. 1.1.27
Coactu, Phor. 2.1.32
Colaphus, Adel. 2.2.37
Colet vitam, Heaut. 1.1.84
Columen, Phor. 1.5.57
Comessator, Adelph. 5.2.8
Commessatum, Eunuch. 3.1.52
Commorat, Phor. 1.2.51
Commotus in aliqua, Eu. 3.5.19
Comparari ad aliquem, Eunu. 4.4.14.
Complacuit, Andr. 4.1.21
Compluscoli, Hecyr. 1.2.102
Compositò, Phor. 5.1.30
Compressus pro vitio, Adelph. 3.5.29.
Concorda, Phor. 2.2.86.
Condono cum ge. accus. Phor. 5.7.54.
Congruo, Heaut. 3.1.91.
Consit, Adelph. 5.8.23.
Conger, Adelph 3.4.14.
Consuescere alicui, Ade. 4.5.32
Consuescere cum aliqua, Phor. 5.6.34. Hec. 4.1.40.
Convasare, Phor. 1.4.13
Creduas, Phor. 5.8.4.
Curriculò, Heaut. 4.3.11.
Cùm maximè, Hec. 1.2.40
Cyprus, Adelph. 2.2.16. & 22.

D

Danaë, Eunuch. 3.5.37.
Dare bibere, Andr. 3.2.4.
Debacchatus, Adelph. 2.1.30.
Decet cum dativo, Adelph. 3.5.45. & 5.8.5.
De die, Adelph. 5.9.7.
Deduce, Eunuch. 3.3.32.
Deservisse, Adelph. 2.2.52
Defetiscar, Phor. 4.1.23.
Delibatus, Phor. 5.6.27.
Demensum, Phor. 1.1.8
Despicatus, Eunuch. 2.3.92.
Diecula, Andr. 4.2.17.
in diem, Eunuch. 4.7.19.
Digitulus, Eunuch. 2.2.54.
Diphilus, Prolog. Adelph. 6.
Dis, Adelph. 3.1.1.
Disvordare, Andr. 3.3.43.
Dispudet, Eunuch. 5.1.16
Displicet, Phor. 5.8.22
Diverticulum, Eunu. 4.2.7.
Dividuum, Adelph. 2.2.33.
Divitiores, Phor. 1.1.8
Duca, Hecyr. 4.1.7
Duint, And. 4.1.43. Ph. 3.2.34.

E

Eccam ipsam, Eunu. 4.5.12.
Eccere, Phor. 2.1.6.
Educere, Eunu. 1.2.37.
Ebodum, Andr. 1.2.10. & 2.1. 27. Eunu. 2.4.68.
Elephanti Indici, Eunu. 3.1.23
Emergo activè, Andr. 3.3.30.
Emorri, Eunuch. 3.1.42.
Emungere, Phor. 4.4.1.
Ergo, Phor. 5.1.29.
Ergo propterea, Hec. 1.2.6.
Ere nata, Adelph. 3.1.8.
Erumpo activè, Eunuc. 3.5.2.
Exadversum, Adelph. 4.2.45. Phor. 1.2.38
Exossare, Adelph. 3.4.15
Expergè, Adelph. 5.3.53.

F

F

Fabulæ prosullaviæ, Heaut. 3,2,34
Facinus, Heaut. 3,1,39
Falsus error, Eunuch. 2,2,44
Fame, Heaut. 5,4,27
Famem, Adel. 2,2,11
Fores, Adel. 4,2,18
Fidelium, Eunuch. 3,5,47
Fieri sinemus, Hecyr. 3,3,26
Fieri nominat. singularem, Adelph. 2,3,11
Fructi, Adelph. 5,4,26
Fuat, Hecyr. 4,3,4
Fungor cum accus. Adelph. 3,5,28. Phor. 1,5,52

G

Gynæceum, Phor. 5,6,23

H

Hæc pro hæ, Eunuch. 3,5,34 Heaut. 4,6,10
Hariolor, Adel. 2,1,48 Phor. 3,2,17
Hercules, Eunuch. 5,8,3
Hice, nominativus, Eunuch. 2,2,38
Hilaris, Adel. 5,3,56

I

Ibi pro illic, Adelph. 3,2,38 Phor. 1,2,41
Iignus, Adelph. 4,2,46
Iiudy aliquem, Heaut. 4,3,18 Phorm. 1,3,22 *in aliquem*, Eunuch. 5,4,20
Imbecus, Hecyr. 2,2,96
Immisericordiæ, Adel. 4,7,29
Impetrare cum accus. Phor. 3,4,2
Inducere me, Adel. 3,3,61
Indulgeo, cum accus. Eunuch. 2,1,26 Heaut. 5,2,31
Inscitia, Eunu. 5,9,61
In honorem esse, Eunu. 2,2,29
Ingratus, Eunu. 2,1,14 Heaut. 3,1,37
Ingue, Heaut. 4,6,1. Ph. 5,7,26
Insisto cum accus. Eunu. 5,8,3
Intrassuere, Andr. 2,2,28
Intrare leni, Eunu. 2,2,46 & 2,2,24 Hea. 2,2,16
Interloqui cum accusat. Heaut. 4,2,13
Irrue activè, Adel. 4,2,21
Iusta pro iure, Phor. 1,5,80
Iusta injusta, Adel. 5,9,32

L

Labet, Hecyr. 3,2,26
Latere tecto, Heaut. 4,1,59
Latrocinium, Eunuch. 3,5,44
Latrones, Phor. 1,2,16
Libertum, Adelph. 5,3,67
Licitum esse, Andr. 2,6,12 Hecyr. 5,3,38
Lignis, Eunuch. 3,5,53
Legi, Phor. 3,2,8
Luxeris. Heaut. 3,1,1
Luchas, Hecyr. 5,3,31
Ludere, Adelph. 3,4,34

M

Magnificare, Hec. 2,2,18
Magnigium, Eunu. 2,2,43
Manfum, Heaut. 2,2,26
Mastigia, Adelph. 5,2,4
Mastillo, Hecyr. 4,2,25
Maximo opere, Eunu. 3,3,76
Meastu, Adel. 3,1,3

Meditata passivè, Phor. 1.5.18
Mercenarius à villa, Ad. 4.2.2
Miletum, Adel. 4.5.20
Minerva, Heaut. 5.4.13
Mirificissimus, Phor. 5.6.32
Miserum, Hea. 3.1.54. Phor. 3.2.16. Hecyr. 3.3.19.
Misit orare, Eunuch 3.3.82
Modo non, Phor. 1.2.18
Morigera, Andr. 1.5.60.
Mutare, Eunuc. 4.7.4. Adelp. 1.2.10.
Multimodis, And. 5.4.37. Hea. 2.2.79. Phor. 3.1.1. Hec. 2.3.7
Mussitare, Adel. 2.3.25
Mutire, Andr. 3.2.15
Hecyr. 5.4.25

N

Nam quæ, Phor. 5.1.5
Nisi si, And. 1.5.15. Eu. 5.2.63
Non sciunt, Hecyr. 3.2.25
Nulla pro *nullus*, Andr. 3.3.2
Nullas, Andr. 2.2.33. Eunu. 2 1.10. Hec. 1.2.4

O

Obitus, Hecyr. 5.4.18
Obsitus annis, Eunu. 2.2.5
Obsitus pannis, Eunu. 2.2.5
Obsito pannis Heaut. 2.2.93
Oedipus, Andr. 1.2.30
Olet sinquenta, Adel. 1.2.37
Omphale, Eunu. 5.8.3
Ornare fugam, Eun. 4.4.6
Orsus, And. 2.2.18. Eu. 2.2.6
Offensa, Pho. 5.4.7

P

Pædagogus, Phor. 2.2.94
Pæne, Eunu. 2.1.23. & 2.2.48
Parcere, Adel. 5.3.28.
Parsi, Hecyr. 3.2.8
Patrisse, Adel. 4.2.25
Pax, Heaut. 2.2.50. & 4.2.39
Pendeo animi, Heaut. 4.3.5
Peniculus, Eunu. 4.7.7
Penus masculinum, Eu. 2.3.18
Percussit animum, An. 1.1.98
Perdunt, Heaut. 4.5.7 Phor. 2.2.7.3. Hec. 1.2.59. & 3.4.27
Perpetuum, Adelph. 4.1.6
Pertendere Heaut. 5.5.9
Pessunda, Phor. 1.4.5
Phalerata dicta, Phor. 3.2.17
Phy, Adelph. 3.4.49
Piaculum, Eu. 2.2 59 & 3.42
Pistrilla, Adel. 4.2.45
Plerique omnes, And. 1.1.28 Phor. 2.3.20
Plusculæ, Phor. 4.3.60
Pol alii, Eunu. 1.2.47. Heaut. 4.1.38. Phor. 2.1.33. & 4.4 14. & 5.8.29
Postremum, Andr. 2.1.24
Pote, Eunuc. 2.2.38
Poteretur, Phor. 5.5.8
Potesse, Eunuch. 4.3.24
Potior, cum accus. Adel. 5.4.17
Prater, Heaut. 2.2.27
Præsi, Eunuch. 2.3.9
Precatur, Heaut. 5.2.23
Pusillum, Adel. 3.1.2 & 5.6.10.
Prodeambulare, Adel. 5.1.4
Prodire, Adel. 4.2.22
Prolubium, Adel. 5.9.27
Promittere pro *minari*, Heaut. 4.3.7.

Pro patre, Adel. 5.8.28.
Prorso activè, Eunuc. 3.5.51.
Protele, Phor. 1.4.37.
Protinam, Phor. 1.4.13
Publicitus, Phor. 5.7.85
Pudet cum gemino accusativo Adelph. 4.7.36.
Pulpamentum, Eunuch. 3.1.36
Pulto, Heaut. 2.2.34. & 3.1.1.
Pute, Eunuch. 4.2.4.
Pyrrhus, Eunuch. 4.7.13.

Q

Quæsti, Hec. 5.1.9. & 5.3.38.
Quantus quantus, Adel. 3.4.31
Quenquem, Hecyr. 1.1.8.
Quidem hercle certè, Phorm. 1.3.12.
Quisquam genere fœm. Eunuch. 2.3.82. & 4.4.11.
Quota est, Hecyr. 4.1.57.
Quivis pro *quovis*, Ad. 2.3.1.

R

Raptio, Adel. 3.3.2
Referire, Adelph. 4.2.28
Risens, Eunuch. 4.6.17.
Ruo active, Heaut. 2.2.128.

S

Salus, Adel. 4.7.43. & 3.2.3.
Sagit, Heaut. 1.2.51.
Satin' as, Eunuch. 5.6.3
Satrapes, Heaut. 3.1.43
Scriham, Eunuc. 1.2.33. Heau. 2.2.68.
Scire, And. 2.1.39. & 5.4.19
Scrivus, And. 5.4.39
Scitus, Hecyr. 1.2.3
Senium cum accus. mas. Eunu. 2.3.10.
Sentus, Eunuch. 2.2.5.
Seria, Heaut. 3.1.51.
Servat domum, Eunuc. 4.7.10.
Servibo, Hecyr. 3.5.45.
Sibi abundat, Adel. 5.8.35
Silicernium, Adel. 4.2.48
Similis cum genit. Eun. 3.2.43
Socors rerum, Adel. 4.5.61.
Sola, pro *soli*, Eunuch. 5.7.3
Sorbillans, Adel. 4.2.52.
Sperare, pro *timere*, An. 2.3.21
Si, silentii nota, Andr. 4.1.59. Phor. 5.1.17.
Statim, Phorm. 5.3.7.
Sterquilinium, Phor. 3.2.41.
Studet se, Prolog. Eunuch. 1.
Suffarcinata, Andr. 4.5.31.
Subagitare, Heaut. 3.3.6.
Subtegmen, Heaut. 2.2.52
Succent uriatus, Phor. 1.4.54
Sunium, Eun. 1.2.35. & 3.3.13
Sycophanta, Andr. 4.6.20
Symbolum, Andr. 1.1.61.
de Symbolis esse, Eun. 3.4.2.

T

Tantidem, Adelph. 2.1.46.
Techna, Eunuch. 4.4.51.
Templa cœli, Eunuc. 3.5.42
Tetulit, Andr. 4.6.13.
Traducere, Adelph. 6.7.19
Transdere, Prolog. Phor. 2.
Tumulti, Andr. 2.2.28. Hecyr. 3.2.21.

V

Vecti, Eunuch. 4.7.4.
Ventulus, Eunuch. 3.5.47.
Videre somnum, Heaut. 3.1.82.
Villum, Adelphi. 3.2.11.
Volupe, Hecyr. 5.4.16.
usus p. o *opus*, Heaut. 1.1.28.

FINIS.